Nuh Kitabı

Editör
Emine Gürsoy Naskali

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 529

Kapak
Minyatür / Onur Sönmez

Dizgi/İç Düzen
Hülya Aşkın

Baskı - Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No:8
Topkapı - İstanbul
Sertifika No: 12107

1. Baskı 600 Adet
İstanbul, 2013

ISBN 978- 605-5397-77-7

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 0107-34-007408

Online Satış
www.kitabevi.com.tr

KİTABEVİ
Çatalçeşme Sk. No: 46/A Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel:(0212) 512 43 28 - 511 21 43 • Faks:(0212) 513 77 26

Nuh Kitabı

Editör
EMİNE GÜRSOY NASKALİ

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

Giriş

Nuh Aleyhisselam
Emine Gürsoy Naskali • 1

TARİH METİNLERİNDE NUH
15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Nuh Aleyhisselam
Necdet Öztürk • 7

FÜTÜVVETNÂMELERDE NUH
Fütüvvet-Nâmeler'de Nuh Aleyhi's-Selâm
Erkan Demir • 19

KISAS-I ENBİYALARDA NUH
Kısas-ı Enbiyâ'larda Nuh Nebi
Esra Keskinkılıç • 43

14. Yüzyılda Eski Anadolu Türkçesine Çevrilmiş
Bir Kısas-ı Enbiya Metninde Nuh Peygamber Öyküsü
Emine Ceylan - Nurettin Demir • 145

HADİSLERDE NUH
Bihâru'l-Envâr'da Hz. Nuh (as) Rivayetleri
Fazıl Agiş • 163

ŞECERELERDE NUH

Kırgız Sancıra Geleneğinde Nuh Peygamber
Abdulselam Arvas • 189

DESTANLARDA NUH

Gılgameş Destanında Tufan
Sedat Erkut • 207

Sibirya Şamanist Türk Destanlarında Tufan ve Kıyamet
Abdülkadir İnan • 213

SANATTA NUH

Hat San'atında Sefîne İstifleri ve Nuh'un Gemisi
Emily Neumeier – İrvin Cemil Schick • 221

Nûh Aleyhisselâm Hilyeleri
İrvin Cemil Schick • 233

Dinar Sikkelerinde Nuh ve Tufan
M. Ertan Yıldız • 239

AŞURE

Aşure ve Muharrem
Yılmaz Eryiğit • 265

Aşure Tarifi
Engin Akın • 271

Giriş

Nuh Aleyhisselam

Bu kitap Nuh peygamber hakkında kültürümüzdeki kayıtları derlemeyi amaçlamıştır.

Nuh peygamberden Kuran-ı Kerim'de, hadislerde, kısası'l-enbiyalarda, fütüvvetnamelerde, tarih metinlerinde söz edilir, şecereler Nuh peygambere dayandırlır. Nuh peygamberle ilgili İslami rivayetler ve ayrıntılar İsrailiyat metinlerinde kayıtlıdır.

İslam dini Nuh'u peygamber kabul eder, halbuki Musevilik ve Hristiyanlıkta Nuh saygın bir ihtiyar adamdır, peygamber değildir. Türkçede bir insanın inatçı olduğunu, fikrinden caydırılamadığını ifade etmek üzere "Nuh diyor Peygamber demiyor" tabiri kullanılır. Niçin burada ismi verilen peygamber Nuh'tur da başka bir peygember değildir? Bunun açıklamasını Müslümanların Nuh'u peygamber kabul etmesine, buna karşılık Musevilik ve Hristiyanlıkta Nuh'un pegamber sayılmamasına bağlamak gerekir.

Musevilik öncesine ve çok tanrılı dinler dönemine ait metinlerde de Nuh ve Tufan hikayesi anlatılmaktadır: Bir Sümer destanı olan Gılgamış destanı Musevilik öncesine, çok tanrılı dinler dönemine aittir. Gılgameş destanı; Nuh ve Tufan hikayesini anlatır. Gılgameş ve Nuh aynı olayın farklı dönem ve isimdeki kahramanlarıdır.

Nuh'un tufanı hikayesi, yer küredeki iklim değişikliğine işaret eder. Bu değişim tüm canlıları etkiler. İnsanların ve hayvanların bir kısmı bu badireyi atlatır ve hayat devam eder.

Eski kaynaklara göre, Tufan sona erdiğinde Nuh'un gemisi nerede karaya oturmuştur? Ararat kelimesi üzerinde birkaç söz söylemek yerinde olur.[1] Eski Ahit'in Yaratılış bölümünde "rrt" harfleriyle yazılmış bir kelime vardır. Tufandan sonra Nuh'un gemisinin burada karaya oturduğu yazılmıştır. Bilindiği gibi, Sami kökenli dillerde sessiz harflerin arasında sesli harfler bulunmamaktadır. "rrt" harfleri hatalı olarak "Ararat" şeklinde okunmuş ve "Ararat" şeklindeki okunuş yaygınlaşmıştır. Aslında, "rrt" harfleriyle kastedilen kelime "Urartu" kelimesidir.

Tufanın sonunu anlatan 8. bölümde olay şöyle geçmektedir: "Sular yeryüzünden çekilmeye başladı. Yüz elli gün geçtikten sonra sular azaldı. Gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat dağlarına oturdu."[2] Burada sözü edilen Ararat/Urartu, Mezopotamya'dan Güneydoğu Toroslarla ayrılan bütün Doğu Anadolu ve yakın çevresine egemen bir krallığın adıdır. Nitekim Eski Ahit'in krallar bölümünde (Krallar II: 35) Assur kralını öldüren oğullarının "Ararat/Urartu ülkesine" kaçtıkları anlatılmakta ve bu isim ile Assur'un çağdaşı Urartu Krallığının ifade edildiği açık bir biçimde anlaşılmaktadır.[3] Yani Tevrat'ta "rrt" harfleriyle yazılan dağ ve ülke adı genel olarak Torosları da kapsayan dağlık Urartu coğrafyasıyla ilgilidir. Ancak günümüzde bu isim Ağrı ile ilişkilendirilmektedir.

Tekvin'e göre dünyadaki üç temel ırk, Nuh'un üç oğlu olan Sam, Ham ve Yafes'ten neşet etmiştir. Bu üç oğuldan Ham'ı Nuh lanetlemiştir. Din yorumcuları bu olaya psiko-seksüel açıklamalar getirmektedir.

---

1 Nuh'un gemisinin karaya oturduğu yerin açıklamasını Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu'na borçluyum.

2 *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2001.

3 M. Salvini, "Urartu Tarihine Genel Bir Bakış / An Overview of Urartian History", K. Köroğlu, E. Konyar (ed), *Urartu: Doğu'da Değişim / Transformation in the East*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 74-106.

Aşurenin ilk defa Nuh'un gemisinde pişen bir yiyecek olduğu rivayet edilir: Nuh'un gemisinde yiyecek kalmadığında kilerdeki son kırıntılar toplanır, pişirilir ve aşure ortaya çıkar.

Bugün okunan hutbelerde renkli ve canlı biçimde Nuh peygamberden söz edildiğine şahit oluyoruz. Mesela, 1985-1990 yılları arasında İstanbul Akatlar'da Karanfilköy camiindeki Karadenizli imam, Karadeniz ağızıyla Nuh'un gemisindeki olayları şöyle anlatıyor: "Cemuye pinmuşler... Gemiye binmişler. Gemi bir süre sonra kokmaya başlamış. Nuh aleyhisselam Allah'a yalvarmış, ya Rabbi ne yapacağım demiş. Allah da ona seslenmiş, ben sana bunu temizleyecek bir hayvan göndereceğim demiş. Ve domuzu göndermiş. Nuh teşekkür etmiş, pek memnun olmuş. Fakat şeytan boş durmuyor. Hazır domuzu bulmuşken, domuzu sırtından sıvazlıyor İblis. Ve fare doğuyor. Nuh tekrar Cenabı Hakka yöneliyor, çünkü fare gemiyi kemiriyor, gemi su almaya başlıyor. Cenabı Hak, sen de aslanı sıvazla diyor. Kedi çıkıyor. Kedi fareyi avlıyor ve mesele kapanıyor."

Günümüzün yaşayan sözlü kültüründe de Nuh peygamberden söz eden fıkraların üretildiğini görürüz. Nuh ile ilgili bir fıkra şöyle:

"Bir yerde çok yoğun bir yağmur yağmış, ardından da sel felaketi başlamış. Adamın biri sele kapılmış, başka bir adam da tam boğulmak üzere iken onu kurtarmış. Bu görüntüler bir kameraya takılmış tabiî.

Sonuçta kurtarıcı adam medyatik olmuş. Kanal kanal dolaşıp haberlerde boğulmakta olan adamı selden nasıl kurtardığını anlatmağa başlamış. Kurtarıcı adam bu işi o kadar çok sevmiş ki sonunda işi daha da ilerletmiş ve ülkenin en meşhur uzmanlarından biri olmuş. Artık bir sel uzmanı olarak vilayet vilayet gezip konferanslar veriyormuş. "Selden korkma, boğulmaktan kork" gibi lâflar ediyormuş...

Ancak bir konferansa daha giderken yolda trafik kazası geçirmiş ve vefat etmiş. Öbür dünyada yaptığı iyiliklerden dolayı adamı hemen cennete almışlar. Adam cennette çok mutluymuş ama onu en çok mutlu eden şey sel hakkında konferans vermek olduğu için ve orada da bu imkânı bulamadığı için git gide canı sıkılmağa başlamış.

En sonunda cennet meleğinin yanına çıkmış ve ondan kendisine konferans ayarlaması için ricada bulunmuş. Cennet meleği bir şeyler düşünürüz demiş. Ancak adam cennet meleğini rahat bırakmamış, konferans verdirsin diye devamlı aramış. Ve cennet meleği pes ederek kendisine bir konferans planlamış. Adam azimle konferansa hazırlanmış ve konuşma yapacağı günü iple çekmeğe başlamış. Nihayet o müthiş an gelmiş... Adam kürsüye çıkmış... Tam konuşmasına başlayacakken cennet meleği yanına gelerek kulağına bir şey fısıldamış.

Söylediği şey şuymuş adama cennet meleğinin: "Bana bak burada selden konuşurken, dünyada salladığın gibi sallama, en önde Nuh alehisselam oturuyor ona göre..."

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

2013

Tarih Metinlerinde Nuh

15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Nuh Aleyhisselam

Necdet Öztürk*

İslam tarihi kaynaklarında olduğu gibi Osmanlı tarihi kaynaklarında da Allah ve elçisi Hz. Muhammed adları sıkça geçer. Bazı olaylar, Kur'an'dan ayetlerle veya Hz. Peygamber'in hadisleriyle açıklanmaya çalışılır. İslam askerlerinin, sayı ve donanım bakımından kendilerinden çok üstün düşman kuvvetlerine karşı kazandıkları zaferlerin, Allah'ın yardımı, onun gönderdiği manevi kuvvetler (melekler ordusu) ve Hz. Peygamber'in mucizesi sayesinde olduğuna vurgu yapılır. İncelediğimiz 15. yüzyıl Osmanlı kroniklerinde Hz. Muhammed'den başka bazı peygamber adları da geçmektedir. Osmanlı tarih yazarları, ender görülen olayları, tabii afetleri, peygamberler devrindekilerle kıyaslayarak okuyucuya sunarlar. Bazı olayların kronolojisini, 'şu peygamber zamanından şu kadar yıl önce/sonra meydana geldi' şeklinde haber verirler.

Bu yazımızda, altı büyük peygamberden biri olan Nuh Aleyhisselam adının 15. yüzyıl Osmanlı kroniklerinde hangi vesilelerle geçtiğini, metinleri ile birlikte vereceğiz.

---

* Prof. Dr. Necdet Öztürk, Tarih Bölümü Fen-Edebiyat Fakültesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Nuh Aleyhisselam

Âdem'in yeryüzüne inişinden iki bin iki yüz elli yıl geçince dünyaya geldi. Bin yıl milleti doğru yola çağırdıysa da ancak birkaç kişi buna inandılar. Sununda gemi yaptı ve meşhur 'tufan hadisesi' oldu. Gemi, Musul'a yakın olan Cudi Dağı'nda karaya çekilip tufan yatıştı. Gemideki insanlar dışarı çıkınca hepsi öldü. Ancak Nuh Peygamber oğullarından Sam, Ham ve Yafes kaldı. Sam, Arapların babasıdır. Ham, Zencilerin babasıdır. Yafes de Türklerin atasıdır. Osmanoğullarının soy kütüğü Türklerin atası olan Yafes'e çıkar. Sam ile Ham'dan türeyenlerin durumları daha geniş tarihlere bırakılıp, esas konuya girişildi.

Nuh Peygamber, yağmur yağdırmaya yarayan 'yadataşı'nı [Eskiden usulüne göre kullanılınca yağmur yağdırdığına inanılan bir taş, yağmurtaşı] Yafes'e vererek misk kokulu ırmak boylarına gönderdi. (Bayatlı Mahmud Oğlu Hasan, *Câm-ı Cem-Âyîn [CCÂ]*, sad. Kırzıoğlu Fahrettin, Atsız'ın *Osmanlı Tarihleri* I'de, İstanbul 1949, 381)

Sultan II. Bayezid devri (1481-1512) tarihçilerinden Bayatlı Mahmud oğlu Hasan'nın Nuh Peygamber hakkında verdiği bu özet bilgilerden sonra, Nuh adının 15. yüzyıl Osmanlı tarihlerinde hangi nedenlerle geçtiğini şu başlıklar altında veriyoruz:

1. Olayların kronolojisinde

Yukarıda da söylendiği gibi bazı peygamber adlarının Osmanlı tarih metinlerinde zikredilme nedenlerinden biri, olayların tarihlenmesi ile ilgilidir. Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göçü 'hicret' olarak kabul edilmiş ve İslam dünyasında olayların tarihlendirilmesi buna göre yapılmıştır. Hıristiyan dünyasında ise, Hz. İsa'nın doğduğu tarih 'milat' olarak kabul edilerek olayların kronolojisi, İsa'dan/Milat'tan önce/sonra (İÖ./İS.; MÖ/MS.) diye tarihlendirilmiştir. İslam âleminde bu bilinen 'hicri takvim/kronoloji' dışında başka tarihlendirmeler veya kronolojik dönemlendirmeler de mevcuttur. Bunlardan biri, yazımızın konusu olan *Nuh Aleyhisselam*'a göre yapılanıdır. Bunun bazı örneklerini Osmanlı kronikleri ile çalışmaya dâhil etmediğimiz Osmanlı takvimlerinde görebiliyoruz.

Fatih Sultan Mehmed devri şair ve tarihçilerinden Enverî'nin (ö. 1465'ten sonra) 22 kitaptan oluşan *Düstûrnâme* adlı eserinin 19-22. kitapları, Osmanlı tarihi ile ilgilidir. O, Osmanoğullarının şeceresini vermeden önce Âdem Peygamber'den başlayarak İslam tarihinde meydana gelen olayları, kronolojik tasnif düzeninde özet olarak anlatmıştır (*Düstûrnâme-i Enverî* [*DE:* 2003], haz. N. Öztürk, İstanbul 2003, 3-21). Onun eserindeki şu beyitler bu konuda bir fikir verebilir:

Âl-i Osman on tokuzuncı kitâb
Geldi bunda zikr idelüm fasl u bâb
İşbu târîh ibn-i Abbâs'un durur
Kim kısasdan eşref-i nâsun durur
Çün hübût eyledi Âdem ol zamân
Kılayım andan berüsini beyân
Nuh'a Âdem'den gelince bellü bil
İki bin iki yüz elli altı yıl
Nuh u İbrâhîm arasın bilinüz
Geldi târîh içre bin beş yüz tokuz
Andan irince Halîlü'llâh'a bil
Beş yüz hem altmış beş ola yıl
Andan irince Süleymân'a zamân
Beş yüz otuz altı yıldur bî-gümân
Andan irişince Zülkarneyn'e pes
Yidi yüz on yidi yıldur sözi kes
Anda kim Îsâ-yı rûhu'llâh gelür
Yıl kim üç yüz altmış tokuz olur
Beyn-i 'Îsâ Ahmed-i fahr-ı enâm
Beş yüz elli bir yıl olmışdur tamâm
Çün Muhammed Seyyid-i 'âlem vücûd
Buldı cem' idem bunı iy ehl-i cûd
İnüben Âdem togınca ol Resûl
Bunı târîh içredür ehl-i usûl
Beş bin ü tokuz yüz olmışdur tamâm
Altmış yidi yılile ve's-selâm
Altmış üç yıl Seyyid-i 'âlem yaşar
On yıl idüben gazâ hâke düşer

(*DE*, 2003: 3-4)

Enverî'deki bu bilgilerin daha ayrıntılısını, eserini 15. yüzyılın sonlarında yazan tarihçi Âşık Paşazade'de buluyoruz. Bu eserdeki *Nuh Aleyhisselam tufanı* ile ilgili malumat şöyledir:

Ol tarihleri beyan eder kim Nuh Peygamber Aleyhisselam ve tufanından Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi ve seleme değin ne vâki' olmuşdur, anları beyan eder.

Birinci tarih: İskender'indir. Nuh Aleyhisselam tufanından İskender'e değin iki bin yedi yüz doksan iki yıl, yüz doksan üç gündür.

İkinci tarih: Raklatyanus'undur ki Acem ona Takyunus der. Ve bu Kıbtîlerin âhır padişahlarıdır ki Mısır'da olur idi. Tufandan Raklatyanus'a değin üç bin üç yüz seksen yedi yıl, üç yüz dokuz gündür.

Üçüncü tarih: Tufandan Hazret-i Resûl sallallâhu aleyhi ve sellem hicretine değin üç bin yedi yüz yirmi beş yıl ve kırk altı gündür.

Dördüncü tarih: Yezdicird tarihidir ki Acem mülkünün âhır padişahıdır. Tufan ile bu tarih ortası üç bin yedi yüz otuz beş yıl, yirmi üç gündür.

Bu dört tarihte ulema bi'l-külliye ittifak etmişlerdir ki hergiz biri birine muhalefet etmemişlerdir.

Ve bu zamanda ki tarih sekiz yüz seksen (1481/82) altıdır. Ve kıyâmete değin bu tarih üzere amel olur.

Ve eydürler ki Âdem hübûtundan Nuh Aleyhisselam tufanına değin iki yüz kırk iki yıldır. Ve tufandandan İbrahim Nebî'ye değin yani mevlûduna değin iki bin sekiz yüz bir yıldır.

Ve Ebû Sâlih rivayeti Abbas radiyallâhu anhdan, Âdem'den Nuh'a değin iki bin iki yüz yıldır. Ve Nuh'tan İbrahim Alèyhisselam'a değin bin iki yüz kırk üç yıldır.

Ve ibn-i Ebî Hayseme, Zühür'den rivayet eder ki: Çün Âdem Aleyhisselam Cennet'ten daşra çıktı, andan oğlanlar peydâ oldu. Âdem'den ötürü tarih yazdılar Nuh zamanına değin. Nuh Aleyhisselam'dan sonra tarih eylediler. Ve andan İbrahim Aleyhisselam nârına değin tarih yazdılar. (*Âşık Paşazade Tarihi [ÂPT]*, haz. N. Atsız, *Osmanlı Tarihleri I*, 1949: 252-253)

2. Şecerelerde

a. Osmanlı şecerelerinde

Osmanlı kronik metinlerinin tamamında Nuh Peygamber'in adı Osmanlıların şeçeresi/soy kütüğü dolayısıyla geçmektedir. CCÂ, 1949: 381), Âşık Paşazade (*ÂPT*, 1949: 92), Mehmed Neşrî (*Cihannümâ* [*NT*, 2008], haz. N. Öztürk, İstanbul 2008, 6), Kemal (*Selâtîn-nâme* (1299-1490) [*SN*, 2001], haz. N. Öztürk, Ankara 2001, 24), *Oruç Beğ* (*Oruç Beğ Tarihi* [*OBT*, 2008], haz. N. Öztürk, İstanbul 2008, 2), anonim tarihler (*Anonim Osmanlı Kroniği* (1299-1512) [*AOK*, 2000], haz. N. Öztürk, İstanbul 2000, 8) Osman'ın nesebini Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'e bağlarlar.

Fatih Sultan Mehmed devri tarihçilerinden Şükrullah (ö. 1464'ten sonra) ise Osman'ın babası Ertuğrul'u Oğuz oğullarından biridir der ve kırk beşinci göbekte Nuh oğlu Yafes oğlu Kayı Han oğlu Karahan Han oğlu Oğuz oğlu Gök Alp ile *Nuh Peygamber*'e bağlar. (*Behcetü't-tevarih*, Atsız yayını, *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949, 51)

Çün Süleyman togdı on beş yıl tamâm
Hicret ü târîholmış ve's-selâm
Nuh'un ogulı ogulı didükleri Oguz
Oldı târîh içre müsteb'ad bu söz
Anı aydurlar Oguz ismiyle yâd
Ana olmışdur Süleyman asl ad
(*DE*, 2003: 10)

Karamanlı Nişancı Paşa (*Osmanlı Sultanları Tarihi*, çev. İ. Hakkı Konyalı, Ç. N. Atsız'ın, *Osmanlı Tarihleri I*'de, İstanbul 1949, 343) Osmanlı nesebini yirmi birinci göbekte Nuh'un oğlu Yafes'in çocuklarından Oğuz Han'a çıkarır.

Neşrî'deki Osmanlı şeceresi

Bu büyük soy [Osmanlı soyu], Nuh oğlu Yafes oğlu Bulcas evladından olan Kara Han oğlu Oğuz'a, şu düzen üzerine ulaşır:

Ertuğrul, babası Süleyman Şah, babası Kaya Alp, babası Kızıl Boga, babası Bay-temür, babası Ay-kutluk, babası Tuğra, babası Karaytu, baba-

sı Sakur, babası Bulgay, babası Sunkur, babası Tok-temür, babası Yasak, babası Cemendür, babası Ay-kutluk, babası Turak, babası Kaz Han, babası Yasuv, babası Yalvac, babası Bay-bey, babası Tuğra, babası Tokmuş, babası Güc, babası Artuk, babası Kartarı, babası Cim-keymür, babası Turc, babası Kızıl Boga, babası Yamak, babası Baş Boga, babası Cumur-mir, babası Bay-su, babası Tuğra, babası Sevinç, babası Çar Boga, babası Kurtulmuş, babası Korhav, babası Balcuk, babası Komas, babası Kara-oğlan, babası Süleyman Şah, babası Korhulu, babası Bozlugan, babası Bay-temür, babası Tortumış, babası Gök Alp, babası Oğuz, babası Kara Han, babası Zib-takoy, babası Bulcas, babası Yafes, babası Nuh'dur. (*NT*, 2008: 30-39)

Oruç Beğ'deki Osmanlı şeceresi

Tevârih-i Nesl-i Âl-i Osman Gâzi ibtidâ olup, adına hutbe okunaldan hicretin sene 687, altı yüz seksen yedi yılından tâ hicretin tokuz yüz yılına gelince zamânımızın padişahı sultânü'l-İslâm ve'l-müslimîn, sultânü'l-mücâhidîn Sultan Bayezid, ibn-i Sultan Mehemmed Han, merhum ibn-i Murad Han, ibn-i Sultan Mehemmed, ibn-i Sultan Bayezid, ibn-i merhum Sultan Gâzi Murad Han, ibn-i Orhan, ibn-i Osman, ibn-i Er-tuğrul, ibn-i Gâzi Süleyman Şah, ibn-i Kaya Alp, ibn-i Kızıl Boga, ibn-i Bayıntur, ibn-i Ay Kolag, ibn-i Togar, ibn-i Kaynıtun, ibn-i Bay Sunkur, ibn-i Bakı Aga, ibn-i Gök Alp, ibn-i Oguz, ibn-i Kara Han, ibn-i Ay Kutlu Aga, ibn-i Tozak, ibn-i Kara Han, ibn-i Baysuk, ibn-i Togar, ibn-i Sevinç, ibn-i Çar Boga, ibn-i Kurtulmış, ibn-i Karaca Han, ibn-i Amud, ibn-i Karlu Oglan, ibn-i Süleyman Şah, ibn-i Karahol, ibn-i Kolgay, ibn-i Bay Temür, ibn-i Tos, ibn-i Çîn, ibn-i Mâçîn, ibn-i Yâfes, ibn-i Nuh Peygamber aleyhi's-selâm kırk dört neferdir. Alâ-hâzâ ced-ber-ced ibn-i Yâfes'e gelince ki, Nuh'un oğludur, o nesildendir. (*OBT*, 2008: 2)

Türkçe Anonim Tevarih'teki Osmanlı şeceresi

Târîh-i Nesl-i Âl-i Osman hikâyetinde getürmişler kim, Nesl-i Âl-i Osman Gâzi ibn Er-tuğrul ibn Süleyman Şah Gâzi ibn Kaya Alp ibn Kızıl Boğa ibn Bayıntur ibn Aykutluk Ağa ibn Toğan ibn Kaytun ibn Bay Sunkur ibn Bakı Ağaibn Soğançak Ağa ibn Tok-Temür ibn Yasık ibn Gök Alp

ibn Oğuz ibn Kara Han ibn Kutluçak Ağa ibn Tozak, alâ-hâzâ otuz altı neferdir ced be-ced ibn Yâfes'e çıkınca, kim Nuh'un oğludur, o nesilden ced-be-ced Acem vilâyetinde padişahlar idiler. (AOK, 2000: 8)

b. Kostantiniye kralları şecerelerinde

Kostantiniye'ye Kantur'dan önce bey/kral olanlar şunlardır: Kantur'un babası İlyan, onun babası Harkıl, onun babası İstepan, onun babası Mihal, onun babası Kostantin, onun babası Harkıl, onun babası İstepan, onun babası İlyan, onun babası Kostantin, onun babası Kir Mihal, onun babası Terendefil, onun babası İlyan, onun babası İstepan, onun babası Mihail, onun babası Kantur, onun babası Buzantin, onun babası Amlak, onun babası Kir Mihal, onun babası Buzantin, onun babası Yanko, onun babası Madyan, onun babası Amlak, onun babası İrem, onun babası İvaz, onun babası Sam, onun babası Nuh Aleyhisselam. Bunların ataları bunlardır ki zikrolundu. Kostantin'e bey oldular. (OBT, 2008: 111)

3. Tabii afetler ile savaştaki kırımlarda

Nuh tufanı

Eserini, 1490 yılı olaylarıyla bitiren şair ve tarihçi Kemal, iki savaşta (Fatih'in Eflak seferi ile İskender Paşa'nın Bosna akınları) Osmanlıların düşmana verdirdiği kayıpları *Nuh tufanı* ile kıyaslamaktadır:

Gelüp andan girü İflak'a geçdi
Buluşup Şah Kazuklu'ya geçdi
Kılur dün basgunın şâha o murdar
İşit kim ana n'etdi şâh-ı dindar
Ki şöyle kırdı şâh orada anı
Bulara irdi san Nuh'un tufânı
Kim Efrenc kimisi Ungurus
Düşürüp anda bile hem Âs u Rus
Buluşup eylediler bir ulu ceng
Biribirine kıldılar özge âheng
Sıdı anda gâziler anda ol lâ'înı
Ne solun kodılar ne de sagını

Şu denlü kırdılar orada küffâr
Olur küffârun işi anda zâr
Akar sel gibi kan her bir aradan
Yüzer kan gövde içre mâcerâdan
Sanasın oldı ol Nuh'un tufânı
Yil alup göklere çıkardı cânı
(*SN*, 2001: 174, 246)

Tarihçi Oruç Beğ 1499 yılında Tuna Geçidi'nde soğuktan ve açlıktan insan ve attan kırılanları *Nuh Peygamber tufanı* ile mukayese ediyor:

Çünkü bu zulümle bunlara dönüşte kudret satrancı bir oyun oynadı ki, âlem halkına ibret oldu. Tuna kıyısına gelecekleri zaman, 27 Cemaziyelevvel 904 Perşembe (10.01.1499 Perşembe) gecesinde Hakk'ın emriyle, mazlumların duasıyla, yetimlerin ahıyla bir semavi afet oldu ki, hiç bir tarihte ve hiç bir zamanda olmamıştır. Öyle bir afet ki, Nuh Peygamber tufanı gibi. Hut Peygamber zamanında şiddetli rüzgâr Âd kavmini helak etmişti. Onun gibi bir afet oldu. Tuna Suyu'nun öte kıyısına Tunca Geçidi derler. Oraya vardıklarında şimşekler çakıp sonra öyle bir gök gürültüsü oldu ki, atların ve adamların ödleri koptu.

Soğuktan ve açlıktan yirmi binden ziyade adam ve atlardan da elli binden ziyade at helak oldu. Hatta şöyle rivayet ettiler ki, açlıktan atlar eyerlerini ve çullarını yediler. Ve kendileri birbirinin etini yediler derler. Adamların soğuktan elleri ayakları donup düştü. Tuna'nın berisine geçenler de yarı kalmadı derler. Elleri ayakları düştü derler. (OBT, 2008: 188)

Nuh Aleyhisselam devrinden beri görülmemiş zelzele

Âlemler padişahı ebedi ve gayur padişahtır. Gayret edip onlara [kâfirlere] hışm edip, nevruz günlerinde şiddetli bir fırtına esip, yağmurlar yağıp, dolular inip, yıldırımlar şakıyıp büyük bir 'zelzele' oldu. Nuh, Hut, Salih ve Lut Peygamberler devrinden beri hiç olmamıştı. Hak Taala'nın hışmı yetişip, o zelzeleden o kilise kubbesiyle yıkılıp yerle bir olup aşağı geçti. Yanko, beyler, bey oğlanları ve askerden kimler varsa ve ayrıca keşişler, patrikler, rahipler hepsi helak oldular. Ve o tılsımlar da hep helak oldu. Şimdiki zaman-

da ki vardır, Ayasofya'nın yanındaki yıkık kilise odur derler. Bu zelzele ki oldu, kilisenin dışındaki halk kurtuldu. Gördüler ki hâl böyle oldu, hepsi dağıldılar. Her biri bir tarafa, bir vilayete ve bir memlekete gittiler. Şehir tenha kaldı. (OBT, 2008: 97)

Bâd-i sarsar esip yağmurlar ve dolular yağıp bir azîm zelzele vâki' oldu kim Nuh Peygamber ve Sâlih ve Lût Peygamberler zamanlarında ve devirlerinde bir ancılayın zelzele vâki' olmamışdı. Sonra o sâat Hak Taala'nın hışmı yetişip o zelzeleden o kilise yeri yurduyla kubbesi aşağa göçtü. Yıkılıp zîr ü zeber oldu. O keşişler ve ruhbanlar ve batrıklar ve kıssîsler ve beğler ve beğ oğlanları ve Yanko ibn Madyan ve o arada olan leşker ve halk cümlesi o kilisenin altında kaldılar, helâk oldular. O tılsımatlar dahı hep bozuldu, harâb oldu. (AOK, 2000: 98-99)

4. Nuh'un gemisi tahtalarının bina yapımında kullanımında

Biz geri Ayasofya kıssasına dönelim. Mühendis Aydıncık'tan altı somaki mermer direkleri getirdi. Süleyman Peygamber, Hz. Nuh Peygamber'in gemisi tahtalarından Beytü'l-Mukaddes'te ve Aydıncık'ta yaptığı binaların kapılarını yaptırmıştı. Mühendis gidip o kapıları getirdi. Bu kapıları Ayasofya'ya taktı. Şimdi Ayasofya'nın mihrabının karşısında olan kapılar Nuh Peygamber'in gemisi tahtalarındandır derler. Mühendis Ayasofya'yı yapıp büyük kubbenin üzerini tamam edip, çevresinde hücreler yaptırdı. Üç yüz altmış hücreler yaptırdı. Her hücrede ikişer keşiş, patrik ve rahipler oturdu. Yedi yüz yirmi keşiş gece gündüz Asfiye ruhu için İncil okurlardı. Ve hem Ayasofya'nın mihrabını mübarek Kudüs'e karşı yapmışlardı. Şimdiki zamanda dahi öyleydi, İslâm'a gelinceye dek. (OBT, 2008: 103-104)

Süleyman Nebî divlere getirttiği ma'kuldur ve hem vâkidir. Divler elinden her ne ki derlerse gelir. Andan sonra Süleyman Nebî yaptırdığı köşkleri yıktırıp anda olan acâyip ve garâyip mermer direkleri eksikleri kadar getirip Ayasofya'yı yaptılar. Ve dahı Nuh Peygamber'in gemisi tahtasından Süleyman Nebî Beytü'l-Mukaddes'de ve Aydıncık'ta yaptırdığı köşklere kapı yaptırmış idi. O kapıları getirdiler. Şimdiki hâlde dârü'l-İslâm olunca mihrâba karşı olan kapılar Nuh Peygamber'ün gemisi tahtasıdır derler. (AOK, 2000: 107)

Sonuç

15. yüzyıl Osmanlı kroniklerinde *Nuh Aleyhisselam* adı ilk kez, Osmanlı tarihi olaylarının anlatımına başlanılmadan önce girişte, Osmanlıların hangi soydan geldiklerini gösteren şecere listelerinde zikredilmektedir. Yine bu kaynaklarda Osmanlı ülkesinin değişik yerlerinde meydana gelen zelzele, şiddetli yağmur ve soğuk gibi tabii afetler için *Nuh Aleyhisselam zamanından beri* görülmediğinden söz edilir. Can kayıplarının büyük olduğu musibetler *Nuh tufanı* ile mukayese edilir. Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed zamanına dek meydana gelen kayda değer olayların tarihi belirlenirken, kronolojik dönemlendirmelerden biri de *Nuh Aleyhisselam zamanı*dır. Şöyle ki, yazılan tarihler Hz. Âdem'den *Nuh Peygamber*'e kadar; *Nuh*'tan Hz. İbrahim Aleyhisselam'a değin denir. Tarihi dönemler için *Nuh tufanı*nın da özel bir önemi olduğu açıktır. Nitekim yukarıda görüldüğü üzere 'dört tarihi dönem' (*Tufan*dan İskender'e, *tufan*dan Raklatyanus'a, *tufan*dan Hz. Muhammed'e, *tufan* ile Yezdicird tarihi ortası) *tufan*a göre tasnif edilmiştir.

Fütüvvetnâmelerde Nuh

Fütüvvet-Nâmeler'de Nuh Aleyhi's-Selâm

Erkan Demir*

Fütüvvet ve Fütüvvet-Nâmeler

Kur'ân-ı Kerim'e göre ilk insan ve aynı zamanda ilk peygamber Hz. Âdem'dir. Hz. Âdemle başlayan ve Hz. Muhammed ile nihayet bulan peygamberlik silsilesinde bir hadise göre yüz yirmi dört bin peygamber vardır. Bunlardan yalnız yirmi dördünün ismi ve kıssaları Kur'ân-ı Kerim'de zikredilir. Ulü'l-azm (büyük) sıfatıyla anılan Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Nuh ve Hz. Muhammed, yalnız dinler tarihinde değil fütüvvet geleneğinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Hz. Âdem'in cennetten kovulması ve tövbesi, Hz. Nuh'un tufanı, Hz. İbrahim'in putları kırması, oğlunu kurban etmek istemesi, Kâbe'yi bina etmesi ve gelene geçene sofra kurması, Hz. Muhammed'in Mirac ve veda haccı, veda haccı dönüşünde Gadirû Hum'da fütüvveti Hz. Aliye devretmesi fütüvvet geleneğinin dört nirengi noktasını teşkil eder.[1]

Gençlik, cömertlik, sehavet, yiğitlik, başkalarını kendi nefsinden yüksek tutma anlamlarına gelen *fütüvvet* kelimesi, İslâmiyet'ten önce Arap yazınında görülmez. "Genç, yiğit, cömert" anlamları ile *feta* kullanılmakla birlikte bu kelimenin çoğulu olan *fityan* ve *fitye* de bu dönemde kullanılmaz. VIII. yüzyıldan itibaren muteber pek çok sufinin

---

* Erkan Demir, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

1 Ali Torun, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-Nâmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 263.

fütüvveti tasavvufi bir terim olarak kullandığı görülmekle birlikte fütüvvet bu anlamda ne İslam'dan önceki Arap yazınında ne de Kur'ân-ı Kerim'de karşımıza çıkmaz. Feta'nın nefsini terbiye etmesi, tevazu sahibi ve alçak gönüllü olması, cömertlik ve yiğitliği yüceltmesi, şefkat ve merhamet sahibi olması gibi erdemler, kısa zamanda sufilerin dikkatini çekmiş; fütüvveti bir sufide bulunması gereken vasıflardan saymalarına neden olmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de *"genç, yiğit, delikanlı, köle"* anlamında kullanılan *feta,*[2] VIII. yüzyılda tasavvufi erdemlerle donanmış fütüvvet ehli için kullanılmaya başlanır. Sühreverdî, fetanın şalvarının sufinin hırkasının bir cüzü olduğunu belirtir. İbnü'l-Arabî de fütüvveti tasavvufun makamlarından birisi olarak kabul etmiştir.[3] Çağatay yazı dilinin ve Çağatay edebiyatının mümtaz ismi Ali Şir Nevâî'nin, Câmî'nin Farsça *Nefehâtü'l-Üns min Hazarâti'l-Kuds* adlı sufiler tezkiresinin tercümesi olan eserine *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve*[4] adını vermesi, Sühreverdi'nin deyimi ile fütüvvetin tasavvufun bir cüzü haline geldiğinin sağlam delillerinden olsa gerek. Böylece fütüvvet kısa zamanda cömertlik, yiğitlik, gençlik anlamlarının yanında yüksek ahlâki sıfatları da bünyesinde toplayan İslâmi bir kavrama dönüşmüştür.[5]

---

2 Kur'ân'da feta (fitye, feteyân) diye nitelendirilen (en-Nisâ 4/25; Yûsuf 12/30, 36, 62; el-Kehf 18/60, 62) kişiler için bu sıfat dini bir mana taşımasının yanında takdir edilen bir anlam ifade ediyor, put kıran (el-Enbiyâ 21/60) veya gördükleri baskıya rağmen inançlarını koruyan ve bu uğurda ülkelerini terk eden kişilerden feta diye söz edilmesi (el-Kehf 18/10, 13) bu nitelemeye bir çekicilik kazandırıyordu. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Fütüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 13, İstanbul 1996, s. 260.

3 İbn'ül-Arabî, *El Futuhât el Mekkiyye*, çev. Nihat Keklik, II. Cilt, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1980, s. 231-235 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi - Abdülkerim Kuşeyrî*, Dergah Yayınları, İstanbul 1981.

4 770 şahsın biyografisini ihtiva eden bu kıymetli eseri Nevâî, Farsça bilmeyen Türklerin de istifade edebilmesi için Hint ve Türk sufilerine dair bilgileri de ilave etmek suretiyle Farsçadan Türkçeye tercüme etmiş, çalışmasını 1495 yılında tamamlamıştır. Daha detaylı bilgi için Bkz. Kemal Eraslan, *Nesâyimü'l-Mehabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979.

5 Bkz. Abdülkerim Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1981, 372-380, Mercimek Ahmet, *Keykâvus - Kâbusname*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977, s. 319.

İslâm ve sufi kültür dairesinde şekillenen fütüvvetin aslı imandır ve fütüvvet Allah'ın sıfatıdır; onunla sıfatlanan feta, Hallâc-ı Mansur'un "Ene'l-Hak" tabirinde somut ifadesini bulan, tasavvufun temel gayesine; yani tanrıya ulaşmış olur ve Allah onun bütün günahlarını bağışlar.[6] Feta, nefsinin her türlü arzu ve hevesinden geçmeli, başkalarının nefsini kendi nefsinden yüce tutmalıdır.[7] Cömert olmalı, kötülüğe dahi iyilikle karşılık vermeli, kanaat etmelidir. Buhari'den nakledilen bir hadise göre fütüvvet, kâmil mânasıyla Hz. Peygamberden başkasında tecelli etmemiştir; kıyamet günü bütün insanların nefsim nefsim... ben, ben... diyecekleri bir zamanda O, ümmetim, ümmetim... diyecektir. Fetanın nitelikleri Sülemî, öğrencisi Kuşeyrî ve Sühreverdî gibi müelliflerin eserlerinde sayılmış, sonraki yüzyıllarda da bunlardan faydalanmak suretiyle hazırlanan fütüvvet-nâmelerde oldukça uzun bir liste halini almış, fütüvvet formülleştirilmiştir.[8]

Fütüvvet ve tasavvuf pek çok noktada kesişse de ayrıldığı yerler de yok değildir; feta "bir lokma bir hırka" felsefesini benimsemez, bilakis hırs, tamah ve zulümden uzak durarak "elinin emeğini yeme ve helal kazanç" esasını benimser.

Abbasi halifesi Nasır-Lidinillah tarafından dağınık haldeki grupları nizama sokmak, bunların gücünden siyasi amaçlar doğrultusunda istifade etmek için fütüvvet teşkilatlandırılmıştır.[9] Bu girişimde önem-

---

6 *Fütüvvet a'lâ ve şerîfdür ve key ulu makamdur ve azîz derecedür. Fütüvvet asl-ı kadîm ve ezelîdür ve ebedîdür, asl-ı îmandur, pes fütüvvet sıfatın kimse sıfatlanmaya, illâ ol kişi sıfatına, ol Allah sıfatında olur ve kim Allâhu Taâla sıfatın sıfatlana, hakka tanrıya irişmişdür.* Abdülbaki Gölpınarlı, "Burgazî ve "Fütüvvet-Nâme"si", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Ekim 1953 - Temmuz 1954, C. 15, s. 111, ... *fütüvveti bir ağaca teşbih etmişlerdür kim anun aslı Tanrı sıfatıdur ve budakları peygamber sıfatıdur ve yaprakları evliya sıfatıdur ve yemişi mü'minler sıfatıdur ve ol ağacun köki, tevhid ve ihlasdur...* Rahşan Gürel, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Razavî'nin Fütüvvet-nâmesi*, Doktora Tezi, İstanbul 1992, s. 51.

7 Başkalarının nefsini kendininkinden üstün tutma hususu fütüvvet, zaman zaman melametiliğe yaklaştıran bir noktadır.

8 Bkz. Ali Torun, age., s. 109.

9 Bunduk atma, kemankeşlik, güreş gibi sportif faaliyetleri düzenli hale getiren halife, kendi izni olmadan da herhangi bir fütüvvet icraatının yapılmasını yasaklamıştır. Bkz. Zeydan Corci, *İslam Medeniyet Tarihi*, çev. Z. Megamiz, C. V, İstanbul 1978, s. 631-642.

li rol oynayan devrin tanınmış mutasavvıfı Sühreverdî, eserinde kullandığı "*Fütüvvet bölükleri şaşkın bir halde çöllere düşmüş, haktan sapmıştı. Bâtıllara sarılmışlardı. Dileklere yapışmışlardı. Azgınlık yollarına girmişler, hidayet yollarından ayrılmışlardı. Fitnelere bulanmak, bid'atlere sarılmak, hileler yapmak, düzenler düzmek için tevillere koyulmuşlardı Onlara kötülük üstolunmuştu. İçlerine sapıklık hâkim kesilmişti...*"[10] ifadeleriyle halifenin bu teşebbüsüne meşruiyet kazandırmaktadır. Memluk ve Anadolu Selçuklu Sultanları, gönderilen elçiler eliyle şed kuşatılıp şalvar giydirilerek fütüvvete sokulmuştur.[11]

Fas'tan Çin'e kadar o gün için bilinen dünyanın neredeyse tamamını gezen Ortaçağın en ünlü seyyahı İbni Batuta XIII. yüzyılda Anadolu'da önemli rol oynayan Ahilerden, "*dünyada onlardan daha güzel davranan kimse görmedim*" diye söz eder.[12] Ahilik kurumu, bazı araştırmacılar tarafından fütüvvet menşeli değerlendirilmekle birlikte[13] son yapılan çalışmalarda eskiden beri Horasan ve Orta Asya'da meslek birliklerinin mevcudiyeti, bilhassa Alplık, Aksakallık, Ata-babalık gibi Türk birlikleri Ahilik teşkilatının köklerini eski Türk gelenek ve folkloruna bağlamanın daha isabetli olacağını gös-

---

[10] Abdülbaki Gölpınarlı, "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 11, Ekim 1949 - Temmuz 1950, s. 206.

[11] Anadolu'da ilk defa Sultan I. Keykavus Şeyh Mecdüddin İshakî'yi Nasır Lidinillah'a elçi olarak gönderip, dönüşünde fütüvvet teşkilatına girmiştir. Onun oğlu Sultan I. Keykubad da Şeyh Ebû Hafs Şihabüddin Ömer es-Sühreverdî'nin elinden fütüvvet şalvarını giymiştir. Anadolu'ya elçi olarak gelen es-Sühreverdî'nin tasavvufi şahsiyeti bakımından da önemli tesirleri olmuştur. Bkz. Mehmet Saffet Sarıkaya, *XIII. - XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvet-Nâmelere Göre Dini İnanç Motifleri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum 1993 s. 32, Necati Lugal, *İbni Bîbî-El-Evâmirü'l-Alâiyye Fi'l Umuri'l-Alâiyye*, Türk Tarih Kurumu, C. I, Ankara 1957, s. 210-212.

[12] Memleketlerine gelen yabancıları karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini, yatacak yerlerini sağlama, onları uğursuz ve edepsizlerin ellerinden kurtarma, şu ve bu sebeple yaramazlara katılanları yeryüzünden temizleme gibi konularda bunların eş ve örneklerine dünyanın hiçbir yerinde rastlamak mümkün değildir. Bkz. İsmet Parmaksızoğlu, *İbni Batuta Seyahatnamesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 5-6.

[13] C. Cahen, "İlk Ahiler Hakkında", çev. M. Öztürk, *Belleten*, C. I, s. 197, 1986 592.

termiştir.[14] Nitekim İbni Batuta'nın da "*Türkmenlerin yaşadığı her yerde, şehir, kasaba ve köylerde bulunmaktadır.*"[15] cümlesiyle işaret ettiği kusursuz teşkilat geleneği, XIII.-XV. yüzyıllar arasında yaşanan siyasi gelişmelerde ahilerin oynadıkları belirleyici rol[16] de bu tezi kuvvetlendirmektedir.[17] Fütüvvetin bir teşkilat olarak ortaya çıkışını müteakip bu teşkilatın erkân, kaide ve kurallarını açıklamak için yazılan fütüvvet-nâmeler, XII. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu'da fütüvvet ile birleşerek yeni bir kimlik kazanan ahilik için de geçerli birer mesleki - ahlâki nizamname hüviyetini muhafaza etmiştir.[18]

---

[14] Eski Türk kültüründe de fütüvvet ehline benzer kuşak kuşanan Alpler teşkilatı vardır. Bkz. Emel Ersin, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978, s. 89, 107; Neşet Çağatay, "Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1952, s. 59-68, Franz Taeschner, "İslâm Ortaçağında Futuvva Teşkilatı", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, Ekim 1953 - Temmuz 1954, s. 18.

[15] İsmet Parmaksızoğlu, age., s. 5

[16] Doğudan gelen Moğol akınları bunun sonucu ortaya çıkan otorite boşluğu, XIII. yüzyılda Anadolu'yu tam bir kaos ortamına sürükler. Yalnız Moğolların uğradıkları şehirleri yakıp yıkmaları, halkı kılıçtan geçirmeleri değil, bir taraftan da Haçlı Savaşlarından sonra bölgede kalan şövalyelerin saldırı ve yağmaları, kıtlık gibi daha pek çok neden bu yüzyılı tam bir kaosa sürüklemiştir. Konya'da Mevlana Celâleddin Rumi, Kırşehir'de Hacı Beştaş gibi gönül önderlerinin halkı manevi telkinleriyle örgütlemeleri Anadolu'nun ve Türklerin geleceği için belirleyici olmuştur. Bölgede teşekkül eden Ahi birlikleri de bir yandan anayurdundan kopup gelenleri ikame etmiş, diğer yandan da yeni gelenlerin yerleşik esnaf ve sanatkarlarla rekabet edebilmesi için gereken tedbirleri almıştır. Bundan başka ahilerin aldıkları siyasi sorumluluğun, Anadolu'nun yurt edilmesinde büyük rolü olmuştur. Osmanlının kuruluşundaki manevi önder olan Şeyh Edebâli bir Babâi şeyhi olduğu kadar aynı zamanda bir ahidir. Orhan Gazi ilk defa kurduğu yaya orduya ahi üniforması giydirmiştir, yeniçerilerin başlığı da ahilerden kalmadır. Osmanlı padişahlarının kılıç kuşanma törenleri fütüvvet törenlerine benzer. Anakara'yı Sultan Murad'a teslim edene kadar ahiler muhafaza etmiştir.

[17] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 1993, s. 33, Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, s. 44, Mikail Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Damla Matbaacılık, Konya 1991, s. 3-5.

[18] Fütüvvet-nâmelerde yatış-kalkıştan giyime, abdest bozmaya, mescide ve eve girip çıkmaktan hizmet etmeye, yeme-içmeye, ziyaret ve misafirliğe, alışverişe, hatta yolda yürümeye kadar yedi yüz kırk edepten söz edilir ve bunların pek çoğu tafsilatlı olarak açıklanır.

Fütüvvetin esaslarını ispatlamak, bunlara dini geçerlilik kazandırmak için fütüvvet-nâmelerde sık sık peygamberlere dair kıssalardan, hadisler ve sahabelerin sözlerinden bahsedilir. Fütüvvet ve ahilik geleneği bir mesleki örgütlenme modeli olarak ilk değildir; daha eski çağlarda ve farklı coğrafyalarda da bu tür mesleki teşkilatların mevcudiyetini biliyoruz. E. G. Naskali, mertlik, yardımseverlik ve doğru sözlülüğün her yerde telkin edildiğini, bilakis fütüvvet ve ahilik geleneği için ayırt edici unsurun, fütüvvet adabı ve törenlerinden ziyade merci gösterilen Âdem, Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Muhammed, Cafer-i Sadık gibi pir mürşitlerin olması gerektiğine işaret etmektedir.[19] Fütüvvet ehline göre de sanatların tamamı Hz. Âdem'e çıkar, dinle birlikte Hz. Muhammed'de kemale erer. Ondan da Hz. Ali ve onun kemer-besteleri vasıtası ile günümüze intikal eder. Fütüvvet yolundaki esnaf zümrelerinden her biri tarihte mevcut yahut uydurma bir pir edinir, her sabah dükkân onun adına açılır, onun adına şed kuşanılır ismi dualarla anılan bu zat o sanatın hamisi kabul edilir. Sanat dalının pirlerini ve fütüvvet edep ve törenlerini bilmek, en az mesleki yeterlilik kadar önemli kabul edilmiştir. M. S. Sarıkaya da fütüvvet ehlinde tarikat ile ilgili görülen en önemli motifin pir edinme olduğunu belirtmektedir.[20]

Kur'ân-ı Kerim'de ismiyle anılan yetmiş birinci sureden başka yirmi sekiz surede hakkında bilgi verilen ve kırk üç kez de ismi geçen Hz. Nuh, fütüvvet-nâmelerde ismi en çok zikredilen peygamberlerdendir.[21]

---

[19] Emine Gürsoy Naskali, "Doğu Türkistan'da Ahilik (Yeni Uygurca Belgeler)", *I. Uluslar Urası Ahilik Kültürü Sempozyum Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 97. Ali Torun da fütüvvet geleneğinde âdâp ve erkânla alakalı bütün unsurların Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'e isnat edildiğini, bunlara isnadı olmayan hiçbir unsurun kabul edilemeyeceğini belirtir. Bkz. Ali Torun, age., s. 263.

[20] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 1993, s. 116.

[21] Bilinen en eski fütüvvet-nâme Sülemî'nin (1021-1022) *Risâlat-al-Futuvva'sıdır*. İkinci eser de onun öğrencisi olan Kuşeyrî'nin, müstakil olmamakla birlikte (1088-1089) Risalesinde fütüvvete dair ayırdığı bölümdür. Esasen sonraki dönemlerde telif edilen eserler de bu ikisinden yararlanmışlardır. İbnü'l-Arabî'nin *El Futuhât el Mekkiyye*, adlı eserinde "Ahlak" başlığı altında bahsedilen de yine fütüvvettir. Bkz. İbnü'l-Arabî, *El Futuhât el Mekkiyye*, çev. Nihat Keklik, II. Cilt, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1980, s. 444-445.

Hz. Nuh'un Allah sevgisi ve korkusuyla çok ağladığı, kâfirlere karşı çok sert davrandığı kaynaklarda sık sık zikredilir.[22] Gerek anlatılarda gerekse yazılı kaynaklarda Hz. Nuh'u tufan hadisesinden bağımsız görmek mümkün değildir. Tufan olayı ile müsemma olan "Nuh" ismi İslâm teolojisinde "Allah'ı çokça anan, Allah korkusuyla çok ağlayan"[23] şeklinde anlamlandırılmakta, Tevrat'ta ise ilk kez üzüm yetiştirip şarap yaptığı anlatısına dayandırılarak "niham"; yani "dinlenmek, sükûnet bulmak, rahatlamak" köküyle ilişkilendirilmektedir. Birtakım fonetik değişimlerle tek tanrılı inanca sahip bütün kültürlerde farklı varyasyonlarla karşımıza çıkan Nuh isminin, Habeş dilinde de *nâha* kelimesinden türediği ve "uzun zaman" manasına geldiği, "ömrü uzun" anlamında kullanıldığı söylenmektedir.[24] Bundan başka Uzakdoğu, Bâbil ve Sümer tufan efsanelerindeki uzun bir ömür süren yahut ölümsüzlük arayışındaki kahramanların da Hz. Nuh ile aynı kişi oldukları iddia edilmektedir. Kutsal kitaplarda Hz. Nuh (as) ile ilgili verilen bilgiler kendisinin takva ehli olduğu ve Allah'a teslimiyet içinde uzun bir ömür sürdüğünde ittifak eder.[25] Diğer yazılı kaynaklarda tufan olayı ve bu olayın kahramanı ile ilgili verilen bilgiler de bunu destekler mahiyettedir.[26] Hz.

---

[22] *"Fütüvvet sevgisiyle Nuh çok inledi ve üzerinde fütüvvetin nuru parladı."* Süleyman Ateş, *Ebu Abdi'r-rahman İbn el-Hüseyn es-Sülemî - Tasavvufta Fütüvvet*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, s. 22, *"İşi gece gündüz feryad edip ağlamaydı da o yüzden ona Nûh lâkabını takılar."*, Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 11, Ekim 1949 Temmuz 1950, s. 320

[23] Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 11, Ekim 1949 - Temmuz 1950, s. 320

[24] Tevrat'a göre babası Lamek, "Rabbin lânetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak." (Tekvîn, 5/29) diyerek oğluna Nuh adını vermiştir. Nuh isminin İbranice "niham" (dinlenmek, sükûnet bulmak, rahatlamak) kökünden türediği görüşü kabul edilmemektedir. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Nûh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 33 İstanbul 2007, s. 224

[25] *Nûh, sadık ve kâmil adamdı ve Allah ile yürüyordu.* (Tekvin, 6/1-9, 17), Ankebut suresi, 14. ayet-i kerimede *"And olsun biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik. Onların içinde bin yıldan eksik yaşadı."* denilmektedir. Tekvîn'e göre de Hz. Nuh, tufandan sonra 350 yıl yaşamış, 950 yaşında vefat etmiştir.

[26] Sümerlilerde tufan kahramanından başka kralların da saltanat yılları bugünkü insan ömrüyle karşılaştırılamayacak kadar uzun. Daha geniş bilgi için Bkz. Muazzez İlmiye Çığ, *Sümerlilerde Tufan, Tufan'da Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009, s. 17-18

Nuh, fütüvvet geleneğinde çâr-pîr olarak anılan dört büyük peygamberden biri oluşu, bazı meslek sahiplerinin piri (önderi) olarak gösterilmesi, fütüvvete giriş törenlerinde, dualarda sık sık isminin zikredilmesi gibi nedenlerle fütüvvet-nâmelerde en çok bahsi geçen peygamberlerdendir. Tasavvufî boyutuyla dikkati çeken, ahlâk, erdem yolunda en yüksek dereceye ulaşmak için tutulması gereken fütüvvet yolunun ilkelerini ihtiva eden bu eserlerde[27], insan-ı kâmilin haiz olması gereken bir takım sıfatlar Hz. Nuh'ta somut ifadesini bulur. Bu çalışmanın amacı, fütüvvet-nâmelerin Hz. Nuh ile ilgili ihtiva ettiği birikimi ortaya koymaktır; çalışmanın kapsamına girmediğinden fütüvvet-nâmelerde yer alan diğer peygamberlere dair kıssalara burada yer verilmemiştir.

Fütüvvet-Nâmelerde Hz. Nuh

I. Soyu:

Fütüvvet-nâmlerde verilen bilgilerin tamamının İslâmi kaynaklardan geldiğini söylenemez; bilakis bu eserlerdeki bilgilerin hatırı sayılır bir bölümü İsrâiliyat temellidir. Hz. Nuh'un soyu ile ilgili verilen bilgiler de bunlardandır. Fütüvvet-nâmelere göre Hz. Nuh'un babasının adı Lamek'tir. Soyu Mettu Selah, Ahnun, Yerd, Mehla'il, Kayn, Enûş, Şît silsilesiyle Hz. Âdem'e çıkar.

---

[27] Kendisi bir tasavvuf ehli olan Ebu Abdi'r-Rahmân İbn el-Hüseyn es-Sülemî, *Allah'a hamd olsun ki fütüvvet yolunu, yapılması gerekli, güzel şeylere götüren en açık yol kıldı. Onu kötülüklerden ve kusurlardan temizleyip mertebelerin en yücesine çıkardı. Gönderilmiş peygamberleri ve kendine yaklaşmış seçkin kulları onu sevdiler* derken fütüvvetin gereklerini yerine getirerek Hakka çıkan yola girilmiş olacağına, mertebelerin en yücesine çıkılacağına işaret ediyor. Bkz. Süleyman Ateş, age., s. 22, Razavî fütüvvet-nâmesinde de müellif *fütüvveti Hak Sübhânehü aziz kıldı, sen dahı aziz kıl, tâ kim aziz olasın* demektedir. Rahşan Gürel, age., s. 51, *(Fütüvvetin) Başlangıcı tanrıdandır, sonu tanrıya varır. O, tanrı sıfatlarından bir sıfattır. Tanrı, onu kalplere yerleştirir, onunla suçları arıtır.* Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 11, Ekim 1949 Temmuz 1950, s. 207-208.

II. Pîr (önder) Kabul Edilen Peygamberlerden Oluşu:

Fütüvvet ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ile başlar. Ondan da Cebrail vasıtasıyla Allah'a ulaşır. Buna göre fütüvvetin başlangıcı Allah'tır. Fütüvvet bizzat Cebrail tarafından Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'e getirilmiştir. Bu nedenle fütüvvet geleneğinde kendilerine çâr-pîr denilen bu peygamberlere fütüvvetin nasıl geldiği fütüvvet-nâmelerde uzun uzun anlatılır.[28] Bunlar Cebrail (as) elinden tıraş, tövbe, telkin, şed, helva, yol-ata, yol karındaş gibi fütüvvet şartlarını yerine getirmişlerdir. Muhtelif erkân ve edeplerde sık sık bahsi geçen Hz. Nuh'un fütüvvet-nâmelerde özel bir yeri vardır; Hz. Âdem'den sonra insan nesli o ve onun soyundan türemiştir, insanoğlunun ikinci atasıdır. Bu nedenle tüm fütüvvet-nâmelerde (Hz. Âdem'den sonra) ikinci pir olarak karşımıza Hz. Nuh çıkar, pek çok meslek erbabı onu pir olarak tanır.

a) Gemicilerin ve marangozların piri Hz. Nuh'tur. Tufan haberi geldiğinde kendisine Allah tarafından emredildiği gibi ağaç dikmiş ve Cebrail'in ona öğrettiği gibi bu ağaçları kesip işleyerek gemiyi yapmıştır.

---

[28] İşlediği günah sebebiyle cennetten kovulan Hz. Âdem üç yüz yetmiş yıl ağlar, tövbe eder. Tövbesinin kabul edilmesi için kendisine hac emredilir. Hacda Arafat'ta Hz. Havva ile karşılaşır; ancak saçı sakalı birbirine karıştığından Hz. Havva onu tanımaz, korkup kaçar. Cebrail cennetten bir "taş", bir "ustura", bir de "makas" getirir, Hz. Âdem'i tıraş eder, başına "tâc-ı ictibâhi"yi giydirir. Hz. Âdem sevincinden tekbir getirir. Cebrail ona şed kuşatır. Cennet reyhanlarından bir sırık getirip Hz. Âdem'in saçlarından bir tuğ yaparak buna takar, kendisine teslim eder. Cennet ırmaklarından süt, bal getirip helva yapar, Hz. Âdem'e tike (lokma) sunar, o da lokmanın bir kısmını Hz. Havva için "kısmet ayırır. Fütüvvet geleneği böylece başlamış olur. Konuksuz sofra açmayan, doğruluğundan dönmeyip gözünü kırpmadan ateşe giren ve sözüne vefa göstererek oğlu Hz. İsmail'i kurban etmekte tereddüt göstermeyen Hz. İbrahim de fütüvvet-nâmelerde sık sık zikredilir. Hz. Nuh, Kur'ân-ı Kerim'de "feta" olarak anılmamışken, nefsine gösterdiği mukavemet ve güzel ahlakı nedeniyle "feta" olarak anılan peygamberlerden biri de H. Yusuf'tur. Son peygamber Hz. Muhammed de Mirac'da fütüvvete girmesi ve Veda Haccı dönüşünde fütüvveti ve hilafeti Hz. Ali'ye devretmesi, onu kardeş edinmesi, *Lâ fetâ illa Ali'yy - Ali'den başka feta yok" sözü, ayrıca pek çok hadis ile fütüvvet-nâmelerde en çok sözü edilenlerdendir.* Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed fütüvvet geleneğinde çâr-pir kabul edildiği için isimleri hemen her meslek babında geçer, buna mukabil Kur'ân-ı Kerim'de ismi geçen ve geçmeyen daha birçok peygamberin kıssaları da fütüvvet-nâmelerde anlatılır.

Nâve; kireç, çamur gibi nesnelerin taşındığı küçük, ahşap tekne demektir. Tufandan sonra kurtulanlar Hz. Nuh'a "Bu gemi büyük sular için iyi, fakat küçük sular için de buna benzer bir şey gerek." diyorlar. O da bunun üzerine küçük bir tekne yapıyor, ona benzer bir tekne daha yapıp bunun da işçinin işine yarayacağını bildiriyor.[29] *Cebrail Nuh'ı kuşatdı ve gemi yapmagı ta'lim eyledi."*[30]

b) Ayet ve hadislerle su dağıtmanın fazileti anlatıldıktan sonra Hz. Nuh'un tufanda gemidekilere her gün iki kez su dağıttığı söylenir.[31]

c) Radavî fütüvvet-nâmesinde Hz. Nuh'un çömlek yaptığı ve çömlekçilerin piri olduğu söylenir: *"Nuh nebî çömlekçilik iderdi."*[32]

d) Alemdarların (bayraktar) da piri Hz. Nuh'tur. Alem ilk kez Hz. Âdem'in saçlarını Cebrail'in tıraş etmesi ve bu saçları cennetten getirdiği bir reyhan sırığına bağlaması ile ortaya çıkmıştır. Hz. Nuh da gemide rüzgârın hangi yönden estiğini anlamak için bayrağa bir pervaz eklemiştir.

e) İple oynayanlar babında yahut tuğ babında da Hz. Nuh'tan söz edilir. Fütüvvet-Nâme-i Sultani, ip cambazlığının görünüşte bir oyundan ibaret olduğunu, ama güç kuvvet ve yürek pekliği gerektirdiğine işaret eder. Hz. Nuh gemideyken suyun ne kadar kaldığını anlamak için yelken ipine tırmanırmış. *Nuh (as) gemiye girdügi vaktin, ruzigarı bilmek içün pervaz resminde bir pâre bezi bir sırığa geçirüp geminün başına dikdiler, ta kim yil kangı yanadan gelür bilelerdi."*[33]

Taranan fütüvvet-nâmelerde yukarıda sayılmış olan beş meslek erbabının (gemicileri marangozlar, sakalar, alemdarlar, ip cambazları yahut tuğ taşıyanlar) Hz. Nuh'u pir kabul ettiği tespit edilmiştir.

---

[29] Abdülbaki Gölpınarlı, "Fütüvvet-Nâme-i Sultânî" ve Fütüvvet Hakkında Bazı Notlar, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 17, Ekim 1955 - Temmuz 1956 s. 142.

[30] Rahşan Gürel, age., s. 18.

[31] Abdülbaki Gölpınarlı, age., Ekim 1955 - Temmuz 1956 s. 138.

[32] Rahşan Gürel, age., s. 67.

[33] Orhan Arsal, *Kitâb-ı Fütüvvet (Radavî)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 55.

III. Tufan:

Gerçekliği; yaşandığı coğrafya ve boyutları hususundaki pek çok tartışma, ilahi kitaplar, destanlar, menkıbeler ve birtakım arkeolojik bulgular üzerinden yapılan muhtelif inceleme ve karşılaştırmalar, bunların sonucunda varılan müspet - menfi sonuç ve iddialar bir yana, Nuh Tufanı dünya tarihinde insanlığı en çok meşgul eden konulardan biri olmuştur. Hz. Âdem'den sonra, tufan sırasında ve akabinde yaşananlara binaen fütüvvet geleneğindeki âdap ve törenlere dair ikinci referans kaynağı Hz. Nuh'tur. Bu nedenle pek çok fütüvvet-nâmede Nuh Tufanı tafsilatlı olarak anlatılmıştır.

a) Cebrail'in Hz. Nuh'a tufanı haber vermesi: Cebrail (as) muhtelif kereler Hz. Nuh'a inmiştir: *"Şeyh Kirmânî rahmetu'llâhi aleyh nakli der ki Cebrail on iki kez Âdem Peygambere indi ve dört kez İdrîs Peygambere indi ve yigirmi üç kez Nuh Peygambere indi. Altı kez İbrâhîm Peygambere indi ve dört yüz seksen kez indi... Cebrail aleyhi's-selâm otuz bin kez indi. Yigirmi dört bin kez bizüm peygamberümize indi."*[34]

b) Tufan hadisesi anlatılırken Allah'a asi olanların akıbetlerinin ne olacağına dair Nuh kavminin başına gelenler, fütüvvet-nâmlerde getirilen en çarpıcı örneklerdendir: *"Pes Hak Taâla'nun emrine muhalefet iden asi olur ve asi olan ehl-i fütüvvet olmaz, hem Hak Taâla'nun emrin sıya. Ve Şu'ayb Peygamber'ün kavmini halka eksük arşunla ve hem eksük taşla ve yalan şirâyla bazar eyledüklerinden ötrü Hak Sübhânehü ve Ta'âla helak eyledi. Ve Nuh Peygamberün kavmi ve Âd kavmi ve Semûd kavmi ve Hûd Peygamberün kavmini eyledügi gibi ..... Çün fütüvvet-dâr olan bunun gibi amellerden perhiz irmek gerekdür."*[35]

IV. Fütüvvet Âdap ve Törenlerinde Zikredilmesi:

Fütüvvete dair âdap ve törenlerden pek çoğu Hz. Âdem'den sonra Hz. Nuh ve beraberindekilerin gemide ve tufanın akabinde yaşadıklarına dayandırılmaktadır.

---

[34] Orhan Arsal, age., s. 59.

[35] Rahşan Gürel, age., s. 74.

a) Tekbir, Allah'ın azametini ululamak demektir. Hz. Nuh tufan haberini alınca tekbir getirir. Buna fütüvvet geleneğinde Hak Taâla'nın düşmanlarını fenâ eylemesi sebebiyle "Tekbir-i Fena" denir.[36]

b) Tufandan sonra Cebrail'in Hz. Nuh'u tıraş etmesi ve fütüvveti ona getirmesi, tıraşla ilgili bölümlerde bütün fütüvvet-nâmelerde zikredilir.

Fütüvvetname-i Cafer-i Sadık, "ehl-i tıraşın tıraş erkân ve adabına dair bilmesi gereken şeylerin açıklamasıyla başlar. Tıraşın Hz. Âdem, Hz. Nuh ve Hz. Muhammed'den kaldığı "Tıraş üç peygambere indi." cümlesiyle ifade edilir, Fetih/8-9, Nuh/26, Fetih/27. ayetlerine işaret edilir. Cebrail (as) tarafından tıraş edilip şed bağlanan peygamberlerden Hz. Âdem cennetten çıkarılıp yeryüzünde tövbe ettikten sonra, Hz. Nuh Serendip Dağı dibinde tufandan sonra, Hz. Muhammed ise Uhud savaşı dönüşü amcası Hamza'yı kaybetmenin hüznü içindeyken tıraş olup şed bağlamışlardır.[37] Yine aynı eserde tıraş edilirken Hz. Âdem'in başından yüz yirmi dört bin saç teli düştüğü, bu nedenle kendisinden sonra yüz yirmi dört bin peygamber geldiği, buna mukabil Hz. Muhammed'in başından hiçbir saç telini Cebrail'in yere düşürmediği, tıraş esnasında kesilmiş bulunan yüz yirmi dört bin saç teline mukabil onun da son peygamber olduğu belirtilir. Tıraş ve saçı kısaltma müminlere, Selmânilere ve şeyhlere sünnettir. Tıraş, bahsi geçen peygamberlere hep bir musibetin, sıkıntının ardından gelmiştir; bu yönüyle tıraş dünya günahından arınmak, hatta yastan çıkarak yeni bir hayata başlamaktır.

c) Hz. Nuh, tıraştan sonra Cebrail'i şeyh, Mikail'i yol ata, İsrafil'i yol karındaş edinir. Fütüvvet edep ve törenlerinden pek çoğu gibi kardeş edinmek geleneği de çâr-pîr peygamberlerden kalmıştır.

---

[36] Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Huseyn fütüvvet-nâmesi de on iki imamın zikrine müteakip Hz. Âdem'in tekbir-i rızası, Hz. Nuh'un tekbir-i fenası, Hz. İbrahim'in tekbir-i safası ve Hz. Muhammed'in tekbir-i bekası ile başlar. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 11, Ekim 1949 - Temmuz 1950, s. 46; Orhan Arsal, age., s. 58.

[37] Mehmet Saffet Sarıkaya, *Fütüvvetname-i Cafer Sadık*, Horasan Yayınları, İstanbul 2008, s. 15-16.

d) Cebrail'in Hz. Nuh'un beline şed kuşatması, başına tac giydirmesi de fütüvvete girişi simgeleyen şed kuşanma bölümlerinde zikredilir. Şed, dört peygambere Cebrail (as) eliyle kuşatılmıştır, şed kuşanmanın kutsallık kazanmasında bu durumun önemli rolü olmuştur:

Eğer sorsalar kim tarikatun ve şeddün hutbesi kaçdur? Eyit kim altıdur: Evvel Âdem, ikinci Şît, üçinci Nûh, dördinci İbrâhîm peygamber, beşinci Mûsâ peygamber, altıncı Muhammede'l-Mustafâ.[38] Hz. Nuh şed bağlamak babında oğlunun belini bağlaması vesilesiyle de anılır: *"Eğer aydurlarsa kim ata oğlının bilin bağlamak câiz midür? Cevâb oldur kim: dürüsttür. Zira Âdem, Şît'ün bağladı, Nûh, SÂm'un bağladı. İbrâhim Halîlün (İsmâîl'ün) bağladı."*[39]

e) Hz. Âdem'in şeddi, Hz. Şit'in dokuyarak ona giydirdiği önlük ve Cebrail'in cennetten getirdiği makastan oluşan kutsal emanetler Hz. Muhammed'e varan silsile içinde Hz. Nuh'a da ulaşmıştır.[40] Bununla beraber Hz. Âdem'in önünde oğlu Şit'in nakib olduğu gibi Hz. Nuh'un önünde de oğlu Sam'ın nakib olduğu Fütüvvetname-i Cafer Sadık'ta zikredilir.[41] Bu eserde Hz. Âdemden sonra ikinci miyârı-bestenin Hz. Nuh olduğu da söylenir.[42]

f) *Cefne*, deveye yem verilen çanaktır. *Helva-yı cefne* ise bu çanakta hazırlanan helvadır. Fütüvvet geleneğindeki yegâne eğlence bu helvadır. Cebrail'in cennetten üzüm ve incir getirerek bunlardan helva yapması ve Hz. Nuh'a yedirmesi fütüvvet-nâmelerde bu geleneğe referans verilen olaylardandır. *Cebrail cennetten üzüm ve incir getürdi, birbirine karışdurdı, halvâ gibi oldı, Nuh'a virdi.*[43]

---

[38] Rahşan Gürel, age., s. 1. Müellifi belli olmayan fütüvvet-nâmede bunlara ek olarak Hz. Şit'in de adı geçer. Bkz. İbrahim Arslanoğlu, *Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvet-nâme*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1997, s. 49.

[39] Abdülbaki Gölpınarlı, "Fütüvvet-Nâme-i Şeyh Seyyid Huseyn İbni Gaybî", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 17, İstanbul Ekim 1955 - Temmuz 1956 s. 117.

[40] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 2008, s. 17, 65-67.

[41] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 2008, s. 20, 68.

[42] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 2008, s. 74.

[43] Rahşan Gürel, age., s. 2, 18.

g) Helvayı müminlere paylaştırmasından başka Hz. Nuh'un ismi hediye göndermekle ilgili de anılır; zira bir yerden bir yere cefne helvası gönderme geleneği Hz. Âdem'den sonra ikinci olarak Hz. Nuh'tan kalmıştır ve gönderilen kutunun üstüne atılan sekiz düğümden ikincisine onun adı okunur: *Her katta bir düğüm vurmalı, önceki düğümde Âdem safiyullah, ikinci düğümde Nuh nebiyullah...*[44] *Nuh ol halvâdan yidi, mü'minlere kısmet itdi. Allahu Taâla'ya hamd ü senâ kıldılar ve Nuh fütüvveti oglı Sam'a yitişdürdi.*[45]

ğ) Hz. Nuh'un fütüvveti oğlu Sam'a yetiştirmesi ve bu silsilenin Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'e, ondan da Hz. Ali ve onun miyanbestelerine kadar ulaşması da fütüvvet-nâmelerde zikredilir. Fütüvvet-nâmelerde Hz. Nuh önünde oğlu Sam'ın nakib olduğu sık sık zikredilmekle birlikte Kitâb-ı Fütüvvet'te Sam'ın yanında Ma'cel'in de nakib olduğu söylenir.[46]

h) Tarikatın hutbesi kaçtır sorusuna verilen yanıt "Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Şit, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed"dir,[47] Fütüvvetname-i Cafer Sâdık'ta bunlara ilaveten Hz. Ali de sayılmıştır.[48] Bunun nedenini eserdeki Şiilik temayülünde aramak yerinde olacaktır, zira burada kelime-i tevhit dahi "Lâ ilâhe illallâh, Muhammedün resülullâh ve Aliyyün veliyyullâh" şeklinde kaydedilmiştir.[49]

---

[44] İbrahim Arslanoğlu, age., s. 52.

[45] Rahşan Gürel, age., s. 18.

[46] Orhan Arsal, age., s. 9, 37.

[47] Orhan Arsal, age., s. 58.

[48] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 2008, s. 76.

[49] Fütüvvet-nâmeler genellikle Sünni kültür dairesine mensup olmakla birlikte Fütüvvetname-i Cafer Sadık gibi bazı örneklerde Şiilik temayülleri ön plana çıkabilmektedir. Seyyid Gaybî Oğlu Şeyh Huseyn fütüvvet-nâmesinde de ilk üç halife isimleri anılmaksızın kısaca geçirilirken Şiilik temayülü nedeniyle adeta bunların vasıfları da kendisine aktarılarak Hz. Ali'den söz edilir. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 11, İstanbul Ekim 1949 - Temmuz 1950, s. 46.

V. Kişisel Nitelikleri:

Sülemî'nin *"Futuvva namına, bütün peygamberlerin ve evliyanın fazailini şahsında cemetmiş olmalıdır."*[50] cümlesinde işaret ettiği gibi fütüvvet-nâmelerde peygamberlerin ve evliyaların bazı meziyetleri feta tarafından da içselleştirilmesi gayesi ile ön plana çıkarılır. Bu bağlamda Hz. Nuh'un da birtakım kişisel nitelikleri fütüvvet-nâmelerde yer bulmuştur.

a) Bilgili ve takva ehlidir, Allah'a çok şükreder. Allah korkusuyla çok ağladığı için kendisine Nuh isminin takıldığı zikredilmektedir.[51] Sülemî, Hz. Nuh'u "fütüvvet sevgisiyle Nuh, çok inledi ve üzerinde fütüvvetin nuru parladı" diye zikreder.[52]

Yazarı belli olmayan bir fütüvvet-nâme nüshasında Hz. Nuh, seccade üzerinde karar olanlar arasında sayılmaktadır: *Ey azizler, bilmiş olun ki Hz. Âdem seccade üzerinde o kadar oturdu ki, Şit aleyhisselama kabiliyet verdi ve Âdem'den sonra bu yolla belini bağladı ve seccade üzerinde oturdu, mükemmel olup feragat etti. Şit'ten sonra İdris ve İdris'ten sonra Nuh, Nuh'tan sonra İbrahim, İbrahim'den sonra İsmail, İsmail'den sonra Davud, Davud'dan sonra Süleyman, Süleyman'dan sonra Şuayb, Şuayb'dan sonra Musa, Musa'dan sonra Yakup, Yakup'tan sonra Yusuf, Yusuf'tan sonra Zekeriyya, Zekeriyya'dan sonra Yahya, Yahya'dan sonra İsa, İsa'dan sonra Muhammed Mustafa. Sonra Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali*[53]

b) Hz. Nuh fütüvvet-nâmelerde şâkird,[54] doğru, gibi bazı sıfatlarla da anılır. Sülemî kendisine fütüvvetin kime yakışacağı sorulunca, cevaben kimde Âdem'in özür dileyiciliği, Nuh'un doğruluğu, İbrahim'in vefalılığı, İsmail'in gerçekliği, Musa'nın öz yürekliliği, Eyyüb'ün sabırlılığı, Davud'un göz yaşlılığı Ve Muhammed'in (sav) cömertliği, Ebu Be-

---

[50] Franz Taeschner, age., C. 15, 1953-1954, s. 7.

[51] Abdülbaki Gölpınarlı, *a..g.e.* C. 11, Ekim 1949 - Temmuz 1950, s. 320; Rahşan Gürel, age., s. 2.

[52] Süleyman Ateş, age., s. 22,

[53] İbrahim Arslanoğlu, age., s. 52.

[54] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 2008, s. 77.

kir'in merhameti, Ömer'in hamiyeti, Osman'ın utangaçlığı, Ali'nin bilginliği varsa ona yakışacağını söyler.[55]

c) Hz. Nuh için akla gelen ilk akla gelen sıfatlardan olan sabırlılık, fütüvvet-nâmelerde de fetanın sahip olması gereken temel niteliklerden biri sayılır; tıpkı Hz. Nuh gibi feta da fütüvvet yolunda her türlü mihnet ve sıkıntıya göğüs germeli, bu yoldan yüz çevirmemelidir: *"Terbiye ahisin şöyle seve, nitekim Resul Tanrıyı severdi ve terbiyenin sabrı olan Eyyub gibi ve Cercîs ve Nuh gibi ola, bin kez azab kılup depelerse ahisinden yüz döndürmeye."*[56]

d) Hz. Nuh için fütüvvet-nâmelerde kullanılan bir sıfat da "hizmet edici"dir. Buna göre misafire hizmet etmek, izzet-i ikramda bulunmak büyük bir ibadet ve erdemdir ve peygamberlerden kalmıştır: *Sağlıkda, sayrulıkda, ölüde, diride, düğünde, mahfilde ayağın durup hizmet idici ola ve ehl-i tarikat yarenlerün yollu yolunca yirlü yirin göstere ve gelen müsâfirden haber-dâr olıcak riâyetine sa'y ide, sa'yi bî-garez ola. Zira hizmet ulu taatdur. Şît Peygamber hizmet kıldı, Nuh Peygamber hizmet kıldı ve İbrahim Peygamber hizmet kıldı."*[57]

e) Hz. Nuh'un uzun ömürlü oluşu da fütüvvet-nâmelerde çeşitli vesilelerle sık sık değinilen hususlardandır. Dokuz yüz elli yıl gibi uzun bir ömür yaşamıştır.

"Eğer bir kişinin ömri Nûh ve Lokmân ömrinden artuk olursa bu fütüvveti tamâm yazamaya."[58]

Üç yüz elli yıl "Tanrıdan başkasına tapmayın" diye halkı dine davet eden Hz. Nuh dövülür, türlü hakaretlere göğüs gerip sabreder. Kavmi *"Bütün bu senin öğütlerin doğrudan uzaktır. Senin, bize hiçbir üstünlüğün yok. İş böyleyken bu davetin, bu davan nereden?"* derdi. Yalnız kırk kişi ona inanıp iman getirir. Hz. Nuh, tüm bu eziyetlere karşı tanrı ka-

---

[55] Mehmet Saffet Sarıkaya, age., 1993, s. 121.

[56] Abdülbaki Gölpınarlı, "Burgâzî ve "Fütüvvet-Nâme"si", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, Ekim 1953 - Temmuz 1954 s. 127.

[57] Abdülbaki Gölpınarlı, "Fütüvvet-Nâme-i Şeyh Seyyid Huseyn İbni Gaybî", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 17, Ekim 1955 - Temmuz 1956, s. 106.

[58] Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 15, Ekim 1953 - Temmuz 1954 s. 138.

pısından yüz çevirmediği için ona fütüvvetten yüzlerce kapı açılmıştır.[59]

VI. Dualar ve Ayetler:

Hz. Nuh fütüvvet-nâmelerde yer alan dua ve ayetlerde iki şekilde geçer:

a) Kur'ân-ı Kerim'de de geçen, kabulünün akabinde tufan hadisesinin vuku bulduğu *"Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma."*[60] duasına fütüvvet-nâmelerde sıkça tesadüf edilir.

b) Doğrudan kendisinden bahsetmemekle birlikte peygamberler ve evliyalar ruhuna okunan dualarda, Kur'ân-ı Kerim'de ismiyle anılan sure sebebiyle zaman zaman dolaylı olarak da Hz. Nuh fütüvvet-nâmelere girmiştir.

VII. Köpek Beslemesi:

Fütüvvet-nâmelere göre ilk kez köpek besleyen kişi Hz. Nuh'tur: *"Evvel hiraset içün kelb ittihaz iden Hz. Nuh'tur. Gemi yaparken gice gelüp kafirler bozarlardı. Allah Taâla'ya tazarru itdi. Hak Taâla emr itdi, kelb dut didi. Kelb gice gemi yanında yatardı, kâfirler komazdı."*[61]

VIII. Dolaylı Olarak Bahsedilmesi:

Hiç şüphe yok ki bütün ilâhi dinlerde kibir lanetlenmiş, en büyük günahların başında sayılmıştır. Kibir, şirke, hatta nefsin kendisini ilahlaştırmasına kadar varan yolun ilk taşıdır. İblis, kibri yüzünden nefsine tâbi olmuş, Hz. Âdem'e secde etmeyerek Allah'ın lanetine uğramıştır. Firavun kibrinin peşinden koşarak kendisini ilah ilan etmişti. Yahudi-

---

[59] Abdülbaki Gölpınarlı, age., C. 11, 1949-1950, s. 321.

[60] Nûh/26, Hz. Nuh, bu duasına binaen kâfirlere karşı çok sert olmasıyla da tanınır. Bir rivayete göre Hz. Muhammed, Bedir savaşından sonra tutsakların öldürülmesini teklif eden Hz. Ömer'i Hz. Nuh'a, onlara iyi davranılmasını öneren Ebu Bekir (ra)'i ise Hz. İbrahim'e benzetir.

[61] Ali Torun, age., s. 281.

likte kibir en büyük günahtır; kibirleri sebebiyle insanlar lanetlenmiş, yetmiş iki fırkaya ayrılmış ve dilleri karıştırılarak dünyanın dört bir yanına savrulmuşlardır. İncil'de "*Gadaplandığın zaman beni zikret ki gazaplandığımda seni hatırlayayım, sana yaptığım yardıma razı ol, şüphe etme ki sana yaptığım yardım senin kendine yaptığın yardımdan hayırlıdır.*" denilmektedir.[62] Abdullah bin Mesud, Hz. Muhammed'den "*Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete girmeyecektir. Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse cehenneme girmeyecektir.*" hadislerini nakleder. Sa'dî'nin "*Allah'tan günahkâr, kendini gösteren ve beğenen âbidden çok daha iyidir*" mealindeki beyiti meşhurdur.[63] İnsanı tanrı yolundan saptıran büyük kibir günahının karşıtı ise İslâm'da "huşu"dur. İslâm teolojisinde kibirden sakınmak şiddetle telkin edilirken huşu halinde olmak tavsiye edilir. Huşu, Hakk'a boyun eğmek, tevazu Hakk'a teslim olmak, Hakk'ın hükmüne itirazdan vazgeçmektir.[64] Risalesindeki fütüvvet bölümünde Kuşeyrî, Huşu babında dolaylı olarak Hz. Nuh' (as) değinir, Mücâhid'den (ra) naklen "*Allah Taâla Nuh kavmini tufanda boğunca, bütün dağlar semâya doğru baş kaldırmışlar, sadece Cudi Dağı baş eğmiş ve tevazu göstermişti. Onun için Allah Taâla bu dağı Nuh'un (as) gemisinin karargâhı kılmıştı.*"[65] der.

Sonuç

Fütüvvet-nâmeler hiç kuşku yok ki Türk halkının hayata bakışını, ahlaki değerlerini, yaşayışını ve meslek etiğine inancını derinden etkilemiştir. Fütüvvet-nâmelerdeki bazı erkân ve âdap Türk kültüründe hala yaşamaktadır. Dürüstlük, cömertlik, dostluk, yardımseverlik, tevekkül, sabır, vefa, sadakat gibi kavramların fütüvvet ehli tarafından içselleştirilmeleri, Hz. Nuh gibi insanlık nazarında saygın pirlere dayandırılarak teşvik ve telkin edilmiştir.

---

[62] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi - Abdülkerim Kuşeyrî*, Dergah Yayınları, İstanbul 1981, s. 372.

[63] Günahkâr-ı endîşe-nâk ez Hudâ / Besî Bihter ez âbid-i hod-nümâ.

[64] Süleyman Uludağ, age., s. 383.

[65] Süleyman Uludağ, age., s. 385.

Kaynaklar

Abdullah Ensari, *Mebâligu'l-Hikem*, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul 1302

Arsal, Orhan, *Kitâb-ı Fütüvvet (Radavi)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

Arslanoğlu, İbrahim, *Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme*, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1997

Bayram, Mikail, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Damla Matbaacılık, Konya 1991

Bilgin, Orhan, *Şeyh b. Ahmed - Fütüvvet-nâme*, Yıldızlar Matbaası, İstanbul 1992

Cunbur, Müjgan, *Ahi Gelenek ve Görenekleri Üzerine*, I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. C. DSİ Basım ve Foto - Film İletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara 1976

Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1981

Çağatay, Neşet, *Fütüvvetçilikle Ahiliğin Ayrıntıları*, Belleten - Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976

Çağatay, Neşet, *Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1952

Ebu Abdi'r-Rahman Muhammed İbn el-Hüseyn es-Sülemî, *Tasavvufta Fütüvvet*, Çev. Süleyman Ateş, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1977

Eraslan, Kemal, *Alî Şîr Nevâyî - Nesâyimü'l-Mehabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979

Ersin, Emel, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası İstanbul 1978

Gölpınarlı, Abdülbaki, Burgâzî ve "Fütüvvet-Nâme"si, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 15, s. 77-153, İstanbul 1953-1954

Gölpınarlı, Abdülbaki, *"Fütüvvet-Nâme-i Sultânî" ve Fütüvvet Hakkında Bazı Notlar*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 17, Ekim 1955 - Temmuz 1956

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Fütüvvet-Nâme-i Şeyh Seyyid İbni Gaybî*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 17, İstanbul Ekim 1955 - Temmuz 1956

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Şeyh Seyyid Gaybî Oğlu Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-Nâmesi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 17, İstanbul 1955-1956

Gölpınarlı, Abdülbaki, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 11, s. 3-354, İstanbul 1949-1950

Gürel, Rahşan, *Razavî'nin Fütüvvet-Nâmesi (Fütüvvet-Nâme-i Kebir veya Miftâhü'd-Dekâyık fi beyâne'l-fütüvveti ve'l-Hakâyık)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1992

İbnü'l-Arabî, *El Futuhât el Mekkiyye*, Çev. Nihat Keklik, II. Cilt, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1980

Mercimek Ahmet, *Keykâvus - Kâbusname*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974

Muhammad ibn al-Husayn al Sulami, *The Book of Sufi Chivalry, Lessons to a Son of The Moment*, Translated by Sheikh Tosun Bayrak al-Jerrahi al-Halveti, East West Publication, London 1983

Naskali, Emine Gürsoy, *Doğu Türkistan'da Ahilik (Yeni Uygurca Belgeler)*, I. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996

Parmaksızoğlu, İsmet, *İbni Batuta Seyahatnamesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981

Sarıkaya, Mehmet Saffet, *Fütüvvetnâmelere Göre Dini İnanç Motifleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum 1993

Sarıkaya, Mehmet Saffet, *Fütüvvetname-i Cafer Sadık*, Horasan Yayınları, İstanbul 2008

Sarraf, Morteza, *Traites des compagnons - Chevaliers*, Le depertement D'Iranologie de L'Institut Franco - Iranien, Teheran 1973

Süleyman Ateş, *Ebu Abdi'r-rahman İbn el-Hüseyn es-Sülemî - Tasavvufta Fütüvvet*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1977

Sourdel - Thomine, Janine, *Guides des Lieux de Pèlerinage*, Institute Français de Damas, Damas 1957

Şihâbüddîn Sühreverdî, *İşrak Felsefesi - Hikmetü'l-İşrâk*, Çev: Tahir Uluç, İz Yayıncılık, İstanbul 2009

Şihâbüddîn Sühreverdî, *Nur Heykelleri*, Çev: Saffet Yetkin, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986

Taeschner, Franz, *İslâmda Fütüvvet Teşkilâtının Doğuşu Meselesi ve Tarihî Ana Çizgileri*, Çev. Dr. Semahat Yüksel, Belleten, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. XXXVI, Ankara 1972

Taeschner, Franz, *İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet) Teşkilâtı*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 15, s. 3-32, İstanbul 1953-1954

Torun, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-Nâmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi - Abdülkerim Kuşeyrî*, Dergah Yayınları, İstanbul 1981

Yıldırım, Kazım, *Türk İslam Düşüncesinde Muhyiddin İbnü'l-Arabî*, H Yayınları, İstanbul 2010

Kısas-ı Enbiyâ'larda Nuh

Kısas-ı Enbiyâ'larda Nuh Nebi

Esra Keskinkılıç*

Günümüz dilinde "peygamber biyografileri" veya "nebiler tarihçesi" şeklinde açıklayabileceğimiz *kısas-ı enbiyâ'* ibaresi, her ikisi de Arapça olan *kısas* ve *enbiyâ'* kelimelerinin birlikteliğinden doğmuş Farsça bir tamlamadır. *Kısasü'l-enbiyâ'* şeklinde Arapça terkibine de rastlanabilir. *Kısas* "başa gelen hâl, olup biten şey, bir şeyin izini takip ederek arkasına düşme, takibe şayan bir haberi nakil ve hikâye etme, anlatma, bildirme, rivayet, haber, anektot, hadis"[1] anlamlarını taşıyan "kıssa"; *enbiyâ'* ise "peygamber, resul" manasına gelen "nebî" kelimesinin çokluk şeklidir. Aynı anlamda *ahbâr-ı enbiyâ'* kullanımıyla da karşılaşmak mümkündür.

Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn*[2]'da kaydettiğine göre, kısas-ı enbiya türünde eser veren ilk müellif, tâbiîn devrinde yetişen ve ünlü hadis âlimlerinden biri olan Vehb b. Münebbih (ö. 110/728)'tir. Aslen İranlı olup sonradan Yemen'e yerleşmiş, San'a'da kadılık yapmıştır.

---

* Yrd. Doç. Dr. Esra Keskinkılıç, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul

1 M. Bahaddin, *Yeni Türkçe Lugat*, İstanbul 1924, s. 548; Mehmet Kanar, *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 400; Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1959, s. 391; F. Steingass, *Persian-English Dictionary*, Beyrut 1975, s. 973; Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul, s. 711; *Redhouse Turkish-English Dictionary*, İstanbul 1988, s. 657.

2 C. II, İstanbul 1972, s. 1324.

Çok kitap okuması ve doğru sözlülüğü ile tanınan Vehb, geçmiş ümmetler, peygamberler ve sultanlar hakkında derin bilgiler edinmeyi başarmıştır. Hatta İslâm'dan önce, ehl-i kitap, yani Yahudi ve Hristiyanlar tarafından da bilinen birçok rivayetin onun sayesinde İslâmî literatüre girdiği söylenir.[3]

Söz konusu eserde, Ebu'l-Hasen Ali b. Hamza b. Abdillâh el-Kisâî el-Kûfî (ö. 189/805), Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (ö. 283/896), Ebu Amr b. Ahmed b. Halid b. Yezid el-Kurtubî el-Malikî (ö. 322/934), Muhammed b. Abdülmelik el-Müsebbihî el-Harrânî (ö. 420/1029), Abdullah b. Muhammed Rıza el-Hüseynî'den (ö. 776/1374); Arapça; Muhammed b. Hasan ed-Dandurmî (ed-Dîrûmî) ile İbrahim b. Halef en-Nîsâbûrî'den de Farsça *kısâs-ı enbiyâ'* yazarları olarak söz edilir.[4]

Ebu İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebî en-Nişâbûrî eş-Şafiî (ö. 427/1035), Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed. b. Mutarrif el-Kinanî et-Tarafî (ö. 454/1052), Ebu'l-Hüseyn er-Ravendî Said İbn Hibetillah (ö. 573/1178), Ebu'l-Fazl Muhammed b. İdris el-Bidlisî er-Rumî (ö. 982/1574), Abdullah b. Muhammed Rıza el-Hüseynî de bu kaynakta belirtilen diğer bir yazardır.[5]

Yukarıda saydığımız isimler arasında, en çok sevilip rağbet görenler, el-Kisâî ile es-Sa'lebî olmuştur. Her ikisinin de Arapça kaleme aldığı bu kitaplar, çeşitli dillere çevrilmiş, istinsah edilerek nüshaları dünya kütüphanelerine yayılmış; gerek sözlü gerekse yazılı gelenek yoluyla halkın belleğinde hatırı sayılır bir yer edinmiştir.

Sa'lebî, meşhur bir akaid ve tefsir âlimidir. *Kitabü Arâisi'l-mecâlis fî Kasasi'l-enbiyâ'* adını taşıyan çalışması, *el-Keşfü'l-beyân an Tefsîrü'l-Kur'ân* adlı kitabındaki peygamber kıssalarını genişletilmesi ve ilâveler yapılmasıyla meydana gelmiştir. Brockelmann, aşırı hayalcilikten azat ve çeşitli şiirlerle bezendiği için önemli bulduğu bu *kısas-ı enbiyâ*'yı diğerlerine nazaran daha değerli sayar.[6] Farklı yer ve dönemlerde birçok

---

3 M. Süreyya Şahin, "Kısas-ı Enbiyâ", *DİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 495.

4 *Keşfü'z-zünûn*, C. 2, İstanbul 1972, s. 1328.

5 age., C. 2, s. 1328.

6 Carl Brockelmann, "Sa'lebî", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul 1966, s. 125.

kere Türkçeye çevrilmesi de bu fikri destekler niteliktedir. Kitabın matbu nüshaları *Kasasü'l-enbiyâ' el-Müsemmâ Arâisü'l-mecâlis*, yazma nüshaları ise *Nefâisü'l-arâis ve Yevâkîtü't-tîcân fî Kısasi'l-Kur'ân*[7] ya da *en-Nefâis fî Mebdei'd-dünyâ ve'l-Arâis fî Kısasi'l-enbiyâ'*[8] gibi başlıklar taşır.

Aslen İranlı olup Kûfe'de doğan Kısâ'î ise yedi kıraat imamından biri ve nahivde ilim ehlidir.[9] Yaşadığı müddetçe her iki sahada da büyük bir otorite kabul edilmiş; Abbasi Halifesi Mehdî-Billâh, kendisini Bağdat'a çağırarak oğlu Harunürreşid'in eğitimi ile görevlendirmiştir. O da, oğulları, Emin ve Me'mûn'un yetiştirilmesini Kısâî'ye devretmiştir. Ölümünün ardından, sultanın "Fıkıh ile nahvi bir günde defnettim." diyerek derin hüzün ve kaybını vurguladığı bir şahsiyettir. *El-Bed'ü fî Kısasi'l-enbiyâ' aleyhimü's-selâm*'ın yazarıdır. Endülüs'ün büyük âlimlerden Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, çalışmasını, kaynak alınacak güvenilir bir eser olarak niteler.[10]

Daha sonra, bu alanda kaleme alınan kitapların çoğu, adı geçen çalışmaların ya tercümesi ya da özeti olmaktan öteye gidememiştir. Aynı şekilde Türkçe yazılmış birçok *kısas-ı enbiyâ'* da mevcuttur ki en eskisi Harezm Türkçesi döneminde yazılan ve 710/1310 tarihinde tamamlanan Nâsıreddin er-Rabguzî'nin eseridir. Farsçadan Türkçeye çeviri niteliğindeki bu kitap, zengin bir söz varlığı ve anlaşılır dili ile dikkat çeker. Nesir şeklinde yazılmış olmasına rağmen yer yer manzum parçalar da eklenmiştir.

Aynı kategoride yer alan kaynaklarda üzerinde önemle durulan şahsiyetlerden biri de, insanlığın ikinci babası, diğer bir ifadeyle "Ebu'l-beşer" ya da "İkinci Âdem" diye anılan "Nuh Peygamber"dir.

Yeryüzüne gönderilen nebilerin üçüncüsü; "Ulu'l-azm" denilen ve her türlü ezaya, cefaya katlanacaklarına, tebliğ görevini hakkıyla yerine getireceklerine, geri çekilmeyeceklerine dair kendilerinden "mîsâk-

---

7 Carl Brockelmann, Supplementband, C. 1, Leiden 1937, s. 592.

8 E. Fehmi Karatay, *Topkapı-Arapça Yazmalar Katoloğu*, C. 3, İstanbul 1966, s. 406.

9 Tayyar Altıkulaç, "Kısâî, Ali b. Hamza", *DİA*, C. 26, Ankara 2002, s. 69.

10 Ebu Abdillâh el-Kurtubî, *Tefsir*, C. 7, s. 59, En'âm, 6/75; age., C. 7, 1. Mesele, s. 204.

ı galîz", yani "kuvvetli bir söz" alınan beş kişinin ilkidir.[11] Gönderildiği kavim de Allah'a kulluğu bırakarak putlara tapan, yeryüzünde fesat çıkaran ilk insan topluluğudur.

Ayrıca, gözün göremeyeceği mesafelerdeki olayları bildirmek, kurumuş ağaçlara meyve verdirmek ve onları emriyle hareket ettirmek, dağları yürütmek, kum ve kül vs yiyeceğe çevirmek, taşı toprağa döndürmek, yerden su çıkarmak, yağmur yağdırmak gibi pek çok muzice göstermiş bir nebidir de.

Hep Allah ile iştigal ettiği ve ilâhî feyizlerle sevinç bulduğu için lâkabı "Neciyyullah"tır. En uzun yaşayan resul olduğundan dolayı kendisine "Şeyhü'l-enbiyâ'" veya "Şeyhü'l-mürselîn" denir.

Nuh, Kabil ile onlara tâbi olan Şit nesline resul olarak yollanmıştır:

"Allâh Te'âlâ Hazretleri anı ya'nî Nûh'ı Kâbîl ogullarına ve anlara tâbi' olan Şîs evlâdına resûl veripdir."[12]

Tefsir ve fıkıh âlimi Abdullah İbni Abbas'a[13] göre, o devirde insanoğulları dağlarda ve ovalarda yaşayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Dağları mesken tutanlar, Kabil soyundandır ki erkekleri küçük, kadınları ise çirkindir. Ova ve sahralarda yaşayanların da hatunları küçük, adamları bet olup Şit neslindendir. Şeytan, burada, ücret karşılığı yaşlılara hizmet eden bir grup gencin arasındadır ki tıpkı çoban Mezmari gibi kamıştan bir ney yapmış, üflediğinde de etrafına büyüleyici nağmeler saçar olmuştur. Çevresindekiler bu sesi her işittiklerinde dinlemek için koşup gelmişlerdir. Nihayetinde, yılda bir gün bayram ilân edilmiş; kutlamalarda hem erkek hem de kadınlar süslenerek zevk ve eğlenceye dalmışlardır.[14]

---

[11] Ahzab Suresi, Ayet 7.

[12] Ebu İshak Ahmed b. Muhammed Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis fî Kasasi'l-enbiyâ'*, Mütercim: Mehmed b. Çerkez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. MC OSM, 1282, 72:1-2.

[13] Abdullah bin Abbas. Ünlü tefsir, fıkıh ve hadis âlimi. Hicretten yaklaşık üç yıl önce doğmuştur. Mekke'nin fethinden önce Medine'ye yerleşmiştir. Özellikle, tefsirdeki yüksek ilminden dolayı kendisine "Tercümânü'l-Kur'ân" denmiştir.

[14] age., 72:2-9.

Bu durum, dağda oturan bir kişinin bu kutlamaları görerek kavmine orada güzel, narin ve cilveli kadınlar bulunduğunu haber vermesine kadar sürmüştür. Yüz kişi toplanıp karar alarak ne olduğuna bakmak için dağdan inip diğerlerine karışmışlar ve Âdem'in, Şit oğullarıyla Kâbil evlâdı evlenemez, emrine karşı çıkarak onlarla birleşmeye başlamışlardır. Sonunda her iki halk da birbirine karışmış; Kâbil'in zürriyeti çoğalmaya başlayınca yeryüzünde fitne ve fesat da hızla artmıştır:

"Âdemogulları iki bölük olmışlardı; bir bölügi taglarda sâkinler idi ve bir bölügi dahı ova ve sahrâlarda olurlardı. Taglarda sâkin olanların erleri küçük ve havâtînları çirkin idi ve düz ve sahrâ halkının hatunları küçük ve erleri kabîh idi.

Ger İblîs dahı bir oglan hey'etinde ova halkının pîrlerine ücretle hidmetkâr olup ve Çûbân Mezmârî gibi kamışdan bir nây düzüp ona dem urdukça andan acîb nagmeler zâhir olurdı. Çevre yanlarında olan halk işbu sazın vasfın işidmegile anı dinlemege gelüp ve yılda bir îd idinüp ol îdde erkek ve dişi bezeke ve zînete girüp zevk ve şâdı iderlerdi.

Tag halkından dahı bir kimesne anların îdlerine gelüp temâşâ idüp ol nâzenîn ve gökçek hatunlardı göricek gelüp kavmine haber virdi. Tag halkı gelüp anlara karışup fevâhişi irtikâb idüp anın-çün Hak cell ü 'alâ buyurmuşdur:

"Ve Lâ teberrecne teberrüce'l-câhiliyyeti'l-ûlâ."

İbni 'Abbâs ider:

Âdem 'aleyhi's-selâm öyle vasiyyet kılmış idi ki Şîs ogulları Kâbîl evlâdıyla nikâh olmaya; zîrâ fakat Şîs ogullarına ragbet idüp istigfâr iderdi. Pes Şîs ogullarından yüz âdem dirilüp eyitdiler:

'Âmzâdelerimiz Kâbîl ogullarına varalım ve hâllerin görelim, deyü tagdan inüp ve gelüp Kâbîl'in zürriyyetinden olan gökçek hatunlarla kavuşup kalup anların 'akabince yüz âdem gelüp el-hâsıl cümle tag halkı anda gelüp ve ol hatunlarla nikâhlaşup izhâr-ı 'isyân idüp Kâbîl zürriyyeti dahı çogalup yeryüzinde fesâdı irtikâb ve âşikâr idicek Allâh

Te'âlâ Nûh Peygamberi anlara resûl virüp ve anlara Allâh'ın gazab ve hışmından tahvîf idüp îmâna da'vet kıldı."[15]

İncil'de bu tasvir daha yüzeysel yapılmaktadır:

"Nuh'un gemiye bindiği güne dek, tufandan önceki günlerde insanlar yiyip içiyor; evlenip evlendiriliyorlardı. Tufan gelinceye, hepsini süpürüp götürünceye dek başlarına geleceklerden habersizdiler."[16]

Tevrat'a göre:

"Ve vaki oldu ki yeryüzünde adamlar çoğalmaya başladı ve onların kızları doğduğu zaman, Tanrı oğulları, adam kızlarının güzel olduklarını gördüler ve bütün seçtiklerinden kendilerine karılar aldılar. Ve Rab dedi: Ruhum adam ile ebediyen çekişmeyecektir; çünkü o da ettir; bunun için onun günleri yüz yirmi yıl olacaktır. Tanrı oğulları, insan kızlarına vardıkları ve bu kızlar onlara çocuk doğurdukları zaman, o günlerde, hem de ondan sonra, yeryüzünde Nefilim (iri adamlar) vardı; bunlar eski zamandan zorbalar, şöhretli adamlardı."[17]

"Rab baktı; yeryüzünde insanın yaptığı kötülük çok, aklı fikri hep kötülükte... İnsanı yarattığına pişman oldu. Yüreği sızladı. Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım.' dedi; 'Çünkü onları yarattığıma pişman oldum."[18] demiştir.

Allah, insanlara, gazap ve hışmından korkup imana gelmeleri için Nuh'u yollar.[19]

Kur'an'da peygamberin soy ağacı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Buna karşılık *Kısas-ı Enbiya*'da yer alan şecereye bakıldığında Âdem'in sekizinci göbekten torunu olduğu görülür:

---

[15] age., 72:9-19.
[16] Luka, 17:26-27, Matta, 24:37- 39.
[17] Yaratılış, 6:1-4.
[18] Yaratılış, 6:5, 7.
[19] age., 72:19.

"Nûh Lemk[20] oglıdır, Lemk dahı Mettûşelh[21] oglıdır, Mettûşelh Uhnûh[22] oglıdır, Uhnûh Yered oglıdır, Yered[23] Mehlâ'îl oglıdır, Mehlâ'îl Enûş oglıdır, Enûş Kaynân oglıdır, Kaynân[24] Şîs oglıdır, Şîs Âdem 'aleyhi's-selâm oglıdır."[25]

Tevrat'taki kayıtta:

"Ve Âdem karısı Havva'yı bildi ve gebe kalıp Kain'i doğurdu ve Rabb'in yardımıyla bir adam kazandım, dedi ve yine kardeşi Habil'i doğurdu ve Habil koyun çobanı oldu; fakat Kain çiftçi oldu ve Kain Rabb'in önünden çıktı ve Aden'in şarkında Nod diyarında oturdu ve Kain karısını bildi ve gebe kalıp Hanok'u doğurdu ve bir şehir bina etti ve şehrin adını oğlunun adına göre Hanok koydu ve Hanok'a İrad doğdu ve İrad Mehuyael'in babası oldu ve Mehuyael Metuşael'in babası oldu ve Metuşael Lamek'in babası oldu ve Lamek kendisine iki karı aldı; birinin adı Ada ve öbürünün adı Tsilla idi ve Ada Yabal'i doğurdu; çadırda oturanların ve sürü sahiplerinin atası bu idi ve kardeşinin adı Yubal idi; çenk ve boru çalanların hepsinin atası bu idi ve Tsilla, kendisi de Tubalkain'i doğurdu; tunç ve demir, bütün keskin âletleri döven bu idi ve Tubalkain'in kızkardeşi Naama idi."[26]

"Ve Âdem yüz otuz yaşında, kendi benzeyişinde, suretine göre bir oğulun babası oldu ve onun adını Şit koydu ve Şit'in babası olduktan sonra Âdem'in günleri sekiz yüz yıl oldu ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Âdem'in yaşadığı bütün günler dokuz yüz otuz yıl oldu ve öldü ve Şit yüz beş yaşında Enoş'un babası oldu ve Enoş'un babası olduktan sonra Şit sekiz yüz yedi yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Şit'in bütün günleri dokuz yüz on iki yıl oldu ve öldü ve Enoş doksan yaşında Kenan'ın babası oldu ve Kenan'ın babası olduktan sonra

---

[20] Veya Lemek.

[21] Veya Mettu Şelah.

[22] Ahnûh, İdris Peygamber.

[23] Veya Yerd/Yarid.

[24] Veya Kayn.

[25] age., 71:24-27.

[26] Yaratılış, Bab 4.

Enoş sekiz yüz on beş yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Enoş'un bütün günleri dokuz yüz beş yıl oldu ve öldü ve Kenan yetmiş yaşında Mahalalel'in babası oldu ve Mahalalel'in babası olduktan sonra Kenan sekiz yüz kırk yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Kenan'ın bütün günleri dokuz yüz on yıl oldu ve öldü ve Mahalalel altmış beş yaşında Yared'in babası oldu ve Yared'in babası olduktan sonra Mahalalel sekiz yüz otuz yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Mahalalel'in bütün günleri sekiz yüz doksan beş yıl oldu ve öldü ve Yared yüz altmış iki yaşında, Hanok'un babası oldu ve Hanok'un babası olduktan sonra Yared sekiz yüz yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Yared'in bütün günleri dokuz yüz altmış iki yıl oldu ve öldü ve Hanok altmış beş yaşında Metuşelah'ın babası oldu ve Metuşelah'ın babası olduktan sonra Hanok üç yüz yıl Allah ile yürüdü ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Hanok'un bütün günleri üç yüz altmış beş yıl oldu ve Hanok Allah ile yürüdü ve gözden kayboldu; çünkü onu Allah aldı ve Metuşelah yüz seksen yedi yaşında Lamek'in babası oldu ve Lamek'in babası olduktan sonra Metuşelah yedi yüz seksen iki yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Metuşelah'ın bütün günleri dokuz yüz altmış dokuz yıl oldu ve öldü ve Lamek yüz seksen iki yaşında bir oğulun babası oldu ... ve Nuh'un babası olduktan sonra Lamek beş yüz doksan beş yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Lamek'in bütün günleri yedi yüz yetmiş yedi yıl oldu ve öldü ve Nuh beş yüz yaşında idi ve Sam'ın, Ham'ın ve Yafet'in babası oldu."[27]

Kitab-ı Mukaddes'teki bilgiler Âdem ile Nuh arasında on kuşak bulunduğunu ve ondan, yaklaşık dokuz yüz elli sene sonra doğduğunu ifade eder.

Adı hakkında, kaynaklarda birbirinden farklı bilgilere rastlanır. Meselâ, Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı *Kısas-ı Enbiyâ*'ya göre "Nuh" ismi kendisine sonradan verilmiştir ve asıl adı "Şükr"dür.[28]

---

[27] Yaratılış, Bab 5.

[28] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nr. 4367, 1056, 17a-9.

Şeytanla yaptığı bir konuşma esnasında, kendisine kavmine ettiği beddua hatırlatılarak tüm canlıların onun yüzünden öldüğü ve hepsinin cehenneme gireceği söylenince, çok üzülmüş; çok ağlamış; dua ederek adının "Nuh" olmasını dilemiştir:

"İblîs yüzin Nûh'a kıldı, eyitdi:

Senün hakkun benüm üzerüme öküşdür. Bana nesne sor, cevâbın vireyüm.

Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, sen ma'siyetde şâz olursın; ben anı bilürin. İblîs eyitdi:

Sen ma'siyet kılmadun mı? Du'â kıldun; dükeli dünyâ içindeki cânavârları helâk kıldun. Bin bin halâyık kamu kâfir oldılar. Benüm birle tamuya gireler.

Andan Nûh yavuz agladı. Du'â kıldı kim adı "Nûh" ola; andan adı 'Nûh' oldı. Evvel adı Şükr idi."[29]

Rabguzî de *Kısasü'l-enbiyâ*'sında benzer bir olay zikrederek aynı doğrultuda bilgi verir ve gerçek namını "Teşekkür" şeklinde beyan eder.[30]

"Nuh" Arapçada "kendi nefsi için çok ağlayıp hıçkıran, yalvarıp yakaran, insanlara çağrı yapan"[31] demektir ki bu anlam yukarıdaki anlatıyı destekler mahiyettedir. Kendi bedduasıyla yeryüzünden silinen halkının akıbetine çok üzülen peygamber ağlayarak yalvarıp yakararak Allah'tan adının değişmesini istemiştir.

Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* adlı tefsirinde, Nuh Suresi'ni açıklarken, tevbe-istiğfar ile ağlayıp sızlamasından dolayı "Nuh" adını aldığını, aslında isminin "Abdulğaffar" olduğunu söyler.

Sa'lebî'nin *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*'inde verdiği malûmat da bu yöndedir:

---

[29] age., 17a:3-9.

[30] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 22v:17-21, 23r:1-2.

[31] Rağıb el-İsfehanî, *Müfredat*, s. 827; Kurtubî, 4/62; Savî, 1/80; Âlûsî, 7/211.

"Evveli budur ki anın ismiyle bir peygamber tesmiye olunmayup ve bu ismile anın-çun tesmiye olundı ki dâ'imâ kendi nefsi-çün aglayup nevha iderdi."[32]

Başka bir rivayete göre de, tufan esnasında, gemide bulunan tüm canlılar Allah tarafından korunduğu, gemiyi su üstünde yürüttüğü için "Şekûr" ismiyle müsemmadır:

"ve gemide olan mahlûkâta Hak Te'âlâ emîn kılup ve sefîneyi su üstünde yürütdürüp "Şekûr" ismiyle müsemmâ oldı."[33]

Adı, Şakir veya Yeşkür'dür, diyenler de vardır.

Bazı âlimlere göre "Nuh" kelimesi Süryanice kökenlidir ve "sakin kimse" manasını taşır.

İbranicede ise "Noah/Noach" biçiminde okunur. "Rahat" anlamındadır.

Tevrat'da "Noe" şeklindedir. Babası Lemk, kendisini zorluklardan kurtarıp feraha kavuşturacağını ümit ettiği oğluna "Rabbin lânetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak!"[34] diyerek bu adı takmıştır.

Kur'an'da, Âdem ile İdris'ten sonra anılan üçüncü peygamber olduğu; adı kırk üç yerde geçtiği; hatta 71. sure ismini ondan aldığı hâlde bu konuda herhangi bir açıklama yapılmaz.

Nuh'un "Vâlidesinün ismi Kayûs binti Berâkîl bin Kivîl ibni Uhnûh'dur."[35]

El-Kuşeyrî ile Es-Sa'lebî bu adı "Şemhâ binti Enûş"; El-Maverdî ise "Mencel" şeklinde zikreder. "Sebhâr" diyenler de vardır.

Rabguzî'ye göre "Şemhâ binti Anûreş"tir.[36]

---

[32] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 80:8-9.
[33] age., 81:2-3.
[34] Yaratılış, 5:29.
[35] age., 71:27, 72:1.
[36] Rabguzî, *Kısasü'l-Enbiyâ'*, 22v:16.

Peygamberin ebeveyni iman sahipleri arasında yer almaktadır ki bu noktada delil kabul edilen kendisinin:

"Rabbim, beni, anne-babamı, inanmış olarak evime girenleri, mümin erkek ve kadınları bağışla, zalimleri ise daima helâk et!"[37] mealindeki duasıdır.

Allah'tan inançlı kulların mağfiretini dilerken aralarında ebeveynini de zikretmiştir.

Râzî ve Kurtubî, yukarıdaki ayetin tefsirini yaparken, İbni Abbas'ın "Nuh'un kendisi ile Âdem arasında küfre sapmış tek bir atası dahi yoktur." açıklamasını esas almışlardır.

Kisâî kaydınca:

İdris'in oğlu Amutû-Şikih ve eşi Mutâhâ'nın "Yemlik" isminde, bir ağacı kökünden sökecek kadar güçlü bir oğulları olmuştur. Bu genç, bir gün yaylaya giderken koyun güden bir güzel görür ve beğenir. Ancak yüz seksen yaşında ve henüz reşit olmamış bu kızı kendine eş alamaz. Kabiloğulları ile aralarında düşmanlık olduğu için Şit soyundan geldiğini de ona söylemez. Yirmi yıl bekledikten sonra onunla evlenebilir. Adı "Kaynuş"tur. Nuh, bu kadından dünyaya gelmiştir:

"Çün ki İdrîs göge çıkdı, ol oglan ki kalmış-ıdı, Amutû-Şikih idi. Vardı, bir avrat aldı. Ana Mutâhâ dirler-idi. Andan bir oglan oldı. Adı Yemlik idi. İgen kuvvetlü kopmış-ıdı; şöyle kim bir agacı yerinden koparurdı. Bir gün dördi yazıya çıkdı. Giderken gördi kim bir körgülü 'avrat koyun güder. Vardı ana adın sordı. Ol 'avrat eyitdi:

Adum Kaynuş'dur.

Evün var mıdur?

Eyitdi:

Yokdur.

Eyitdi:

Kaç yaşındasın?

---

[37] Nuh Suresi, Ayet 28.

Eyitdi:

Yüz seksen!

Yemlik eyitdi:

Eger resîde missin, beni alur mısın?

Ol zamanda iki yüz yaşamayınca resîde olmazlardı. Kaynuş eyitdi:

Sen kimsün?

Yemlik eyitdi:

Ben Şit oglanlarındanvan, dimedi; anunçun ki Şit-ile Kâbil arasında adâvet var-ıdı. Pes bunun üzre yigirmi yıl dahı geçdi. Kaynuş iki yüz yıl yaşadı. Resîde oldı. Yemlik vardı, Kaynuş'ı atasından diledi. Vardı, Yemlik anı alup çiftlendi. Nuh ('m) andan oldı."[38]

İncelenen *kısas-ı enbiyâ*'larda Nuh'un eşi hakkında çok ayrıntılı bilgi verilmemiş; gemiye binenler arasında bulunduğu zikredilmiştir. Ayrıca, tufanın ilk alâmeti olarak işaret edilen "tennur"dan su çıkma hadisesini Nuh'a haber veren yine odur.[39] Rabguzî bu kadını "Nûh'nun kâfir evlügi" diye tanımlar.[40]

Kisâî'ye göre, nebiye ilk inanan kişi bir kadındır. Adı "Amre"dir. Daha sonraları Nuh'un zevcesi olmuş; "Ham", "Sam", "Yafes" isimli üç oğul; "Husure", "Setide", "Mahbure" adlı üç kız çocuğu doğurmuştur. Ailesinin ardından, kadınlı erkekli yetmiş kişi daha Allah'a iman etmiştir. Nuh, bu topluluk içinden de bir kadınla evlenmiş; ondan "Kenan", "Yam" diye iki evlâdı dünyaya gelmiştir. Ancak ikinci eşi tekrar eski inancına dönmüştür:

"Nûh'a evvel îmân getüren bir 'avrat idi. Adı "Amre". Nûh ('m) anı aldı; çiftlendi. Andan oglı oldı. Hâm, Sâm, Yâfes; dahı üç kızı oldı; Husûre ve Setîde ve Mahbûre. Andan sonra Nûh'a ehl-i beyiti îmân getürdiler. Pes yetmiş kişi îmâna geldiler. Erden, 'avratdan dahı

---

[38] Muhammed b. Abdullâh Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. MC Yz. 0.000014, 1191, 14:6-4.

[39] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 74-27, 75-1, Süleymaniye, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 14a-3-4.

[40] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 24r:19.

îmâna geldi. Nûh anı dahı aldı; andan iki oglı oldı. Biri Ken'ân, birisi Yâm verdi. 'Avrat yine bayagı dînine döndi."[41]

Kur'an'da, Lût'un, firavunun karısı ve Meryem'i içine alan bir kadınlar silsilesinde, Nuh'un eşinden de ironik bir ifadeyle söz edilir. İnanmayanlara Lût'un eşi ile birlikte örnek gösterilerek her ikisinin de dürüst hizmetkârlarla evli iken onlara ihanet eden kâfir hatunlar olduğu vurgulanır:

"Onlar kullarımızdan iki kulun nikâhı altında iken onlara karşı hainlik edip inkârlarını gizlemişlerdi de iki peygamber Allah'tan gelen azabı onlardan savmışlardı. O iki kadına: 'Haydi, cehenneme girenlerle beraber siz de girin!' dendi."[42]

Görüldüğü üzere eşinin inançsızlığı vurgulanmış; ancak nasıl öldüğü, gemiye binip binmediği açıklanmadığı gibi Nuh'un başka bir hanımından da söz edilmemiştir.

İncil'de ise üç oğlu ve üç geliniyle gemide bulunduğu malûmatı verilmiştir.[43]

Bir rivayet gereğince adı "Vahile"dir ve Nuh'a Ham, Sam, Yafes ve Yam isimli dört çocuk vermiştir. Diğer oğlu Aber ise küçük yaşta ölmüştür.[44]

Başka bir kaynakta, peygamberin iki defa evlendiği, ilk eşi "Amure"nin imanlı bir kadın olup Ham, Sam, Yafes'i dünyaya getirdiği; ikinci eşi "Vaile"nin ise inancını terk ederek zevcine hainlik yapıp arkasından deli dediği kayıtlıdır. Kenan (Yam) ondan doğmuştur.[45]

Nuh'un kavmi putlara tapan, içki içen, yoldan çıkmış bir millettir. Başlarında bulunan Kral Dermesil de zorbanın biridir. Her biri insan şeklinde bin yedi yüz sanem yapılmasını emretmiş; hepsi için de ayrı ayrı evler yaptırmıştır. Uzunluğu ve eni bin arşın olan bu evlerin içini altınlarla, gümüşlerle bezemiştir:

---

[41] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 16:2-5.

[42] Tahrim Suresi, Ayet 10.

[43] Yaratılış 7: 7, 13.

[44] Ahmed Cemil Akıncı, *Peygamberler Tarihi* (Büyük Kısas-ı Enbiyâ'), İstanbul 1985, s. 435.

[45] *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 2004, s. 28.

"Ol vaktin kavmi saneme taparlardı. Ol zamanda bir pâdişâh vardı. Ana Dermesil ibni Ubeyl dirlerdi. Cebbâr idi. Evvel süci içen oldı. Pes bir gün buyurdı; bin yedi yüz sanem eylediler. Her birisi âdem sûretinde ve ol sanemlere bir ev yapdırmış-ıdı, nin arşûn uzunı ve bin arşûn eni, anun içine altun gümüşle murassa' düzmişdi."[46]

Nuh, doğduğu zaman güvenliğinden ve hayatından endişe duyan annesi tarafından bir mağaraya bırakılır. Tam kırk gün orada kalır. Annesi sadece süt vermek için yanına uğrar. Bir gün dile gelen bebek Kaynuş'a kendisi için endişelenmemesini, Allah'ın onu koruyup kolladığını ve beslediğini söyler. O sıralar babasını da kaybeden Nuh yetim olarak büyür. Aklı, anlayışı ve feraseti kemale erince önce okuyup yazmayı öğrenmiş; geçimini ise koyun güderek sağlamaya çalışmıştır. Biraz daha yetişince marangozluk mesleğini öğrenir:

"Çûn kim Nûh ('m) togdı, vardı bir magarada kodı. Nûh ('m) kırk gün tamâm ol magarada yatdı. Anası gelürdi, emzirürdi. Andan Nûh:

Yâ ana, korkmagıl ki Hak Te'âlâ beni bekler, saklar, rızkum virür!

Andan atası öldi. Nûh büyüdi; aklı, fehmi, firâseti kemâlde oldı. Kalem issi oldı. Yazar, okur, kendi kavmin koyununı güderdi. Çûn kim dahı büyüdi, vardı dülgerlik ögrendi."[47]

Nuh'a nebilik verildiğinde elli yaşındadır. Yaklaşık dokuz yüz sene halkını Allah'a itaate çağırmıştır. Bu bilgi *Kur'an*'da da yer almaktadır.[48] Kendisine sadece kırk erkek ve kırk kadın tâbi olmuştur:

"Bin yıldan elliden iki eksük da'vet kıldı ol. Anca rûzigâra degin kırk er ve kırk 'avrat îmân getürdiler."[49]

Rabguzî de inananlar için aynı rakamı vererek "ellig eksük min yıl da'vet kıldı, seksen kişi müsülmân boldılar, îmân keldürdiler, yarımı er, yarı[mı] hatunlardın özge hîç kişi müsülmân bolmadı" der.[50]

---

[46] age., 15:2-5.

[47] age., 14:14-15, 15:1-2.

[48] Ankebût Suresi, Ayet 14.

[49] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 10b:8-10.

[50] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 23v:4-6.

Kisâî'ye göre, yüz seksen yaşını sürerken peygamberlik ile şereflendirilmiştir:

"Andan yüz seksen yaşında, Nûh'a nübüvvet geldi. Eyitdi:

Var, kavmini da'vet it, didi."[51]

Bir bayram günü gelip çatmıştır. Tüm putlar çıkarılmış; tahtalar ve kürsüler üzerine sıralanmıştır. Halk, yaktıkları ateşin çevresinde, içki içerek, zina yaparak putlara secde etmektedirler. Nuh, yanlarına gelerek kendisine nebilik verildiğini açıklar. Onları, doğru yola davet eder. O sırada tüm sanemler yüz üstü yıkılıverir. Bunu gören kâfirler, sen kimsin de bizim inancımıza yanlış diyorsun, seni dinlemiyoruz, diye ona çıkışırlar. Olaydan haberdar olan Kral, Nuh'u huzuruna getirmelerini emreder. Peygamber, ona da Yemlik'in oğlu olduğunu, Allah'ın kendisini resullükle onurlandırdığını söyleyerek "Lâ ilâhe ilâ'llâh Nûhun resûlu'llâh" demelerini; artık putlara tapmamaları gerektiğini anlatır. Çok öfkelenen Dermesil, bayram günü olmasa, kendisini ölümle cezalandıracağını, bir deliden başka bir şeye benzemediğini haykırarak yanından kovar:

"Pes Nûh Peygâmber durdı; ol pâdişâh katına geldi. Ol gün anlarun küfürleri güni idi. Cemî' putların çıkarmışlardı; tahtalar ve kürsîler üzre komışlardı. Od yakmışlardı. Korunanlarun ol oda bıragurladı. Suci içerlerdi. Ol sanemlere secde kılarlardı. Biri biri katında cimâ' kılarlardı. Pes Nûh geldi, eyitdi:

Yâ kavın, Hak Te'âlâ beni size viripdi. Geldüm ki sizi dogru yola kulavuzlayam. Tanrı'dan korkun, bana uyun, Tanrı'nun gazabından korkun!

Çûn ki Nûh bunı didi; ol sanemler başları aşaga yıkıldılar. Ol kavm eyitdiler:

Sen kimsün ki geldün bizüm dînümüzi bâtıldur, pes didiler; biz senün sözüne uymazuz!

Pes ol pâdişâh eyitdi:

---

[51] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 15:6-7.

Getürin, göreyin ne kişidür!

Vardılar, getürdiler. Ol melik sordı kim ne kişisün?

Nûh ('m) eyitdi:

Yemlik ogluvan, Tanrı Te'âlânun resûliven! Geldim ki dogrı yola uranlayam. Hak Te'âlâya îmân getiresiz. Bu sanemleri terk eyleyesiz!

Ol pâdişâh eyitdi:

Yâ Nûh, biz sana uymazuz! Sen delüsin!

Nûh ('m) eyitdi:

Ey kavm, ben delü degülem! Benüm sizden hâcetüm yokdur, sözüm budur ki eydesiz "Lâ ilâhe ilâ'llâh Nûh resûlu'llâh", diyesiz.

Ol pâdişâh Nûh'ı kakıdı, eyitdi:

Yâ Nûh, bu gün, bizüm bâyrâmımuzdur; yohsa sana hürmet olsun, bu gün seni öldürürdüm!"[52]

Tebliğ vazifesi boyunca kavmi ona hakaret etmiş; neredeyse öldürünceye kadar dövmüş; keçelere sarıp acılarına acı kattıktan sonra öldü zannıyla bırakmışlardır. Ne zaman ki putlara taparken resul gelip de "Lâ ilâhe ila'llâh", yani Allah'tan başka tapılacak yoktur, dese; anlattıklarını işitmemek için bazen kaçıp bazen de giysilerini başlarına sarıp parmaklarıyla kulaklarını tıkamışlardır. Nuh'a hem dilleriyle hem elleriyle her türlü eziyeti yaptıkları hâlde, o asla yolundan dönmemiş; iyileşir iyileşmez yine peygamberlik görevini ifa etmiştir. Gece gündüz, gizli ya da aşikâr davetini sürdürmüştür:

"Ammâ Nûh'a ('m) fermân geldi kim degme irte münâdî kıldurdı. Andan maşrıkdan magribe degin anun ünin kamusı işidürlerdi. Medîneden kıgırurdı, eydürdi: Lâ ilâhe illâ'llâh!

Andan bunlar barmakların kulaklarına sokarlar ve bir nicelerini tonların başlarına sararlardı ve bir nicesi kaçarlardı ve kimün ussı giderdi. Kaçan ussı gelse eydürdi:

Yâ kavm, eydün kim "Tanrı birdür ve anun resûliyin."[53]

---

[52] age., 15:7-15, 16:1-2.

[53] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 10b:8-13, 11a:1-3.

Her gün hiç yılmadan, yorulmadan yollara düşmüş; dinini izah etmiş; insanları Allah'ın birliğine çağırmıştır. Tekrar dayak yemiş... Tekrar dayak yemiştir... Hırsını alamayan, gaflet atından inemeyen zalimler, artık, onu baygın bir hâlde, ayağından sürüyerek gübreliğe atar olmuşlardır!

O, yine kalkmış; yine doğru yolu açıklamıştır. Aklı başından gidinceye, bir daha, bir daha darp edilmiştir. Bu manzara üç yüz yıl boyunca hiç değişmemiştir! Hatta kral ölmüş; yerine başka biri geçmiş; ama durumda bir farklılaşma olmamıştır. Nuh, taşlanmaya, zulme, aşağılanmaya maruz kalmaktadır. Aradan dört yüz sene daha geçer... Yeni hükümdar da göçmüş; yerine oğlu tahta oturmuştur. Ancak o da davete icabet etmez! Beş yüz yıllık ata dininden dönmek istemez ve nebiyi büyücülükle suçlar:

"Pes Nûh her gün çıkardı. Ol kavmi dîne da'vet iderdi. Anlar Nûh'ı dögerlerdi tâ ki 'aklı giderdi ayagına yapışırlardı; terslige bıragurlardı. Hak Te'âlâ yine viri-birdi; gelürdi, bunları dîne da'vet iderdi. Yine bunlar dögerlerdi; zahmet iderlerdi. Üç yüz yıl böyle itdiler; vardı ol pâdişâh öldi; yine anun yerine pâdişâh oldı durdı; Nûh ol kavme geldi dîne da'vet itdi. Bunlar kabûl kılmadılar ve 'avrat Nûh'ı taş-ıla dögdüler; öldi, deyi kodılar gitdiler. Yine Nûh Tanrı emrile durı geldi; âbdest aldı; iki rek'at namâz kıldı durdı; yine ol kavme geldi; yine da'vet itdi tâ ki dört yüz yıl böyle itdi. Ol pâdişâh dahı öldi. Oglı yerine melik oldı durdı; Nûh ana dahı vardı; da'vet kıldı. Eyitdiler:

Yâ sâhir, yâ câzû, bizden ne istersin? Biz atamuzdan, dedemüzden, dîninden dönmezüz. Beş yüz yıldan berü böyle itdi?"[54]

Rabguzî, yediği dayaklar sonrası Nuh'un vaziyetini "ança yanlık urdılar sünükleri sındı, çuvâl içinde buz neteg çahşasa sünükleri terisi içinde andag kakşayur irdi." diye tasvir eder.[55]

Peygamberin çektiği azap artık son haddini bulup da içi daralınca hâlini yaradana arz etmiş ve zaman geçtikçe insanların azgınlıklarının arttığından yakınmıştır:

---

[54] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 16:6-13.

[55] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 23r:17-19.

"Andan Nûh Peygambarı dögerlerdi, ussı gidince, bir gün gönli tar oldı Nûh'un, eyitdi:

Kâle innî da'vetü kavmî leylen ve nehâren felem yezidhüm du'â'î ilâ firâren ve innî küllemâ de'avtühüm li-tagfira lehüm ce'alû esâbi'ahüm fî âzânihim ve'stagşev siyabehüm ve asarrû ve's-tekberû'stikbâren sümme innî de'avtühüm cihâren[56]

Nûh eyitdi:

İlâhî, sen yigirek bilürsin; ben da'vet kılurın bunları, bunlar beni dögerler ve bana cefâ kılurlar. Her vakt kim bunlara eydürsem, barmakların kulaklarına sokarlar ve başlarına tonların örterler ve günden güne geldükçe dahı beter olurlar."[57]

Bir rivayete göre, bin, bir başkasına göre dokuz yüz elli, diğerince de üç yüz elli yıl böyle geçer gider. Nuh, yeni yeni krallar görür; her birine tek tek Hak dini anlatır. Küfürlerinden dönmezler, putlarına kıyamazlar, inanmazlar.

Çocuklar dahi Nuh'u taşlar; gözüne yüzüne toprak saçar olmuştur. Büyükleri, bu cadıdır, sihirbazdır, gidin, vurun, taciz edin, diye onları kışkırtmaktadır. Söz konusu zalimliğe hayvanlar bile göz yumamaz hâle gelmiştir. Nebiyi esirgemesi için Allah'a yakarırlar; bu imansızların helâkı için sürekli yalvarırlar:

"Çûn kim ol pâdişâh dahı öldi, anun oglı yerine pâdişâh oldı. Nûh vardı; anı dahı dîne da'vet itdi:

Gelün, Tanrı'ya, bir bölük saneme tapmagı terk idün!

Bunlar eyitdiler:

Biz sana uymazuz, didiler.

---

[56] Nuh Suresi, Ayet 5-8, "... dedi ki muhakkak ki ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Fakat benim çağrım ancak kaçmalarını arttırdı. Gerçekten de (imana gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar; (beni görmemek için) elbiselerine büründüler; ayak dirediler; kibirlendikçe kibirlendiler. Sonra onları yüksek sesle davet ettim."

[57] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 10b:4-13.

Bin yıla degin böyle itdiler, dahı bir rivâyetde dokuz yüz elli yıla degin, bir rivâyetde üç yüz elli yıla degin bunları da'vet itdi. Bunlar uymadılar. Küfrleri zalâletleri dahı artdı. Pes Hak Te'âlâ hayvân cânavârları nâliş itdiler dahı esirgediler. Eyitdiler:

Nûh'a uymayan halâyıkı sen helâk kılgıl, dediler.

Pes Nûh bir gün bunlarun arasında otururdı. Ulular ogluna eyitdi:

Yâ ogul, işbu kişi câzûdur; sâhirdür! Varun, dögün, üşendürün, didi.

Ol oglan vardı, yerden bir avuç toprak aldı, geldi, Nûh'un gözüne saçdı. Nûh'un iki gözi toprak ile toldı."[58]

Üstüne üstelik halktan biri, elinde asası, kucağında oğluyla gelip de Nuh'u işaret ederek ona kanıp yoldan çıkmamasını öğütleyince, çocuğu da cevaben, asayı bana ver ve beni de yere bırak ki onun her tarafını kırıp dökeyim, deyince, artık Nuh da dayanamamış; Allah'a hitaben, şayet yarattıkların sana lâzımsa, onlara hidayet ver ya da bana takdirine kadar yardım et, dayanmamamı sağla, diye niyazda bulunmuştur. Rabbi, kulları arasında inanacak başka birinin kalmadığını artık üzülüp endişelenmemesini söylemiştir. Âdemoğlu neslinde ve kadın rahminde iman sahibi biri olmadığını öğrenen Nuh, kâfirlerin yeryüzünden silinmesi için beddua etmiştir:

"Pes bir gün 'asâ elinde ve kucagında küçücük oglıyla bir kimesne Nûh katına gelüp oglına eyitdi:

Ey ogul, işbu koca seni aldayup azdırmadan hazer idesin; zinhâr ana uyup tâbi' olmayasın didikde oglan eyitdi:

Ey ata elündeki 'asâyı vir ve beni yere kota ki anı urup dökem.

Andan 'asâ ile Nûh'ı darb itmek diledikde Nûh eyitdi:

Ey Bârî Te'âlâ senin mahlûkâtın bana itdüklerin müşâhede ideyorsun. Eger mahlûkâtın sana gerekse hidâyet vir; veyâhûd hükmin zuhûrına dek bana sabr ve 'inâyet vir, didikde, Allâh Te'âlâ Hazretleri ana vahy itdi ki:

---

[58] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 16:13-15, 17:1-5.

Evvel iş bu sana îmân getürenlerden gayrı bunlardan îmâna gelür yokdur. İmdi bu eyitdiklerinden gam yiyüp kaygu çekme.

Nûh'a dahı ma'lûm oldı ki beşer sulbinde ve dişi rahminde mü'min olacak kimse olmayup pes anlara beddu'â idüp eyitdi:

Rabbi lâ tezer 'ale'l-'arzı mine'l-kâfirîne deyyâren"[59]

Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı yazmada, peygamberi son derece inciten, ben artık maglûbum, dedirten ve intizarına yol açan olay ise şöyle anlatılır:

"Andan Cebrâ'îl ('m) vahy getürdi. Kavlühü te'âlâ:

Len tü'mine leke illâ min âmen

Ya'nî Tanrı selâm kıldı, eydür:

Senün kavmün benden ayruk dirilmeye.

Bir gün Nûh ('m) kendü kavmin dirnek gördi; bunları da'vet kıldı. Anı anca dögdiler kim tonı kan birle toldı. Bir kâfir 'avratı geldi, eyitdi:

Yâ kavm, bu delüdür! Bundan ne dilersiz?

Nûh anı işitdi; gönli târ oldı; gözin göge dikdi eyitdi:

İnnî maglûbü fe'ntasır.[60]

Eyitdi:

Sen yigirek bilürsin kim bana güç kılurlardı.

Feryâd irgil, ol sâ'at Cebrâ'il geldi"[61]

Rabguzî, Nuh'un bedduası sonucu peş peşe gelen felâketleri şöyle sıralar:

"Mevlî celle celâlehü kırk yıl yagmur birmedi, yirden nebât öndürmedi, hatun ogul kız tugurmadı, yılkı kara kamug helâk boldı, yulları kurudı."[62]

---

[59] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 73:1-11.

[60] "Ben mağlûbum, bana yardım et."

[61] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 11a-13, 11b:1-8.

[62] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 23v:13-15.

Ayette, peygamberin her türlü eza ve cefaya tahammülü kendi ağzından "Rabbim! Şüphesiz ki ben, milletimi gece gündüz (uyarıp sana, senin dinine) davet ettim, Benim davetim onların kaçışından başka bir şey arttırmadı."[63] cümleleriyle dile getirilir.

Allah katında, niyazı, kabul görür ve haberci melek aracılığıyla bir "gemi" yapması buyurulur. "Su üzerinde yürüyen ağaçtan bir ev" açıklaması yapılıncaya kadar geminin ne olduğu hakkında hiçbir fikri yoktur. İnşası tamamlanınca da dünyanın kâfirlerden temizleneceği vaat edilir.

Peki... Geminin yüzeceği su nerededir? Bu sorusunun karşılığında ise kendisine yaratanın her şeye kadir olduğu hatırlatılır:

"Allâh Te'âlâ Hazretleri dahı du'âsın kabûl idüp ve gemi düzmekle ana emr eyleyüp nitekim buyurur:

Vasna'i'l-fülke bi-a'yûninâ ve vahyinâ.[64]

Nûh eyitdi:

Gemi nedir?

Hak Te'âlâ buyurdı ki:

Su üstünde yürür agaçdan bir evdir; anı düzüp tamâm itdükde ehli 'isyândan yiri pâk kılurın.

Nûh eyitdi:

Yâ Rabbî, su kandedir?

Allâh Te'âlâ eyitdi:

Diledügüm nesneye kâdir-i bî-zevâlim."[65]

Nebinin ikinci sorusu, gemiyi hangi malzemeyle yapacağıdır ki sac ağacı dikmesi emredilir. Aradan kırk yıl geçer. Ağaç büyür. Bu süre zarfında, kavmini hak yola çağırmaz. Zaten halkının kadınları kısırlaşmış; onlardan bir tek çocuk dahi dünyaya gelmez olmuştur.

---

[63] Nuh Suresi, Ayet 5-6.

[64] Hud Suresi, Ayet 37, "Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre bir gemi yap."

[65] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 73:11-15.

Sonra ağaçları kesmesi vahyedilir; Nuh denileni yapar; arkasından onları kurutur:

"Nûh eyitdi:

Agaç kandadır?

Allâh Te'âlâ ana emr itdi ki sac agacın dike; ol dahı anı diküp üzerine kırk yıl mürûr eyleyüp ki bu kırk yıl içinde dahı anları da'vet itmeden fârig olup Allâh Te'âlâ dahı havâtînlerin 'âkire idüp bunca müddetde evlâtları togmadı. Çûn agac kemâline irüp yetişdi, Allâh Te'âlâ anı kat' eyle, diyü emr buyurup Nûh dahı agacları kesüp ve kurudup"[66]

Başka bir rivayete göre, kendisine cennetten bir budak indirilir ve onu diker. Kırk yıl içerisinde, boyu üç yüz, eni elli arşınlık bir ağaç hâline gelir.

Dallarından çivi, gövdesinden ise gemi yapması emredilir. Dülgerlikte usta olan Nuh, tahtaları yonttukça, üzerlerinde, "Âdem", "Şit", "İdris", "Nuh", "Hud", "Salih", "İbrahim" ve sırasıyla yüz yirmi dört bin peygamberin adı belirir.

Geminin mühendisi Cebrail'dir! Nuh, tahtaları yontar; onları çivileyerek sağlamlaştırır.

Çalışma tamamlandığında, bin arşın yüksekliğinde, dört yüz arşın genişliğinde, yedi katlı bir gemi ortaya çıkar!

Bu süre zarfında, kavminin soyu kesilir; ama onunla eğlenmekten asla vazgeçmezler. Gemiyi karada mı yürüteceksin, diye gülerler, biz içecek suyu zor buluyoruz, sen bunu nasıl yüzdüreceksin, derler. Oğullarına Nuh'u göstererek, bu bir büyücüdür, bizden sonra sakın sözüne kanmayın, biz atamızdan böyle gördük, diyerek horlayın, şeklinde öğütler verirler:[67]

"Ve dahı bir kavlde eydürler:

---

[66] age., 73:16-20.

[67] Hud suresi, Ayet 38-39.

Bir budak uçmakdan getürdi, eyitdi:

Yâ Nûh bunı dik.

Nûh anı aldı; dikdi; agaç oldı. Elli arşun ini var-ıdı; üç yüz arşun uzun-ıdı. Üç yüz arşun yassısıydı.

Kırk yıla degince hiç 'ayal togmadı ol kavimden. Tanrı kudreti birle kim tohumları kesildi. Ol togan öldi kırk yıl dahı bin yıl 'ömr virdi ve kamu dünyâ maşrıkdan magribe degin evren oldı; âdemden toldı nar danesi gibi... Velîkin hep kâfir idi. Nûh ('m) du'â kıldı. Kavlühü te'âlâ:

Lâ tezer 'ale'l-'arzı inneke in tezerhüm yuzıllû 'ibâdeke mine'l-kâfirîne deyyâren ve lâ yelidü illâ fâciren keffâren.[68]

Eyitdi:

Yâ Rab komagıl bunları yiryüzinde; eger bunları diri korısan, senün kullarını yoldan çıkarurlar.

Ammâ bunlara oglanların getürürlerdi; Nûh'u gösterürlerdi kim bizden sonra bu câzûnun sözine girmen ve anı hor tutun kim atamuzdan gördük şöyledür dimek diyü ol oglanlara vasiyet kılurdı.

Nûh bî-ümîd oldı eyitdi:

Ber huzâyâ, yir üzere bu kavmden komagıl kim buların köki kesilsün!

Andan Cebrâ'îl eyitdi:

Yâ Nûh gemi yap.

Nûh eyitdi:

Yâ Cebrâ'îl gemi nice olur?

Eyitdi:

Bu agacı kesgil, tahta yongıl.

Kavlühü te'âlâ:

---

[68] Nuh Suresi, Ayet 26-27, "Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!", "Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar. Ancak ahlâksız, küfre dadanmış evlât doğururlar."

Vasna'i'l-fülke bi-a'yüninâ.[69]

Ya'nî Tanrı emridür.

Cebrâ'îl eyitdi:

Yâ Nûh, bu agaç özdeginden gemi kılgıl ve budagından mıh kılgıl.

Kavlühü te'âlâ:

Ve Hamelnâhü 'alâ zâtî elvâhın ve düsürin.[70]

Bilgil kim "elvâh" tahtalar olur; "düsürin" mıhları olur.

Nûh, dülgerlige bilürdi. İlk tahta yondı; "Âdem" adı yazılu. İkinci tahtada "Şît" adı yazılu. Üçinci tahtada "İdrîs" adı belürdi. Dödinci tahtada "Nûh" adı belürdi. Bişinci tahtada "Hûd" adı belürdi. Altıncı tahtada "Sâlih" adı belürdi. Yidinci tahtada "İbrâhîm" adı belürdi. Kankı tahta yonsa bir peygambar adı belürürdi. Yüz yigirmi döt bin peygambarun her bir adı birer tahtada yondukca çıkdı. Cebrâ'îl mühendislik kıldı; Nûh tahta kordı ve mıhlar-ıdı; berkidürdi. Gemi tamâm oldı. Bin arşun yüksegi, dört yüz arşun yassısı idi. Yidi kat idi kim Nûh gemi yapardı. Andan ol kavm ana bakarlardı; masharalanurlardı"[71]

Kisâî kavlince, geminin uzunluğu bin, eni beş yüz, yüksekliği de üç yüz arşındır. Yüz yirmi dört bin tahtadan ve aynı adette çividen imal edilmiştir. Bu, peygamberlerin sayısına işarettir ki isimleri Allah tarafından Nuh'a bildirilmiştir. Fakat inşası bitmek üzere olan geminin dört tahtası eksik kalmıştır. Sonradan yontulan o dört tahta da, dört büyük halife namınadır:

"Yâ Nûh, geminün uzunı bin ârşûn ve eni beş yüz ârşûn, yüksekligi üç yüz ârşûn olsun dahı ol gemi ol gemi yüz bin yigirmi dört bin tahtadan eylegil tâ ki her tahta bir peygâmber adına ola.

Eyitdi:

---

[69] Hud Suresi, Ayet 37, "Gözümüzün önünde vahyimiz ile gemi yap."

[70] Kamer Suresi, Ayet 13, "Nuh'u tahtadan yapılmış, mıh çakılmış gemiye yüklettik."

[71] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 11b:9-12, 12a-1-13, 12b:1-13, 13a:1-2.

İlâhî, peygâmberler adını bilmezem, nice yazayın?

Eyitdi:

Yâ Nûh, tahta yonmak senden, peygâmberler adını yazmak benden dahı yüz bin yigirmi bin dört bin mîh eylegil!

Pes Nûh vardı; bunları düzdi; ammâ dört tahta eksik geldi. Vardı dört tahta, dört sahâbe adına düzdi."[72]

Başı tavus kuşu, kuyruğu horoz gibidir. Yedi tabakadır. Birinci katta insanlar, Âdem'in cenazesi ve üzerinde mürsel peygamberlerin adlarının yazılı olduğu üç yüz on asa bulunmaktadır. İkincide, kadınlar, kızlar ve Havva'nın tabutu; üçüncüde, yabanî hayvanlar; dördüncüde, kuşlar; beşincide yırtıcı canlılar; altıncıda, yılan, çıyan, akrep vs; yedincide, filler ile aslanlar vardır. Nuh, hepsinin başında, en önde, yerini almıştır.

Kisâî'ye bakılırsa, doğudan batıya dek tüm canlıları bir araya toplayan, Sa'lebî kaydının aksine, Cebrail değil; Nuh'tur. Yüksek bir yere çıkan peygamber seslenerek onları gemiye çağırmış; hepsi duyup bölük bölük gelmişlerdir:

"Çûn ki Nûh gemiye düzdi. Başını tavus başı gibi eyledi. Kuyrugun bidunus kuyrugı gibi eyledi, dahı ol gemi yedi tabaka üretdi.

Hak Te'âlâ eyitdi:

Yâ Nûh, her bir cânavârdan çift çift, erkeklü dişilü algıl, gemiye koygıl tâ ki soyu cihândan kesilmesün!

Çûn Nûh anı işitdi, bir yüksek yire çıkdı, çagırdı ki:

Yâ hayvân cânavarları, gelün tâ magribden maşrıka degin ne kadâr kim dünyâda cânavar var-ısa işitdiler; bölük bölük geldiler.

Pes Nûh, evvelki tabakada âdemleri koydı ve âdem tâbûtı dahı bileydi, dahı üç yüz on asâ bileydi, her bir asâ bir mürsel peygâmberün adları üstünde yazılu idi.

---

[72] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 17:9-13.

İkinci tabakada, 'avratları, kızları koydı. Havvâ tâbûtı dahı bileydi.

Üçünci tabakada, yâbân canavârları idi.

Dördünci tabakada, kuşlar olurlardı.

Beşinci tabakada, yırtıcı cânavâr olurlardı.

Altıncı tabakada, ılan, çıyan, 'akreb olurlardı.

Yedinci tabakada, pîller, arslanlar olurlardı.

Sadrında, Nûh ('m) otururdı."[73]

Rabguzî'nin gemi tasviri ise şöyledir:

"Kimi üç kat irdi, altıda yılkı karalar irdi, ortasında Nûh kavmi birle üstünde kuş kurtlar irdi. Nûh oglı Sâm ve Hâm ve Yâfes ve Ken'ân oglı tört irdi, kimi yondılar uzunı üç yüz karı, ini iki yüz karı irdi. Ba'zılar aymışlar: Uzunı min iki yüz karı, ini altı yüz karı irdi, edizligi altı altı yüz karı irdi. Yüz min yigirmi tört min temür baglar kıldılar"[74]

Tevrat'ta:

"Kendine gofer ağacından bir gemi yap. İçini dışını ziftle; içeriye kamaralar yap. Gemiyi şöyle yapacaksın: Uzunluğu üç yüz, genişliği elli, yüksekliği otuz arşın olacak. Pencere de yap, boyu yukarıya doğru bir arşını bulsun. Kapıyı geminin yan tarafına koy. Alt, orta ve üst güverteler yap. Yeryüzüne tufan göndereceğim. Göklerin altında soluk alan bütün canlıları yok edeceğim. Yeryüzündeki her canlı ölecek. Ama seninle bir antlaşma yapacağım. Oğulların, karın, gelinlerinle birlikte gemiye bin. Sağ kalabilmeleri için her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çifti gemiye al. Çeşit çeşit kuşlar, hayvanlar, sürüngenler sağ kalmak için çifter çifter sana gelecekler. Yanına hem kendin, hem onlar için yenebilecek ne varsa al, ileride yemek üzere depola. Nuh, Tanrı'nın bütün buyruklarını yerine getirdi."[75] denir.

---

[73] age., 18:1-10.

[74] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 24r: 1015.

[75] Yaratılış, 6:14-21.

Görüldüğü gibi gemi malzemesi sac veya gofer ağacıdır. Muslihiddin Mustafa'nın *Ahterî* isimli sözlüğüne göre, "sac" Hindistan'da yetişen, kara ve büyük bir ağaçtır. İbni İlyas'ın, *Bedâyi'ü'l-zuhûr fî Vakâyiü'd-dühûr*'unda kaydettiğine göre de "abanus"tur.

"Gofer"in ise reçineli bir bitki olup çürümeye, kurtlar tarafında yenmeye pek yatkın bulunmayan ve eskiden gemi yapımında sıkça kullanılan selvi ya da sedir ağacı olduğu zannedilmektedir.

Cebrail vasıtasıyla Nuh'a, baş ve kuyruk kısmı horoza benzer, ortası kuş kaburgaları gibi, üç katlı, iki tarafından girişi bulunan, uzunluğu seksen, eni elli ve yüksekliği otuz zira[76] bir gemi inşa etmesi söylenmiştir. Zahhak'ın İbni Abbas'tan rivayetine bakılırsa, uzunluğu altı yüz altmış, eni üç yüz otuz, yüksekliği de otuz üç ziradır.

Ağacı keser; yontar; tahtaları biçer. Mes'udî, *Ahbârü'z-zamân ve Evsed*'inde bu işle üç yıl uğraşdığını yazar.

Demirden çiviler yapar; yerden kaynayan zift ile tahtaları sıvar.

Allah, bir an önce işini tamamlamasını, isyankârlar için şiddetli bir azap göndereceği haberini yollayınca, Nuh, ücretle dülgerler tutar; ayrıca oğulları, Ham, Sam, Yafes de ona yardım ederler:

"Yâ Rabbî, ol evi ne hey'etde düzeyim?

Allâh Teâlâ dahı vahy itdi ki:

Başını horos gibi ve ortasını kuş kaburgaları gibi ve kuyrugı yine horos kuyrugına müşâbih ve egri ola ve anı üc tabaka idüp iki yanında kapıları ola. Uzunlugı seksen zirâ' ve inligi elli zirâ've irtifâ'ı otuz zirâ' ola.

Zirâ', hod insânın arışı denlüdür.

Ehl-i kitâbın kulları budur; andan Hak Te'âlâ Nûh'a andan gemi düzmekligi ta'lîmi için Hazret-i Cebrâ'îl'i gönderüp Nûh dahı agacı yonup demîrden dülgerlige müte'allik keser ve balta ve sâyir âleti düzüp gemi işlemege başladıkda kavmi üzerinden mürûr idüp biribirine iderlerdi ki:

---

[76] İnsanın dirseğinden otra parmağın ucuna kadar olan uzunluk, arşın. Yaklaşık 75-90 cm'e tekabül eder.

İş bu âdemi görür misin? Su üstünde yürür ev düzmek diler.

Pes andan istihzâ idüp gülüşürlerdi. Nite ki âyet-i kerîmede buyurur:

Ve Küllemâ merre 'aleyhi melâ'ün min kavmihi sehirû minhü.[77]

Nûh dahı anlara cevâb iderdi ki:

İn tesharû minnâ fe-innâ tesharu minküm kemâ tesharûne minküm tesharûne fe-sevfe ta'lemûne men ye'tîhi 'azâbün yuhzîhi ve yahıllü 'aleyhi 'azabün mukîm.[78]

Ya'nî:

Bizi masharalıga alup istihza iderseniz, vakt ola ki biz dahı sizleri istihzâya tutarız; 'âkıbet bilesiz hizlânlıga ba'is-i 'azâb kime gele ve ebedî 'azâb kime hâsıl olur?

Andan Allâh Te'âlâ Nûh'a vahy idüp:

Bana 'isyân idenlere gazabım gâyet şedîd olmışdur. Sefîneyi düzmekde cidd ü ihtimâm idüp bir gün evvel itmâmına ikdâm idesin, buyurmagın Nûh ücretle dülgerler tutup ve oguları Sâm ve Hâm ve Yâfes bile tahta bünerlerdi.

Pes geminin uzunlugı altı yüz altmış zirâ' ve iniligi üç yüz otuz zirâ' ve irtifâ'ını otuz üç zirâ' kıldı. Zahhâk rivâyetince İbni 'Abbâs'ın kavli budur. Andan geminin içini ve taşını zift ile sıvadup ve demür ekserlerle mıhlayup pekişdürüp nite ki buyurur:

Ve Hamelnâhü 'alâ zâti elvâhın ve düsürin.[79]

Zifti kandan buldı? deyü su'âl olunursa Allâh Te'âlâ yerden ana zift bükerin izhâr itdürüp yerden kaynayup çıkar idi."[80]

---

[77] Hud Suresi, Ayet 38, "Halkının ileri gelenleri ona her uğradıklarında alay ediyorlardı."

[78] Hud Suresi, Ayet 38-39, "Eğer bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi (gün gelir) biz de sizinle alay ederiz. Bugünkü alçaltıcı azabın kime geleceğini; (gelecekteki) kalıcı azabın da kime ineceğini yakında bileceksiniz."

[79] Kamer Suresi, Ayet 13, "Nuh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik."

[80] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 74:14-16.

Rabguzî, Nuh ile şeytan arasında geçen farklı bir hadiseden daha bahseder.

Gemi için her birinin üzerinde bir peygamber adı yazan yüz yirmi dört bin demir aparat hazırlanmıştır. Hz. Muhammed'in ismini taşıyan demir İblis tarafından çalınır. Nuh, ne kadar istese de geri almayı başaramaz. Cebrail gelerek olaya müdahale eder; ancak almadım diye ant içer. Cebrail o kadar sinirlenir ki bir ağacı tuttuğu gibi mel'ûnun başına geçiriverir. Yüzü gözü kan içinde kalan hırsız korkuyla hemen o demiri çıkarıp verir:

"Yüz min yigirmi tört min temür baglar kıldılar, tegme bag üze bir peygamber atı bitiglig irdi, Muhammed Resûlu'llâh 16 atı bitilgen temür bagnı İblîs ogurladı, Nûh nice istedi tapmadı. Cebrâ'îl kelip haber birdi; Nûh'ga birgil tipse, almadım tip and içti. Cebrâ'îl'nin övkesi keldi bir kimi yıgaçın alıp başınga urdı, başı közi kanga bulgandı, korkmışda birdi."[81]

Hazırlığı bittiğinde, yani gemi tufan için tamam olduğunda, kendisine Beyt-i Makdis'i ziyarete gitmesi vahyedilir. Bu buyruğu yerine getirirken gemisi göğe çekilir ve dört tahtası eksilmiş bir hâlde geri döner.

Cebrail, peygamberden, Nil suyunda yetişmiş bir ağaç bulup getirmesini ister. Önce oğlanlarından yardım ister; ama hiç biri ona itaat etmez.

Melek, bu iş için güçlü ve kuvvetli bir kişi olan Unuk oğlu Âc'ı göndermesini söyler. "Seni, Nil suyundan doyuracağım!" vaadiyle onu razı eden nebi, ağacı getirdikten sonra Âc'a arpadan yapılmış üç çörek verir. Günde, altmış okka ekmekle bile karnının doymadığını, bunun üç ekmekle nasıl olacağını, alaylı bir ifadeyle soran muhatabına, "Besmele" çekerek yemesini önerir. Âc da denileni yapar ve çöreklerin kendisine fazlasıyla yettiğini, hatta bir buçuk ekmeğin de arttığını hayretle görür.

Âc bin Unuk'un ismi Rabguzî tarafından "Avac bin Annak" olarak kaydedilmiştir.[82]

---

[81] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 24r:14-19.

[82] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 28r:8.

Nuh, ağaçtan üç tahtta yontar. İlkinde Ebu Bekr, ikincisinde Ömer, üçüncüsünde Osman, dördüncüsünde de Ali'nin adı belirir. Allah, içine ilham eder ki bu isimler son resul Hz. Muhammed'in dört ashabına, dört halifesine aittir ve ne din ne de bu gemi onlarsız olmaz:

"Fermân geldi:

Yâ Nûh, gemi tamâm oldı. Beyti'l-ma'mûr'a ziyârete vargıl kim göge agdurur; andan gemide dört tahta eksük oldı.

Cebrâ'îl eyitdi:

Bir köye eyitgil; Nîl suyından bir agaç getürsin. Ol bana yiter.

Nûh, oglanlarına eyitdi; kimse varmadı. Cebrâ'îl eyitdi:

'Âc bin 'Unûk'a eyitgil kim ol güçlüdür ve hem key yüz güçdür.

Nûh 'Âc'a eyitdi:

Ol fulân agacı bana getürgil. Nîl suyından seni toyurayım.

Ol eyitdi:

Getüreyim.

Vardı, getürdi. Nûh üç arpa çöregin eline getürdi. 'Âc güldi; eyitdi:

Yâ Nûh, dükeli Mısr'a yiter un getürdüm; günde altmış okka etmek yirdüm, toymazdum. Sen bunun birle toyar mısın?

Nûh eyitdi:

Yâ 'Âc, bu sâ'at bunı yigil, eger toymazsan dahı etmek getüreler, seni toyuram. Velîkin eyitgil "bi's-mi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm".

'Âc bunı eyitdi. Aşa sundı; bir buçuk etmek girü kaldı. Eyitdi:

Toydum Yâ Nûh!

Andan Nûh dört tahta yondı. İlkinde "Ebû Bekr" adı belürdi. İkinci tahtada "'Ömer" adı belürdi. Üçünci tahtada "'Osmân" adı belürdi dördünci tahtada "'Alî" belürdi. Andan nidâ geldi:

Yâ Nûh, âhir zamân vaktinde Muhammed ashâbları turur. Bular peygambarlara berâberdür.

Andan gemi râst kıldı ve perkitdi. Nidâ geldi:

Yâ Nûh, bu gemi ol döt tahtasuz rast olmadı. Âhir zamânda dahı dîn bunlarsız olmaya."[83]

Kisâî ise ilk seferin Kâbe'ye yapıldığını söyler. Allah, böyle emretmiştir. Ama tam yola çıkacağı sırada kâfirler gemiyi yakıp yok etmek için haince bir plân yaparlar. İlâhî mucize eseri gemi havaya kaldırılır ve Nuh dönünceye kadar orada asılı kalır. Bu hâli gören küfür sahipleri korkup gerisin geriye kaçarlar. Gemi, bu şekilde korunmuş olur:

"Kaçan kim Nûh gemiye tamâm itdi, Ka'be ziyâretine 'azm eyledi. Çûn kim Nûh Ka'be ziyâretine gidicek kâfirler gelürlerdi kim gemi yakalar.

Hak Te'âlâ buyurdı:

Ol gemi yukaru götürdüler; hevâya fenâ arasında mu'allak durdı; çûn kâfirler anı görüp korkdular; gitdiler. Çûn kim Nûh yine geldi, ol gemi yine aşaga indi."[84]

Daha sonra Allah, "tennur"a işaret kılarak ondan su çıktığında "hükmün yerini bulacağını", tufanın kopacağını, "suların kaynaklardan fışkırıp taşacağını", işte o zaman hiç durmadan beraberindekilerle beraber gemiye sığınmasını söyler.

Bir gün Nuh'un hatunu ekmek yaparken "tennur"da yanan ateşin içinden su çıktığını görür ve koşarak durumu eşine haber verir:

"Bir gün Nûh'un 'avratı etmek yapardı. Tennûrdan su çıkdı. Od içinden... 'Avrat eyitdi:

Tennûrdan su çıkdı. Kavlühü te'âlâ:

Ve Fâre't-tennûrü kulnâ'hmil fîhâ min küllü zevceyni's-neyni ve ehleke illâ men sebeka 'aleyhi'l-kavlü[85]"[86]

---

[83] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 13a:7-13, 13b:1-12.

[84] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 18:12-15.

[85] Hud Suresi, Ayet 40, "Nihayet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nuh'a dedik ki: (Canlı çeşitlerinin) her birinden birer çift ile aileni ve iman edenleri gemiye yükle! Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti."

[86] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 14a:3-6.

Söz konusu kelime, Hud Suresi'nin 40. ayetinde: "Hattâ izâ câ'e emrünâ ve fâre't-tennûr" biçiminde geçmektedir.

Müfessirlerin çoğu "tennur"un, "ocak, tandır" anlamında kullanıldığı hususunda fikir birliği içerisindedir. Ancak farklı görüşe sahip olanlar da mevcuttur. Meselâ, Ali bin Ebî Talib, bu kelimeyi "tanyeri, şafak vakti"; İbni Abbas ise "yeryüzünün yüksek ve şerefli mevkileri" diye şerh eder. Birinci mana esas alınırsa ayetin anlamı "Şafak attı; tan yeri ağırdı." olur. İkincisine göre de, "(Olağanüstü bir hâl neticesi böyle) yüce mekânlardan bile sular fışkırmıştı!" şeklinde açıklanabilir.

Tennur, kimine göre, Âdem Peygambere, kimine göre Nuh'a aittir; kimine göre, hanımının ekmek pişirdiği tandırdır. Bazısınca da Havva'ya aittir. Elden ele geçerek Nuh'a kadar ulaşmıştır. Taştan yapılmıştır. Kûfe'de, Bâb-ı Künde tarafında; Şam'da, Ayn-ı Verdan mevkiinde veya Hind'de bulunduğunu savunanlar vardır:

"Allâh Te'âlâ dahı ana tennûrı 'alâmet idüp eyitdi:

Çûn tennûr kaynayup cûşa gele; bî-tavakkuf seninle bile olanlarla ve her nev'in çiftiyle gemiye giresiz.

Nitekim buyurur:

Hattâ izâ câ'e emrünâ ve fâre't-tennûr[87]

Ya'nî 'azâb suyı ki tûfândır.

Kulnâ'hmil fîhâ min küllin zevceyni'sneyni[88]

'Ulemâ, "fâre't-tennûr"da ihtilâf eylediler. 'Aliyyi'bni Ebî Tâlib ider:

Tan yeri agarup subuh zâhir oldukda...

İbni 'Abbâs ider:

Su yer yüzüni örtüp taşacak mahalde...

---

[87] Hud Suresi, Ayet 40, "Nihayet hükmümüz geldiğinde ve sular kaynaklardan fışkırıp taştığında".

[88] Hud Suresi, Ayet 40, "dedik ki: Ona, her cinsten bir çift ile daha önce aleyhlerine hüküm verilmiş olanlar dışında, aileni ve tüm iman etmiş olanları yükle."

Ve Hasan id:

Tennûrdan murâd etmek pişecek tennûrdur ki ol tennûr Havvâ'nın idi. Taşdan düzülmişdi. İrs-ile Nûh'a gelince elden ele intikâl itmişdi.

Pes ana muhâtabe kılındı ki:

Tennûrdan su kaynayup çıkdıkda seninle bile olanlarla gemiye binmek gereksin.

Nûh'un hatunı dahı tennûrdan su zâhir oldugun göricek gelüp Nûh'a i'lâm eyledi.

Tennûr kanda idüginde ihtilâf vâki' olmışdur. Mücâhid ider:

Kûfe nâhiyesinde idi.

İmâm-ı Süddî haber virüpdür ki:

Şa'abî kısmı bi'llâhi eyitdi ki tennûrun cûşa gelmesi Kûfe nâhiyesinde idi ve eyitdi, Nûh Nebî gemi'i Kûfe Mescidi'nin içinde düzdi. Tennûr dahı mescidin sag kolında Bâb-ı Künde tarafında idi. Taşup cûşa gelmesi Nûh'a tenbîh ve kavminin ihlâkına nişân ve 'alâmet idi.

Mukâtil ider:

Tennûr Âdem Peygamberin idi. Şâm'da 'Ayn-ı Verde nâm mevzi'de idi.

İbni 'Abbâs ider:

Tennûr, Hind'de idi ve yine anda taşup cûşa geldi."[89]

Ebu Hayyan'ın "tennur" kelimesine yaklaşımı ise daha farklı ve ilginçtir. Tefsirinde, Hasen'den rivayetle "tennur"un "gemide suyun toplandığı mahal" olduğunu nakletmiştir ki bu ifade hemen hemen bir kazanı çağrıştırmaktadır. Belki de Nuh, yelken yerine, kazanla çalışan buharlı bir gemi yapmıştır. "Tennur"a, "ocak" anlamı verilse dahi bu onun gemide su toplanan kazanla ilişkisine engel sayılmaz.

Kelimenin başına harf-i ta'rif getirilerek "et-tennur" buyurulması ise gemiye ait bir tandır, bir ocak olması ihtimalini kuvvetlendirmek-

---

[89] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 74:19-20, 75:1-8.

tedir. O zaman "Fâre't-tennûr" bugünkü ifadeyle "(Nihayet emrimiz gelip de) gemi ateşlendiği vakit" diye yorumlanabilir.

Nuh'un şahsî bilgi ve tecrübeleri ışığı altında değil de; "Bu gemiyi bizim gözetimimiz ve vahyimize göre yap!" ayeti doğrultusunda hareket ettiği, hatta daha önce geminin ne olduğundan bile haberdar olmadığı; ayrıca müminlerle birlikte, erkek ve dişi, her canlının birer çift alacak kadar sağlam ve büyük yapıldığı, dağlar gibi dalgalarla boğuştuğu hâlde batmadığı göz önüne alınırsa, basit bir yelkenli yerine, kusursuz bir gemi betimlendiği anlaşılır.

Elmalılı Hamdi Yazır da *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirinin Hud Suresi izahında bu fikri savunmaktadır.

Tufan esnasında, soyları yok olup tükenmesin diye karadan, denizden, dağdan, ormandan ve ovadan, kısacası yaşayan her canlıdan, bir erkek bir dişi, birer çift gemiye bindirmesi salık verilir:

"Tamâmen gemi'i düzdükde Allâh Te'âlâ ana vahy itdi ki sâ'ir mahlûkât kısmından her nev'inden çifter çifter gemiye tahmîl ide tâ bir nev'in zürriyeti munkatı' olmaya. Pes izn-i Hakkıla karadan ve denizden ve dağdan ve düzden cümle mahlûkât anın katına derilüp tâ her nev'inden ala ve gemiye koya."[90]

Nuh, çaresizlik içinde, hem doğuya hem batıya dağılmış olan bu canlı türlerini nasıl bir araya getireceğini sorar. O zaman, Cebrail kanadını açar ve yeryüzündeki tüm mahlûkatı toplayıverir:

"Allâh subhânehu ve te'âlâ eydür:

Biz, Nûh'a emr eyledüm ki her canavarlardan birer çift bile al, girgil.

Nûh eyitdi:

Bu halâyık kimi magribde ve kimi maşrıkda. Nite cem' kılayım?

Cebrâ'îl kanadın açdı; dükeli yir üzerinde olanın cem' kıldı"[91]

---

[90] age., 74: 16-19.

[91] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 14a:6-10.

Ancak nebi hâlâ endişelidir ve kafasını kurcalayan sorulardan kurtulamamıştır. Allah'a yine niyaz eder ki aslan ile sığır; kurt ile koyun; kedi ile fare gibi birbirine ezelden beri düşmanlık besleyen hayvanlar aynı ortamı nasıl paylaşacaktır? Aldığı cevap çok net ve kesindir:

"O düşmanlığı yaratan benim, dostluğu peyda edecek olan da yine ben!"

"Çûn Allâh Te'âlâ Nûh'a emr itdi ki, her nesneden gemiye çifter çifter koya, eyitdi:

Yâ Rab! Arslan ile sığır ve kurt ile koyun ve gügercin ile çetik ya'nî kedi nice ittifâk iderler?

Allah Te'âlâ eyitdi:

Bunların aralarında husûmeti kim ilkâ itdi?

Nûh yine:

Sen ilkâ itdin? dicek:

Rabbü'l-'ızze Hazretleri eyitdi:

Yine anları gemide biri birile şöyle ülfet ve dostluk üzere idem ki biribirine kasd-ı ezâ itmeyeler."[92]

Tevrat'ta:

"Yeryüzünde soyları tükenmesin diye yanına temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan birer çift, kuşlardan yedişer çift al. [...] Tanrı'nın Nuh'a buyurduğu gibi temiz ve kirli sayılan her tür hayvan, kuş ve sürüngenden erkek ve dişi olmak üzere birer çift Nuh'a gelip gemiye bindiler. [...] Onlarla birlikte her tür hayvan gemiye bindi. Soluk alan her tür canlı çifter çifter Nuh'un yanına gelip gemiye bindi. Gemiye giren hayvanlar Tanrı'nın Nuh'a buyurduğu gibi erkek ve dişiydi." biçiminde defalarca bu canlılara vurgu yapılır.[93]

---

[92] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 75:23-27, 76:1.

[93] Yaratılış, 7:2,8, 14, 15, 16.

Sıra, geminin yüklenmesine gelmiştir.

İlkin Âdem'in tabutu içeri alınır. Bir rivayete göre naşı Cebrail tarafından getirilmiştir.[94]

Rabguzî kavlince, Âdem'in kemikleri azap suyu onlara değmesin diye gemiye konmuştur. Başka bir rivayetten daha bahseder ki Cudi dağına bırakılmıştır. Ama eti, derisi, saçları Serendip'te, kemikleri de Cedide'dedir.[95]

Sırasıyla insanlar, kuşlar, ardından at, öküz, inek gibi evcil, sonra vahşi hayvanlar, tohumlar ve bitkiler yerleştirilir:

"Ol nesne kim ana benzer degme cinsinden bir çift girdi; ammâ eşek girmedi. Nûh eyitdi:

Gir yâ mel'ûn İblîs!

Mel'ûn, eşek burnında-y-ıdı. Gemiye girdi. Bir kavlde eydürler:

Ol gemi üç tabaka-y-ıdı. Evvel tabakada, uçar kuşlar idi. İkinçide azululardı ve yılkılardı. Üçincide, Nûh ve mü'minler-idi; kendü birle ve oglanları bile idi. Sâm ve Kassâm ve Yâfiş-idi."[96]

"Andan ilk, gemiye Âdem tabûtın urdı. İkinci, âdemîleri girdi. Üçünci, kuşları givürdi. Dördünci yılkıları givürdi. Bişinci azululuları givürdi. Altıncı tohum givürdi; yir odunı ve yimişleri givürdi ve gemi tamâm oldı."[97]

Sa'lebî'ye ait *Kitabü Arâisi'l-mecâlis* ise gemideki yerleşim plânını şöyle nakleder:

En alt kata, aslan, davar ve öküz konmuştur ki hummaya tutulan aslan kendi derdine düşüp başka hayvanlarla uğraşamamıştır.

Orta tabakada diğer canlılar vardır.

En üstü ise, kendisiyle beraber gelen insanlar ile zayıf ve narin bir hayvan olduğu için merhamet duyduğu karıncaya ayırmıştır:

---

[94] Mesudî, *Mürûcü'z-zeheb*, C. 1, Mısır 1964, s. 40.

[95] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 25r:5-9.

[96] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 14a:10-13, 14b:1-3.

[97] age., 13b:12-13, 14a:1-3.

"Pes Nûh tabaka-i süflâda, arslan ve tavar ve öküzi koyup izn-i Hakk'ıla hemîn vakt arslan hummâya mübtelâ olup zâtına 'ârız olan âlâm ve evcâ' ile meşgûl oldı. Nite ki dinilmiştir, beyt:

Kelb, hummâdan halâs olmış-durur

Hummâyı dâ'im çeken arslan-durur

Ortanca tabakada dahı cânavârları koyup ve üst tabakada kendüsi ve bile olan âdemiyân-ıla oturup karınca za'îf oldugı sebebden ana zarar olmamak ihtiyâtından hâline merhameten anı üst tabakada kodı."[98]

Gemiye ilk binen karınca, son binen ise eşektir.[99]

Bu arada, yükleme işlemi yapılırken enteresan olaylar yaşanmıştır.

Eşek, tam gemiye bineceği esnada, şeytan gelip kuyruğuna yapışıvermiş; zavallı hayvanın gücü tükeninceye kadar asılmıştır. Nuh, arkasından iterek yürütmeye çalışmışsa da başaramamış; en sonunda sinirlenerek, şeytan dahi seninle birlikte olsa da, gir şu gemiye, diye bağırmıştır. Bunu fırsat bilen şeytan hemen içeriye dalıvermiştir. Peygamber, karşısında şeytanı görünce şaşırarak ona gemiden inmesini emretmiş; ancak, mel'ûn, ben senin izninle buraya geldim, beni kovamazsın, diyerek karşı çıkmış ve kurnazca oyunu sayesinde tufandan kurtulmuştur:

"Hımâr dahı gemiye girecek mahalde İblîs anun kuyrugına yapışup hımârın dahı anın sebebinden girmege iktidârı kalmayup ve bir kaç kere ana haykırup 'âkıbet ana eyitdi:

Şeytân dahı seninle bile ise de gir!

Nûh, anı debicek mecâl virüp ve bilesince gemiye girüp Nûh İblîs'i göricek ana eyitdi:

Ey Tanrı adûsı! Seni bu mekâna kim givirdi?

İblîs eyitdi:

---

98 Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 76:1-7.

99 Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 24v:14.

Sen hımâra dimedin mi, şeytân dahı seninle bile ise de gir, öyle olıcak kendi re'yimle girmeyüp yine senin izninle girmişimdir, didi.

Nûh eyitdi:

İmdi, gemiden çıkmak gereksin!

İblîs eyitdi:

Çıkmazım! Beni seninle bile götür, didi.

İhbâr olundugı üzere tûfân oldukda şeytân gemide bulındı."[100]

Aynı olaydan Kisâî de bahseder. Ancak onun anlatısının sonuna şeytan ile Nuh arasında geçen başka bir hadise daha eklenmiştir. Şöyle ki:

İblis, gemiye bindikten sonra, peygambere, duasının kabul olduğunu söylerek kendi affı için de niyazda bulunmasını ister. Nuh, dediğini yapar ve Allah, şayet Âdem'in tabutuna secde ederse, onu bağışlayacağını bildirir. Şeytan tövbesinin kabulü için tek şart budur! Ancak bu talep karşısında gülen mel'ûn, ben onun dirisine secde etmedim, ölüsüne mi edeceğim, der.[101]

Malik bin Süleyman'ın nakline göre gemiye binmek için gelenler arasında yılan ile akrep de vardır. Resul, insanlara zarar verdiklerinden dolayı ikisini de almak istemez. Ancak, bundan sonra senin adını ananlara hiçbir kötülüğümüz dokunmaz, sözünü verdikten sonra içeriye girebilirler:

"Mâliki'bni Süleymân el-Herevî ider:

Ilan ve 'akreb Nûh'a gelüp "Bizi dahı götür!" didiklerinde anlara cevâb virüp eyitdi:

Sizlerde zarar ve belâdan gayrı nesne olmayup zehir nâkelersiz.

Anlar eyitdiler:

Seninle 'ahd ü şartımız bu olsun ki kim ki senin ismini yâd ide, bizden ana ezâ ve ziyân irmeye.

---

[100] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 75:10-18.

[101] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 19:8-11.

İmdi kim ki ılan ve 'akreb şerrinden halâs olmak diler, 'Selâmün 'alâ Nûhin fî'l-'âlemîn innâ kezâlik neczî'l-muhsinîn innehü min 'ibâdinâ'l-mü'minîn' okıya ve hep ider."[102]

Yukarıda anlatılan olay Rabguzî'nin eserinde de aynı çizgilerle vardır.[103]

Allah'a iman edip gazabından emin olmak için Nuh'un gemisine binen kulların sayısı ile ilgili muhtelif iddialar öne sürülmüştür.

Katâde'ye göre, Nuh, eşi, üç oğlu, Ham, Sam, Yafes ve hanımlarıyla birlikte sekiz kişidirler.

İmam-ı A'meş, üç oğlu, hatunları ve kendisiyle beraber yedi can olduklarını yazar.

İbni İshak'ın görüşünce, kadınlar dışında, Nuh, Ham, Sam, Yafes ve altı mümin, toplam on erkek vardır.

Mukatil, bu rakamı yetmiş sekiz şeklinde verir. Yarısı erkek, yarısı kadındır.

İbni Abbas, sayılarının seksen olduğunu, aralarını ayırmak ve bir sınır çizmek için Âdem'in bedeninin de gemiye alındığını kaydeder:

"Ve yine kavlühü te'âlâ:

Ve Ehleke illâ men sebaka 'aleyhi'-kavlü ve mâ âmen me'ahü illâ kalîlün[104]

Anınla bile olanlar ne mikdar idiklerinde ve kimler idüklerinde ihtilâf vâki' oldı. Katâde eyitdi:

Gemiye girenler Nûh ve hatunı ve üç oglı ki Sâm ve Hâm ve Yâfes havâtînlarıyla pes cümleleri sekiz cân olur."

İmâm-ı A'meş eyitdi:

---

[102] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 75:18-23.

[103] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 24v:21-22, 25r:1-3.

[104] Hud Suresi, Ayet 40, "... ve daha önce aleyhlerine hüküm verilmiş olanlar dışında, aileni ve tüm iman etmiş olanları yükle... Zaten onunla beraber iman eden çok azdı."

Gemi halkı yedi cân, eyitdiler. Nûh, üç oglıyla ve ogullarının havâtınıyla...

İbni İshak ider:

Havâtîndan gayrı on er idiler. Nûh üç oglıyla ki Sâm ve Hâm ve Yâfes ve altı mü'min kişiler ki cümlesinin hatunları dahı bile idiler.

Mukâtil ider:

Er ve 'avratlardan yetmiş iki cân ve Nûh'un hatunıyla üç oglının havâtînlarıyla ki cem'an yetmiş sekiz cân idiler. Nısfı erkek ve nısfı dişiler idi.

İbni 'Abbâs ider:

Seksen kişi idiler ki birleri Cürhüm idi. Âdem Peygamberin gevdesini dahı gemiye komuşdı ve anı erkek ile dişilerin mâ-beyni fâsıla ve hâcize olsun deyü vaz' eylemişdi."[105]

Tevrat'ta, gemiye binenler hakkında iki ayrı yerde bilgi verilir:

"Nuh, oğulları, karısı, gelinleri tufandan kurtulmak için hep birlikte gemiye bindiler. [...]Nuh, oğulları Sam, Ham, Yafet, Nuh'un karısıyla üç gelini tam o gün gemiye bindiler."[106]

İncil'de:

"Tanrı, eski dünyayı da esirgemedi. Ama Tanrısızların dünyası üzerine tufanı gönderdiği zaman, doğruluk yolunu bildiren Nuh'u ve yedi kişiyi daha korudu."[107]

"Bir zamanlar, Nuh' un günlerinde, gemi yapılırken, Tanrı'nın sabırla beklemesine karşın bu ruhlar söz dinlememişlerdi. O gemide birkaç kişi, daha doğrusu sekiz kişi sudan kurtuldu.[108] denir.

Eski Ahit'te, tufanın Nuh altı yüz yaşındayken olduğu yazılıdır. O yılın ikinci ayının on yedinci günüdür.[109]

---

105 Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 76:10-25.

106 Yaratılış, 7:7, 13.

107 Petrus, 2/5.

108 Petrus, 3/20.

109 Yaratılış, 7:11.

Kitabü Arâisi'l-mecâlis'e göre, aylardan ağustostur. On üçüncü günüdür.

Âdem'in dünyaya gönderilmesinin üzerinden tam iki bin iki yüz elli yıl geçmiştir:

"Ehl-i târîh eyitdiler:

Hak Te'âlâ, tûfânı agustosun on üçünde viripdi ki Âdem 'aleyhi's-selâm hebûtından ol vakte dek iki bin iki yüz elli yıl idi."[110]

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yazmada, recep ayından gün geçtiğinde, yerin kalbura dönüp arzdan ve gökten sular çıktığı anlatılır:

"Receb ayından gün geçmiş-idi. Yir kalbur gibi oldı. Anca su yirden çıkdı ve gökden dahı yagdı."

Irmaklar taşıp gökten sel misali yağmurlar boşanmıştır.

Bu manzara, *Kur'an*'da, Kamer Suresi'nin 11. ve 12. ayetinde: "Biz de kuvvetle dökülen bir su ile semanın kapılarını açtık! Arzı da kaynaklarıyla fışkırttık da takdir edilmiş hükümle sular (birbirine) kavuştu!" cümleleriyle tasvir edilir.

"Çûn Nûh mü'minlerle gemiye girdi; yazın gögünci ayı idi ki Rûm lugatince ana "âb" dirler, ya'nî agustos, pes gemi içine hulûl itdiklerinde yerden bınarlar taşup ve gökden mânend-i sil bârânlar yagup nitekim Kurân-ı 'azîmi'l-bürhânda buyurur:

"Fe-Fetahnâ ebvâbe's-semâ'i bi-mâ'in münhemir ve feccernâ'l-'arza 'uyûnen fe't-tekâ'l-mâ'ü 'alâ emrin kad kudir[111]"[112]

Yağış kırk gün sürer. Yerin suyu ile göğün suyu neredeyse birbirine kavuşur. Sel, yüksek dağların tepesini bile aşar.

Gemi, su üzerinde yüzmeye başlar.

---

110 age., 79:7-9.

111 Kamer Suresi, Ayet 11-12, "Biz de kuvvetle dökülen bir su ile semanın kapılarını açtık! Arzı da kaynaklarıyla fışkırttık da takdir edilmiş hükümle sular (birbirine) kavuştu!"

112 age., 76:25-27, 77:1.

Tevrat, bu felâketi "Sular yükseldi, çoğaldıkça çoğaldı; ... Sular öyle yükseldi ki yeryüzündeki bütün yüksek dağlar su altında kaldı. Yükselen sular dağları on beş arşın aştı."[113] diye betimler.

Gemi, Nuh'un "Bi'smi'llâhi mürsâhâ" komutuyla durur; "Bi'smi'llâhi mecrâhâ" komutuyla hareket eder:

"Nûh Peygamber, gemi turdurmak murâd itdikde "Bi'smi'llâhi mürsâhâ" deyüp yürütmek merâm kıldıkça "Bi'smi'llâhi mecrâhâ" dir idi. Nitekim âyet-i kerîmede zikr olundı:

Bi'smi'llâhi mecrâhâ ve mürsâhâ inne rabbî le-gafûru'r-rahîm[114]»[115]

Altı ay boyunca su üzerinde gezinirler. Recep, şaban, ramazan, şevval, zilkade, zilhicce ayları geçmiş; muharremin onuncu günü gelmiştir:

"Gemide kâmil altı ay kaldılar."[116]

"Altı ay oldı, gemide kaldı. Receb, şa'bân, ramazân, şevvâl, zilka'de, zilhicce, ammâ muharrem on gün geçmiş-idi."[117]

Tüm canlılar helâk olmuştur. Aralarında Nuh'un oğlu Kenan, yani Yam da vardır. Babasına inanmamış, uyarılarını dikkate almamış, tüm ısrarına rağmen gemiye binmemiştir. Bu felâketten yüksek bir yere çıkarak, bir dağa sığınarak kurtulacağını sanmış; ama amacına ulaşamamıştır. Hud Suresi'nin 42. ve 43. ayetlerinde baba-oğulun konuşmaları ve Kenan'ın inançsızlığının cezasını nasıl çektiği açıkça anlatılır. *Tevrat*'ta ise boğulan oğlundan bahsedilmez. Ayrıca *Kur'an*'da oğlu olarak geçen Kenan, *Eski Ahit*'e göre aslında Ham'ın çocuğu; yani Nuh'un torunudur:

---

113 Yaratılış, 7:18-20.

114 Hud Suresi, Ayet 14, "Binin onun içine! Onun akıp gitmesi de durması da ismi Allah olan olaraktır!"

115 age., 76:7-10.

116 age., 79:11.

117 *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 15b:10-11.

"Ya'ni gök suyı ile yir suyı kavuşup kırk gün, giceleriyle, yerden ve gökden sular artup ve gemi su üstünde yüzüp cereyân eyledi. Nûh oglı Ken'ân dahı atasının kelâmıyla 'amel itmeyüp ve gemiye girmeyüp Nûh dahı ana kıgırup eyitdi:

Ey ogul, gel bizimle! Ol kâfirlerle olma!

Ol dahı cevâb virüp eyitdi bir yücerek taga çıkarım. Yüce mekânda olıcak su bana irişmez.

Nûh eyitdi:

Bu günde Hak Te'âlânın emrinden saklayıcı yokdur; meger bir kişi ki Allâh Te'âlâ ana rahm ide.

Mevc dahı Nûh ile Ken'ân'ın aralarında hâyil olup gark oldı. Sular dahı taglarca yücelenüp tâ ana vardı ki gâyet yücerek taglar üstüni on beş zirâ' aşmışdır."[118]

Oğlu, bu afette can veren Nuh, baba yüreğiyle büyük bir kedere kapılır. O zaman, üzülmemesi için, Allah tarafından, Kenan kesinlikle senin ailenden değildir; çünkü salih amel işlemez, imanı, itaati sana benzemez, tarzında uyarılır:

"Kavlühü te'âlâ:

İnnehü leyse min ehlike innehü 'amelün gayrü sâlih.[119]

Eyitdi:

Yâ Nûh, ol senün evün ehli degül. Anun îmânı, senün îmânun gibi degül. Anun tâ'ati senün tâ'atün gibi degül. Ammâ senün oglun oldur kim senün dînünde ola."[120]

O gün kimseye merhamet edilmez; bütün yaratılmışlar dehşetli bir gazaba uğrar. Bu öfkenin şiddetini anlatmak için Hz. Âişe, Hz. Muhammed'in şu cümlelerini hatırlatır:

---

[118] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 77:1-9.

[119] Hud Suresi, Ayet 46, "O kesinlikle senin ehlin (ailen)'den değildir. Çünkü o salih olmayan bir amelin sahibidir."

[120] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi, 15a:8-11.

"Şayet acısaydı, o küçücük yavruya acırdı!"

Bir anne, bebeği ile beraber bu felâketten korunmak için bir dağın tepesine sığınmıştır. Su boynuna kadar ulaşınca çaresizce masumunu kurtarmak için onu havaya kaldırmıştır. Fakat tüm çabalarına rağmen her ikisi de boğulmaktan halas olamamıştır:

"'Âyişe radıya'llâhu anhâ resûlu'llâh 'aleyhi's-selâmdan:

Allâh Te'âlâ, Nûh kavminden kimseye rahm ideydi, ol küçürek ma'sûmun anasını rahm iderdi.

Sebeb bu ki ol hatun tûfânı gördükde ma'sûmın alup ve tag başına çıkup su dahı taga irüp ve hatunun gerdânına irdi. Hatun dahı ma'sûmı elleriyle yapışup ve kolların yukaru ref' idüp kaldırup su dahı ikisini toparlayup helâk eyledi."[121]

Tevrat'a göre, Allah bu felâket sonrası:

"İnsanlar yüzünden yeryüzünü bir daha lânetlemeyeceğim. Çünkü insan yüreğindeki eğilimler çocukluğundan beri kötüdür. Şimdi yaptığım gibi bütün canlıları bir daha yok etmeyeceğim." der.[122]

Kitabü Arâisi'l-mecâlis de yukarıdaki bilgilerle örtüşen bir anektot içerir. Yaratıcı, insanların kendisine asiliğinden dolayı bu azabı gönderdiğini; ancak mahlûkatın hepsi helâk olunca, bir daha böyle bir afetle kıyamete kadar onları cezalandırmayacağını, ancak herkese o gün hesap soracağına dair zatına kasem kıldığını söyler:

"dinilmişdür ki Hak cell ü 'alâ hazretleri tûfândan sonra Nûh'a vahy itmişdür ki:

Mahlûkâtı halk idem ve bana mutî' olsunlar deyü emr eyledim. Anlar dahı emrime 'âmil olmadıkları-çün gazabıma mazhar düşüp ve anların sebebiyle bana 'isyân itmeyenler dahı mu'azzeb olmışlar. Benî âdemin cürm ü günâhıyla kamu mahlûkâtım hâlik oldılar. Pes zât-ı ezeliyyeme kasem kılmışam, bundan sonra iş bu 'azâbla bir mahlûkumı

---

[121] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 77:9-14

[122] Yaratılış, 8:21.

ta'zîb itmeyem. Rûz-i haşre dek mehl ve ibkâ kılurın, kıyâmet oldukda herkese 'amelince cezâ ve mükâfât iderim, buyurdı."[123]

Eserin farklı bir yerinde yine aynı anlamda bir cümle daha bulunmaktadır. Karaya çıkıp da bir köy kurdukları gün Allah onlara bir daha tufan göndermeyeceğini bildirir:

"Andan Hak cell ü 'alâ Nûh'a vahy itdi ki bundan böyle yerde tûfân olmayısardır."[124]

"Gemi, yedinci ayın on yedinci günü Ararat dağlarına oturur. Sular onuncu aya kadar günbegün azalır. Onuncu ayın birinde dağların doruğu görünür. Nuh, altı yüz bir yaşındayken, birinci ayın birinde yeryüzündeki sular kurur. İkinci ayın yirmi yedinci günü toprak tamamen kurumuştur."[125]

Kısas-ı Enbiyâ'ya göre, gemi altı ay dolaştıktan sonra Kâbe'ye giderek bir hafta çevresini tavaf etmiştir. Bu arada, Cebrail, Hacerü'l-esved taşını zarar görmesin diye tufan sırasında, Ebî Kubeys dağında saklamıştır. Hac vazifesini yerine getiren gemi, Musul topraklarında bulunan Cudi dağına doğru yol alır ve oraya varınca durur. *Kur'an* da aynı menzile işaret eder. Son durak olarak bu dağ seçilmiştir; çünkü sel sularından cümle dağlar korktuğu hâlde Cudi, itaatkâr bir tavır sergilemiş ve tevazusunu bozmamıştır. Sular, diğerlerinin başını on beş zira aşmış; Cudi'yi aşmamıştır.

Başka bir rivayete göre, yere ve göğe suyunu yutmasını, Hicaz altında seyreden gemiye Cudi'de durmasını emreden ve o zalimler topluluğunun da canlarını alan Allah, daha sonra yönlerini Kâbe'ye çevirerek etrafını yedi defa dolaştırır. Ardından Şam'a doğru yol alırlar.

Sel suları çekilince dağlar açığa çıkmış ve hepsi de, biz ulu dağlarız, gemi bizde duracak, edasıyla böbürlenmiştir. Sadece Cudi, ben kimim ki bu gemi bende dursun, diyerek alçakgönüllü davranmıştır. Bu tavrı dolayısıyla ödüllendirilmiş ve o seçilmiştir:

---

123 age., 80:12-18.

124 age., 79:19-20.

125 Yaratılış, 8:4, 5, 13, 14.

"Kavlühü te'âlâ:

Yâ arzu'-la'î mâ'eki ve yâ semâ'ü akli'î ve gayza'-mâ'ü ve kuziye'l-emrü ve's-tevet 'ale'l-Cûdiyyi ve kîle bu'den li'l-kavmi'z-zâlimîn.[126]

Yâ yir suyunı algıl veyâ gök sen dahı suyunı algıl.

Yir suyın aldı ve gök suyın aldı. Andan kim bir tamla su yirün göge varmadı ve gögün suyı yire kalmadı. Ol gemi Hicâz altında idi. Yidi kez Ka'be'yi tavâf kıldı. Yönin Şâm'a kıldı.

Her çi cihânda nice taglar var-ısa dükeli göründi. Kamu daglar ögündi; eyitdiler:

Gemi bizde tura! Biz ulu taglaruz!

Ammâ Cüdde tagı eyitdi:

Ben kimven ki Nûh gemisi bana tura?

Ulu taglar varken fermân geldi:

Yâ gemi, Cüdde'ye tur, didi.

Karâr tutdı."[127]

Âlimlerin çoğu, Cudi'nin Musul civarında bulunduğu hususunda hemfikirdiler. İhtilaf, hangi mevkide olduğu noktasındadır. Bir kısmı Hısneyn veya Hadiyd, bir kısmı Cezire, İbni Ömer cezîresi, ya da Basuri, bazısı da Karda veya Zebdi nahiyesindedir, der.

Yeryüzünde, tufan sonrası tek bir insan, hayvan ve bitki, kısacası tek bir canlı kalmamıştır. Sadece Nuh ve beraberindeki müminler bağışlanmıştır. Bir de Nuh'un "Tanrı düşmanı" diye yanından kovduğu, İbni Abbas'ın ise, başı bulutlara değecek kadar uzun boyluydu,.diye anlattığı Unuk oğlu Âc canını kurtarmıştır. *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*'te bu kişi için "Pes bu denlü tûfân suyı 'Ûc'ın dizlerine dek irmeyüp" gibi mübalağalı ifadeler kullanılmıştır.[128]

---

[126] Hud Suresi, Ayet 44, "Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut! denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi) Cudi (dağının) üzerine yerleşti ve 'O zalimler topluluğunun canı cehenneme!' denildi."

[127] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 15b:12-13, 16a:1-8.

[128] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 77:27.

"Gemi dahı altı ay kâmil yer üstüni gezüp ve Harem-i Şerîf'e irüp bir hafta çevresin tolaşup Âdem Peygamber hac itdügi beyt-i şerîfi Hak Te'âlâ sıyânet kılup ref' eyledi ki Beyt-i Ma'mûr odur. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm dahı Hacerü'l-esved'i Ebî Kubeys tagında saklayup gemi dahı Harem'i tavâf itdikden sonra Cûdî tagına gelinceye dek yürüyüp Cûdî didikleri Musıl topragında bir tagdır, pes anda karâr kıldı.

Mücâhid ider:

Tûfân belürdikde su havfından cümle taglar yücelenüp su dahı Allâh izniyle anları on beş zirâ' aşup lâkin Cûdî tagı Allâh'ın emrine mutî' olup tevâzu' itdügi sebebden su anı aşmayup gemi dahı anın üstünde sebât buldı.

Nite kim Cell ü 'Alâ buyurur:

Ve'Stevet 'ale'l-Cûdiyyi.[129]

İbni 'Abbâs ider:

Cümle yer üstinde zî-rûh olan mahlûkât ve hayvânât ve eşcâr helâk olup illâ Nûh ve gemide olan mü'minîn ile necât buldı. 'Ûc ibni 'Unuk dahı sag kalup İbni 'Abbâs ider:

'Ûc, şol mertebe dirâz ve bâlâter idi ki buluta irerdi. Gemiye girmek içün Nûh'dan izin taleb idüp Nûh ana eyitdi:

Ey Tanrı 'adûsı seni götürmege me'mûr degilim, çık git, dedi."[130]

Allah, yere suyunu emmesini, göğe yağmuru kesmesini buyurur. Tufan suyu tam kırk yılda yeryüzünden çekilmiştir:

"Gemi dahı Cûdî üzerinde karâr itdikde Hak cell ü 'alâdan hitâb irdi ki:

Kîle yâ 'arzu'b-le'î ve mâ'eki ve yâ semâ'ü akli'î ve gîza'l-mâ'ü.[131]

Pes emr-i kuddûsî ile yerden zuhûr iden su girü yire geçüp ve gökden nâzil olan sulardan işbu deryâ olmışdur. Yer suyının bakiyyesi da-

---

[129] Hud Suresi, Ayet 44, "(Gemi) Cudi'de (yüksek bir dağda) yerini aldı"

[130] age., 77:14-27.

[131] Hud Suresi, Ayet 44, "Ey yeryüzü, suyunu yut! Ey semâ, (yağmurunu) kes" denildi. Su çekildi."

hı tûfândan sonra ancak kırk yıla dek kalup andan nâ-bûd ve nâ-bedîd oldı."[132]

Tufan boyunca gemide neler yaşanmıştır?

Zeyd oğlu Ali'nin İbni Abbas'tan rivayetine bakıldığında, bu vadide, kapsamlı açıklamalar edinmek mümkündür.

Bir gün, Havarileri İsa'ya tufan esnasında neler olduğunu sorarlar. Hatta gemide bulunanlardan birini diriltmesini, onun ağzından bizzat olayı dinlemek istediklerini belirtirler.

Topraktan bir tepenin önüne geldiklerinde, Mesih, oradan bir parça alıp muhataplarına göstererek, burada yatanı bilip bilmediklerini sual eder. "Ancak Allah ve onun elçisi bilir!" cevabını alınca, avucundaki toprağın Nuh oğlu Sam'ın topuğu üstünden bir kısım olduğunu söyler. Sonra önündeki tümseğe asasıyla vurarak "Allah'ın izniyle ayağa kalk!" buyurur.

Sam, başından toprağı silkerek dikilir. Saçı sakalı bembeyazdır. İsa, sebebini sorunca "Beni çağırdığında kıyamet koptu da korkudan saçım sakalım ağardı!" der. Ardından İsa'nın talebiyle tufanı anlatmaya başlar.

Gemileri, bin iki yüz zira uzunluğunda, altı yüz zira eninde ve üç kattan müteşekkildir. Bir katında hayvanlar ve diğer canlılar, birinde insanlar, diğerinde de kuşlar barınmaktadır.

İçeride, necaset çoğalınca, Allah, filin kuyruğunu dürtmelerini vahyetmiş ve biri erkek, biri dişi dişi iki domuz zuhur ederek bu pisliği temizlemiştir.

Fareler türeyip de her yeri kemirmeye başladığında, yine ilâhî emirle Nuh, aslanın iki gözü arasına vurmuş; burun deliklerinden çıkan iki kedi onları yemiştir.

Mesih, tufanın son bulduğunu nasıl öğrendiklerini sorunca, Sam, babasının bu iş için önce kuzgunu yolladığını, ancak bir leşin üzerine konup oyalandığı için ona kızıp, ömrünün sonuna kadar korkuyla ya-

---

[132] age., 78:2-5.

şayasın, diye beddua ettiğini söyler. İkincisinde, güvercini salmıştır. Bu vazife için hızlıca uçmuş; ağzında bir zeytin yaprağı ve ayaklarında balçıkla hemen geri dönmüştür. Felâketin bittiğini ve suyun çekildiğini anlayan Nuh, kuşun hizmetinden çok memnun kalmış ve her zaman güven içinde olmasını dileyerek onu mükâfatlandırmıştır.

Bu havadisleri, Sam'ın ağzından dinleyen Havariler, onun da kendileriyle birlikte kalmasını isterler. Ancak İsa, dünyada rızkı bitmiş bir insan için artık bu mümkün değildir, deyince Sam tekrar eski hâline dönerek toprak olur:

"Aliyyi'bni Zeyd, İbni 'Abbâs'dan rivâyet ider:

Havâriyyûn 'Îsâ Peygambere eyitdiler:

N'olaydı tûfânda gemide bulunanlardan bir âdemi ihyâ ideydin. Şifâhen tûfân haberin bize inbâ ve i'lâm eyleye idi.

'Îsâ dahı anları alup ve toprakdan bir tepeye gelüp andan bir avuç toprak alup:

Bunda yatanı bilür misiz? didikde Havâriyyûn:

Allâh ve resûli bizlerden a'lemdir, deyüp 'Îsâ eyitdi:

İş bu aldugım toprak Nûh oglı Sâm'ın topugı üstündendir.

Andan ol tepeyi 'asâsıyla urup izn-i Hakk'ıla, uru tur, didikde Sâm başından topragı silkerek turı geldi. Sakalı agarmış göricek ana eyitdi:

Öldügin vakt-i sabâh agarmak yogıdı.

Sâm eyitdi:

İş bu dem ki sen beni da'vet idüp hayât buldugumda kıyâmet kopdı. Havfından saçım sakalım agardı, didi.

Yâ Sâm bin Nûh, bize sefînenin haberin vir!

Sâm eyitdi:

Uzunlugı bin iki yüz zirâ' ve iniligi altı yüz zirâ' idi. Tabakaları dahı üç idi; ya'nî anbârları ki bir tabakasında canavâr ve hayvânat ve bir tabakada âdemiyân ve bir tabakasında dahı tuyûr idi. Hayvânâtların necâseti çogaldıkda Allâh Te'âlâ Nûh'a vahy itdi ki:

Fîlin kuyrugun dürdesin!

Nûh dahı anın kuyrugun dürticek andan iki tonuz zâhir olup biri erkek ve biri dişi, pes gelüp ol necâseti ve ol zibilligi yiyüp andan gemide sıçan çogalup gemide olan eşyâları dişleyüp kesmekle Allâh Te'âlâ Nûh'a vahy itdi ki:

Arslanın iki gözlerinin arasın ura.

Nuh öyle idicek arslanın burnından iki çetik ya'nî kedi çıkup biri erkek ve biri dişi idi, fi'l-hâl gemide olan sıçanları yidi. Andan Hazret-i 'Îsâ, Sâm'a eyitdi:

Dünya, tûfândan gark oldugun Nûh neden bildi?

Sâm eyitdi:

Kuzgunı haber içün gönderüp kuzgun dahı bir leş bulup üzerine konup eglendügi-çün hemîşe korkudan hâlî olmasun, deyü atam ana bed-du'a eyitdügi sebebden şenlik ve âbâdânlıkdan mahrûm olup korkusından dâyimâ issizlik ve beyâbânlık ihtiyâr eyledi.

Andan kebûteri habere gönderdikde pervâz idüp ve sür'atle 'avdet kılup burnında zeytûn yapragı ve ayaklarında balçık eseri müşâhede idicek Hazret-i Nûh bildi ki 'azâb suyı zâyil olup yerin kurudıgın haber virdi ve ana mükâfât, dâyimâ emn ü itminân üzre olasın, deyü hayr du'â itmekle ol vaktden berü ülfet idüp evlerde sâkin olmışdur.

Havâriyyûn anı işitdiklerinde 'Îsâ'ya eyitdiler:

N'olaydı Sâm'ı bizimle kavmimize götürüp yanımızda kalaydı?

'Îsâ eyitdi:

Bir âdemin ki dünyâda rızkı kalmaya, sizlerle gitmek ne mümkin!

Yine evvelki hâletine rücû' it, deyü 'Îsâ söyledikde hemîn sâ'at kabrine düşüp hâk oldı."[133]

Diğer nakle göre, afetin dinip selin çekilip çekilmediğini tespit için tavuk uçurulması vahyedilmiştir. Fakat keyfiyen oyalandığından Allah kanatlarından gücünü almış ve tavuk uçamaz hâle gelmiştir. Pe-

[133] age., 78:5-27, 79:1-7.

şinden, güvercin salınmış; yere konup geri gelmiş ve dize kadar su olduğu haberini getirmiştir. Bunu üzerine, Cebrail'e kanadını yeryüzüne açması buyrulmuş, yer titremiş, yedi deniz görünmüştür. Kalan sular bu denizlerle birleşmiş; her yer kurumuştur:

"Andan fermân geldi:

Yâ Nûh, tavuk koy-vir, var görgil, nice su vardı?

Tavuk indi. Murâdına eglendi. Tanrı kanadı gücin giderdi; uçmaz oldı. Andan gügercini virip-idi; vardı, yire kondı. Girü geldi, eyitdi:

Yâ resûla'llâhi, dizümüze degin su var.

Nûh eyitdi:

Yâ Rabbî, dizine degince kızıl olsun.

Andan Tanrı Te'âlâ Cebrâ'îl'e buyurdı:

Kanadun yire sanc!

Cebrâ'îl sancdı. Yiri depretdi. Yidi deniz yir üzrinden görindi:

Seb'atu.[134]

Kavlühü te'âlâ:

Ebhurin.[135]

Ol kalan su denize koyuldı. Kamu yir kurudı."[136]

Eski Ahit'te de, tufanın bittiğini tespit etmek için gönderilen ilk hayvan kuzgundur ki yerler kuruyana kadar geri gelmemiştir, ikincisi de güvercindir. İlk uçuşunda, her taraf su ile kaplı olduğu için konacak yer bulamamış ve gemiye dönmüştür. Nuh, yedi gün bekledikten sonra bu kuşu tekrar salmış, bu sefer de ağzında taze bir zeytin yaprağıyla

---

[134] "Yedi" demektir. Lokman Suresi'nin, 27. ayetine gönderme yapılmıştır. "Ve lev ennemâ fi'l-ardı min şeceratin aklâmü'v-ve'l-bahru yemüddühü min ba'dihi **seb'atü ebhurin** mâ nefidet kelimatü'llâhi inna'llâhe azîzün hakîm (Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa ve deniz de (mürekkep olsa), ondan sonra yedi deniz de ona eklense, Allah'ın kelimeleri tükenmez... Muhakkak ki Allah azizdir, hakimdir.)"

[135] "Denizler" anlamındadır. Yine Lokman Suresi'nin, 27. ayetine gönderme yapılmıştır. bkz 112. Dipnot.

[136] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 16a:8-12.

gelmiştir. Böylece suların çekildiğini anlamıştır. Yedi gün sonra güvercini yine uçurmuş; bu defa dönmemiştir.[137]

Yukarıda, gemide biriken pisliğin yok edilmesiyle ilgili kısım bazı farklılıklarla beraber diğer *kısas-ı enbiyâ'* nüshasında da bulunur. Burada, filin arkasını sıvayan Nuh değil; gemiye binerken zorluk çıkaran eşeğe öfkelenip "mel'un" sözüyle çıkışan nebinin bu tutumunu fırsat bilerek içeriye dalan, sonra da beni buradan çıkaramazsın, beni sen çağırdın, diye ayak direyen şeytandır. Filin burnundan çıkan fareler gemiyi delince, Nuh da, aslanın sırtını sıvayarak burnundan bir çift kedi çıkararak sıçanları kırdırmıştır. Bu sebepten her iki cins de birbirine kıyamete dek düşmandır:

"Yâ Nûh, bil arkasın sıga, didi.

Sıgadı. Bir çift hınzîr çıkdı. Burnından ol arusızlıgı kamu dirdi. İblîs la'netu'llâh tonuz arkasını sıgadı; bir çift sıçan çıkdı burnından. Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, seni bunda kim koydı?

İblîs eyitdi:

Ol vakt kim sen eşege "mel'ûn" dedün, "mel'ûn" bendüm, eşek degüldi.

Ol sıçan, gemiyi deldi. Nûh, arslan arkasın sıgadı, burnından bir çift çetük çıkdı; sıçanı kırdı. İmdi kıyâmete degin ol ana düşmândur."[138]

Seyahat esnasında, tüm gemi sakinlerine cinsel birliktelik yasaklanmıştır. Hatta kadınlar ile erkekleri ayrı tutmak için aralarına Âdem'in naşı konularak bu ihtimal ortadan kaldırılmıştır. Aynı yasak hayvanlar için de geçerlidir. Ancak köpek söz dinlememiş ve dişisiyle çiftleşmiştir. Bu duruma çok öfkelenen Nuh, bundan sonra, her ikisinin de birleşmeleri zor ve sıkıntılı olsun, diyerek beddua etmiş ve duası kabul görmüştür:

---

[137] Yaratılış, 8:7-12.

[138] age., 15b:3-13, 16b:1-2.

"İmâm-ı Kelbî ider:

Nûh Peygamber gemide olanlara emr itmişdi ki nitekim gemidedirler, münâkeha itmeyeler. Kelb dahı Nûh'un vasiyyetin tutmayup dişisiyle kavuşdugı sebebden ana dahı Nûh bed-du'â idüp eyitdi:

Allahümme'c'alhü 'usran.

Ya'nî:

Hüdâyâ, bunların münâkehaların sarb ve 'asîr it.

Pes ol günden berü kilâb kısmı münâkeha itdikçe biri birine yapışup niçe zahmet ve meşakkat çekerler."[139]

Peygamberin geçirdiği bu dönemi, Nâsirüddin bin Burhaneddin er-Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ*'sı kapsamında, şiirsel bir ifade ile şöyle dillendirir:

Kün tugardın kün batarga Nûh Yalavaç da'veti
Ellig eksük min yıl irdi ol risâlet müddeti

Keçe kündüz özi yalguz kadgu emgek yüklenüp
Söz işidmez kâfir ara künde artdı zahmeti

Hakk'a "Rabbi lâ tezer"[140] tep yiberip kıldı du'â
Bu icâbetde du'âdın kırk yıl irdi mühleti

Dîn üçün köp kın tartıp yöritü Hak yarlıgın
Bizge sökünç emgek içre kalmadı hîç tâ'ati

"Vasna'i'l-fülke"[141] emri birle yondı üç kat bir kimi
Anı mündi yitdi irse halkga tûfân heybeti

---

[139] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 74:19-20, 75:1-8.

[140] Nuh Suresi, Ayet 26-27, "Lâ tezer 'ale'l-'arzı inneke in tezerhüm yuzıllû 'ibâdeke mine'l-kâfirîne deyyâren ve lâ yelidü illâ fâciren keffâren (Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar. Ancak ahlâksız, küfre dadanmış evlât doğururlar.)"

[141] Hud Suresi, Ayet 37, "Vasna'i'l-fülke 13 bi-a'yûninâ ve vahyinâ (Gözümüzün önünde vahyimiz ile gemi yap.)"

Yagdı yagmur esdi yiller astın üstin altı ay
Körse mundag mundın artuk Mevlimiznin kudreti

Özi kaldı üç ogul hem üç kelinler yitegü
Barça öldi yop tükendi küfr ü zulmet [bid'ati][142]

Artık Nuh ve müminlerin karaya çıkma zamanı gelmiştir.

Hep birlikte, tüm mahlûkat, evcil ve vahşi hayvanlar, kuşlar vs kurtuldukları için şükrederler; şükürlerinin nişanesi olarak da oruç tutarlar.

Uzun süre, gemide ve karanlıkta kaldıkları için gözleri zayıflamış ve bozulmuştur. Karaya ayak bastıkları gün ki "aşure" günü olarak bilinir, şifa bulmaları için siyah sürme çekmeleri buyurulur. İbni Abbas'ın rivayetince, Hz. Muhammed de bu konuya değinerek, aşure günü sürme kullananların ömürleri boyunca göz sıkıntısı çekmeyeceklerini söylemiştir.

Kendilerine, Cezire topraklarında bir yer seçerler ve "Sûku's-Semânîn" isimli bir köy kurarlar:

"Çûn Nûh ve yârânları gemiden çıkdılar, Nûh sıyâm idüp ve cümle bile olan mahlûkât ve vuhûş ve tuyûrân gördükleri ve emân buldukları şükrânesine oruç tutdılar ve dinilmişdür ki:

Nûh ve gemi halkı bunca müddetde nazarları karagulıkda oldugı sebebden gözlerinin nûrı eksilüp pes gemiden çıkdıkları gün ki 'âşûrâ güninde gözlerine siyâh sürme çekmek emr olundılar.

İbni 'Abbâs ider:

Resûlu'llâh salla'llâhu 'aleyhi ve sellem buyurmuşdur, kim ki 'âşûrâ güni gözine siyâh sürme çeke aslâ göz agrısı görmeye ve rivâyet olundı ki Nûh gemi halkına kuruya çıkıcak Cezîre nâhiyesi topragında, bir mevzi'de yurt idinüp ve anda bir köy binâ idüp ki 'Sûku's-Semânîn' ile meşhûrdur"[143]

---

[142] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 22v:9-15.

[143] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 79:11-19.

Rabguzî, seksen beş kişi gemiden indikten sonra, hep birlikte, Şam vilâyetinde, deniz kenarında, "Karyetü's-Semâygîn" adında bir kent tesis ettiklerini anlatır.[144]

Ahmed bin İshak el-Yakubî, Ebu Cafer et-Taberî gibi bazı meşhur tarihçiler bu şehrin Karda'da, Yakut el-Hamavî ise Musul'un üst tarafında, İbni Ömer ceziresinin yakınındaki Cudi dağının civarında bulunduğunu yazar.

Allah, toprağa ayak basan müminlere yanlarında taşıdıkları tohumları ekip yetiştirmelerini emreder. Ama çok aramalarına rağmen üzüm tohumunu bir türlü bulamazlar. Nuh, nerede olduğunu öğrenmek için niyaz eder; kendisine şeytanın aldığı bildirilir. İblis, önce inkâr yoluna gitse de bir şartla vermeye razı olur. Bu bitkiyi üç defa şahsı, bir defa da nebi sulayacaktır. İlkin Nuh su verir. Arkasından şeytan, sırasıyla, bir tilki, bir aslan ve bir domuz boğazlayarak kanlarıyla üzüm tohumunu sular. Bundan dolayı, bir insan bu meyvenin suyundan yapılmış içkiyi içtiğinde, adı anılan hayvanların suretine bürünür:

"Nûh kendü kavmin çıkardı. Andan fermân geldi:

Yâ Nûh, tohumlarun çıkar, ekgil, bitsün!

Kamu tohum bulundı. Meger üzüm tohumı bulunmadı. Nûh eyitdi:

Ber huzâyâ sen bilürsin, kim aldı?

Fermân geldi kim İblîs aldı. Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, üzüm tohumın getür, münkir oldı-y-ıdı:

Ben almadum!

Nûh eyitdi:

Tanrı bana haber virdi.

İblîs eyitdi:

Bir şart birle virürin.

Nûh eyitdi:

Ne şart birle?

---

[144] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 27r:11-12.

İblîs eyitdi:

Üç su ben vireyüm, bir su sen vir, didi.

Nûh eyitdi:

Olsun!

Andan üzüm agacın Nûh dikdi; bir sâfî su virdi Nûh ve andan İblîs mel'ûn tilki bogazladı; kan birle su virdi ve arslan bogazladı; kan birle su virdi ve tonuz bogazladı; kan birle sıvardı.

İmdi kankı kişi süci içse, ne'ûzubi'llâhi ol kamu İblîs suyındandur. Görmez misin kim kankı kişi bir iki sagrak süci içse tilki gibi olur; dahı bir nice içse fussılıgı arslan gibi olur; dahı bir nice içse tonuz gibi olur. Düşer, yatur."[145]

Tevrat'ta gemiden ayrılış betimlemesi şöyledir:

"Tanrı, Nuh'a, 'Karın, oğulların ve gelinlerinle birlikte gemiden çık!' dedi. Kendinle birlikte bütün canlıları, kuşları, hayvanları, sürüngenleri de çıkar. Üresinler, verimli olsunlar, yeryüzünde çoğalsınlar. Nuh, karısı, oğulları ve gelinleriyle birlikte gemiden çıktı. Bütün hayvanlar, sürüngenler, kuşlar, yeryüzünde yaşayan her türlü canlı da gemiyi terk etti. Nuh, Rabb'e bir sunak yaptı. Orada bütün temiz sayılan hayvanlarla kuşlardan yakmalık sunular sundu."[146]

Kısas-ı Enbiyâ' kaydına göreyse, Nuh'a bir mescit inşa etmesi salık verilir.

Yanındaki seksen kişi ile gemiden inerek Sudan taraflarında, "seksen" anlamına gelen "Semânîn" isimli yeni bir köy kurar. Ancak o seksen kişi bir gün arayla ölürler. Yakut el-Hamavî, *Mu'cemü'l-büldân*'ında vebaya yakalandıkları için hayatlarını kaybettiklerini belirtir.[147] Rabguzî ise altı ay gemide korunaklı yaşadıklarını, dışarı çıkıp da birden yeli yiyince hastalanıp öldüklerini yazar.[148] Sadece Nuh, üç oğlu

---

[145] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 16b:1-13, 17a:1-2.

[146] Yaratılış, 8.

[147] C. 2, Beyrut 1956, s. 82.

[148] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 27r:12-14.

ve eşleri, yani toplam yedi kişi hayatta kalırlar. Tüm insanlık onlardan türer. Arap ve Acemler Sam'dan; Rum, Slav ile Yecüc-Mecücler Ham'dan; Türkler Yafes soyundan gelmiştir:

"Yâ Nûh, bir mescid kılgıl.

Ol seksen âdemi gemiden Nûh birile çıkdı. Cedîde köy yapdılar. Şimdi dahı var, ol geminün adı "Kariyet-i Semânîn" dirler, Sudan yana; ammâ ol seksen kişi birer gün içinde öldiler. Bulardan hîç kimsene kalmadı. Meger Nûh üç oglanı birle kaldı ve bu âdemî aslı ol üçdendürür.

'Arab ve 'Acem aslı Şâm'dan-durur ve Rûm ve Şaklâb ve Ye'cüc ve Me'cüc aslı Hâm'dan-durur ve Türk aslı Yâfiş'den-dürür."[149]

Muhammed bin Ka'b, Âdem'den sonra, insanlığın ikinci atasının Nuh olduğunu söyler. Tüm insanlık onun zürriyetinden üremiştir. Tufan bittiğinde, kadın-erkek cümle müminler selâmete ermiş; Allah onlara barış ve rahatlık bağışlamış, gazabından emin kılmıştır.

Semûre bin Cündüb'ün Hz. Muhammed'den nakline bakılırsa, Nuh'un üç evlâdı olmuştur ki adları Ham, Sam ve Yafes'tir. Sam, Arap, İranlı ve Rumların; Ham, Karaların (Habeşlerin); Yafes de Türkler ile Yecüc-Mecüclerin babasıdır.

Atâ'nın rivayetince, babasının kötü duasını aldığından dolayı Ham'ın nesli; yani Karaların (Habeşlerin) saçları daima kıvırcıktır; kulaklarına kadar bile uzamaz ve nerede olurlarsa olsunlar, hep Sam ve Yafes'in çocuklarına köledirler, kuldurlar. *Tevrat* bu hadiseyi daha teferruatlı ve farklı anlatır:

Nuh çiftçidir; ilk bağı o dikmiştir. Bir gün şarap içip sarhoş olur ve çadırında çıplak olarak uzanır. Kenan'ın babası olan Ham, atasını bu hâlde görünce dışarı çıkarak durumu iki kardeşine de ifşa eder. Sam ile Yafet bir giysi alıp omuzlarına atarlar; geri geri yürüyerek babalarının üstüne örterler. Ona bakmamak için yüzlerini öbür tarafa çevirirler. Nuh, ayılınca küçük oğlunun ne yaptığını anlayarak "Kenan'a lânet

---

[149] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 18a:3-10.

olsun; köleler kölesi olsun kardeşlerine! Övgüler Sam'ın Tanrısı Rabb'e; Kenan Sam'a kul olsun! Tanrı Yafet'e bolluk versin; Sam'ın çadırlarında yaşasın; Kenan Yafet'e kul olsun!" der.[150]

Kisâî'nin yazdığına bakılırsa, Nuh, oğlu Ham'a, gemiye bindiklerinden beri hiç uyumadığını, dinlenmeye çekileceğini söyler. Yatarken ansızın bir rüzgâr eser ve tüm vücudu açılıverir. Bu olaya şahit olan Ham önce güler; sonra da göstermek için Yafes'i yanına çağırır. Sam da gelir; ama durumu görür görmez babasının giysisini düzelterek üstünü örter. Nuh, kalkınca, hadiseyi anlayarak oğullarına şöyle dua eder:

"Ham, yüzün kararsın! Yafes, soyundan türeyenler cebbar olsun! Sam, senin de neslinden peygamberler gelsin!"[151]

Rabguzî de *Kısasü'l-enbiyâ*'sında aynı olaydan bahseder.[152]

Nuh, hüküm sürdüğü toprakları oğulları arasında bölüştürmüştür. Nil'in doğu tarafı; Dicle, Seyhun, Ceyhun, Fırat, Nil ve Beyti'l-makdis'i içine alan kısmı Sam'a, Nil'in batısında bulunan ve tüm Magrib eyaletlerini kıbleye varıncaya kadar kapsayan bölümü Ham'a, bütün doğu vilâyetlerini de Yafes'e vermiştir:

"Muhammedi'bni Ka'b ider:

Ol selâm sâyir mü'minînin erkegine ve dişisine rûz-i kıyâmete dek lâhık olmuşdur ve Âdem'den sonra ikinci atadır ve zürriyyet ve nesil andan kalmışdır.

Semüre'bni Cündüb rivâyet ider:

Resûl Hazretleri buyurmuşdur:

Nûh'un üç evlâdı togup Sâm ve Hâm ve Yâfes'dir. Sâm 'Arab ve Fâris ve Rûm atalarıdır ve Hâm Kârelerin ataları ve Yâfes Türk ve Ye'cûc ve Me'cûc atasıdır.

'Atâ ider:

---

[150] Yaratılış, 9:20-27.

[151] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 21:2-9.

[152] Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 27r:17-20.

Nûh, Hâm'a bed-du'â kıldı kim ogullarının saçları kulaklarına irmeye. Ol sebebden cümle Kârelerin saçı uzamayup dâ'imâ kıvırcıkdır ve her kanda iseler Sâm ve Yâfes evlâdlarına kul ve hidmetkâr olalar.

Nûh dahı gemiden çıkıcak yeri üç oglına bölüp taksîm eyleyüp Sâm'a yerin ortası ki Beyti'l-makdis ve Nil ve Furât ve Decle ve Seyhûn, Ceyhûn içinde olup Nîl'in şark tarafına dek hükm iderdi.

Hâm'a dahı Nîl'in garb tarafından cümle magrib eyâletini kıbleye varınca tevcîh eyledi.

Yâfes dahı cümle maşrık vilâyetini tevfîz eyleyüp ol sebebden Hak celle ve 'alâ Kurân-ı celîli'l-bürhânda buyurur:

Ve ce'alnâ zürriyetehü hümü'l-bâkıyne[153] innâ kezâlike neczi'l-muhsinîne[154] innehü min 'ibâdinâ'l-mü'minîne[155]»[156]

Peygamber, tufandan sonra, üç yüz elli sene daha yaşar ve bin üç yüz yaşında dünyadan ayrılır. Ömrünün sonuna doğru, kendisine, dünyayı nasıl gördüğü sual edildiğinde, ilginç bir benzetme yapmış, iki kapılı ev/saray gibiymiş, bir kapısından girdim, diğerinden çıktım, demiştir.

"Pes ṭûfândan sonra üç yüz elli yıl dahı 'ömr sürüp andan öndin dahı tokuz yüz elli yıl kavmini da'vet idüp bu kavl üzere cümle Nûh'un 'ömri bin üç yüz yıl olmış olur.

Vakt-i vefâtında ana eyitdiler:

Dünyâyı nice gördün?

Ol dahı cevâb virüp eyitdi:

İki kapulı bir evdür ki birinden girüp birinden çıkdım."[157]

"Peygambarlar şeyhi, nite gördün bu dünyâyı?

---

153 Saffat Suresi, Ayet 77, "Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık."

154 Saffat Suresi, Ayet 80, "Doğrusu biz muhsinleri (müşahedelerinde Hak'tan gayrı bulunmayanları) böylece mükâfatlandırırız!"

155 Saffat Suresi, Ayet 111, "Muhakkak ki o, iman eden kullarımızdandır."

156 Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 81: 5-18.

157 age., 79:20-24.

Yâ kavm, bu dünyâ bir sarây gibi gördüm. İki kapulu... Ol kapudan girdüm, bu kapudan çıkdum.

Bunı eyitdi dahı dünyâdan çıkdı."[158]

Kisâî'nin *Kısas-ı Enbiyâ*'da anlattığı anekdot biraz daha farklıdır:

Azrail, canını almaya geldiği zaman, Nuh, onun kimliğini bilmediği hâlde korkar. Ölüm meleği olduğunu öğrenince kaygısı iyice artar. Bunu gören Azrail, daha dünyaya doymadın mı ki bu kadar kaygılanıyorsun, deyince, nebi, dünya bir ev imiş, bir kapısından girdim, diğerinden çıktım, cevabını verir. Endişesini yatıştırmak için Azrail ona ölüm şarabını sunar, içer ve ruhunu teslim eder.[159]

Vefatından önce, yerine en büyük oğlu Sam'ı bırakır. O zamanlar, üç yüz doksan yaşını süren Sam, hem akıl ve ferasette hem de fazilette kardeşlerinden üstündür. Babasının pek çok hayır duasını almıştır.

Nuh, veliahtına bazı önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Allah'a şirk koşmaktan ve kibirden şiddetle kaçınmasını söyleyen Nuh Peygamber, şayet bu iki günahtan birini işlerse, "Lâilâhe illâ'llâh" ve "Sübhâna'llâh" demesini öğütler. Zira bu iki lafız, yedi kat yer ile gök bir araya gelse, her bir tabakayı aşarak Allah katına ulaşmayı başarmaktadır. O kadar değerlidir ki "Lâilâhe illâ'llâh"ı terazinin bir kefesine, diğerine de tüm kâinatı koysalar daha ağır basmaktadır:

"Çûn 'ömrinin âhiri oldı, Sâm'ı velî'ahd idindi. Zîrâ büyücek oglı ol idi. Tûfâna gelince Sâm'ın 'ömrinden üç yüz toksan yıl mürûr itmiş-idi. Andan kendüye eyitdi:

Ey ogul, sana dört nesne tavsiye ideyim ki ikisinden yıgınasın ve ikisin işleyesin.

Ol nehy eyitdügim iki nesne anlardır ki Tanrı'ya şerîk tutmayup ve tekebbürlük ve 'ucub itmeyesin. Eger şirk ve kibrden dâne-i hurdece bir keşîde olıcak olursa mahrûm olur ve ol iki nesne ki işleyesin didim biri "Lâilâhe illâ'llâh" dimesi ve biri "Sübhâna'llâh"dır. Zîrâ yedi

---

158 *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 18b:1-3.

159 Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 22:2-8.

kat gök ve yedi kat yer kavışsa "Lâilâhe illâ'llâh" lafzası anlardan geçüp dergâh-ı Kibriyâ'ya su'ûd ider ve yine "Lâilâhe illâ'llâh" bir mîzân keffesine konulsa ve yedi kat gök ve yedi tabaka yeri keffe-i uhrâda vaz' olunsa "Lâilâhe illâ'llâh" kamudan râcih gele."[160]

Bu anekdot benzer hatlarla Kisâî'nin eserinde de yer alır.[161]

Peygamberin İblisle gerçekleştirdiği konuşma da kavmi için vasiyet niteliğinde olup ibret vericidir.

Hile ve kurnazlıkla gemiye binerek Allah'ın gazabından kurtulan şeytan, Nuh'a, bu konuda borçlu olduğunu ve üzerindeki hakkını ödemek için kendisine yönelteceği üç soruyu cevaplayacağını söyler. Günah işlemekte müstesna bir yerin var, diyerek ona güvensizliğini dillendiren nebi bu teklifi reddeder. Mukabilinde, bedduasıyla tüm canlıların helâkına zemin hazırladığından, hepsinin kâfir vasfında beraberinde cehenneme gireceğinden bahseden İblis, Nuh'u, tüm bunlara sebep verdiği için günahkârlıkla suçlar! Böyle bir itham karşısında çok üzülen, çok ağlayan Nuh, şeytana, hangi amellerin insanı kötü yola sevkedeceğini sual eder. Haset, hırs, kibir ve cimrilik, cevabını alır. Zira dört günah da o mel'ûndan çıkmıştır.

Üç yüz bin sene Allah'a boyun eğdiği hâlde, Âdem'i yaratıp ilim ile yazıyı öğrettikten sonra meleklerine ona secde etmelerini buyurduğunda, kıskançlık ve hasetten kendini kaybederek ilâhî emre karşı çıkan İblis'tir!

Böbürlenip kibirlenerek benim varlığım ateşten, Âdem'inki ise topraktan diyerek üstünlüğünü savunan yine odur!

Bu iki günahtan, haset ve kibirden dolayı lânetlenmiş; Allah katından kovulmuştur!

Üçüncüsü hırstır ki her türlü refaha sahip Âdem'i, cennette daimî kalacağı vaadiyle kandırıp buğdayı yedirten ve yasağı çiğnettiren gene kendisidir.

---

[160] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 79:24-27, 80:1-7.

[161] Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 21:11-15, 22:1.

Dördüncüsü cimriliktir ki cömert bir insan, ancak fısk içindeyse cehenneme; pinti ise sadece ve sadece zahit ise cennete girecektir!

Şeytan, gerekli açıklamarı yaptıktan sonra çeker gider:

"Andan İblîs yüzin Nûh'a kıldı, eyitdi:

Senün hakkun benüm üzerüme öküşdür. Bana nesne sor, cevâbın vireyüm.

Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, sen ma'siyetde şâz olursın; ben anı bilürin.

İblîs eyitdi:

Sen ma'siyet kılmadun mı? Du'â kıldun; dükeli dünyâ içindeki câ-navârları helâk kıldun. Bin bin halâyık kamu kâfir oldılar. Benüm bir-le tamuya gireler.

[...] Andan Nûh eyitdi:

Mel'ûn, kankı işi işlese âdem oglanı senün yoluna gire!

İblîs eyitdi:

Dört nesne turur. Evvel hasudlık, ikinci harıslık, üçinci gönül ulu-lıgı, ya'nî tekebbürlik, dördinci pahıllık.

Bu dört nesne 'ilmin eydem belâsın; ammâ bilgil kim üç yüz bin yıl Tanrı'ya tâ'at kıldum. Andan sonra Tanrı 'izze ve celle Âdem'i ya-ratdı. 'İlmi, biti ögretdi ve bir ferişlehlere secde-i tahiyyat buyurdı. Ha-sudlıgum geldi; ana secde kılmaga. Bunca tâ'at kıldum; la'net buldum. İlk hasudlık benden çıkdı.

İkinci hem mütekebbirlik benden çıkdı. Eytdüm, ben andan yigi-rekven; ben oddan yaratdun, ben nûrânî ve anı toprakdan yaratdun, o zulümânî durur.

Bu iki sebebden beni dergâhdan sürdi.

Üçünci, harıslık... Âdem kıldı uçmakdan. Ben eyitdüm, bu bug-dayı yigil, uçmakdan çıkmayasın. Âdem, harıs oldı. Bugdayı yidi. An-dan Tanrı uçmak firdevsi yaratdı. Sen sagı, ya'nî gin olgıl. Andan be-rü dahı gin olur. Bâg, bûstân ve agaç ve yimiş görünür. Yıldırım gibi yıldırar ve giynir andan indi uçmaga.

El-Bahîlü lâ yedhulü'l-cennete ve lev kâne zâhiden es-sahiyyü lâ yedhülü'n-nâre ve lev kâne fâsikan.

Cömerdler tamuya girmeye gerekse fâsık ol!

Yine peygambar eyitdi:

Pahıl uçmaga girmeye gerekse 'âbid olsun!

Andan İblîs gitdi."[162]

Nuh, kaç sene yaşamıştır, fizikî görüntüsü ve ahlâkı nasıldır?

Kaynaklarda Âdeme çok benzediği belirtilen Nuh Nebi, uzun boylu, esmer ve ince tenli, büyükçe başlı, iri gözlü, uzun ve enli sakallı, iri cüsseli, geniş omuzlu, kolları ve bacakları ince, uylukları etli bir vücuda sahiptir.[163] Bedeni oldukça sağlam ve güçlüdür; öldüğünde, ağzından bir dişi bile eksilmemiş; kuvveti giderilmemiştir:

"Ve Nûh'un 'ömri sâyir enbiyâdan artıkdır ve lakabı "Şeyhü'l-enbiyâ" ve "Şeyhü'l-mürselîn"dir. Anın mu'cizesi hod vücûdında ve zâtında cem' olmuşdur. Zîrâ bin yıl 'ömr sürüp ne kuvveti eksilüp ve ne dişlerinden bir diş nâkıs oldı"[164]

Diğer resullerle kıyaslandığında, tebliğ vazifesini ziyadesiyle yerine getirdiği görülür. Maddî-manevî her türlü işkenceye maruz kaldığı hâlde yılmamış; sabah-akşam halkını Hak yoluna çağırmıştır. Hatta bu kadar uzun süre çabalayıp da sonuç alamayınca, Allah, "fasık bir kavim" diye nitelendirdiği bu insanlara tufanı göndermiştir. Şeriat ve ibadetin ilk davetçisi, şirkten men edici, bedduasıyla tüm kâinatın varlığına son vericidir:

"Ve teblîg-i risâletde sâyir mürselînden ziyâde da'vet idüp gicede ve gündüzde ve gizlüde ve âşikârede muttasıl kavmini da'vet iderdi ve bir peygamber yokdur kavminden anın gibi cefâ ve ezâ ve şetm ve darb görmiş ola. Ol sebebden Hak celle ve 'alâ buyurupdur:

---

[162] *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye, 17a:2-13, 17b:1-13, 18a:1-3.

[163] Mustafa Âsım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, C. 1, Ankara 1993, s. 87.

[164] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 80:18-24.

Ve Kavme Nûhin min kablü innehüm kavmen fâsikîn.[165]

[...] Şerî'atin evvel peygamberi ve ilk Hak 'ibâdetine da'vet idici ve halkı şirkden korkudıcı ve cümle yer halkı izhâr-ı ma'siyet eyitdikleri-çün cümleleri du'âsıyla helâk idici"[166]

Elçilik görevini, ne olursa olsun aksatmayacağına dair Allah'ın kendisinden söz aldığı büyük peygamberlerden biridir:

"Ve ahz-i mîsâkda Muhammedi'l-Mustafâ'nın ikinci rütbededir. Nitekim buyurur:

Ve İz ehaznâ mine'n-nebiyyîne mîsâkahüm ve minke ve min Nûhin.[167]

Ve yine celle ve 'alâ buyurmuşdur:

İnnâ evhaynâ ileyke kemâ evhaynâ ilâ Nûhin ve'n-nebiyyîne min ba'dih.[168]»[169]

Nuh, hamdetmeyi seven bir insandır. Yiyip içtiği, giydiği ya da bineğe bindiği zaman sık sık "Elhamdülillah" demiştir.[170] Bu hususiyetinden dolayı *Kur'an*'da da "O şükredici bir kuldur." denmiştir.[171]

Mahşer günü, Hz. Muhammed'le beraber mezardan kalkacak ilk kişidir. Allah'ın emin kıldığı mahlûkatla birlikte gemiyi su üzerinde yürüttüğü için "Şekûr" ismiyle müsemmadır:

"Ve rûz-i mahşer kamu halkdan evvel Hazret-i Muhammed 'aleyhi's-selâm ve Nûh sinlerinden çıksalar gerekdir ve sefîneyi ana teshîr idüp sanâ'atin ta'lîm eyledi ve gemide olan mahlûkâta Hak Te'âlâ

---

165 Zariyat Suresi, Ayet 46, "Daha önce de Nuh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış fâsık bir kavimdiler."

166 age., 80:21-24, 80:10-12.

167 Ahzab Suresi, Ayet 7, "Biz peygamberlerden (verdiğimiz elçilik görevini yapmak ve hak dine davet etmek hususunda) kuvvetli bir ahit almıştık; senden, Nuh'tan..."

168 Nisa Suresi, Ayet 163, "Biz, Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik."

169 age., 80:24-27.

170 Ahmed bin Hanbel, *Kitâbü'z-zühd*, İstanbul 1993, s. 87.

171 İsrâ Suresi, Ayet 3.

emîn kılup ve sefîneyi su üstünde yürütdürüp "Şekûr" ismiyle müsemmâ oldı. Nite kim buyurur:

Zürriyete men hamelnâ ma'a Nûhin innehü kâne 'abden şekûran.[172»173]

Tövbeyi de şükür gibi dilinden düşürmemiştir.[174]

Kendisi çok sabırlı, cömert ve halim yaratılışlıdır.[175]

Gayet zahit bir zat olup her gün yedi yüz rekât namaz kıldığı rivayet edilmiştir. Dünyalıklarla asla ilgilenmemiş; ömrü boyunca kıldan yapılmış bir çadır içinde yaşamıştır. Kendisine bir ev yapmasını söyleyenlere ise bir gün öleceğini, geçici dünyanın boş işleriyle uğraşmaya değmeyeceğini söylemiştir.

Eski Ahit'te de mükemmel tabiatından söz edilir:

"Nuh'un öyküsü şöyledir: Nuh doğru bir insandı. Çağdaşları arasında kusursuz biriydi. Tanrı yolunda yürüdü."[176]

Yeni Ahit'te ise:

"Nuh, inanç ve itaatin bir örneği olarak görülmüştür; çünkü Tanrı'nın emriyle gemiyi hazırlamıştır."[177]

Allah, tufan sonrası onu ve halkını selâm ve bereketiyle onurlandırmıştır:

"Ve anı selâm ve bereketle tekrîm idüp nite kim buyurur:

Yâ Nûhü'hbit bi-selâmin minnâ ve berekâtin 'aleyke.[178»179]

---

[172] İsra Suresi, Ayet 3, "(Ey) Nuh ile beraber (gemide) taşıdıklarımızın torunları... Muhakkak ki o çok şükreden bir kul idi."

[173] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 80:27, 81:1-3.

[174] Nuh Suresi, Ayet 10.

[175] Kurtubi, *Tefsir*, C. 9, Beyrut 1987, s. 42.

[176] *Tevrat*, Yaratılış, 6:9.

[177] *İncil*, İbraniler, 11:7.

[178] Hud Suresi, Ayet 48, "Ey Nuh, sen ve seninle beraber olanlardan oluşacak halklara bizden selâm ve bereketlerle in!"

[179] Sa'lebî, *Kitabü Arâisi'l-mecâlis*, 81:3-4.

Kendisine en çok ömür bağışlanan peygamberdir. *Kısas-ı Enbiyâ'* kavlince, elli yaşında nebilik vazifesiyle şereflendirilmiş; dokuz yüz sene halkını imana davet etmiş; dokuz yüz elli yaşında iken tufan kopmuş, bu felâketten sonra da üç yüz elli yıl yaşamıştır. Toplam bin üç yüz sene hayat sürmüştür.[180]

Kisâî ise Ka'b'dan rivayetle, iki yüz elli yaşında, Allah'tan vahiy aldığını, dokuz yüz elli yıl kavmi içinde yaşadığını söyler. Ayrıca, bin üç yüz elli yıl ömür sürdüğü şeklinde nakillerin olduğunu da sözlerine ekler.[181]

Rabguzî kaydınca, yüz yaşında kendisine resullük verilmiş; dokuz yüz elli yıl bu görevi yerine getirmiştir. Başka bir rivayete göre, dört yüz yaşında risaletle görevlendirilmiş; tufandan sonra üç yüz elli yıl hayatını idame ettirmiş ve toplam bin yedi yüz yıl bu dünyada kalmıştır.[182]

Kur'an'da da "dokuz yüz elli" yaşında öldüğü bildirilir.

Bu kaynaklarda belirtilen Nuh'un yaşının farklı yaş hesaplamalarına dayandığı aşikârdır.

Kısas-ı enbiyâ'larin naklettiği Nuh bahisleri incelendiğinde bu anlatımların *Esk-i Ahit*'ten beslendiği, *Esk-i Ahit* ile İslami kaynaklar arasında bariz bir yakınlık bulunduğu görülür.

---

180 age., 81:22-23.

181 Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, 21:9-11.

182 Rabguzî, *Kısasü'l-enbiyâ'*, 25r:17-19.

Ek: Kısas-ı Enbiyâ'lardan Metin Örnekleri

I. Anonim, *Kısas-ı Enbiyâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi[183]

"Nûh" diyü ad andan ötürü virdiler kim Nûh'a öküş kıldı Tanrı anı okıdı döt yıl olmış-ıdı, ana peygambarlık virmiş-idi. Bin yıldan elliden iki eksük da'vet kıldı ol. Anca rûzigâra degin kırk er ve kırk 'avrat îmân getürdiler.

Kavlühü te'âlâ:

Fe-lebise fîhim elfe senetin illâ hamsîne 'âmen.[184]

Ammâ Nûh'a ('m) fermân geldi kim degme irte münâdî kıldurdı. Andan maşrıkdan magribe degin anun ünin kamusı işidürlerdi. Medîneden kıgırurdı, eydürdi: Lâ ilâhe illâ'llâh!

Andan bunlar barmakların kulaklarına sokarlar ve bir nicelerini tonların başlarına sararlardı ve bir nicesi kaçarlardı ve kimün ussı giderdi. Kaçan ussı gelse eydürdi:

Yâ kavm, eydün kim "Tanrı birdür ve anun resûliyin!

Andan Nûh Peygambarı dögerlerdi, ussı gidince, bir gün gönli tar oldı Nûh'un, eyitdi:

Kâle innî da'vetü kavmî leylen ve nehâren felem yezidhüm du'â'î ilâ firâren ve innî küllemâ de'avtühüm li-tagfira lehüm ce'alû esâbi'ahüm fî âzânihim ve'stagşev siyabehüm ve asarrû ve's-tekberû'stikbâren sümme innî de'avtühüm cihâren.[185]

---

[183] Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nr. 67'de kayıtlı olan bu yazmanın müellifi belli değildir.

"Temmet tahrîr fî şehr-i safer, yevm-i tis'a 'aşere, sene 1056"; yani eser hicrî tarihle 19 Safer 1056 yılında tamamlanmıştır.

[184] Ankebût Suresi, 14. Ayet ; "And olsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı."

[185] Nuh Suresi, 5-8. Ayetler "... dedi ki muhakkak ki ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Fakat benim çağrım ancak kaçmalarını arttırdı. Gerçekten de (imana gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem,

Nûh eyitdi:

İlâhî, sen yigirek bilürsin; ben da'vet kılurın bunları, bunlar beni dögerler ve bana cefâ kılurlar. Her vakt kim bunlara eydürsem, barmakların kulaklarına sokarlar ve başlarına tonların örterler ve günden güne geldükçe dahı beter olurlar.

Andan Cebrâ'îl ('m) vahy getürdi. Kavlühü te'âlâ:

Len tü'mine leke illâ min âmene.[186]

Ya'nî Tanrı selâm kıldı, eydür:

Senün kavmün benden ayruk dirilmeye.

Bir gün Nûh ('m) kendü kavmin dirnek gördi; bunları da'vet kıldı. Anı anca dögdiler kim tonı kan birle toldı. Bir kâfir 'avratı geldi, eyitdi:

Yâ kavm, bu delüdür! Bundan ne dilersiz?

Nûh anı işitdi; gönli târ oldı; gözin göge dikdi eyitdi:

İnnî maglûbü fe'ntasır.[187]

Eyitdi:

Sen yigirek bilürsin kim bana güç kılurlardı.

Feryâd irgil, ol sâ'at Cebrâ'il geldi, eyitdi:

Yâ Nûh, sana ferah geldi. Bir agaç dikil, ulu olsun.

Ve dahı bir kavlde eydürler:

Bir budak uçmakdan getürdi, eyitdi:

Yâ Nûh bunı dik.

Nûh anı aldı; dikdi; agaç oldı. Elli arşun ini var-ıdı; üç yüz arşun uzunıdı. Üç yüz arşun yassısıydı.

---

parmaklarını kulaklarına tıkadılar; (beni görmemek için) elbiselerine büründüler; ayak dirediler; kibirlendikçe kibirlendiler. Sonra onları yüksek sesle davet ettim."

186 Hud Suresi, Ayet 36. Aslı şöyledir: "Len yü'mine min kavmike illâ men kad amene/Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla inanmayacak."

187 "Ben mağlûbum, bana yardım et."

Kırk yıla degince hiç 'ayal togmadı ol kavimden. Tanrı kudreti birle kim tohumları kesildi. Ol togan öldi kırk yıl dahı bin yıl 'ömr virdi ve kamu dünyâ maşrıkdan magribe degin evren oldı; âdemden toldı nar danesi gibi... Velîkin hep kâfir idi. Nûh ('m) du'â kıldı. Kavlühü te'âlâ:

Lâ tezer 'ale'l-'arzı inneke in tezerhüm yuzıllû 'ibâdeke mine'l-kâfirîne deyyâren ve lâ yelidü illâ fâciren keffâren.[188]

Eyitdi:

Yâ Rab komagıl bunları yiryüzinde; eger bunları diri korısan, senün kullarını yoldan çıkarurlar.

Ammâ bunlara oglanların getürürlerdi; Nûh'u gösterürlerdi kim bizden sonra bu câzûnun sözine girmen ve anı hor tutun kim atamuzdan gördük şöyledür dimek diyü ol oglanlara vasiyet kılurdı.

Nûh bî-ümîd oldı eyitdi:

Ber huzâyâ, yir üzere bu kavmden komagıl kim bularun köki kesilsün!

Andan Cebrâ'îl eyitdi:

Yâ Nûh gemi yap.

Nûh eyitdi:

Yâ Cebrâ'îl gemi nice olur?

Eyitdi:

Bu agacı kesgil, tahta yongıl.

Kavlühü te'âlâ:

Vasna'i'l-fülke bi-a'yünînâ.[189]

Ya'nî Tanrı emridür.

Cebrâ'îl eyitdi:

---

[188] Nuh Suresi, 26-27. Ayet "Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!" ;"Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar. Ancak ahlâksız, küfre dadanmış evlât doğururlar."

[189] Hud Suresi, Ayet 37; "Gözümüzün önünde vahyimiz ile gemi yap."

Yâ Nûh, bu agaç özdeginden gemi kılgıl ve budagından mıh kılgıl.

Kavlühü te'âlâ:

Ve hamelnâhü 'alâ zâtî elvâhın ve düsürin.[190]

Bilgil kim "elvâh" tahtalar olur; "düsürin" mıhları olur.

Nûh, dülgerlige bilürdi. İlk tahta yondı; "Âdem" adı yazılu. İkinci tahtada "Şît" adı yazılu. Üçinci tahtada "İdrîs" adı belürdi. Dödinci tahtada "Nûh" adı belürdi. Bişinci tahtada "Hûd" adı belürdi. Altıncı tahtada "Sâlih" adı belürdi. Yidinci tahtada "İbrâhîm" adı belürdi. Kankı tahta yonsa bir peygambar adı belürürdi. Yüz yigirmi döt bin peygambarun her bir adı birer tahtada yondukca çıkdı. Cebrâ'îl mühendislik kıldı; Nûh tahta kordı ve mıhlar-ıdı; berkidürdi. Gemi tamâm oldı. Bin arşun yüksegi, dört yüz arşun yassısı idi. Yidi kat idi kim Nûh gemi yapardı. Andan ol kavm ana bakarlardı; masharalanurlardı.

Kavlühü te'âlâ:

Ve küllemâ merre 'aleyhi mele'ün min kavmihi sehirû minhü kâle en tesharû minnâ fe-innâ nesharu minküm kemâ tesharûne fe-sevfe ta'lemûne.[191]

Fermân geldi:

Yâ Nûh, bu kavme eyitgil, bu gün siz masharalık kılursız; imdi sabur kılın; yarın size ne gele? digil.

Ol kavmi eyitdi:

Yâ Nûh, bu günde evüni ne kılursın? Meger hevâya iledesiz!

Fermân geldi:

Yâ Nûh, gemi tamâm oldı. Beyti'l-ma'mûr'a ziyârete vargıl kim göge agdurur; andan gemide dört tahta eksük oldı.

Cebrâ'îl eyitdi:

---

190 Kamer Suresi, Ayet 13; "Nuh'u tahtadan yapılmış, mıh çakılmış gemiye yüklettik."

191 Hud Suresi, Ayet 38; "Kavminin ileri gelenleri ise yanına her uğradıklarında onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: Eğer bizimle alay ediyorsanız iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle eğleneceğiz."

Bir köye eyitgil; Nîl suyından bir agaç getürsin. Ol bana yiter.

Nûh, oglanlarına eyitdi; kimse varmadı. Cebrâ'îl eyitdi:

'Âc bin 'Unûk'a eyitgil kim ol güçlüdür ve hem key yüz güçdür.

Nûh 'Âc'a eyitdi:

Ol fulân agacı bana getürgil Nîl suyından, seni toyurayım.

Ol eyitdi:

Getüreyim.

Vardı, getürdi. Nûh üç arpa çöregin eline getürdi. 'Âc güldi; eyitdi:

Yâ Nûh, dükeli Mısr'a yiter un getürdüm; günde altmış okka etmek yirdüm, toymazdum. Sen bunun birle toyar mısın?

Nûh eyitdi:

Yâ 'Âc, bu sâ'at bunı yigil, eger toymazsan dahı etmek getüreler, seni toyuram. Velîkin eyitgil "bi's-mi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm".

'Âc bunı eyitdi. Aşa sundı; bir buçuk etmek girü kaldı. Eyitdi:

Toydum Yâ Nûh!

Andan Nûh dört tahta yondı. İlkinde "Ebû Bekr" adı belürdi. İkinci tahtada "'Ömer" adı belürdi. Üçinci tahtada "'Osmân" adı belürdi dördinci tahtada "'Alî" belürdi. Andan nidâ geldi:

Yâ Nûh, âhir zamân vaktinde Muhammed ashâbları turur. Bular peygambarlara berâberdür.

Andan gemi râst kıldı ve perkitdi. Nidâ geldi:

Yâ Nûh, bu gemi ol döt tahtasuz rast olmadı. Âhir zamânda dahı dîn bunlarsız olmaya. Andan ilk, gemiye Âdem tabûtın urdı. İkinci, âdemîleri girdi. Üçünci, kuşları givürdi. Dördünci yılkıları givürdi. Bişinci azuluları givürdi. Altıncı tohum givürdi; yir odunı ve yimişleri givürdi ve gemi tamâm oldı.

Bir gün Nûh'un 'avratı etmek yapardı. Tennûrdan su çıkdı. Od içinden... 'Avrat eyitdi:

Tennûrdan su çıkdı. Kavlühü te'âlâ:

Ve fâre't-tennûrü kulnâ'hmil fîhâ min küllü zevceyni's-neyni ve ehleke illâ men sebeka 'aleyhi'l-kavlü.[192]

Allâh subhânehu ve te'âlâ eydür:

Biz, Nûh'a emr eyledüm ki her canavarlardan birer çift bile al, girgil.

Nûh eyitdi:

Bu halâyık kimi magribde ve kimi maşrıkda. Nite cem' kılayım?

Cebrâ'îl kanadın açdı; dükeli yir üzerinde olanın cem' kıldı ve nigâhdan berü ol nesne kim ana benzer degme cinsinden bir çift girdi; ammâ eşek girmedi. Nûh eyitdi:

Gir yâ mel'ûn iblîs!

Mel'ûn, eşek burnında-y-ıdı. Gemiye girdi. Bir kavlde eydürler:

Ol gemi üç tabaka-y-ıdı. Evvel tabakada, uçar kuşlar idi. İkinçide azulular dı ve yılkılardı. Üçincide, Nûh ve mü'minler-idi; kendü birle ve oglanları bile idi. Sâm ve Kassâm ve Yâfiş-idi. Ana Ken'ân adlu oglı vardı. Ol kâfir idi. Tag depesinde yürürdi. Nûh eyitdi:

Yâ ogıl gelgil! Helâk olursın!

Ken'ân cevâb eyitdi:

Lâ-ürîdü sefînetüke ve lâ ürîdü kerîmetüke!

Bana senün gemün ve kerâmetün gerekmez!

Nûh eyitdi:

Yâ ogıl, helâk olursın!

Ken'ân cevâb virdi:

Kavlühü te'âlâ:

Kâle se'âvî ilâ cebelin ya'simunî mine'l-mâ'i kâle lâ 'âsıme'l-yevme min emri'llâhi ilâ men rahîm.[193]

---

[192] Hud Suresi, Ayet 40; "Nihayet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nuh'a dedik ki: (Canlı çeşitlerinin) her birinden birer çift ile aileni ve iman edenleri gemiye yükle! Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti."

[193] Hud Suresi, Ayet 43; "(Oğlu): Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım, dedi.

Ken'ân eyitdi:

Taga agarın, sudan ziyân degmeye.

Nûh eyitdi:

Yâ ogıl, bu gün hîç kimse kalmaya, meger Tanrı rahmet içindeki kala.

Receb ayından gün geçmiş-idi. Yir kalbur gibi oldı. Anca su yirden çıkdı ve gökden dahı yagdı. Kavlühü te'âlâ:

Fetahnâ ebvâbe's-semâ'i bi-mâ'in münhemirin ve fahharnâ'l-arza 'uyûnen fe'l-tekâ'l-mâ'ü 'alâ emrin kad kudira.[194]

Ammâ İbni 'Abbâs eydür:

Fermân geldi; 'azameti denizi kim ana bahr-i kudret dirler yirle gök arasında durur kim andan sovuk su yagdı ve yirden ıssı su çıkdı kim ol kavm 'azâb birle helâk oldı. Nûh, Ken'ân'ı gördi, tag üzerinde helâk olısardı. Atalık mühri deprendi, eyitdi:

Yâ büneyye'r-keb me'anâ ve lâ tekün me'a'l-kâfirîne.[195]

Yâ ogıl gemiye girgil, kâfirle kalmagıl; dünyâ helâk kılısar didi. Nûh umdı, eyitdi:

Kavlühü te'âlâ

İnnehü leyse min ehlike innehü 'amelün gayrü sâlih.[196]

Eyitdi:

Yâ Nûh, ol senün evün ehli degül. Anun îmânı, senün îmânun gibi degül. Anun tâ'ati senün tâ'atün gibi degül. Ammâ senün oglun oldur kim senün dînünde ola.

(Nuh): Bugün, Allah'ın emrinden koruyacak hiçbir şey yoktur, ancak onun acıdığı (kurtulur), dedi."

194 Kamer Suresi, Ayet 11-12; "Biz de kuvvetle dökülen bir su ile semanın kapılarını açtık! Arzı da kaynaklarıyla fışkırttık da takdir edilmiş hükümle sular (birbirine) kavuştu!"

195 Hud Suresi, Ayet 42; "Yavrucuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcılarla birlikte olma!"

196 Hud Suresi, Ayet 46; "O kesinlikle senin ehlin (ailen)'den değildir. Çünkü o salih olmayan bir amelin sahibidir."

Su geldi; Ken'ân'ı aldı; helâk oldı. Kavlühü te'âlâ:

Ve hâle beynehümâ'l-mevcü fe-kâne mine'l-mugrakîn.[197]

Su kamusını, Ken'ân'ı aldı; gark oldı. Andan gemi yüridi su üzere; ammâ gemide arısız nesne var-ıdı öküş oldı, yirdi. Nûh, Tanrı'ya du'â kıldı. Cebrâ'îl geldi, eyitdi:

Yâ Nûh, bil arkasın sıga, didi.

Sıgadı. Bir çift hınzîr çıkdı. Burnından ol arusızlıgı kamu dirdi. İblîs la'netu'llâh tonuz arkasını sıgadı; bir çift sıçan çıkdı burnından. Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, seni bunda kim koydı?

İblîs eyitdi:

Ol vakt kim sen eşege "mel'ûn" dedün, "mel'ûn" bendüm, eşek degüldi.

Ol sıçan, gemiyi deldi. Nûh, arslan arkasın sıgadı, burnından bir çift çetük çıkdı; sıçanı kırdı. İmdi kıyâmete degin ol ana düşmândur; andan Nûh eyitdi. Altı ay oldı gemide kaldı. Receb, şa'bân, ramazân, şevvâl, zilka'de, zilhicce, ammâ muharrem on gün geçmiş-idi. Nidâ geldi.

Kavlühü te'âlâ:

Yâ arzu'-la'î mâ'eki ve yâ semâ'ü akli'î ve gayza'-mâ'ü ve kuziye'l-emrü ve's-tevet 'ale'l-Cûdiyyi ve kîle bu'den li'l-kavmi'z-zâlimîn.[198]

Yâ yir suyunı algıl veyâ gök sen dahı suyunı algıl.

Yir suyın aldı ve gök suyın aldı. Andan kim bir tamla su yirün göge varmadı ve gögün suyı yire kalmadı. Ol gemi Hicâz altında idi. Yidi kez Ka'be'yi tavâf kıldı. Yönin Şâm'a kıldı.

Her çi cihânda nice taglar var-ısa dükeli göründi. Kamu daglar ögündi; eyitdiler:

---

[197] Hud Suresi, Ayet 43; "Aralarına dalga girdi; böylece o da boğulanlardan oldu."

[198] Hud Suresi, Ayet 44; "Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut! denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi) Cudi (dağının) üzerine yerleşti ve 'O zalimler topluluğunun canı cehenneme!' denildi."

Gemi bizde tura! Biz ulu taglaruz!

Ammâ Cüdde tagı eyitdi:

Ben kimven ki Nûh gemisi bana tura?

Ulu taglar varken fermân geldi:

Yâ gemi, Cüdde'ye tur, didi.

Karâr tutdı. Andan fermân geldi:

Yâ Nûh, tavuk koy-vir, var görgil, nice su vardı?

Tavuk indi. Murâdına eglendi. Tanrı kanadı gücin giderdi; uçmaz oldı. Andan gügercini virip-idi; vardı, yire kondı. Girü geldi, eyitdi:

Yâ resûla'llâhi, dizümüze degin su var.

Nûh eyitdi:

Yâ Rabbî, dizine degince kızıl olsun.

Andan Tanrı Te'âlâ Cebrâ'îl'e buyurdı:

Kanadun yire sanc!

Cebrâ'îl sancdı. Yiri depretdi. Yidi deniz yir üzrinden görindi:

Seb'atu.[199]

Kavlühü te'âlâ:

Ebhurin.[200]

Ol kalan su denize koyuldı. Kamu yir kurudı. Nûh kendü kavmin çıkardı. Andan fermân geldi:

Yâ Nûh, tohumlarun çıkar, ekgil, bitsün!

Kamu tohum bulundı. Meger üzüm tohumı bulunmadı. Nûh eyitdi:

---

[199] "Yedi" demektir. Lokman Suresi'nin, 27. ayetine gönderme yapılmıştır. "Ve lev ennemâ fi'l-ardı min şeceratin aklâmü'v-ve'l-bahru yemüddühü min ba'dihi **seb'atü ebhurin** mâ nefidet kelimatü'llâhi inna'llâhe azîzün hakîm (Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa ve deniz de (mürekkep olsa), ondan sonra yedi deniz de ona eklense, Allah'ın kelimeleri tükenmez... Muhakkak ki Allah azizdir, hakimdir.)"

[200] "Denizler" anlamındadır. Yine Lokman Suresi'nin, 27. ayetine gönderme yapılmıştır. bkz 41. dipnot

Ber huzâyâ sen bilürsin, kim aldı?

Fermân geldi kim iblîs aldı. Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, üzüm tohumın getür, münkir oldı-y-ıdı:

Ben almadum!

Nûh eyitdi:

Tanrı bana haber virdi.

İblîs eyitdi:

Bir şart birle virürin.

Nûh eyitdi:

Ne şart birle?

İblîs eyitdi:

Üç su ben vireyüm, bir su sen vir, didi.

Nûh eyitdi:

Olsun!

Andan üzüm agacın Nûh dikdi; bir sâfî su virdi Nûh ve andan iblîs mel'ûn tilki bogazladı; kan birle su virdi ve arslan bogazladı; kan birle su virdi ve tonuz bogazladı; kan birle sıvardı.

İmdi kankı kişi süci içse, ne'ûzubi'llâhi ol kamu iblîs suyındandur. Görmez misin kim kankı kişi bir iki sagrak süci içse tilki gibi olur; dahı bir nice içse fussılıgı arslan gibi olur; dahı bir nice içse tonuz gibi olur. Düşer, yatur.

Andan iblîs yüzin Nûh'a kıldı, eyitdi:

Senün hakkun benüm üzerüme öküşdür. Bana nesne sor, cevâbın vireyüm.

Nûh eyitdi:

Yâ mel'ûn, sen ma'siyetde şâz olursın; ben anı bilürin.

İblîs eyitdi:

Sen ma'siyyet kılmadun mı? Du'â kıldun; dükeli dünyâ içindeki cânavârları helâk kıldun. Bin bin halâyık kamu kâfir oldılar. Benüm birle tamuya gireler.

Andan Nûh yavuz agladı. Du'â kıldı kim adı "Nûh" ola; andan adı "Nûh" oldı. Evvel adı Şükr idi.

Andan Nûh eyitdi:

Mel'ûn, kankı işi işlese âdem oglanı senün yoluna gire!

İblîs eyitdi:

Dört nesne turur. Evvel hasûdlık, ikinci harıslık, üçinci gönül ululıgı, ya'nî tekebbürlik, dördinci pahıllık.

Bu dört nesne 'ilmin eydem belâsın; ammâ bilgil kim üç yüz bin yıl Tanrı'ya tâ'at kıldum. Andan sonra Tanrı 'izze ve celle Âdem'i yaratdı. 'İlmi, biti ögretdi ve bir ferişţehlere secde-i tahiyyat buyurdı. Hasûdlıgum geldi; ana secde kılmaga. Bunca tâ'at kıldum; la'net buldum. İlk hasûdlık benden çıkdı.

İkinci hem mütekebbirlik benden çıkdı. Eytdüm, ben andan yigirekven; ben oddan yaratdun, ben nûrânî ve anı toprakdan yaratdun, o zulümânî durur.

Bu iki sebebden beni dergâhdan sürdi.

Üçünci, harıslık... Âdem kıldı uçmakdan. Ben eyitdüm, bu bugdayı yigil, uçmakdan çıkmayasın. Âdem, harıs oldı. Bugdayı yidi. Andan Tanrı uçmak firdevsi yaratdı. Sen sagı, ya'nî gin olgıl. Andan berü dahı gin olur. Bâg, bûstân ve agaç ve yimiş görünür. Yıldırım gibi yıldırar ve giynir andan indi uçmaga.

el-Bahîlü lâ yedhulü'l-cennete ve lev kâne zâhiden es-sahiyyü lâ yedhülü'n-nâre ve lev kâne fâsikan!

Cömerdler tamuya girmeye gerekse fâsık ol!

Yine peygambar eyitdi:

Pahıl uçmaga girmeye gerekse 'âbid olsun!

Andan iblîs gitdi; fermân geldi:

Yâ Nûh, bir mescid kılgıl.

Ol seksen âdemi gemiden Nûh birile çıkdı. Cedîde köy yapdılar. Şimdi dahı var. Ol geminün adı "Kariyet-i Semânîn" dirler. Sudan yana ammâ ol seksen kişi birer gün içinde öldiler. Bulardan hîç kimsene

kalmadı. Meger Nûh üç oglanı birle kaldı ve bu âdemî aslı ol üçden-dürür.

'Arab ve 'Acem aslı Şâm'dan-durur ve Rûm ve Şaklâb ve Ye'cüc ve Me'cüc aslı Hâm'dan-durur ve Türk aslı Yâfiş'den-dürür.

Ammâ bir kavlde eydürler:

Nûh'un bin dört yüz yıl 'ömri var-ıdı ve dahı bir kavlde bin sekiz yüz yıl 'ömri var-ıdı ve dahı bir kavlde iki yüz yıl 'ömri var-ıdı ve bir kavlde binden elli eksik idi. Ölüm geldi; sordılar:

Yâ Şeyha'l-enbiyâ keyfe ra'eyte'd-dünyâ?

Peygambarlar şeyhi, nite gördün bu dünyâyı?

Yâ kavm, bu dünyâ bir sarây gibi gördüm. İki kapulu... Ol kapu-dan girdüm, bu kapudan çıkdum.

Bunı eyitdi dahı dünyâdan çıkdı.[201]

[201] [10b]6-[18b]3.

II. Muhammed b. Abdullâh Kisâî, *Kısas-ı Enbiyâ'*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı[202]

Kıssa-i Nûh Peygamber ('m):

Çün ki İdrîs göge çıkdı, ol oglan ki kalmış-ıdı, Amutu-Şikih idi. Vardı, bir avrat aldı. Ana Mutâhâ dirler-idi. Andan bir oglan oldı. Adı Yemlik idi. İgen kuvvetlü kopmış-ıdı; şöyle kim bir agacı yerinden koparurdı. Bir gün dördi yazıya çıkdı. Giderken gördi kim bir körgülü 'avrat koyun güder. Vardı ana adın sordı. Ol 'avrat eyitdi:

Adum Kaynuş'dur.

Evün var mıdur?

Eyitdi:

Yokdur.

Eyitdi:

Kaç yaşındasın?

Eyitdi:

Yüz seksen!

Yemlik eyitdi:

Eger resîde missin, beni alur mısın?

Ol zamanda iki yüz yaşamayınca resîde olmazlardı. Kaynuş eyitdi:

Sen kimsün?

Yemlik eyitdi:

Ben Şit oglanlarındanvan, dimedi; anunçun ki Şit-ile Kâbil arasında adâvet var-ıdı. Pes bunun üzre yigirmi yıl dahı geçdi. Kaynuş iki yüz yıl yaşadı. Resîde oldı. Yemlik vardı, Kaynuş'ı atasından diledi. Vardı, Yemlik anı alup çiftlendi. Nuh ('m) andan oldı. Çûn kim Nûh ('m) togdı, vardı bir magarada kodı. Nûh ('m) kırk gün tamâm ol magarada yatdı. Anası gelürdi, emzirürdi. Andan Nûh:

---

[202] Muhammed b. Abdullâh Kisâî'ye ait olan ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. MC Yz. 0.000014'te kayıtlı bulunan eser H. 1191 tarihinde istinsah edilmiştir.

Yâ ana korkmagıl ki Hak Te'âlâ beni bekler, saklar, rızkum virür!

Andan atası öldi. Nûh büyüdi; aklı, fehmi, firâseti kemâlde oldı. Kalem issi oldı. Yazar, okur, kendi kavmin koyununı güderdi. Çûn kim dahı büyüdi, vardı dülgerlik ögrendi. Ol vaktin kavmi saneme taparlardı. Ol zamanda bir pâdişâh vardı. Ana Dermîl ibni Ûbîl dirlerdi. Cebbâr idi. Evvel süci içen oldı. Pes bir gün buyurdı. Bin yedi yüz sanem eylediler. Her birisi âdem sûretinde ve ol sanemlere bir ev yapdırmış-ıdı, bin arşûn uzunı ve bin arşûn eni, anun içine altun gümüşle murassa' düzmişdi.

Bir gün Nûh durdı; ol sanemlerün evine geldi; bunlara nazar kıldı. Yine döndi, gitdi. Eyitdi:

Vây! Size dahı ol tapduğunuza gelsün, didi.

Andan yüz seksen yaşında, Nûh'a nübüvvet geldi. Eyitdi:

Var, kavmini da'vet it, didi.

Pes Nûh Peygâmber durdı; ol pâdişâh katına geldi. Ol gün anlarun küfürleri güni idi. Cemî' putların çıkarmışlardı; tahtalar ve kürsîler üzre komışlardı. Od yakmışlardı. Korunanlarun ol oda bıragurladı. Suci içerlerdi. Ol sanemlere secde kılarlardı. Biri biri katında cimâ' kılarlardı. Pes Nûh geldi, eyitdi:

Yâ kavm, Hak Te'âlâ beni size viripdi. Geldüm ki sizi dogru yola kulavuzlayam. Tanrı'dan korkun, bana uyun, Tanrı'nun gazabından korkun!

Çûn ki Nûh bunı didi; ol sanemler başları aşaga yıkıldılar. Ol kavm eyitdiler:

Sen kimsün ki geldün bizüm dînümüzi bâtıldur, pes didiler; biz senün sözüne uymazuz!

Pes ol pâdişâh eyitdi:

Getürin, göreyin ne kişidür!

Vardılar, getürdiler. Ol melik sordı kim ne kişisün?

Nûh ('m) eyitdi:

Yemlik ogluvan, Tanrı Te'âlânun resûliven! Geldim ki dogrı yola uranlayam. Hak Te'âlâya îmân getiresiz. Bu sanemleri terk eyleyesiz!

Ol pâdişâh eyitdi:

Yâ Nûh, biz sana uymazuz! Sen delüsin!

Nûh ('m) eyitdi:

Ey kavm, ben delü degülem! Benüm sizden hâcetüm yokdur, sözüm budur ki eydesiz "Lâ ilâhe ilâ'llâh Nûh resûlu'llâh", diyesiz.

Ol pâdişâh Nûh'ı kakıdı, eyitdi:

Yâ Nûh, bu gün, bizüm bâyrâmımuzdur; yohsa sana hürmet olsun, bu gün seni öldürürdüm!

Nûh'a evvel îmân getüren bir 'avrat idi. Adı "Amre". Nûh ('m) anı aldı; çiftlendi. Andan oglı oldı. Hâm, Sâm, Yâfes; dahı üç kızı oldı; Husûre ve Setîde ve Mahbûre. Andan sonra Nûh'a ehl-i beyiti îmân getürdiler. Pes yetmiş kişi îmâna geldiler. Erden, 'avratdan dahı îmâna geldi. Nûh anı dahı aldı; andan iki oglı oldı. Biri Ken'ân, birisi Yâm verdi. 'Avrat yine bayagı dînine döndi.

Pes Nûh her gün çıkardı. Ol kavmi dîne da'vet iderdi. Anlar Nûh'ı dögerlerdi tâ ki 'aklı giderdi; ayagına yapışırlardı; terslige bıragurlardı. Hak Te'âlâ yine viri-birdi; gelürdi, bunları dîne da'vet iderdi. Yine bunlar dögerlerdi; zahmet iderlerdi. Üç yüz yıl böyle itdiler; vardı ol pâdişâh öldi; yine anun yerine pâdişâh oldı durdı Nûh ol kavne geldi dîne da'vet itdi. Bunlar kabûl kılmadılar ve 'avrat Nûh'ı taş-ıla dögdüler; öldi, deyi kodılar gitdiler. Yine Nûh Tanrı emrile durı geldi; âbdest aldı; iki rek'at namâz kıldı durdı; yine ol kavme geldi; yine da'vet itdi tâ ki dört yüz yıl böyle itdi. Ol pâdişâh dahı öldi. Oglı yerine melik oldı durdı Nûh ana dahı vardı; da'vet kıldı. Eyitdiler:

Yâ sâhir, yâ câzû, bizden ne istersin? Biz atamuzdan, dedemüzden, dîninden dönmezüz. Beş yüz yıldan berü böyle itdi?

Çûn kim ol pâdişâh dahı öldi, anun oglı yerine pâdişâh oldı. Nûh vardı; anı dahı dîne da'vet itdi:

Gelün, Tanrı'ya, bir bölük saneme tapmagı terk idün!

Bunlar eyitdiler:

Biz sana uymazuz, didiler.

Bin yıla degin böyle itdiler dahı bir rivâyetde dokuz yüz elli yıla degin bir rivâyetde üç yüz elli yıla degin bunları da'vet itdi. Bunlar uymadılar. Küfrleri zalâletleri dahı artdı. Pes Hak Te'âlâ hayvân cânavârları nâliş itdiler dahı esirgediler. Eyitdiler:

Nûh'a uymayan halâyıkı sen helâk kılgıl! dediler.

Pes Nûh bir gün bunlarun arasında otururdı. Ulular ogluna eyitdi:

Yâ ogul, işbu kişi câzûdur; sâhirdür! Varun, dögün, üşendürün, didi.

Ol oglan vardı, yerden bir avuç toprak aldı, geldi, Nûh'un gözüne saçdı. Nûh'un iki gözi toprak ile toldı. Hemân sâ'at Nûh bunlara yavuz du'â kıldı:

Rabbî lâ tezer 'ale'l-arzı mine'l-kâfirîne deyyâren.

Ol vakt ki hâcet kapusı açıkdı. Nûh'un du'âsı müstecâb oldı. Hak Teâlâ emir kıldı. Eyitdi:

Yâ Nûh, vargıl bir gemi düzgil tâ ki sana uyanları kurtarasın!

Çûn Nûh anı işitdi; geldi gemi yatagın eylemeye meşgûl oldı. Hak Te'âlâ eyitdi:

Yâ Nûh, geminün uzunı bin ârşûn ve eni beş yüz ârşûn, yüksekligi üç yüz ârşûn olsun dahı ol gemi ol gemi yüz bin yigirmi dört bin tahtadan eylegil tâ ki her tahta bir peygâmber adına ola.

Eyitdi:

İlâhî, peygâmberler adını bilmezem, nice yazayın?

Eyitdi:

Yâ Nûh, tahta yonmak senden, peygâmberler adını yazmak benden dahı yüz bin yigirmi bin dört bin mîh eylegil!

Pes Nûh vardı; bunları düzdi; ammâ dört tahta eksik geldi. Vardı dört tahta, dört sahâbe adına düzdi. Gemi tamâm oldı. Kâfirler gelürlerdi; Nûh'ı masharaya dutarlardı. Eydürlerdi:

Yâ Nûh, biz içmege su bulamazuz, sen bu gemiye ne yirde iledesin? dirlerdi.

Nûh eydür kim:

İn tesharû minnâ fe-innâ nesharu minküm kemâ tesharûne.[203]

Nûh eyitdi:

Eger siz beni masharaya dutarsanız, ben sizi masharaya dutam, diridi.

Çûn ki Nûh gemiye düzdi. Başını tavus başı gibi eyledi. Kuyrugun bidunus kuyrugı gibi eyledi, dahı ol gemi yedi tabaka üretdi.

Hak Te'âlâ eyitdi:

Yâ Nûh, her bir cânavârdan çift çift, erkeklü dişilü algıl, gemiye koygıl tâ ki soyu cihândan kesilmesün!

Çûn Nûh anı işitdi, bir yüksek yire çıkdı, çagırdı ki:

Yâ hayvân cânavarları, gelün tâ magribden maşrıka degin ne kadâr kim dünyâda cânavar var-ısa işitdiler; bölük bölük geldiler.

Pes Nûh, evvelki tabakada âdemleri koydı ve âdem tâbûtı dahı bileydi dahı üç yüz on asâ bileydi, her bir asâ bir mürsel peygâmberün adları üstünde yazılu idi.

İkinci tabakada, 'avratları, kızları koydı. Havvâ tâbûtı dahı bileydi.

Üçünci tabakada, yâbân canavârları idi.

Dördünci tabakada, kuşlar olurlardı.

Beşinci tabakada, yırtıcı cânavâr olurlardı.

Altıncı tabakada, ılan, çıyan, 'akreb olurlardı.

Yedinci tabakada, pîller, arslanlar olurlardı.

Sadrında, Nûh ('m) otururdı.

Andan eyitdi:

---

[203] Hud Suresi, Ayet 38; "Eğer bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi (gün gelir) biz de sizinle alay ederiz."

Ve Kâle'r-kebû fîhâ bi'smi'llâhi mecrehâ ve mürsehâ.

Ya'nî her kim gemiye girse, bunı okuya ve hep eydür.

Kaçan kim Nûh gemiye tamâm itdi, Ka'be ziyâretine 'azm eyledi. Çûn kim Nûh Ka'be ziyâretine gidicek kâfirler gelürlerdi kim gemi yakalar.

Hak Te'âlâ buyurdı:

Ol gemi yukaru götürdüler; hevâya fenâ arasında mu'allak durdı; çûn kâfirler anı görüp korkdular; gitdiler. Çûn kim Nûh yine geldi, ol gemi yine aşaga indi.

Hak Te'âlâdan nidâ geldi kim:

Yâ Nûh, vakit oldı kim gemiye giresin![204]

[204] [14]6-[18]15.

III. Ebû İshak Ahmed b. Muhammed Sa'lebî, Mütercimi: Mehmed b. Çerkez *Kitabü Arâisi'l-mecâlis fî Kasasi'l-enbiyâ'*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı [205]

Hazret-i Nûh Peygamberin haberin bildirir:

Nûh Lemk oglıdır, Lemk dahı Mettûşelh oglıdır, Mettûşelh Uhnûh oglıdır, Uhnûh Yered oglıdır, Yered Mehlâ'îl oglıdır, Mehlâ'îl Enûş oglıdır, Enûş Kaynân oglıdır, Kaynân Şîs oglıdır, Şîs Âdem 'aleyhi's-selâm oglıdır.

Vâlidesinün ismi Kayûs binti Berâkîl bin Kivîl ibni Uhnûh'dur.

Allâh Te'âlâ Hazretleri anı ya'nî Nûh'ı Kâbîl ogullarına ve anlara tâbi' olan Şîs evlâdına resûl veripdir. İbn 'Abbâs ider:

Âdem ogulları iki bölük olmışlardı; bir bölügi taglarda sâkinler idi ve bir bölügi dahı ova ve sahrâlarda olurlardı. Taglarda sâkin olanların erleri küçük ve havâtînları çirkin idi ve düz ve sahrâ halkının hatunları küçük ve erleri kabîh idi.

Ger iblîs dahı bir oglan hey'etinde ova halkının pîrlerine ücretle hidmetkâr olup ve çûbân Mezmârî gibi kamışdan bir nây düzüp ona dem urdukça andan acîb nagmeler zâhir olurdı. Çevre yanlarında olan halk iş bu sazın vasfın işidmeg-ile anı dinlemege gelüp ve yılda bir îd idinüp ol îdde erkek ve dişi bezeke ve zînete girüp zevk ve şâdı iderlerdi.

Tag halkından dahı bir kimesne anların îdlerine gelüp temâşâ idüp ol nâzenîn ve gökçek hatunlardı göricek gelüp kavmine haber virdi. Tag halkı gelüp anlara karışup fevâhişi irtikâb idüp anın-çün Hak cell ü 'alâ buyurmuşdur:

Ve lâ teberrecne teberrüce'l-câhiliyyeti'l-ûlâ[206]

İbni 'Abbâs ider:

---

[205] Ebû İshak Ahmed b. Muhammed Sa'lebî, Mütercimi: Mehmed b. Çerkez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. MC OSM, H. 1282.

[206] Ahzab Suresi, Ayet 33; "İlk cahiliyye teberrücü (güzel yerlerini ve ziynetlerini açıp teşhir etmek, böylece gezip dolaşmak) gibi teşhir ederek yürümeyin..."

Âdem 'aleyhi's-selâm öyle vasiyyet kılmış idi ki Şîs ogulları Kâbîl evlâdıyla nikâh olmaya; zîrâ fakat Şîs ogullarına ragbet idüp istigfâr iderdi. Pes Şîs ogullarından yüz âdem dirilüp eyitdiler:

'Âmzâdelerimiz Kâbîl ogullarına varalım ve hâllerin görelim, deyü tagdan inüp ve gelüp Kâbîl'in zürriyyetinden olan gökçek hatunlarla kavuşup kalup anların 'akabince yüz âdem gelüp el-hâsıl cümle tag halkı anda gelüp ve ol hatunlarla nikâhlaşup izhâr-ı 'isyân idüp Kâbîl zürriyyeti dahı çogalup yeryüzinde fesâdı irtikâb ve âşikâr idicek Allâh Te'âlâ Nûh Peygamberi anlara resûl virüp ve anlara Allâh'ın gazab ve hışmından tahvîf idüp îmâna da'vet kıldı.

Nitekim buyurur:

Rabbî innî de'avtü kavmî leylen ve nehâren felem yezidhüm du'âî illâ firâren.[207]

Ve yine buyurmışıdur:

Ve kavme Nûhin min kablü innehüm kânû kavmen fâsikîn.[208]

Hazret-i Nûh izn-i Hak birle kavmini îmâna da'vet itdikde 'ömrinde elli yıl mürûr itmiş-idi. Tokuz yüz elli yıla varınca anları da'vet idüp îmâna gelmeyüp tâ şol mertebeye vardı ki ana ihânet ve tahkîr itdiklerinden mâ-'adâ øarb-ı şedîd ile ta'zîb idüp ve keçeye sarıp ölür zanıyla evine ilkâ iderlerdi. Yine sıhhat bulıcak çıkup kendilerini da'vet iderdi.

Pes bir gün 'asâ elinde ve kucagında küçücük oglıyla bir kimesne Nûh katına gelüp oglına eyitdi:

Ey ogul, işbu koca seni aldayup azdırmadan hazer idesin; zinhâr ana uyup tâbi' olmayasın didikde oglan eyitdi:

Ey ata elündeki 'asâyı vir ve beni yere kota ki anı urup dökem.

Andan 'asâ ile Nûh'ı darb itmek diledikde Nûh eyitdi:

---

[207] Nuh Suresi, Ayet 5-6; "Rabbim! Şüphesiz ki ben, milletimi gece gündüz (uyarıp sana, senin dinine) davet ettim, Benim davetim onların kaçışından başka bir şey arttırmadı."

[208] Zariyat Suresi, Ayet 46; "Daha önce de Nuh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar da yoldan çıkmış bir topluluk idiler."

Ey Bârî Te'âlâ senin mahlûkâtın bana itdüklerin müşâhede ideyorsun. Eger mahlûkâtın sana gerekse hidâyet vir; veyâhûd hükmin zuhûrına dek bana sabr ve 'inâyet vir, didikde, Allâh Te'âlâ Hazretleri ana vahy itdi ki:

Evvel işbu sana îmân getürenlerden gayrı bunlardan îmâna gelür yokdur. İmdi bu eyitdiklerinden gam yiyüp kaygu çekme.

Nûh'a dahı ma'lûm oldı ki beşer sulbinde ve dişi rahminde mü'min olacak kimse olmayup pes anlara beddu'â idüp eyitdi:

Rabbi lâ tezer 'ale'l-'arzı mine'l-kâfirîne deyyâren.[209]

Allâh Te'âlâ Hazretleri dahı du'âsın kabûl idüp ve gemi düzmekle ana emr eyleyüp nitekim buyurur:

Vasna'i'l-fülke bi-a'yûninâ ve vahyinâ.[210]

Nûh eyitdi:

Gemi nedir?

Hak Te'âlâ buyurdı ki:

Su üstünde yürür agaçdan bir evdir; anı düzüp tamâm itdükde ehli 'isyândan yiri pâk kılurın.

Nûh eyitdi:

Yâ Rabbî, su kandedir?

Allâh Te'âlâ eyitdi:

Diledügüm nesneye kâdir-i bî-zevâlim.

Nûh eyitdi:

Agaç kandadır?

Allâh Te'âlâ ana emr itdi ki sac agacın dike; ol dahı anı diküp üzerine kırk yıl mürûr eyleyüp ki bu kırk yıl içinde dahı anları da'vet itmeden fârig olup Allâh Te'âlâ dahı havâtînlerin 'âkire idüp bunca

---

[209] Nuh Suresi, Ayet 26; "Rabbim! Yeryüzünde, kâfirlerden yurt tutacak/gezip dolaşacak hiç kimse bırakma!"

[210] Hud Suresi, Ayet 37; "Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre bir gemi yap."

müddetde evlâtları togmadı. Çûn agac kemâline irüp yetişdi, Allâh Te'âlâ anı kat' eyle, diyü emr buyurup Nûh dahı agacları kesüp ve kurudup ve yunup andan eyitdi:

Yâ Rabbî, ol evi ne hey'etde düzeyim?

Allâh Teâlâ dahı vahy itdi ki:

Başını horos gibi ve ortasını kuş kaburgaları gibi ve kuyrugı yine horos kuyrugına müşâbih ve egri ola ve anı üc tabaka idüp iki yanında kapıları ola. Uzunlugı seksen zirâ' ve inligi elli zirâ've irtifâ'ı otuz zirâ' ola.

Zirâ', hod insânın arışı denlüdür.

Ehl-i kitâbın kulları budur; andan Hak Te'âlâ Nûh'a andan gemi düzmekligi ta'lîmi için Hazret-i Cebrâ'îl'i gönderüp Nûh dahı agacı yonup demîrden dülgerlige müte'allik keser ve balta ve sâyir âleti düzüp gemi işlemege başladıkda kavmi üzerinden mürûr idüp biribirine iderlerdi ki:

İş bu âdemi görür misin? Su üstünde yürür ev düzmek diler.

Pes andan istihzâ idüp gülüşürlerdi. Nite ki âyet-i kerîmede buyurur:

Ve küllemâ merre 'aleyhi melâ'ün min kavmihi sehirû minhü.[211]

Nûh dahı anlara cevâb iderdi ki:

İn tesharû minnâ fe-innâ tesharu minküm kemâ tesharûne minküm tesharûne fe-sevfe ta'lemûne men ye'tîhi 'azâbün yuhzîhi ve yahıllü 'aleyhi 'azabün mukîm.[212]

Ya'nî:

Bizi masharalıga alup istihza iderseniz, vakt ola ki biz dahı sizleri istihzâya tutarız; 'âkıbet bilesiz hizlânlıga ba'is-i 'azâb kime gele ve ebedî 'azâb kime hâsıl olur?

---

[211] Hud Suresi, Ayet 38; "Halkının ileri gelenleri ona her uğradıklarında alay ediyorlardı."

[212] Hud Suresi, Ayet 38-39 ; "Eğer bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi (gün gelir) biz de sizinle alay ederiz. Bugünkü alçaltıcı azabın kime geleceğini; (gelecekteki) kalıcı azabın da kime ineceğini yakında bileceksiniz."

Andan Allâh Te'âlâ Nûh'a vahy idüp:

Bana 'isyân idenlere gazabım gâyet şedîd olmışdur. Sefîneyi düzmekde cidd ü ihtimâm idüp bir gün evvel itmâmına ikdâm idesin, buyurmagın Nûh ücretle dülgerler tutup ve oguları Sâm ve Hâm ve Yâfes bile tahta bünerlerdi.

Pes geminin uzunlugı altı yüz altmış zirâ' ve iniligi üç yüz otuz zirâ' ve irtifâ'ını otuz üç zirâ' kıldı. Zahhâk rivâyetince İbni 'Abbâs'ın kavli budur. Andan geminin içini ve taşını zift ile sıvadup ve demür ekserlerle mıhlayup pekişdürüp nite ki buyurur:

Ve hamelnâhü 'alâ zâti elvâhın ve düsürin.[213]

Zifti kandan buldı? deyü su'âl olunursa Allâh Te'âlâ yerden ana zift bükerin izhâr itdürüp yerden kaynayup çıkar idi.

Tamâmen gemi'i düzdükde Allâh Te'âlâ ana vahy itdi ki sâ'ir mahlûkât kısmından her nev'inden çifter çifter gemiye tahmîl ide tâ bir nev'in zürriyeti munkatı' olmaya. Pes izn-i Hakkıla karadan ve denizden ve dagdan ve düzden cümle mahlûkât anın katına derilüp tâ her nev'inden ala ve gemiye koya.

Allâh Te'âlâ dahı ana tennûrı 'alâmet idüp eyitdi:

Çûn tennûr kaynayup cûşa gele; bî-tavakkuf seninle bile olanlarla ve her nev'in çiftiyle gemiye giresiz.

Nitekim buyurur:

Hattâ izâ câ'e emrünâ ve fâre't-tennûr.[214]

Ya'nî 'azâb suyı ki tûfândır.

Kulnâ'hmil fîhâ min küllin zevceyni'sneyni.[215]

---

[213] Kamer Suresi, Ayet 13; "Nuh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik."

[214] Hud Suresi, Ayet 40; "Nihayet hükmümüz geldiğinde ve sular kaynaklardan fışkırıp taştığında"

[215] Hud Suresi, Ayet 40; "dedik ki: Ona, her cinsten bir çift ile daha önce aleyhlerine hüküm verilmiş olanlar dışında, aileni ve tüm iman etmiş olanları yükle."

'Ulemâ, "fâre't-tennûr"da ihtilâf eylediler.

'Aliyyi'bni Ebî Tâlib ider:

Tan yeri agarup subuh zâhir oldukda...

İbni 'Abbâs ider:

Su yer yüzüni örtüp taşacak mahalde...

Ve Hasan id:

Tennûrdan murâd etmek pişecek tennûrdur ki ol tennûr Havvâ'nın idi. Taşdan düzülmişdi. İrs-ile Nûh'a gelince elden ele intikâl itmişdi.

Pes ana muhâtabe kılındı ki:

Tennûrdan su kaynayup çıkdıkda seninle bile olanlarla gemiye binmek gereksin.

Nûh'un hatunı dahı tennûrdan su zâhir oldugun göricek gelüp Nûh'a i'lâm eyledi.

Tennûr kanda idüginde ihtilâf vâki' olmışdur. Mücâhid ider:

Kûfe nâhiyesinde idi.

İmâm-ı Süddî haber virüpdür ki:

Şa'abî kısmı bi'llâhi eyitdi ki tennûrun cûşa gelmesi Kûfe nâhiyesinde idi ve eyitdi, Nûh Nebî gemi'i Kûfe Mescidi'nin içinde düzdi. Tennûr dahı mescidin sag kolında Bâb-ı Künde tarafında idi. Taşup cûşa gelmesi Nûh'a tenbîh ve kavminin ihlâkına nişân ve 'alâmet idi.

Mukâtil ider:

Tennûr, Âdem Peygamberin idi. Şâm'da 'Ayn-ı Verde nâm mevzi'de idi.

İbni 'Abbâs ider:

Tennûr, Hind'de idi ve yine anda taşup cûşa geldi.

Nûh dahı anı göricek 'azâb zâhir olacagın tahkîk bilüp her nev'-den hayvânâtlardan çifter çifter gemiye koyup ilki evvel gemiye kodugı karınca ve en sonuncıları hımâr idi.

Hımâr dahı gemiye girecek mahalde iblîs anun kuyrugına yapışup hımârın dahı anın sebebinden girmege iktidârı kalmayup ve bir kaç kere ana haykkırup 'âkıbet ana eyitdi:

Şeytân dahı seninle bile ise de gir!

Nûh, anı debicek mecâl virüp ve bilesince gemiye girüp Nûh iblîsi göricek ana eyitdi:

Ey Tanrı adûsı! Seni bu mekâna kim givirdi?

İblîs eyitdi:

Sen hımâra dimedin mi, şeytân dahı seninle bile ise de gir, öyle olıcak kendi re'yimle girmeyüp yine senin izninle girmişimdir, didi.

Nûh eyitdi:

İmdi, gemiden çıkmak gereksin!

İblîs eyitdi:

Çıkmazım! Beni seninle bile götür, didi.

İhbâr olundugı üzere tûfân oldukda şeytân gemide bulındı.

Mâliki'bni Süleymân el-Herevî ider:

Ilan ve 'akreb Nûh'a gelüp "Bizi dahı götür!" didiklerinde anlara cevâb virüp eyitdi:

Sizlerde zarar ve belâdan gayrı nesne olmayup zehir nâkelersiz.

Anlar eyitdiler:

Seninle 'ahd ü şartımız bu olsun ki kim ki senin ismini yâd ide, bizden ana ezâ ve ziyân irmeye.

İmdi kim ki ılan ve 'akreb şerrinden halâs olmak diler, "selâmün 'alâ Nûhin fî'l-'âlemîn innâ kezâlik neczî'l-muhsinîn innehü min 'ibâdinâ'l-mü'minîn" okıya ve hep ider.

Çûn Allâh Te'âlâ Nûh'a emr itdi ki, her nesneden gemiye çifter çifter koya, eyitdi:

Yâ Rab! Arslan ile sıgır ve kurt ile koyun ve gügercin ile çetik ya'nî kedi nice ittifâk iderler?

Allah Te'âlâ eyitdi:

Bunların aralarında husûmeti kim ilkâ itdi?

Nûh yine:

Sen ilkâ itdin? dicek:

Rabbü'l-'ızze Hazretleri eyitdi:

Yine anları gemide biri birile şöyle ülfet ve dostluk üzere idem ki biribirine kasd-ı ezâ itmeyeler.

Pes Nûh tabaka-i süflâda, arslan ve tavar ve öküzi koyup izn-i Hakk'ıla hemîn vakt arslan hummâya mübtelâ olup zâtına 'ârız olan âlâm ve evcâ' ile meşgûl oldı. Nite ki dinilmiştir, beyt:

Kelb, hummâdan halâs olmış-durur

Hummâyı da'im çeken arslan-durur

Ortanca tabakada dahı cânavârları koyup ve üst tabakada kendüsi ve bile olan âdemiyân-ıla oturup karınca za'îf oldugı sebebden ana zarar olmamak ihtiyâtından hâline merhameten anı üst tabakada kodı. Zahhâk ider:

Nûh Peygamber, gemi turdurmak murâd itdikde "Bi'smi'llâhi mürsâhâ" deyüp yürütmek merâm kıldıkça "Bi'smi'llâhi mecrâhâ" dir idi. Nitekim âyet-i kerîmede zikr olundı:

Bi'smi'llâhi mecrâhâ ve mürsâhâ inne rabbî le-gafûru'r-rahîm[216]

Ve yine kavlühü te'âlâ:

Ve ehleke illâ men sebaka 'aleyhi'-kavlü ve mâ âmen me'ahü illâ kalîlün.[217]

Anınla bile olanlar ne mikdar idiklerinde ve kimler idüklerinde ihtilâf vâki' oldı. Katâde eyitdi:

Gemiye girenler Nûh ve hatunı ve üç oglı ki Sâm ve Hâm ve Yâfes havâtînlarıyla pes cümleleri sekiz cân olur.

---

[216] Hud Suresi, Ayet 14; "Binin onun içine! Onun akıp gitmesi de durması da ismi Allah olan olaraktır!"

[217] Hud Suresi, Ayet 40; "... ve daha önce aleyhlerine hüküm verilmiş olanlar dışında, aileni ve tüm iman etmiş olanları yükle... Zaten Onunla beraber iman eden çok azdı."

İmâm-ı Kelbî ider:

Nûh Peygamber gemide olanlara emr itmişdi ki nitekim gemidedirler, münâkeha itmeyeler. Kelb dahı Nûh'un vasiyyetin tutmayup dişisiyle kavuşdugı sebebden ana dahı Nûh bed-du'â idüp eyitdi:

Allahümme'c'alhü 'usran.

Ya'nî:

Hüdâyâ, bunların münâkehaların sarb ve 'asîr it.

Pes ol günden berü kilâb kısmı münâkeha itdikçe biri birine yapışup niçe zahmet ve meşakkat çekerler.

İmâm-ı A'meş eyitdi:

Gemi halkı yedi cân, eyitdiler. Nûh, üç oglıyla ve ogullarının havâtınıyla...

İbni İshak ider:

Havâtîndan gayrı on er idiler. Nûh üç oglıyla ki Sâm ve Hâm ve Yâfes ve altı mü'min kişiler ki cümlesinin hatunları dahı bile idiler.

Mukâtil ider:

Er ve 'avratlardan yetmiş iki cân ve Nûh'un hatunıyla üç oglının havâtînlarıyla ki cem'an yetmiş sekiz cân idiler. Nısfı erkek ve nısfı dişiler idi.

İbni 'Abbâs ider:

Seksen kişi idiler ki birleri Cürhüm idi. Âdem Peygamberin gevdesini dahı gemiye komuşdı ve anı erkek ile dişilerin mâ-beyni fâsıla ve hâcize olsun deyü vaz' eylemişdi.

Çûn Nûh mü'minlerle gemiye girdi; yazın gögünci ayı idi ki Rûm lugatince ana "âb" dirler, ya'nî agustos, pes gemi içine hulûl itdiklerinde yerden bınarlar taşup ve gökden mânend-i sil bârânlar yagup nitekim Kurân-ı 'azîmi'l-bürhânda buyurur:

Fe-fetahnâ ebvâbe's-semâ'i bi-mâ'in münhemir ve feccernâ'l-'arza 'uyûnen fe't-tekâ'l-mâ'ü 'alâ emrin kad kudir.[218]

---

[218] Kamer Suresi, Ayet 11-12; "Biz de kuvvetle dökülen bir su ile semanın kapılarını açtık! Arzı da kaynaklarıyla fışkırttık da takdir edilmiş hükümle sular (birbirine) kavuştu!"

Ya'ni gök suyı ile yir suyı kavuşup kırk gün, giceleriyle, yerden ve gökden sular artup ve gemi su üstünde yüzüp cereyân eyledi. Nûh oglı Ken'ân dahı atasının kelâmıyla 'amel itmeyüp ve gemiye girmeyüp Nûh dahı ana kıgırup eyitdi:

Ey ogul, gel bizimle! Ol kâfirlerle olma!

Ol dahı cevâb virüp eyitdi bir yücerek taga çıkarım. Yüce mekânda olıcak su bana irişmez.

Nûh eyitdi:

Bu günde Hak Te'âlânın emrinden saklayıcı yokdur; meger bir kişi ki Allâh Te'âlâ ana rahm ide.

Mevc dahı Nûh ile Ken'ân'ın aralarında hâyil olup gark oldı. Sular dahı taglarca yücelenüp tâ ana vardı ki gâyet yücerek taglar üstüni on beş zirâ' aşmışdır.

'Âyişe radıya'llâhu anhâ resûlu'llâh 'aleyhi's-selâmdan:

Allâh Te'âlâ, Nûh kavminden kimseye rahm ideydi, ol küçürek ma'sûmun anasını rahm iderdi.

Sebeb bu ki ol hatun tûfânı gördükde ma'sûmın alup ve tag başına çıkup su dahı taga irüp ve hatunun gerdânına irdi. Hatun dahı ma'sûmı elleriyle yapışup ve kolların yukaru ref' idüp kaldırup su dahı ikisini toparlayup helâk eyledi.

Râvîler eyitmişler:

Gemi dahı altı ay kâmil yer üstüni gezüp ve Harem-i Şerîf'e irüp bir hafta çevresin tolaşup Âdem Peygamber hac itdügi beyt-i şerîfi Hak Te'âlâ sıyânet kılup ref' eyledi ki Beyt-i Ma'mûr odur. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm dahı Hacerü'l-esved'i Ebî Kubeys tagında saklayup gemi dahı Harem'i tavâf itdikden sonra Cûdî tagına gelinceye dek yürüyüp Cûdî didikleri Musıl topragında bir tagdır, pes anda karâr kıldı.

Mücâhid ider:

Tûfân belürdikde su havfından cümle taglar yücelenüp su dahı Allâh izniyle anları on beş zirâ' aşup lâkin Cûdî tagı Allâh'ın emrine mutî' olup tevâzu' itdügi sebebden su anı aşmayup gemi dahı anın üstünde sebât buldı.

Nite kim Cell ü 'Alâ buyurur:

Ve'stevet 'ale'l-Cûdiyyi.[219]

İbni 'Abbâs ider:

Cümle yer üstinde zî-rûh olan mahlûkât ve hayvânât ve eşcâr helâk olup illâ Nûh ve gemide olan mü'minîn ile necât buldı. 'Ûc ibni 'Unuk dahı sag kalup İbni 'Abbâs ider:

'Ûc, şol mertebe dirâz ve bâlâter idi ki buluta irerdi. Gemiye girmek içün Nûh'dan izin taleb idüp Nûh ana eyitdi:

Ey Tanrı 'adûsı seni götürmege me'mûr degilim, çık git, dedi.

Pes bu denlü tûfân suyı 'Ûc'ın dizlerine dek irmeyüp gemi dahı Cûdî üzerinde karâr itdikde Hak cell ü 'alâdan hitâb irdi ki:

Kîle yâ 'arzu'b-le'î ve mâ'eki ve yâ semâ'ü akli'î ve gîza'l-mâ'ü.[220]

Pes emr-i Kuddûsî ile yerden zuhûr iden su girü yire geçüp ve gökden nâzil olan sulardan işbu deryâ olmışdur. Yer suyının bakiyyesi dahı tûfândan sonra ancak kırk yıla dek kalup andan nâ-bûd ve nâ-bedîd oldı.

'Aliyyi'bni Zeyd, İbni 'Abbâs'dan rivâyet ider:

Havâriyyûn 'Îsâ Peygambere eyitdiler:

N'olaydı tûfânda gemide bulunanlardan bir âdemi ihyâ ideydin. Şifâhen tûfân haberin bize inbâ ve i'lâm eyleye idi.

'Îsâ dahı anları alup ve toprakdan bir tepeye gelüp andan bir avuç toprak alup:

Bunda yatanı bilür misiz? didikde Havâriyyûn:

Allâh ve resûli bizlerden a'lemdir, deyüp 'Îsâ eyitdi:

İş bu aldugım toprak Nûh oglı Sâm'ın topugı üstündendir.

Andan ol tepeyi 'asâsıyla urup izn-i Hakk'ıla, uru tur, didikde Sâm başından topragı silkerek turı geldi. Sakalı agarmış göricek ana eyitdi:

---

[219] Hud Suresi, Ayet 44; "(Gemi) Cudi'de (yüksek bir dağda) yerini aldı"

[220] Hud Suresi, Ayet 44; "Ey yeryüzü, suyunu yut! Ey semâ, (yağmurunu) kes" denildi. Su çekildi."

Öldügin vakt-i sabâh agarmak yogıdı.

Sâm eyitdi:

İş bu dem ki sen beni da'vet idüp hayât buldugumda kıyâmet kopdı. Havfından saçım sakalım agardı, didi.

Yâ Sâm bin Nûh, bize sefînenin haberin vir!

Sâm eyitdi:

Uzunlugı bin iki yüz zirâ' ve iniligi altı yüz zirâ' idi. Tabakaları dahı üç idi; ya'nî anbârları ki bir tabakasında canavâr ve hayvânat ve bir tabakada âdemiyân ve bir tabakasında dahı tuyûr idi. Hayvânâtların necâseti çogaldıkda Allâh Te'âlâ Nûh'a vahy itdi ki:

Fîlin kuyrugun dürdesin!

Nûh dahı anın kuyrugun dürticek andan iki tonuz zâhir olup biri erkek ve biri dişi, pes gelüp ol necâseti ve ol zibilligi yiyüp andan gemide sıçan çogalup gemide olan eşyâları dişleyüp kesmekle Allâh Te'âlâ Nûh'a vahy itdi ki:

Arslanın iki gözlerinin arasın ura.

Nuh öyle idicek arslanın burnından iki çetik ya'nî kedi çıkup biri erkek ve biri dişi idi, fi'l-hâl gemide olan sıçanları yidi. Andan Hazret-i 'Îsâ, Sâm'a eyitdi:

Dünya, tûfândan gark oldugun Nûh neden bildi?

Sâm eyitdi:

Kuzgunı haber içün gönderüp kuzgun dahı bir leş bulup üzerine konup eglendügi-çün hemîşe korkudan hâlî olmasun, deyü atam ana bed-du'a eyitdügi sebebden şenlik ve âbâdânlıkdan mahrûm olup korkusından dâyimâ issizlik ve beyâbânlık ihtiyâr eyledi. Andan kebûteri habere gönderdikde pervâz idüp ve sür'atle 'avdet kılup burnında zeytûn yapragı ve ayaklarında balçık eseri müşâhede idicek Hazret-i Nûh bildi ki 'azâb suyı zâyil olup yerin kurudıgın haber virdi ve ana mükâfât, dâyimâ emn ü itminân üzre olasın, deyü hayr du'â itmekle ol vaktden berü ülfet idüp evlerde sâkin olmışdur.

Havâriyyûn anı işitdiklerinde 'Îsâ'ya eyitdiler:

N'olaydı Sâm'ı bizimle kavmimize götürüp yanımızda kalaydı?

'Îsâ eyitdi:

Bir âdemin ki dünyâda rızkı kalmaya, sizlerle gitmek ne mümkin!

Yine evvelki hâletine rücû' it, deyü 'Îsâ söyledikde hemîn sâ'at kabrine düşüp hâk oldı.

Ehl-i târîh eyitdiler:

Hak Te'âlâ, tûfânı agustosun on üçünde viripdi ki Âdem 'aleyhi's-selâm hebûtından ol vakte dek iki bin iki yüz elli yıl idi. Gemiye recebin onuncısında girüp muharremin onuncısında çıkdı. Ol sebebden ol gün 'âşûrâ ile tesmiye olundı.

Gemide kâmil altı ay kaldılar. Çûn Nûh ve yârânları gemiden çıkdılar, Nûh sıyâm idüp ve cümle bile olan mahlûkât ve vuhûş ve tuyûrân gördükleri ve emân buldukları şükrânesine oruç tutdılar ve dinilmişdür ki:

Nûh ve gemi halkı bunca müddetde nazarları karagulıkda oldugı sebebden gözlerinin nûrı eksilüp pes gemiden çıkdıkları gün ki 'âşûrâ güninde gözlerine siyâh sürme çekmek emr olundılar.

İbni 'Abbâs ider:

Resûlu'llâh salla'llâhu 'aleyhi ve sellem buyurmuşdur, kim ki 'âşûrâ güni gözine siyâh sürme çeke aslâ göz agrısı görmeye ve rivâyet olundı ki Nûh gemi halkına kuruya çıkıcak Cezîre nâhiyesi topragında, bir mevzi'de yurt idinüp ve anda bir köy binâ idüp ki "Sûku's-Semânîn" ile meşhûrdur, andan Hak cell ü 'alâ Nûh'a vahy itdi ki bundan böyle yerde tûfân olmayısardır.

Pes tûfândan sonra üç yüz elli yıl dahı 'ömr sürüp andan öndin dahı tokuz yüz elli yıl kavmini da'vet idüp bu kavl üzere cümle Nûh'un 'ömri bin üç yüz yıl olmış olur.

Vakt-i vefâtında ana eyitdiler:

Dünyâyı nice gördün?

Ol dahı cevâb virüp eyitdi:

İki kapulı bir evdür ki birinden girüp birinden çıkdım.

Çûn 'ömrinin âhiri oldı, Sâm'ı velî'ahd idindi. Zîrâ büyücek oglı ol idi. Tûfâna gelince Sâm'ın 'ömrinden üç yüz toksan yıl mürûr itmişidi. Andan kendüye eyitdi:

Ey ogul, sana dört nesne tavsiye ideyim ki ikisinden yıgınasın ve ikisin işleyesin.

Ol nehy eyitdügim iki nesne anlardır ki Tanrı'ya şerîk tutmayup ve tekebbürlük ve 'ucub itmeyesin. Eger şirk ve kibrden dâne-i hurdece bir keşîde olıcak olursa mahrûm olur ve ol iki nesne ki işleyesin didim biri "Lâilâhe illâ'llâh" dimesi ve biri "Sübhâna'llâh"dır. Zîrâ yedi kat gök ve yedi kat yer kavışsa "Lâilâhe illâ'llâh" lafzası anlardan geçüp dergâh-ı Kibriyâ'ya su'ûd ider ve yine "Lâilâhe illâ'llâh" bir mîzân keffesine konulsa ve yedi kat gök ve yedi tabaka yeri keffe-i uhrâda vaz' olunsa, "Lâilâhe illâ'llâh" kamudan râcih gele.

BÂB:

Nûh Peygamberin fazîletlerin ve hısâl-i hamîdesin bildirir.

Bir kaç nev' üzeredir. Evveli budur ki anın ismiyle bir peygamber tesmiye olunmayup ve bu ismile anın-çun tesmiye olundı ki dâ'imâ kendi nefsi-çün aglayup nevha iderdi.

Şerî'atin evvel peygamberi ve ilk Hak 'ibâdetine da'vet idici ve halkı şirkden korkudıcı ve cümle yer halkı izhâr-ı ma'siyet eyitdikleriçün cümleleri du'âsıyla helâk idici ve dinilmişdür ki Hak Cell ü 'Alâ hazretleri tûfândan sonra Nûh'a vahy itmişdür ki:

Mahlûkâtı halk idem ve bana mutî' olsunlar deyü emr eyledim. Anlar dahı emrime 'âmil olmadıkları-çün gazabıma mazhar düşüp ve anların sebebiyle bana 'isyân itmeyenler dahı mu'azzeb olmışlar. Benî âdemin cürm ü günâhıyla kamu mahlûkâtım hâlik oldılar. Pes zât-ı ezeliyyeme kasem kılmışam, bundan sonra iş bu 'azâbla bir mahlûkumı ta'zîb itmeyem. Rûz-i haşre dek mehl ve ibkâ kılurın, kıyâmet oldukda herkese 'amelince cezâ ve mükâfât iderim, buyurdı.

Ve Nûh'un 'ömri sâyir enbiyâdan artıkdır ve lakabı "Şeyhü'l-enbiyâ" ve "Şeyhü'l-mürselîn"dir. Anın mu'cizesi hod vücûdında ve zâtında cem' olmuşdur. Zîrâ bin yıl 'ömr sürüp ne kuvveti eksilüp ve ne dişlerinden bir diş nâkıs oldı ve teblîg-i risâletde sâyir mürselînden zi-

yâde da'vet idüp gicede ve gündüzde ve gizlüde ve âşikârede muttasıl kavmini da'vet iderdi ve bir peygamber yokdur kavminden anın gibi cefâ ve ezâ ve şetm ve øarb görmiş ola. Ol sebebden Hak celle ve 'alâ buyurupdur:

Ve kavme Nûhin min kablü innehüm kavmen fâsikîn.[221]

Ve ahz-i mîsâkda Muhammedi'l-Mustafâ'nın ikinci rütbededir. Nitekim buyurur:

Ve iz ehaznâ mine'n-nebiyyîne mîsâkahüm ve minke ve min Nûhin.[222]

Ve yine celle ve 'alâ buyurmuşdur:

İnnâ evhaynâ ileyke kemâ evhaynâ ilâ Nûhin ve'n-nebiyyîne min ba'dih.[223]

Ve rûz-i mahşer kamu halkdan evvel Hazret-i Muhammed 'aleyhi's-selâm ve Nûh sinlerinden çıksalar gerekdir ve sefîneyi ana teshîr idüp sanâ'atin ta'lîm eyledi ve gemide olan mahlûkâta Hak Te'âlâ emîn kılup ve sefîneyi su üstünde yürütdürüp "Şekûr" ismiyle müsemmâ oldı. Nite kim buyurur:

Zürriyete men hamelnâ ma'a Nûhin innehü kâne 'abden şekûran.[224]

Ve anı selâm ve bereketle tekrîm idüp nite kim buyurur:

Yâ Nûhü'hbit bi-selâmin minnâ ve berekâtin 'aleyke.[225]

el-Âye...

---

221 Zariyat Suresi, Ayet 46; "Daha önce de Nuh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış fâsık bir kavimdiler."

222 Ahzab Suresi, Ayet 7; "Biz peygamberlerden (verdiğimiz elçilik görevini yapmak ve hak dine davet etmek hususunda) kuvvetli bir ahit almıştık; senden, Nuh'tan..."

223 Nisa Suresi, Ayet 163; "Biz, Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik."

224 İsra Suresi, Ayet 3; "(Ey) Nuh ile beraber (gemide) taşıdıklarımızın torunları... Muhakkak ki o, çok şükreden bir kul idi."

225 Hud Suresi, Ayet 48; "Ey Nuh, sen ve seninle beraber olanlardan oluşacak halklara bizden selâm ve bereketlerle in!"

Muhammedi'bni Ka'b ider:

Ol selâm sâyir mü'minînin erkegine ve dişisine rûz-i kıyâmete dek lâhık olmuşdur ve Âdem'den sonra ikinci atadır ve zürriyyet ve nesil andan kalmışdır.

Semüre'bni Cündüb rivâyet ider:

Resûl Hazretleri buyurmuşdur:

Nûh'un üç evlâdı togup Sâm ve Hâm ve Yâfes'dir. Sâm 'Arab ve Fâris ve Rûm atalarıdır ve Hâm Kârelerin ataları ve Yâfes Türk ve Ye'cûc ve Me'cûc atasıdır.

'Atâ ider:

Nûh, Hâm'a bed-du'â kıldı kim ogullarının saçları kulaklarına irmeye. Ol sebebden cümle Kârelerin saçı uzamayup dâ'imâ kıvırcıkdır ve her kanda iseler Sâm ve Yâfes evlâdlarına kul ve hidmetkâr olalar.

Nûh dahı gemiden çıkıcak yeri üç oglına bölüp taksîm eyleyüp Sâm'a yerin ortası ki Beyti'l-makdis ve Nil ve Furât ve Decle ve Seyhûn, Ceyhûn içinde olup Nîl'in şark tarafına dek hükm iderdi.

Hâm'a dahı Nîl'in garb tarafından cümle magrib eyâletini kıbleye varınca tevcîh eyledi.

Yâfes dahı cümle maşrık vilâyetini tevfîz eyleyüp ol sebebden Hak celle ve 'alâ Kurân-ı celîli'l-bürhânda buyurur[226]:

Ve ce'alnâ zürriyetehü hümü'l-bâkıyne[227] innâ kezâlike neczi'l-muhsinîne[228] innehü min 'ibâdinâ'l-mü'minîne.[229]

---

226 [71]24-[81]18.

227 Saffat Suresi, Ayet 77; "Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık."

228 Saffat Suresi, Ayet 80; "Doğrusu biz muhsinleri (müşahedelerinde Hak'tan gayrı bulunmayanları) böylece mükâfatlandırırız!"

229 Saffat Suresi, Ayet 111; "Muhakkak ki o, iman eden kullarımızdandır."

IV. Ahmed Cevdet Paşa *Kısas-ı Enbiyâ' aleyhisselâm ve Tevârih-i Hulefâ'*, İstanbul 1308[230]

Hazret-i İdris göğe çekildikten sonra âdemoğulları doğru yoldan ayrıldılar ve butlara tapar oldular. Cenab-ı Hak onlara Nuh aleyhisselâmı gönderdi.

Hazret-i Nuh nice yıllar kavmini tevhide davet eyledi. Yalnız oğlu Sam ve Ham ve Yafes ile karıları ve diğer pek az kimesneler iman edip sairleri kulak asmadı. Hak kendüsinin Yam namında bir oğlu dahi imana gelmedi.

Nuh aleyhisselâm kavmine nasihat ettikçe onlar ona cevr ü eza ve anı tahkir ederlerdi. Nihayet kendüsine ye's geldi ve onlara beddua etti. Duası kabul oldu ve gemi yap, diye Allah tarafından kendüye vahiy geldi.

Hazret-i Nuh kırda ve sudan uzak bir mahalde gemi yapmaya başladı. Kavmi oradan geçerken onunla eğlenürlerdi, peygamber idin, dülger oldun, derlerdi, o dahi:

Hoşimdi, biz de sizinle eğleniriz, der idi.

Gemi bitti, tufan alâmetleri zuhur etti, Hazret-i Nuh müminler ile gemiye bindi ve her nevi hayvanlardan birer çift aldı.

Her taraftan su yürüdü. Hazret-i Nuh oğlu Yam'ı dahi gemiye davet eyledi. Ben dağa çıkar kurtulurum, diye gemiye girmedi. Bugün Allah'ın merhametinden başka sığınacak yer yoktur, diye Hazret-i Nuh nasihat ederken araya bir dalga girdi, Yam boğuldu.

Babalık bu, Yam'a Hazret-i Nuh mükedder oldu. Ne çare ki Cenab-ı Hak cümle müşriklerin helâkini irade buyurmuştu. Yam dahi müşrik olduğundan onlara katıldı.

---

[230] Ahmed Cevdet Paşa (ö. 1312/1895) tarafından yazılmıştır. Eserinin ilk altı bölümü sağlığında, 1308'de, İstanbul'da basılmış; tam ve hatasız ilk neşri ise kızı Fatma Aliye Hanım tarafından ancak 1331/1915 yılında yapılabilmiştir. On iki cüzdür. Hz. Âdem'den başlayarak bütün peygamberler, İslâm dininin ortaya çıkışı, Hulefâ-i Râşidîn ile Emevi-Abbasi halifeleri, diğer Türk-İslâm devletleri ve Osmanlı tarihinin 1439 yılına kadar olan ilk devirlerinden bahseder.

Tufan her tarafı kapladı, su dağları aştı, yeryüzündeki insanlar ve hayvanlar hep telef oldu.

Ol hâlde Nuh'un gemisi dağlar gibi büyük dalgalar arasında yüzerdi. İşte bu vechile tufanın hikmeti altı ay kadar sürdü. Sonra Allah'ın emriyle yağmurların arkası kesildi ve sular çekildi.

Gemi Cudi dağının üzerine oturdu ve gemidekiler selâmet buldu. Bir başka âlem oldu.

Ondan sonra nâs Hazret-i Nuh'un üç oğlundan üredi. Onun için Nuh aleyhisselâma "İkinci Âdem" denildi.

Arap ve Fars ve Rumun babası Sam ve Sudan halkının babası Ham ve Kabâil, Türkün babası Yafes'tir.

Âdemoğulları böyle bir büyük belâ görmüş-iken sonra yine azıttılar ve yollarını sapıttılar. Tevhid-i Bârî'yi unuttular, butlara tapdılar.[231]

---

[231] Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiyâ' aleyhisselâm ve Tevârih-i Hulefâ'*, İstanbul 1308, s. 4-6.

Söz konusu eserde, diğer *kısas-ı enbiyâ*'lardan farklı olarak son derece kısa, İsrailiyattan ve mübalağadan uzak bir bilgilendirme ile karşılaşılır. Eğitim-öğretim gayesi güdüldüğünden, sade bir dil, açık ve anlaşılır bir uslûpla yazılmıştır.

14. Yüzyılda Eski Anadolu Türkçesine Çevrilmiş Bir Kısas-ı Enbiyâ Metninde Nuh Peygamber Öyküsü

Emine Yılmaz*
Nurettin Demir**

Giriş

Bilindiği gibi *Ḳışaṣ-ı Enbiyā*, kutsal kitaplardaki peygamberlerin yaşamları, dini önderlerin mücadeleleri, Tanrı düşmanlarının cezalandırılması gibi konularda dini, efsanevi bilgi içeren eserlerin ortak adıdır. İlk örnekleri önce Arap sonra Fars edebiyatında görülen *Ḳışaṣ-ı Enbiyā* metinlerinin en bilinenlerinden biri Ṣa'lebī'nin *Kitābu 'arā'isi'l-mecālis fī ḳışaṣi'l-enbiyā'* adlı eseridir.

Ṣa'lebī'nin farklı Türk dillerine değişik tarihlerde çevrilmiş olan eserinin Eski Anadolu Türkçesine yapılmış çevirileri de bulunmaktadır. Bu çevirilerden biri yayına hazırlamış olduğumuz 954 sayfalık Türk Dil Kurumu nüshasıdır.[1] Bu nüsha, Ṣa'lebī'den Eski Anadolu Türkçesine çevrilmiş metinler içinde Marmara nüshasından sonraki en geniş metindir ve büyük olasılıkla en eskisidir. Türkçeye, 14. yüzyılda Aydınoğulları döneminde çevrilmiştir. Çeviriyi yapan ve çoğaltanla ilgili bilgi yoktur.

---

* Prof. Dr. Emine Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
** Prof. Dr. Nurettin Demir, Başkent Üniversitesi, Ankara.

1 Bk. Yılmaz, Demir, Küçük'ün baskıdaki yayını.

Yazma,[2] yaratılış öncesinden başlar ve *Kısasi'l-Enbiyā*'ların çoğunda olduğu gibi Hz. Muhammed'le biter.

Çok hacimli olan yazmada, diğer öyküler gibi Nuh peygamber öyküsü de farklı varyantlar içerir. Nuh peygamberin öyküsünün anlatıldığı, yazmada 14 sayfa tutan bölümde (100-114 arası), farklı nakledici̇ler tarafından farklı biçimlerde anlatılmış olan ayrıntılara da yer verilir.

Kısas-ı enbiyā'daki Nuh öyküsü aşağıda, Türkiye Türkçesiyle, varyantlardan arındırılarak öyküdeki zaman akışına göre özetlenmiştir. Daha sonra öykünün tamamı çeviri yazıyla verilmiştir.

Nuh Öyküsünün Türkiye Türkçesine Aktarımı (özet)

İnsanoğlu iki gruba ayrılmıştı. Şis oğlanları dağda, Kabil oğlanları ovada yerleşmişti. Dağda yaşayanların kadınları çirkin erkekleri güzel, ovada yaşayanların erkekleri çirkin kadınları güzeldi. Şeytanın kışkırtmasıyla dağdaki erkeklerin bir kısmı ovaya indi ve ovadaki güzel kadınlarla fesat iş işlediler.

Adem peygamberin vasiyetine göre Şis oğularının Kabil oğulları soyundan olanlarla evlenmesi yasaktı. Buna rağmen zamanla dağdaki erkeklerin hepsi ovaya iner, Kabil oğlanlarının kadınları onları evlerine alır ve fesat iş işlerler. Kabil soyu çoğalır ve yeryüzünde fesat artar. Bunun üzerine Tanrı, Kabil oğlanlarına ve Şis oğlanlarının bir kısmına Nuh peygamberi gönderir. Bu sırada elli yaşında olan Nuh, tam 950 sene Kabil oğlanlarını Tanrı yoluna çevirmeye çalışır, ama başaramaz. Nuh, sonunda onlara beddua eder. Tanrı Nuh'un bedduasını kabul ederek Nuh'tan bir gemi yapmasını ister.

Gemi yapmasını bilmeyen Nuh, Tanrının yol göstermesiyle önce bir sac ağacı diker. Tam kırk yıl ağacın büyümesini bekler. Bu arada Tanrının isteğiyle Kabil oğullarının kadınları kısır olur ve hiç çocuk

---

[2] Yazmayla ilgili ayrıntılı bilgi için Yılmaz ve Demir'in kaynaklar bölümünde verilen çalışmalarına bakılabilir.

doğmaz. Ağaç büyüyünce Cebrail, Nuh peygambere gemi yapmasını öğretir. Gemi tamamlanınca, Tanrı, Nuh peygambere, her türlü canlıdan erkekli dişili iki taneyi gemiye almasını buyurur. Tufan başlayınca Nuh her canlıdan ikişer tane gemiye yükletir. Bu sırada şeytan da eşeğin kuyruğuna yapışarak gemiye girer. Gemi üç katlıdır. Nuh, geminin ilk katına yırtıcıları, evcil hayvanları ve kuşları, ikinci katına küçük hayvanları koyar. Kendisi, eşi ve üç oğlu Sam, Ham ve Yafis ile eşleri de üçüncü kata yerleşir.[3]

Nuh, gemide, erkeklerle dişiler arasında ilişkiyi yasaklar. Ancak oğlu Ham bu yasağa uymaz. Nuh bunun üzerine Ham'ın soyunu lanetler. Ham'ın soyu kara olur. Öyküye göre bütün zenciler ve karalar Ham soyundan gelir.

Tufan başladıktan 40 gün sonra gemi su üzerinde hareket eder. Nuh'un oğlu Kenan, babasıyla dargın olduğu için gemiye binmemiştir. Kenan, babasına, dağa çıkarak boğulmaktan kurtulacağını söyler ama bu sırada bir dalga babayla oğulun arasına girer, Kenan hemen ölür.

Gemi altı ay boyunca bütün yeryüzünü dolaşır. Kabe'nin bulunduğu yere gelince bir hafta etrafında dolaşarak tavaf eder. Tanrı Kabe evini göğe yükselterek tufandan korur. Gemi sonunda Cudi dağına gelir ve orada durur. Tanrı, Cudi dağını suya batmaktan korur.

Bu arada yeryüzündeki bütün canlılar yok olmuştur. Gemi dışında sağ kalan tek insan Uc bin Unuk'tur. Uc bin Unuk o kadar uzun boyludur ki bulutu sıkıp suyunu içer ve balığı denizden çıkarıp, eliyle güneşe tutup pişirerek yer. O da Nuh'un gemisine binmek ister ama Nuh, Tanrının böyle bir buyruğu olmadığını söyleyerek kabul etmez. Su bütün dağları bastığı halde Uc bin Unuk'un dizlerine bile çıkmaz. Gemi Cudi dağında durunca, Tanrı yere ve göğe sularını çekmeyi buyurur. Su çekilir, sel suyundan geriye bugünkü denizler kalır.

Öyküye göre, İsa peygamberin havarileri İsa'dan, Nuh'un gemisini görmüş birini diriltmelerini isterler. İsa bunun üzerine Nuh'un oğlu

---

[3] Yani gemide yer alan insanoğlu sayısı sekizdir; ancak hikayede bu rakamın farklı anlatıcılarca 72, 78 ve 80 olarak nakledildiği de belirtilir.

Sam'ı diriltir. İsa, Sam'dan Nuh'un gemisini anlatmasını ister. Sam şunları anlatır: "Geminin uzunluğu iki yüz arşın, eni altı yüz arşındı. Üç katlıydı. Birinde yılkılar, birinde kuşlar ve birinde insanlar bulunmaktaydı.

Gemide tezek ve pislik çoğalınca Nuh filin kuyruğunu sıvazladı ve erkekli dişili domuz düştü. Bunlar gemideki pisliği yedi. Fareler çoğalınca Nuh, arslanın iki gözünün arasına vurdu ve arslanın burnundan ve ağzından erkekli dişili kedi çıktı. Kediler fareleri yedi."

İsa, Sam'a, Nuh'un, yeryüzünün tümüyle suya battığını nereden anladığını sorar. Sam şöyle cevap verir: "Nuh, haber getirsin diye önce kargayı gönderdi, ama karga bir çürümüş gövde gördü ve onu yemekle meşgul oldu. Bunun üzerine Nuh ona korkaklık bedduasında bulundu ve karga korkak oldu, bu yüzden evlere yaklaşmaz. Sonra Nuh bir güvercin gönderdi. Güvercin burnuyla bir zeytin yaprağı ve ayağıyla balçık getirdi. Nuh ona dua etti ve güvende olmasını diledi. Güvercin bu yüzden evlere yaklaşır, boynundaki yeşil halka da bundandır." Sam bunları anlattıktan sonra İsa'nın sözüyle yine toprak olur.

Nuh ve yanındakiler gemiye bindiklerinde Recep ayının onu geçmişti ve gemiden indiklerinde Muharremin onuncu günüydü. Bu yüzden o güne *aşure* dendi. *Aşure*, Arapçada onuncu demektir. Nuh ve yanındakiler gemide toplam altı ay kalmışlardır. Gemiden çıkınca Bakarada bucağında bir köy yaptılar. Bu köye seksen kişi köyü anlamında *Karyetü Semaniye* denildi. O seksen kişi Nuh'a iman edenlerdi.

Nuh, tufandan sonra 350 yıl daha yaşadı ve ölmeden önce yeryüzünü üç oğluna paylaştırdı.

Yazıçevrimli Metin (100-115. sayfalar arası)

100

tanrı ta'ala eyitdi *ve'tlu 'aleyhim nebee nuhin* [10/71] *el-ayete* ya'ni ya Muhammed Nuh habarın bulara söylegil (7) ve okıgıl ve ol Nuh bin Lemke bin Mütevişilih bin Ahnuh bin Yarid bin Mehlayil bin Anuş ibnü Kaynan (8) bin Şist ibni Adem *'as*dur ve Nuhun anası Kaynuş idi Berakil kızı pes tanrı ta'ala Nuhı Kabil (9) oglanlarına viribidi ve Şis oglanlarınun dahı bir nicesine İbnü 'Abbas eyitdi adem oglanları iki bölük olmışıdı (10) bir bölügi yazılarda yirlenmişidi ve bir bölügi tagda ve ol tag kavmınun erenleri görklü ve 'avratları çirkinidi ve yazı (11) kavmınun 'avratları görklü ve erenleri çirkin idi iblis 'aleyhi'l-la'ne bir görklü yigit suretile ol yazı (12) kavmından bir ere geldi kulluga yaraşdı kulluk ideriken düdük gibi bir nesne eyledi çaldı bir ün çıkdı kim ademiler (13) hiç anun gibi ün işitmedügidi pes ol yörede işidildi dirilüp ol üni işidüp bayram idinürlerdi 'avratlar bezenüp (14) erlere karşu çıkup ve erenleriyle karışup oynarlarıdı pes tag kavmından bir er yazıya indi buların (15) bayramına irişdi bularun 'avratları görklüligin gördi pes girü taga çıkdı ve ol kavma habar kıldı pes tag kavmı

101

(1) ovaya bularunıla karışdılar pes 'avratlar erile karışup fesad ve yavuz iş işlediler nitekim tanrı eyitdi *ve la teberracne* (2) *teberruce'l-cahiliyyeti'l- ula* (33/33) İbnü 'Abbas eyitdi Adem *'as* vasiyyet eylemişidi Şis oglanları Kabil (3) oglanları soyından evlenmeye ve Şit oglanları Ademün tabutın bir yazıda koyup üstine divar yapmışlarıdı Kabil (4) oglanlarından kimse ol tabuta yakın gelmesedi ve ana Şis oglanları gelüp yardım dileyüp istigfar (5) kılurlardı pes Şit oglanlarından yüz görklü yigit tagdan indiler görelüm atamuz kardaşı Kabil oglanları (6) neyler ve nite-durur kaçan indiler 'avratlar karşu çıkup buları aldılar ve evlerine girüp bunca zaman eglendiler kaçan (7) bular eglendi yüz yigit dahı eyitdiler işbu kardaşlarumuz ne eglendi varalum görelüm kaçan ol yigitler yine (8) tagdan indi 'avratlar karşu çıkup anları dahı eve alup fesada meşgul oldılar çün böyle oldı (9) Şis oglanları kamu tagdan

indiler ve Kabil soyından 'avratlar ve karışup fesad kıldılar pes Kabil soyı (10) çogaldı hatta kim yir toldı ve fesad çogaldı pes tanrı ta'ala Nuh peygambarı bulara viribidi ve Nuh *'as* (11) elli yaşındayıdı pes bularun içinde bin yıldan elli eksük yıl tamam eglendi buları tanrıya (12) kıgırdı tanrı 'azabından buları korkutdı ve tanrı cevrin bulara söyledi nitekim tanrı habar virdi *kale rabbi inni da'avtu* (13) *kavmi leylen ve neharen* [71/5] *felem yezidhum du'a'i illa firaran* [71/6] Nuh eyitdi ya rabbi bayık ben kavmumı dün gün (14) sana kıgırdum pes benüm du'am ve ben kıgırdugum bulara arturmadı illa kaçmak ve yüz döndürmek Zahhak (15) rivayet kıldı İbnü 'Abbasdan kim Nuh *'asa* ol kadar ururlarıdı kim keçe sarup

102

(1) evinde bıragurlarıdı görürlerdi kim ölmiş bir sa'atdan sonra çıkardı ve yine halkı tanrıya kıgır[ur]-(2)-dı kim ol halkun imanından nevmiz oldı ve kimse iman getürmedügin bayık bildi pes ol kavumdan bir er (3) geldi bir giçi oglı arkasında ve 'asasına söykenüp durdı ve eyitdi iy ogul gey sakıngıl kim işbu koca seni (4) aldamaya ol oglan eyitdi iy ata beni yire kogıl ve 'asanı elüme virgil pes 'asasın ol oglancugun (5) eline virdi oglan 'asa alup Nuhdın yana yöridi pes Nuh eyitdi ya rabbi kullarun bana ne işledügin görürsin (6) eger kullarunda hacetün varısa bulara togrı yolı göstergil eger dilegün benden ayrugısa bana katlanmak (7) ve döyümlik virgil ta gendü hükmün ve dilegün işleyince pes tanrı ta'ala vahiy kıldı kim *ennehu len yu'mine min kavmike* (8) *illa men kad amene* [XI/36] ya'ni şol birkaç kim iman getürdi andan ayrugı iman getüresi ve sana inanası degül pes (9) tanrı ta'ala Nuhı ol kavm iman getürmeginden nevmiz kıldı ve habar virdi kim ol kavumdan ata bilinde ve ana (10) karnında hiç mü'min kalmadı pes böyle bilicek Nuh du'a kıldı eyitdi ya rabbi *rabbi la tezer 'ale'l-arzi mine'l-* (11)*-kafirine deyyaren* [71/26] ya'ni iy çalabum kafirlerden yir yüzinde deyyar komagıl pes tanrı ta'ala anun du'asın müstecab (12) kıldı ve buyurdı kim gemi eylegil hatta kim kelam- ı mecid içinde eyitdi *ve-sna'i'l-fulke bi-a'yunina ve vahyina* [11/37] pes (13) Nuh eyitdi ya rabbi gemi ne-durur tanrı eyitdi agaçdan evdür kim su üstinde yörür ta kim bana 'asi olanları (14) gark eyleyem ve yir yüzin bularun murdarından arıdam Nuh eyitdi ya rabbi su kanı tanrı eyitdi ben neye kim dilerisem

(15) kadirem eyitdi ya rabbi agaç kanı eyitdi agaç dikgil kim bitsün pes Nuh sac agacın dikdi

103

(1) ve kırk yıl anun üzere geçdi Nuh hiç bularun içün eyü du'a kılmadı pes tanrı ta'ala bularun 'avratları (2) rahmın kısır kıldı kim hiç 'ayal dogmadı kaçan ol agaç tamam irdi tanrı buyurdı kim ol agacı kesdi (3) kurıtdı ve tahtalar eyledi andan eyitdi ya rabbi nite eyleyeyin tanrı [eyitdi] üç suretile eylegil başın bidnus (4) başı gibi ve gögsi kuş gögsi gibi ve kuyrugı bidnus kuyrugı gibi yokaru egri kılgıl ve üç tabaka kılgıl (5) ve kapuların iki yanından kılgıl uzunın seksen arşun ve inin elli arşun ve yüksekligin otuz arşun (6) kılgıl ve arşun didügi kol uzunınca-durur andan tanrı ta'ala cebra'ili viribidi kim Nuha gemi yapmak ögretdi (7) pes Nuh agaçlar kesüp ve demür mihlar eyleyüp ve gemi aletin dirşürüp işleridi ve ol kavm anun (8) katından geçerlerdi ve eydürlerdi işbu delü agaçdan ev eyledi su üstinden yörümek içün diyüp (9) gülerlerdi nitekim tanrı *ve kullema merra 'aleyhi meleun min kavmihi sahiru minhu* [11/38] ya'ni nice bölük kavm kim andan geçerdi anı masharaya (10) dutarlardı Nuh eydürdi *in tesharu minna feinna nesharu minkum kema tesharune* [XI/38] ya'ni siz beni masharaya dutarsız (11) ben dahı sizi masharaya dutam göresiz ve 'azab gelüp rusvay olıcak tiz bilesiz andan tanrı ta'ala vahiy (12) kıldı Nuh[a] kim gemi işin tiz dut kim bana 'asi olanlara gazabum katı oldı pes Nuh yonıcılar (13) kiriye dutdı ve oglanları Sam ve Ham ve Yafis bile gemi yonardı pes geminün uzının altı yüz altmış (14) arşun kıldı ve inin üç yüz otuz arşun ve yüksekligin otuz üç arşun kıldı ve bu İbnü (15) 'Abbas kavlıdur Zahhak rivayeti içinde pes gemi tamam eyledi içinde[n] taşından ziftledi

104

(1) sıvadı ve demür mihıla berkitdi nitekim eyitdi *ve hamelnahu 'ala zati elvahin ve dusurin* [LIV/13] ve tanrı ana zift bınarı (2) akıdı virdi kim kaynayu çıkardı hatta kim anunıla gemi tamam sıvadı kaçan gemi işinden farig oldı (3) tanrı vahiy kıldı kim cümle dürlü canavardan iki iki irkeklü dişilü ol gemiye yükletgil ta kim südi (4) kesilmeye

pes tanrı ta'ala denizden kurudan tagdan yazıdan canavarlar ana viribidi ve tanrı ta'ala tennur kaynadugın (5) Nuha nişan kıldı ve eyitdi kaçan göresin kim tennurdan kaynayu su çıka gemiye bingil ve senünile bilendeki (6) kavım ve canavarları dahı yükletgil nitekim eyitdi *hatta iza ca'e emruna vefare't-tennuru* [11/40] ya'ni kaçan (7) bizüm 'azabumuz gelse ve tufan olup tennur kaynasa gemiye bingil ve canavarlardan iki iki yükletgil amma 'alimler ihtilaf (8) kılmışdur kaçan tennur kaynaya didügi ne-durur 'Ali *raziya'l-lahu 'anhu* eyitdi ya'ni kaçan irte dogsa ve subh nurlansa (9) İbnü 'Abbas eyitdi ya'ni kaçan yir yüzinden su çıksa ve 'Arab yir yüzine tennur dir Katade eyitdi tennur didügi cümle (10) yir yüzinde bir yüksek ve görklü yirdür Hasan eyitdi tennur didüginden murad şol tennurdur kim (11) etmek bişürürler ve ol bir demür tennur idi ve ol Havvanun idi ta kim miras kalu kalu Nuha degdi pes (12) Nuha eydildi kaçan görsen ol demür tennur kaynar gemiye bingil pes ol tennur kaynadı Nuhun 'avratı (13) anı bildi pes Nuha habar eyledi ihtilaf kılmışlardur kim ol tennur ne yirdeyidi Mücahid eyitdi (14) ol Kufede idi Suddi rivayet kıldı Şa'biden kim and içiben eyitdi ol tennur Kufedeyidi (15) ve eyitdi kim Nuh gemiyi Kufe mescidi içinde eyledi ve ol tennur Gitde kapusınun sag yanındayıdı

105

(1) kaçan Nuh *'as* anı gördi kim kaynar pes 'azab indügin bildi cümle hayvanı iki iki gemiye yükletdi (2) nitekim tanrı buyurdı *kulnahmil fiha min kullin zevceyni-sneyni* [XI/40] İbnü 'Abbas eyitdi tanrı ta'ala kırk (3) gün dün yagmur viribidi pes geyikler ve kuşlar Nuha geldi yagmurdan kaçup pes Nuh cümle canavarlardan iki (4) iki yükletdi evvel gemiye bırakdugı karıncayıdı ve son yükletdügi işek idi kaçan hımar gögsine degin (5) gemiye bindi iblis anun kuyrugına yapışdı pes kıçı çökdi gemiye girmedi pes Nuh eyitdi girgil pes (6) hımar kalkıdı yine girmedi Nuh eyitdi yanılup ve unıdup kim girgil[4] eger şeytan senünleyise dahı kaçan (7) böyle dise iblis ol hımarun kuyrugın kodı pes ol gemiye giricek bile girdi pes Nuh eyitdi iy (8) tanrı düşmanı seni bunda kim givürdi ol eyitdi sen eyitmedün mi kim gir eger şeytan bi-

[4] Yazmada *görgil*.

leyise dahı Nuh eyitdi (9) çıkgıl iy tanrı düşmanı ol eyitdi çıkmazvan ve beni bile götürsen gerek Malik bin Süleyman-ı Heravi eyitdi (10) yılanıla 'akreb Nuha geldiler ve eyitdiler bizi dahı götürgil Nuh eyitdi siz iki ziyan ve belaya sebebsiz sizi (11) gemiye koymazvan ol iki eyitdiler bizi götürgil ve biz payendan olavuz her kim senün adunı okırısa biz ana ziyan (12) degürmeyevüz pes her kim yılandan ve 'akrebden korkup eydürse kim *selamun 'ala nuhin fi'l-'alemin* [37/79] *inna* (13) *kezalike neczi'l-muhsinine* [37/80] yılan ve 'akreb ana ziyan kılmaya habar virdi bana (14) Ebu 'Abdu'l-lah Hüseyin bin Muhammed ol eyitdi hadis (15) kıldı bana İbrahim

106

(1) bin Halid ol eyitdi hadis kıldı bana Rebbah ol eyitdi hadis kıldı bana 'Abdu'l-hamidi Vahab (2) bin Münebbihden kim kaçan tanrı ta'ala Nuha buyurdı kim her canavardan iki iki gemiye yüklede Nuh eyitdi ya rabbi arslanıla (3) sıgır ve çetükile bile gögercin nite dutam tanrı eyitdi anlarun arasına düşmanlık kim bırakdı eyitdi ya rabbi (4) sen bırakdun tanrı eyitdi girü ben barışık bıragam kim birbirine ziyan degmeye pes yırtıcıları ve yılkıları ve kuşları evvelki (5) tabakada kodı tanrı ta'ala arslana ısıtma viribidi gendü nefsine meşgul oldı yılkılar (6) kayısı kalmadı pes andan ötürü eydildi şi'r *ve ma'l-kelbu mahmumen ve intale 'umrehu 'ala innema'l-*(7)*-humma 'ala'l-esedi'l-verdi* uşak canavarları ikinci tabakaya koydı gendü ve bilesindeki adem oglanı yokarugı (8) tabakaya girdi ve karıncayı dahı gendüyile yokarugı tabakada kodı şefkat eyledi kimse basmasun (9) didi ol geminün kavmı kim tanrıyı zikir eyledi ve *ve ehleke illa men sebeka 'aleyhi'l-kavlu* [11/40] didi ve ol kim (10) Nuha eyitdi ol kaçdı ve kimleridi 'alimler ihtilaf kılmışdur Katade eyitdi gemide Nuh varıdı (11) ve 'avratı ve üç oglı ve Sam ve Ham ve Yafis ve bularun 'avratları pes kamusı sekiz gişiyidi (12) pes Ham gemi içinde 'avratına yakın geldi Nuh du'a kıldı kim tanrı anun dölin soyın kara kıldı (13) pes cümle zengiler ve karalar andan kaldı Kelbi eyitdi Nuh *'as* buyurdı madam kim gemide olalar (14) hiç irkek dişiye yakın varmasun pes it buyruk sıdı birbirine katıldı Nuh du'a kıldı (15) *allahumme'c'alhu 'usran* ya'ni iy Bar-ı Huzaya anun dölemegin düşvarlık birle kılgıl didi A'meş

107

(1) eyitdi ol gemideki yidi gişiyidi Nuhıdı ve üç oglı ve üç gelini İbnü İshak eyitdi 'avratlarından artuk (2) on gişiyidi Nuh ve üç oglı ve dahı altı gişi kim Nuha iman getürmişleridi ve bularun 'avratları (3) Mukatil eyitdi yitmiş iki gişiyidi ve Nuh 'avratı ve üç oglı ve üç gelini pes kamu yitmiş (4) sekiz gişiyidi İbnü 'Abbas eyitdi ol gemideki tamam seksen gişiyidi bularun birisi Hüm idi (5) ve Nuh *'as* Ademün tabutın dahı gemiye koydı ve erile 'avrat arasına anı divar (6) ve perde eyledi kaçan Nuh *'as* gemiye bindi ve iman getürenleri dahı bile aldı ve ol ab (7) ayı içindeyidi süryan dilince pes yidinci yir altındagı ulu denizün bınarları deprendi pes yir (8) üstine su çıkdı ve gökden yagmur indi dulkuklar agzından iner gibi nitekim tanrı eyitdi *fe-fetahna* (9) *ebvabe's-sema'i bima'in munhemirin* [54/11] *ve feccerne'l-arza 'uyunen fe'l-teka'l-ma'u 'ala emrin kad kudira* [54/12] ya'ni gökler (10) kapusın açduk dökündü suyıla ve yirlerde bınarlar akıtduk ta su birbirine kavuşdı ya'ni gök suyı yir (11) suyına kavuşdı pes gökden indi ve yirden çıkdı hatta kim çokaldı deniz gibi oldı sulara destur (12) olup ve gökden yagmur yagmaya başladugından ta su gemiyi götürince kırk gün geçdi kaçan kırk gün düni (13) güni yagdı pes su gemiyi götürdi ve Nuhun oglı Ken'an atasından yüz döndürmişidi gemiye binmedi pes Nuh (14) ayrılmak vaktında ana kıgırdı kim iy oglum bizümile bile gemiye girgil ve kafirlerden olmagıl nitekim eyitdi (15) *ya buneyye-rkeb ma'ana ve la tekun ma'a'l-kafirine* [XI/42] Ken'an eyitdi taglara çıkam beni sudan ve gark olmakdan

108

(1) saklaya Nuh eyitdi *la 'asime'l-yevme min emri'l-lahi illa men rahime* [2/43] ya'ni tanrı emrinden bu gün kimse (2) kurtulmaz meger tanrı esirgedügi pes Nuhıla anun arasına bir mevc girdi ve Ken'an andak gark (3) oldı pes sular çokaldı ve taglar üstine çıkdı İbnü 'Abbas eyitdi su şol kadar yükseldi (4) kim yir yüzindeki yüksek tag üstinde on biş arşunıdı 'Ayişe rivayet kıldı peygambar-(5)-dan kim tanrı ol vaktın eger kimseyi esirgeyesimişse oglan anasın esirgeyedi ve ol eyle-(6)-dür kim bir 'avrat oglancugın katı severidi ve garkdan korkup anı aldı tag üstine çıkdı (7) gördi kim su irdi pes otururken oglın götürdi örü dur-

dı kaçan su ol 'avratun bogazına çıkdı (8) pes iki eli birle oglanı yokaru götürdi hatta kim ikisi bile gark oldı eger tanrı esirgerimişse (9) oglan anasın esirgeyedi didügi oldı andan ol gemi yöridi yir yüzin cümle altı ay içinde (10) gezdi ta kim Ka'be haremine geldi Zahhak eyitdi kaçan Nuh *'as* dilerdi kim gemi yöride (11) eydürdi *bi-smi'l-lahi mecraha* [XI/41] pes gemi yörürde kaçan durmak dilese eydürdi *bi-smi'l-lahi mursaha* [11/41] (12) pes gemi dururdı nitekim eyitdi *bi-smi'l-lahi mecraha ve mursaha inne rabbi legafurun rahimun* [XI/41] kaçan Ka'be (13) yirine geldi bir hafta anun yöresinde tavaf kılup çevrüldi tanrı ta'ala ol evi kim (14) Adem peygambar ana hac kılurıdı garkdan saklayup göge götürdi ol ev beytu'l- ma'mur-durur (15) ve cebra'il *'as* hacere'l-esvedi Ebi Kubeys tagında gizledi kaçan yidi gün

109

(1) tamam Ka'be haremin tavaf kıldı pes yöridi ta kim Cudiye irdi ve ol Mevsıl yirinde bir tag-(12)-durur pes anda karar kıldı Mücahid eyitdi taglar kamu burunlandı ve uzandı su irmesün (3) diyü pes on biş arşun yokaru cümle tagdan su geçdi ve Cudi tagı alçaklık eyledi (4) tanrı emrine boyun virdi pes gark olmadı ve gemi dahı anda karar dutdı nitekim eyitdi *ve'stevet* (5) *'ala'l-cudiyyi* [XI/44] İbnü 'Abbas eyitdi Cudi tagında gemi karar kıldı yir yüzinde nekim canlu varısa (6) kamu helak oldı dünya içinde hiç canlu kalmadı illa Nuh ve anun birle gemideki (7) ve dahı Huc bin 'Unuk kaldı nitekim tanrı eyitdi *ve kile bu'den li'l-kavmi'-'alimine* [XI/44] İbnü 'Abbas (8) eyitdi 'Uc bin 'Unuk şöyle uzundı kim bulıdı sıkardı suyın içerdi ve balıgı deniz içinden çıkarup eli (9) birle güneş gözine dutup bişürürdi andan yiridi pes ol Nuha eyitdi beni gemiye bindürgil Nuh (10) eyitdi gitgil iy tanrı düşmanı kim bana buyurmadı pes cümle tagları su basdı 'Ucun dizine (11) çıkmadı kaçan gemi Cudi tagında durdı tanrı eyitdi *ya arzu-bla'i ma'eki* (11/44) (12) ya'ni iy yir suyını sorgıl ve iy gök suyun çekgil pes su gitdi ve eksildi (13) işbu denizler gökden inen tufan suyından kaldı rivayet kıldı 'Ali bin Zeyd bin (14) Cud'an Yusuf bin Mihrandan İbnü 'Abbasdan kim eyitdi havariler 'İsaya eyitdiler (15) bir ölü diri kılsan kim ol Nuh gemisin görmiş olsa pes 'İsa anları aldı bir üyük katına

110

(1) vardı pes andan bir avuç toprak aldı eyitdi bilür misiz işbu nedür eyitdiler tanrı bile ve tanrınun (2) peygambarı bile pes 'İsa eyitdi işbu üyük Nuh oglı Samun topragıdur pes 'asayıla ol (3) depecügi urdı ve eyitdi durgıl tanrı desturıyıla şolok sa'at başından topragı silke duru (4) geldi sakalı agarmışıdı 'İsa eyitdi öldügünde sakalun ak mıdı eyitdi yigidiken öldüm velikin (5) şimdi kim diri oldum kıyamet kopdı sandum anun korkusından agardum pes 'İsa eyitdi bize Nuh (6) gemisinden söylegil Sam eyitdi anun uzını bin iki yüz arşunıdı ve anun ini altı yüz arşunıdı (7) ve ol üç tabakayıdı bir tabakada yılkılar ve birisinde kuşlar ve birisinde ademiler dururdı kaçan (8) gemi içinde ters ve tezek çokaldı tanrı ta'ala Nuha vahiy kıldı kim filin kuyrugın sıgagıl pes (9) filün kuyrugın sıgadı irkeklü dişilü hınzir düşdi pes tersi ve çirki yidi (10) arıtdı kaçan gemi içinde sıçan çogaldı ve geminün iplerin kesmege başladı tanrı Nuha vahiy (11) kıldı kim arslanun iki gözi arasına urgıl pes Nuh urdı arslanun burnından irkeklü dişilü (12) çetük çıkdı sıçan kırmaga yüz dutdı andan 'İsa *'as* Sama eyitdi yir yüzi cümle (13) gark oldugın Nuh nite bildi Sam eyitdi kargayı viribidi kim habar getüre karga vardı murdar (14) gevde buldı yimege meşgul oldı pes Nuh ana korkaklık du'a kıldı andan ötürü (15) sak oldı ve evlere yakışmaz andan Nuh gögercin viribidi şolok sa'at vardı burnıla

111

(1) bir zeytun yapragın ve ayagıla balçık getürdi pes Nuh bildi kim kamu iller gark olmış pes Nuh (2) ana iminlik du'asın kıldı şundan ötürü evlere yakışdı ve imin oldı ve ol yaşıl tavk kim (3) anun boynındandur ol sebebden oldı andan havariler 'İsaya eyitdiler Sam bizümile gelse ava (4) varsavuz bize keleci idi virse pes 'İsa eyitdi ol gişi kim rızkı dükenmişdür size nite uysun (5) andan 'İsa eyitdi *'ud büizni'l-lahi* ya'ni girü dön tanrı desturıla pes şolok sa'at Sam girü (6) toprak oldı tarih ehli ulular eyitdi tanrı ta'ala tufan viribidükde Nuh 'ömrinden altı (7) yüz yıl geçmişidi ve ab ayınun on üç güni geçmişdi amma Adem *'as* yire indükden (8) sonra iki bin yıl dahı iki yüz elli altı yıl tamam olıcak tufan oldı ve Nuh kavmıyıla gemiye (9) bindükde recebün onı geçmişdi ve muharremün onuncı güni içinde gemiden çıkdı-

lar pes andan ötürü ol güne (10) 'aşura dindi ve 'aşura 'arab dilince onuncı dimek olur ve gemi içinde tamam altı ay mukim (11) oldılar kaçan Nuh ol kavmıla gemiden selamat çıkdılar pes Nuh tanrıya şükür idüben oruc dutdı (12) ve gendü bilesindeki ademilere ve canavarlara buyurdı pes kamusı ol gün oruc dutdı ve eyitmişlerdür kim (13) ol kavmun suya çok bakmakdan gözler[i]3 kararmış ve hıyre olmışdı pes Nuh 'aşura güni içinde (14) gemiden çıkdılar sürme dürtinmek buyurdı habar virdi bize Ebu 'Ömer bin Ebi'l-Furati ol eyitdi (15) hadis kıldı bana 'Abdu'l-lah bin Muhammed bin Ya'kub ol eyitdi hadis kıldı bana 'Abdu's-samed

112

(1) İbnü Fazl ol eyitdi hadis kıldı bana Muhammed bin 'Abdu'l-Melik Mervezi ol eyitdi hadis kıldı bana (2) Muhammed bin 'alt Huveylidden 'Abdu'r-rahmandan Zahhakden İbni 'Abbasdan kim eyitdi peygambar *'as* (3) eyitdi her kim 'aşura güni sürme dürtünürse hergiz gözi agrımaya eyitmişlerdür kaçan Nuh bilesindeki (4) kavmıla gemiden çıkdı Cezire yirinde Bakarada bucagında yir dutdı ve andan köy yapdı ve ol köye Karyetü (5) S'emaniyne didiler ya'ni seksen gişi köyi anunçun kim ol seksen gişi kim Nuha iman getürmişidi (6) her birisi bir tam yapmışıdı andan tanrı Nuha vahiy kıldı kim ayruk yir yüzine tufan inesi degül-durur (7) ebeda ve Nuh tufandan sonra üç yüz dahı elli yaşadı peş Nuhun 'ömri binden elli eksük (8) yıl idi andan tanrı anun canın kabz eyledi ayruk 'alimlerün kavlı bu-durur ve hem tevrit içinde dahı (9) böyledür 'Avn bin Ebi Şeddad eyitdi Nuh tufandan sonra binden elli yıl eksük yaşadı (10) ol üç yüz elliden artuk kim tufandan ilerü kavın içinde yaşamışıdı pes bu kavl üzerine (11) Nuhun cümle 'ömri bin üç yüz yıl-durur rivayet kılındı kim kaçan Nuh ölüme hazır oldı (12) eyitdiler işbu uzun 'ömrüni nite egledün eyitdi bir ev gibi kim iki kapusı var bir kapudan girdüm ve biri- (13)-sinden öte çıkdum pes kaçan ölüme hazır oldı oglı Sama vasiyyet[5] eyledi ve Sam (14) tufandan ön Nuhun toksan sekiz yaşı içinde dogmışıdı pes Nuh Sama

5 Yazmada *gizler*.

eyitdi iy ogul (15) iki nesne sana vasiyyet kılurın ve iki nesneden seni andan

113

(1) yıgarın biri tanrıya şirk getürmek ve biri tekebbürlik her gişinün kim gönlinde hardal danesince şirk (2) ya tekebbürligi ola ol gişi hergiz uçmaga girmeye ve amma ol iki kim işlegil diyü vasiyyet kılurın (3) ol- durur kim ben *la ilahe illa'l-lahu* dimegi ve *subhana'l-lahi* dimegi çok gördüm tanrıya ulaşdurur (4) imdi vasiyyet olsun *la ilahe illa'l-lahu* çok digil kim eger *la ilahe illa'l-lahu* dimek terazunun (5) bir ayasına urulsa ve yidi gök ve yidi yir içindekiyile bir ayasına konsa *la ilahe illa'l-lahu* agır gele (6) ve dahı vasiyyet olsun kim *subhana'l-lahi* çok digil4 kim halkun du'ası ol-durur ve anı dimegile (7) rızklanurlar faslu fi hasayis nuh 'aleyhi's-selam **bu fasl Nuh** (8) **'asun işlerin ve hassaların beyan kılur** ve ol on biş hasletdür ve evvel oldur kim (9) anun adına ayruk peygambar yogıdı ve ana Nuh anunıçun dindi kim nevha kılup gendü nefsiyiçün çok (10) aglardı ve şeri'at peygambarlarınun evvelkisi olıdı ve evvel tanrıya kıgıran ve evvel şirkden yıgan (11) olıdı ve evvel ana 'asi olup anun du'asıla 'azab gördi ve cümle yir yüzinün halkı anun (12) helak oldı eydilmişdür kim tanrı ta'ala tufandan sonra ana vahiy kıldı kim ben halkumı yaratdum (13) ve bana ta'at kılmaga buyurdum bular 'asi oldılar ve benüm gazabuma müstehak oldılar pes 'asi (14) olanlar yazıgıyla 'asi olmayana dahı 'azab virdüm ve adem oglanı yazugından ötürü cümle mahluk (15) bile helak kıldum pes gendüzüme and içdüm kim ayruk benden sonra halkuma bunun gibi 'azab

114

(1) eylemeyem velikin dünyayı kullarum arasında devlet yirin kılam nekim eyü yavuz dünyada işleyeler benüm katuma dir-(2)-genicek cezasın virem ve dahı cümle peygambarlardan 'ömri uzunıdı ve peygambarlarun ulusıyıdı ve mürsel-(3)-lerün şeyhiyidi ve anun kerameti gendü nefsindeyidi anunçun kim bin yaşı içinde hiç dişi düşmedi (4) ve kuvvatı eksilmedi ve hiç peygambar ümmetini ol kıgırdugı gibi kıgırmadı ve ol dünin günin (5) aşikare ve ugurlayın dine kıgırdı ve hiç

peygambar ümmetinden ol gördügi 'azab gibi urulmak (6) ve sögülmek ve cefa ve incinmek görmedi nitekim tanrı eyitdi *ve kavme nuhin min kablu innehum* (7) *kanu kavmen fasikine* [LI/46] ve dahı kavl içinde ve vahy içinde Muhammedi Mustafanun ikincisiydi (8) nitekim eyitdi *ve iz ahazna*[6] *mine'n-nebiyyine misakahum ve minke ve min nuhin* [XXXIII/7] dahı eyitdi *inna evhayna* (9) *ileyke kema evhayna ila nuhin* [IV/163] ve evvel yirden Muhammedden sonra ol kopa ve dahı bir haslet ol-(10)-dur kim tanrı ana gemi virdi ve gemi pişesin ana ögretdi ve su üstinde anı yörütdi ve ana şükürlü kulum (11) didi nitekim Kur'an içinde eyitdi *innehu kane 'abden şekuran* [XVII/3] dahı anı selamıla ve berekatıla (12) agırladı nitekim eyitdi *ya nuhuhbit bi-selamin minna ve berekatin 'aleyke ve 'ala umemin mimmen me'ake* [11/48] ya'ni (13) ya Nuh gemiden ingil selamat[lı]gıla selam ve berekat sana ve senün bilendeki ümmete olsun (14) Muhammed bin Ka'bu Kurati eyitdi ol seksen gişi soyından ta kıyamete degin nice mü'min er ve 'avrat (15) gelürse cümle ol selam altına girdi ve dahı tanrı ta'ala anun zürriyetin kıyamete degin eksimedi

115

(1) baki kıldı nitekim eyitdi *ve ce'alna zurriyyetehu humu'l-bahine* [37/77] rivayet kıldı Hasan Sümre bin Cündübden kim (2) ol eyitdi peygambar *'as* eyitdi Nuhun oglı üçidi Sam ve Ham ve Yafis amma Sam (3) 'Arab ve Faris ve Rum atasıdur ve Ham karalar atasıdur ve Yafis Mogol ve Ye'cuc ve Me'cuc atası-(4)-dur 'Ata eyitdi Nuh du'a kıldı Ham kim anun oglanlarınun saçı kulaklarından geçmeye ve anun oglanları (5) Sam ve Yafis oglanlarına kul ola pes kaçan Nuh ve anun zürriyeti gemiden çıkdı Nuh yir yüzin cümle (6) üç oglına üleşdürdi pes yirün ortasın Sama virdi pes Beyte'l-Mukaddis ve Nil ve Furat (7) ve Dicle ve Seyhun ve Ceyhun ve dahı kamu anun içindeki ve ol Kaysundan ta Nilün maşrı-(8)-kdag[ı] ucına degin ve cenub yili kopdugı yirden ta şimal yili çıkdugı yire degin ve Ham[a] Nilin magrıbdagı (9) yanına degin ve cenub yili kopdugı yirden ta Seyhundan dabur yili çıkdugı yire degin ve Yafise Kaysundan (10) virdi ve anun ardın ta sa-

---

[6] Yazmada *degül.*

ba yili çıkdugı araya degin nitekim eyitdi *ve ce'alna zurriyyetehu humu'l-bahine* [37/77] (11) *ve terekna 'aleyhi fi'l-ahirine* [37/78] *selamun 'ala nuhin fi'l-'alemine* [37/79] *inna kezalike neczi'l-muhsinine* [37/80] *innehu* (12) *min 'ibadina'l-mu'minine* [37/81]

Kaynaklar

Yılmaz, Emine - Nurettin Demir (2009a), "Ṣa'lebî'nin *Kitābu 'arā'isi'l-mecālis fî ḳıṣaṣi'l-enbiyā*'sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri", *Journal of Turkish Studies, Volume 33/II, Festschrift in Honor of Cem Dilçin*, Guest ed. Zehra Toska, Harvard University, 2009, s. 357-370

Yılmaz, Emine - Nurettin Demir (2009b), "Kısas-ı Enbiya'dan Eski Anadolu Türkçesinin Söz Varlığına Katkılar I", *Festschrift to Commemorate the 80th Anniversary of Prof. Dr. Talat Tekin's Birth*, Editör Emine Yılmaz, Süer Eker, N. Demir, *International Journal of Central Asian Studies*, Volume 13, Korea, s. 495-517

Yılmaz, Emine - Nurettin Demir (2010), "Ḳısas-ı Enbiyā'dan Eski Anadolu Türkçesinin Sözvarlığına Katkılar II", *Studies on the Turkic World. Festschrift in Honour of Stanisław Stachowski* edited by E. Mańczak-Wohlfeld and B. Podolak, Kraków 2010: 215-226

Yılmaz, Emine - Nurettin Demir - Murat Küçük (baskıda), *Kısas-ı Enbiya, Türk Dil Kurumu Nüshası, Metin, Sözlük-Dizin, Notlar*, TDK, Ankara.

Hadislerde Nuh

Bihâru'l-Envâr'da Hz. Nuh (as) Rivayetleri

Fazıl Agiş*

İran'da Safevîler döneminde mollabaşı makamında olan Allame Muhammed Bâkır Meclisî (1037-1111/ 1627-1698) tarafından kaleme alınan, bir hadisler ansiklopedisi özelliği taşıyan 110 ciltlik "Bihâru'l-Envâr El-Câmiatu li-Dureri'l-Ahbâri'l-Eimmeti'l-Ethâr", kısacası "Bihâru'l-Envâr", daha da kısası "Bihâr" adıyla bilinen eserinin 11. cildi Kitâbu'n-Nubuvve, 4 bâbdan sonra Âdem ve Havvâ (as)'ın ve evladının kıssaları 9 bâbda anlatıldıktan sonra da Nûh, Hûd ve Sâlih peygamberleri kıssaları ile ilgili bâblara gelir. Bu bâbların ilk 3 bâbı Hz. Nûh'a ayrılmıştır.[1]

Bihârü'l-Envâr; babası ve ilk hocası Muhammed Tâkî Meclisî'den sonra 2. Meclisî olarak anılan yazarın asıl şöhretini sağlayan en önemli çalışması olup Şiî-İmâmî rivayetlerin tamamını içeren Arapça bir ki-

---

* Dr. Fazıl Agiş, Elazığ.

1 Bu konu, Yahya Âbidî Zencânî ve Abdurrahîm Rabbânî-i Şîrâzî'nin redaksiyonu ile Muessesetu'l-Vefâ'da 1403 Hicrî/1983 Miladî'de Beyrut (Lübnan)'ta 2. Baskı olarak sunulan kitabın 285-342. sayfalarında yer almaktadır. Bu eser, elektronik ortamda www.aalulbayt.org sitesinde Kitaplar/Hadis ve İlimleri kısmında 209/26. Sırada yer almaktadır. Bu e-kitabın 285-342. sayfalarını Hz. Nuh (as)'a ayırmıştır. Aynı eser, ayrıca www.ahl-ul-bait.org sitesinde pdf. Adope reader ile Merkez-i Tahkikât-i Komputerî-i Ulûm-i İslâmî tarafından yayınlanırken Hz. Nûh (as) ile ilgili kıssa rivayetleri c. 11, s. 113-137 arasında geçmektedir. Bihâr, ayrıca defalarca basılmıştır.

taptır. 400 civarında Şiî eserinden yararlanılarak kaleme alınan ve birçok Sünnî âlimin eserine de atıflar yapılan XIX. yüzyıl başlarından itibaren basılmaya başlanmış hadisler ansiklopedisi özelliği taşıyan önemli bir kaynak eserdir ve üzerinde muhtelif çalışmalar da yapılmıştır.

Allâme, bu eserinin bu bölümünde Şeyh Sadûk'un kaleme aldığı 'Uyûnu'l-Ahbâri'r-Rızâ (as), Emâliyu Şeyh Sadûk (Muhammed b. Hasan el-Kummî), Hisâl, Kemâlu'd-Dîn veya İkmâlu'd-Dîn, 'İlelu'ş-Şerâî, Meâniyu'l-Ahbâr'ı; Kutbuddin Ravendî'nin Kısasu'l-Enbiyâ'sı, Kuleynî'nin (Ebu Ca'fer Muhammed b. Ya'kub) El-Kâfî'si, Ebu Ca'fer Muhammed b. Abdillah el-Himyerî el Kummî'nin Kurbu'l-İsnâd'ı, El-Havâic, Tefsîru'l-Kummî (Tefsîru Ebu'l-Hasen Ali bin İbrâhîm) ve Tefsîru Ayyâşî (Ebu'n-Nasr Muhammed b. Mes'ûd b. Ayyâş es-Sulemî es-Semerkandî), Ebu Ali Fazl b. Hasan'ın Mecmâ'u-l-Beyân adlı tefsiri, Ebu'l-Hasan Ali b. Huseyin Mes'ûdî'nin İsbâtu-l Vasiyyesi gibi Oniki İmam'a inananların (Şiatu İsnâaşeriyye) kitaplarından rivâyetleri toplaması yönünden İslâm âleminde kabul edilen ortak hadis anlayışını ve nerelerde farklılıklar olduğu yönünde ışık tutmaktadır.

Bu kitabın bu bölümünde Hz. Muhammed (saa), Hz. Ali (Birinci İmam), İmam Ali Zeynu'l-âbidîn (Dördüncü İmam), İmam Muhammed Bâkır (Beşinci İmam) ve Caferu's-Sâdık (Altıncı İmam), İmam Aliyyu'r-Rıza sekizinci İmam), İmam Aliyyu'n-Nakıy el-Askerî (Onuncu İmam) gibi Oniki İmam'dan bazılarından rivayet edilen haberleri içermektedir. Bir imam babalarından rivayet ettiğinde, hadis silsilesinde kendinden önceki imamlar kastedilmektedir. Bu haberlerin râvî silsileleri de verilmiştir.

Arapça olan bu metinleri rivayet eden kitap ve râvîleri ile rivayetlerdeki farklılıklarıyla Türkçe'ye çevirerek tek tek sunuyorum. Ancak, 3. Bâb'da 80'den fazla rivayet var; bunların çoğu da birbirlerinin tekrarı olduğundan ancak ilginç konuları özetleyerek vermek zorundayım. Metinde parantez içindeki ifadeler, nüsha farklarındaki anlatımlardır. Küçük puntolardaki sayfa numaraları, söz konusu nüshada verilen sayfa numaralarıdır.

Allame Meclisî, Hz. Nuh (as) ile ilgili bu kısmı üç bâba ayırarak anlatırken 1. Bâb; O'nun doğumu, ömrünün müddeti, vefatı, adları ve

bu adların verilmesi sebepleri, yüzük kaşında ne yazıldığı ve hayatı hakkında çeşitli rivayetlere dayanarak bilgi vermektedir. 2. Bâb'da mekârim-i ahlâkından, boyu ve bosu, karakteri hakkındaki haberleri naklederken, İblis ile olan macerasından, çoluk çocuklarından ve bunlardan gelen kavimlerden, kendisine gelen vahiylerden, kendisinin hikmetli sözleri ve ettiği dualardan ve buna benzer rivayetleri nakletmektedir. Burada Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ayetlerin tefsirini verirken özellikle Tabersî'nin ve Beyzavî'nin tefsirlerinden de iktibasta bulunmakta olması dolayısıyla, Hz. Nuh'un hakkında söylenen ve yazılanlarla karşılaştırmalar yapılması açısından önemli bir kaynak rolünü üstlenmektedir. 3. Bâb'da da Peygamberlik görevine bi'seti, kavmine uyarıları ve Tûfân olayı hakkında oldukça geniş rivayetler literatürü özelliğini sunmaktadır. 3. Bâb'da Hz. Nûh'la (as) ilgili Kur'ân ayetlerini verir; bu ayetlerin Türkçe meâllerinde rahmetli üstadım Abdülbâki Gölpınarlı'nınkini kullanmayı tercih ettim. Çünkü üstad, Arapça diline ve edebiyatına oldukça hâkim olduğu gibi, din konusunda da mezhepler, tarikatlar ve bunlardaki her yönünü dile getirebilen ender bulunur âlimlerdendi; ayrıca Türk dili ve edebiyatında da bir otoritedir. Üstad, ayrıca Biharu'l-Envâr'ı incelemiş ve meâlinde de bu eserde geçen tefsirlere başvurmuştur. Kaynak olarak gösterilen tefsirlerdeki kelime açıklamalarına uygun olarak Türkçe'ye aktarabilmiştir.

Aşağıda Nûh (as) kıssasıyla ilgili metnin tercümesi verilmiştir:

Nuh - Peygamberimize Ve Âline Selâm - Kısasının Bâbları

Bâb 1. Ona Selam Olsun! Ömrünün Müddeti, Doğumu ve Vefatı, Onun Adının Verilmesinin Sebepleri, Yüzük Kaşinin Nakşi Ve Ahvâli

1. Şeyh Sadûk, 'Uyûnu'l-Ahbâri'r-Rızâ 'Aleyhisselâm (s. 217) ve Emâlî'sinden (s. 274) naklen; Sa'd'den, Berkıy'den, Muhammed bin Ali el-Kûfî'den, El-Hasan bin Ali bin Ebî Ukbe'den (veya El-Akab), El-Huseyin bin Hâlid'den, İmam Ali er-Rıza'dan (as):

Allah Azze ve Celle, Nuh'a (as) gemiye binmeden önce şöyle vahyetti: "Ya Nuh boğulmaktan korkarsan bin defa tehlil getir, sonra

seninle olanlarla birlikte boğulmaktan kurtulmak ve güvende olmak için bana dilekte bulun" dedi. Nuh ve beraberindekiler gemide yerleşmeden ve halatı kaldırmadan önce üzerlerine rüzgârın hızlı şekilde esmesi üzerine Nuh, boğulmadan emin olmak ve daha tufan vakti gelmeden Süryani dilinde bin defa " Heluliya ya mâriyâ etkan" dedi. Yelken ile halatlar yerleşince ve gemi hareket ettiğinde Nuh (as): "Gerçekten boğulmaktan beni kurtaracak Allah'ın sözünü söylemeden hareket edemem" demişti. "Yüzüğünde de "Lâ ilâhe illallah-Ya Rabbî beni islah et" bin defa nakşedilmişti" diye buyurdu. Hisâl'de de Şeyh Sadûk; Babası, Ahmed bin İdris'ten, o El-Eş'arî'den, o Abdullah bin Ahmed'den, o Muhammed Ali Es-Sayir'den, El-Huseyin bin Hâlid'den aynısını rivayet etmektedir.

2. Şeyh Sadûk Emâlî'sinde: El-Hemdânî Ali'den, o da babasından o Ali bin el-Hakem'den o Hişâm bin Sâlim'den, o da Es-Sâdık Ca'fer bin Muhammed aleyhimâ's-selâm'dan dedi: "Nuh (as) 2500 yıl yaşadı; bundan 850 yılı peygamberliğinden önce ve 1000 yılın 50 yılı hariç, kavmini Hakk'a davet etmede geçirdi. 200 yıl gemi yapımında 500 yıl gemiden indikten sonra ve su çekildikten sonra şehirler yaptı.

Hisâl'de, (c. 1, s. 162): Oğulları ülkelerde yerleşti. Sonra, O güneşlenirken ölüm meleği ona geldi ve "selâmun aleyke (selam senin üzerine olsun)" dedi; Nûh (as) da selama karşılık verdi ve ona "ne istiyorsun (bazı nüshada "niye geldin") ey ölüm meleği" dedi. Bunun üzerine, ölüm meleği: "ruhunu kabzetmek için geldim" dedi. Bunun üzerine ona: "seni güneşten gölgeye girmeye (bazı nüshada "güneşten gölgeye yer değişmeye") davet ediyorum" dedi. Nuh (as) ona "evet" (olur) dedi ve yerini değiştirdi, sonra "Ya ölüm meleği! Bu dünyada geçirdiğim müddet, güneşten gölgeye geçmem kadar oldu, şimdi emrolunduğu gibi ruhumu kabzet" dedi ve ruhu kabzoldu.

Kısasu'l-Enbiyâ 'Aleyhimusselâm ve Şeyh Sadûk Emâlî'sinde (s. 306) babasından isnad ederek S'ad'den, İbn-i Hâşim'den, Ali bin Hakem'den, bâzı ashabından Sâdık (as) da buna benzer rivayette bulunmuştur.

Kemâlu'd-dîn (s. 288'de) yazıldığı gibi İbn-i Velîd'den, Saffâr'dan, İbn-i İsâ'dan, Ali bin Hakem gibilerden nakletti. Diyorum ki, Tabersî

(rahmetullahi aleyh)'nin Mecmau'l-Beyân'da (c. 4, s. 435) dediği gibi: Ali bin İbrahim bin Hâşim, Ali ibn-i Hakem'den, bâzı ashabımızdan İmam Caferu's-Sâdık (as)'tan buna benzer rivayetler zikredilmiştir.

3. 'İlelu'Şerâyi' (s. 198) ve 'Uyûnu'l-Ahbâri'r-Rızâ 'Aleyhisselâm'da (s. 135): Şamlının biri Hz. Emirulmu'minîn Ali (as)'dan Nûh (as)'ın adının ne olduğunu sorduğunda, Hz. Ali (as): "İsmi Seken'dir, ancak elli yıldan başka bin yıl kavmi için nâhe ettiğinden (inleyerek ağladığından) adına Nûh denmiştir", buyurdu.

4. 'Uyûnu'l-Ahbâri'r-Rızâ 'Aleyhisselâm'da: Babam S'ad'dan, İbn-i İsâ'dan, İbn-i Ma'rûf'tan, Ali bin Mehziyâr'dan, Ahmed bin Hasan Meysemî'den belirttiği gibi Ebû Abdullah Caferu's-Sâdık: "Nûh (as)'un adı 'Abdulgaffâr idi, ancak nefsine nâhe ettiği (inleyerek ağladığı) için Nûh diye adlandırıldı" diye buyurdu. Kummî Tefsiri'nde de bu rivâyet, mürsel olarak nakledilir (s. 304).

5. 'İlelu'Şerâyi (s. 198; Kısasu'l-Enbiyâ 'Aleyhimusselâm, s. 21): İbn-i Velîd, Saffâr'dan, İbn-i İsâ'dan, İbn-i Ebî Necrân'dan Sa'îd bin Cenâh'tan bâzı ashabımızdan rivâyete göre Ebû Abdullah Cafer (as): Nûh'un adı Abdulmelik idi, ancak beş yüz yıl ağladığı için Nûh adı verildi" diye buyurdu.

6. 'İlelu'Şerâyi (s. 198; Kısasu'l-Enbiyâ 'Aleyhimusselâm, s. 21): Babam, Muhammed 'Attâr'dan, İbn-i Ebân'dan, İbn-i Evreme'den kimlerden naklettiği gibi, Sa'îd bin Cenâh'tan, Ricl'den naklettiğine göre Ebû Abdullah Caferu's-Sâdık (as): "Nûh'un adı Abdulâlâ idi, ancak beş yüz yıl ağladığı için Nûh adı verildi" diye buyurdu. Sadûk (rahmetullahi 'aleyh); "Nûh'un adı üzerine haberlerin hepsi de ihtilâfsızdır ve ittifak hâlindedir. Abdulgaffâr, Abdulmelik ve Abdulâlâ şeklinde adlandırılması ubudiyetinden (kulluğunun göstergesinden) dolayı sabit olmuştur" demektedir.

7. Me'âniyu'l-Ahbâr'da (s. 18): "Nûh kelimesinin mânası nefsine nâhe etmesinden ve beş yüz yıl ağlamasındandır; kavminin sapkınlıkta olmasından yıllarca ağlayıp inledi" denmektedir.

8. Kısasu'l-Enbiyâ 'Aleyhimusselâm'da: Nûh'un babası Lemek; onun babası da Metuşaleh, onun babası da Ehnuh ki o İdris (nebi)'dir.

O da Bered (doğrusu Yered) oğlu; o da Mehlâil'in oğlu, o da Kıynân oğlu, o da Enûş oğlu, o da Şit ((Şeys) peygamber))'in oğlu, o da Âdem'in oğludur -Aleyhimu's-selâm (Onlara selam olsun).

9. Kısasu'l-Enbiyâ 'Aleyhimusselâm'da Şeyh Sadûk'a dayanarak, o da Vehb'e dayandığı rivayette: Nûh (as) bir marangozdu. "Edeme" yani esmere yakındı, uzun ve ince yüzlü, iri gözlü, ince baldırlı, etli uyluklu, uzun sakallı, geniş ve uzun bedenliydi. Kızdığında şiddetle azarlardı. Allah onu peygamberlikle görevlendirdiğinde sekiz yüz elli yıl töhmet altında kaldı. Ancak elli yıl bekleyerek bin yıl Allah'a davet ettiyse de inananların artacağı yerde, tuğyanda olanlar arttı. Kavminden üç asır geçince onlardan bir adam, henüz küçük olan kendi oğlunu alarak geliyor, Nûh (as)'ın baş ucunda dikiliyor ve şöyle diyor: "Ey oğulcuğum benden sonra yaşarsan bu deli adama aldırma".

Beyân: "edeme" kelimesi esmere yakın, buğday renkli anlamına gelir ve iki şeyin arasını bulmak anlamından Âdem'e mâil olduğunu belirtir.

10. Şeyh Sadûk; Ali bin Ahmed'e, El-Esedî'ye, Sehl'e, Abdulazîm el-Hasanî'ye dayanarak şöyle dedi:

"İmam Ali (Takîy) bin Muhammed el-Askerî (as)'den işittiğimde diyor ki: " Nûh (as), iki bin beş yüz yıl yaşadı; bir gün gemide uyurken rüzgâr, eteğini açarak avret yerini ortaya çıkardı. Ham ve Yâfes buna güldüler; Sâm, bu ikisini azarladı ve gülmekten men etti. Nûh (as) uyanınca o ikisine "Azîz ve Celîl Allah, siz ikinizin zürriyetini kıyamet gününe kadar Sâm'ın zürriyetine hizmetçiler eylesin, çünkü Rabbime her ikiniz için beddua ettim, ikinize kargışımın işareti ikinizin zürriyetinde açıkça yok olmayacak, Beyazlık işareti de Sâm'ın zürriyetinde belirgin olarak dünyada kalacak. Bütün siyah renkliler Hâm'ın çocuklarında oldu; bütün Türk, Sekalibe, Yecüc ve Mecüc ve Çinliler Yafes'ten, bütün beyazlar da Sâm'ın çocuklarından oldular.

Allâhu Teâlâ, Nûh aleyisselâm'a şöyle vahyetti: Gökkuşağını kullarım ve şehirlerim üzerine emin olmaları için kıyamet gününe kadar benimle yarattıklarım arasında boğulmaktan güven delili olarak ve benden ahdine vefa edenlere alâmet olarak kararlaştırdım.

İblis Nûh (as)'a gelerek şöyle dedi: "Bende senin için azametli bir el vardır, bana nasihat et, ben kardeşlerinden değilim. Nûh (as) sözlerine ve sorunlarına cevap verip günaha girmekten kaçındı. Allah, ona sözlerini ve sorusuna hüccetlerle karşılık vermesi için vahyetti. Sonunda Nûh (as): "Söyle" dedi; İblis: "Âdem oğlunu cimri veya haris veyahut hasud (kıskanç) ya cebredici ya aceleci olarak bulursak onu hızlıca topu kapmak gibi elde ederiz; bu ahlâkın kendilerinde toplandığı kimseye bize benzediğinden istekli şeytan adını veririz. Nûh (as) da: "Azametli el nedir ki onunla ne yaptın?" İblis: " Sen Allah'a davet ettiğin dünya halkını bir anda ilhak eder ateşe (cehenneme) gönderirim ve sonunda sen boş kalırsın, nasıl ki, uzun zamandan beri davetinle meşgul oldundu ya" (diyerek Tufanda boğulanları ima eder).

11. Kemâlu'd-Din (s. 80-81): Maceyleveyh ve İbn-i Mutevekkil ve Attar hepsi de İbn-i Ebân'dan, İbn-i Evreme'den, Muhammed bin Sinan'dan, İsmail bin Câbir'den, Abdulkerim bin Amr'dan birlikte; Abdulhamîd bin Deylem'den, Ebû Abdullah (Ca'feru's-Sâdik'tan naklederler: "Nûh (as) gemiden indikten sonra elli yıl yaşamıştı, Sonra Cebrâil (as) ona gelerek "Yâ Nûh! Peygamberlik görevinin sonuna geldin ve günlerini tamamladın; bundan dolayı büyük isme, ilmin mirasına ve sende olan nübüvvet ilminin eserlerine bakarak onları oğlun Sam'a ver ki, taatimi onunla tanıyan âlim oldukça yeryüzünü terk etme ve bu peygamberin ölümü ile son peygamberin gelişine kadar kurtuluş olacak; hüccetsiz ve yoluma hidayet etmeden ve davet etmeden, emrimi tanıtmadan (asla) insanları terk etmeyeceğim. Bununla her kavmi saadete ermeleri için rehberinin yol göstermesini, eşkıya (yolunu kaybetmiş mutsuz olanlar) üzerine hüccet olmasına karar vermiş olmaktayım. Caferu's-Sâdık: "Nûh (as) İsm-i ekber (büyük isim)'i, ilim mirasını ve nübüvvet ilminin eserlerini oğlu Sam'a verdi; ama Hâm ve Yafes bundan alamadılar" dedi ve "Nûh, onlara Hûd (as)'ı müjdeledi, onun emrine uymalarını vasiyet kılarak her yıl bunu Âdem (as)'de olduğu gibi bayram olarak kutlamalarını gözetmeyi buyurdu" diye söyledi. Yine: "Nûh'tan sonra Hâm ve Yafes oğullarından cebrîlik (baskıcılık) ortaya çıktı. Sâm oğlu kendilerinde olan ilimden dolayı gizlendiler ve Hâm ve Yafes devleti, Sâm oğluna boyun eğdirdi ve Allahu Teâlâ'nın sözü " onları sonrakiler üzerine bıraktık" "Nûh evladı üzerine

cebredici devlet bırakıldı, Allah, Muhammed'e ve soyuna salât ve selam taziyeyi (musibetlere sabretmeyi, tahammül etmeyi) buna benzer olarak verdi. Hâm oğulları; Sind, Hind ve Habeş; Sâm'ın nesli Arab, Acem'dir ve üzerlerine hükmeden devlete boyun eğdiler. Allâh Azze ve Celle hâdi (hidayet eden) gönderinceye kadar âlimden sonra gelen âlimin vasiyetine varis oldular.

Diyorum ki, Kısasu'l-Enbiya'da bu isnadlara göre zikredildiği gibi Âdem (as) zamanında da beş yüz yıl 50 yıla karşılık olması haberlerin göstermesinden dolayı doğrudur. El-Kâfî'de de Muhammed bin Ebî Abdullah'tan, Muhammed bin Hüseyin'den, Muhammed bin Sinan'dan rivayet edilenlerde de beş yüz yıldır. (Ravza, s. 285'te de bahseder).

12. Kemâlu'd-Din (s. 289): Maceyleveyh, Muhammed el-Attâr'dan, İbn-i Ebân'dan, İbn-i Evreme'den, Saîd bin Cenâh'tan, Eyyub bin Râşid'den, Ricl'den rivayette Ebu Abdullah Caferu's-Sâdık buyurdu: "Nûh kavminin ömürleri üç yüz yıl olurdu.

13. Kemâlu'd-Din (s. 289): Şeyh Sadûk, babası Hasan el-Kummî'den, Ahmed bin İdris ve Muhammed bin Attâr'dan birlikte Eş'ârî'den, Muhammed bin Yûsuf'tan, İmam Sâdık da babalarından Hz. Peygamber (saa)'den rivayette: "Nûh, iki bin dört yüz elli yıl yaşadı" denilir. (Matbu olan bazı nüshaların hamişinde "bin sene" denmesi bazı mezheplerin muvafakatı için takiyyeye yorumlanabilir. Dedim ki, hadis, Mes'ûdî'nin Sebâtu'l-Vasiyye'sinde bin dört yüz elli sene olarak rivayet edilir. (Mes'ûdî, Sebâtu'l-Vasiyye (s. 17)'de "vefatında bin dört yüz elli yıl yıl yaşadığı rivayet edilir" der ve diğer bir haberde sekizyüz elli sene peygamberlik ettiği, kavminin arasında dokuz yüz elli yıl da görevi olmadan yaşadığı, gemiden indikten sonra da beş yüz yıl yaşadığı, böylece ömrünün iki bin üç yüz yıl olduğu; diğer bir rivayetinde de iki bin sekiz yüz yıl yaşadığı yazılmaktadır.)

Beyan: Bil ki, siyer erbabı Nûh (as)'ın ömründe ihtilaf etmektedirler. Bin yıl denilir, iki bin dört yüz elli yıl denilir, iki bin dört yüz yetmiş yıl denilir, iki bin üç yüz sene denilir; itibar ettiğimiz haberlerde de iki bin beş yüz yıl yaşadı şeklindedir. Bu haber iki fırkanın sözlerine muhalefete dayanmaz ve bazılarının zımnında hayatı hesaba alın-

mamış olabilir, peygamberlik görevinden önceki yaşamı, gemi yaptığındaki zaman veya ömrünün sonları sayılmamış olabilir.

Bâb 2. Mekârim Olan Ahlâkı, Kendisiyle İblis Arasında Cereyan Eden Olay Ve Evlâdının Hâlleri Ve O'na Gelen Vahiy Ve O'ndan Sâdir Olan Hüküm Ve Dualar Ve Buna Benzer Şeyler

Ayetlerden, İsrâ suresi (17. Sure), 3. Ayette: "Ey Nûh'la beraber gemiye bindirip kurtardığımız insanların soyundan gelenler! Şüphe yok ki Nûh, çok şükreden bir kuldu. "der.

Tefsiri: Tabrasî (rahmetullah) der ki; Nûh (as) "gerçekten şükreden bir kuldu"nun anlamı Nûh şüphesiz çok şükreden Allah kuluydu; elbise giydiğinde ya yemek yediğinde veya su içtiğinde Allah'a şükrederdi ve "elhamdu lillah (Hamd, övgü Allah'adır)" derdi. Denilir ki; yeme ve içmenin başlangıcında "bismillah", bitiminde "elhamdulillah" diye söylerdi.

İmam Ebu Abdullah Caferu's-Sâdık ve babası İmam Muhammed Bâkır (aleyhimâ's-selâm)'dan rivayet edilir ki; sabahladığında ve geceledığinde "Allahumme innî eşheduke enne asbaha ve emsâ biye min ni'metin fiy dîni ev dunyâ feminke vahdeke lâ şerike leke, leke'l-hamdu ve leke'ş-şukr bihâ 'alâ hattâ tarzî ve baadi'r-rızâ (Allah'ım! Gerçekten ben sana tanıklık ederim, dinde ve dünyada gündüz ve gece bana verdiğin nimetten ve tek ve ortağın olmadığından dolayı, razı olman ve rızandan sonra da sana hamd ve şükr ederim)" sözleri onun şükrüydü. (Mecmâu'l-Beyân, c. 6, s. 396)

1. 'Uyûnu'l-Ahbâr (s. 209): İmam Aliyyu'r-Rızâ'dan üç isnadla babalarından İmam Ali (Zeynulâbidîn) bin Huseyin aleyhimu's-selâm'dan: "İnsanlar üç şeyden üç şeyi aldılar; sabrı Eyyüb'den, şükrü Nûh'tan, hasedi de Yakub oğullarından aldılar" dedi.

2. 'İlelu'ş-Şerâ'î, (s. 21): Şeyh Sadûk babasından, Saad'den, İbn-i İsâ'dan, Bizantî'den, Ebân bin Osman'dan, Muhammed bin Müslim'den rivayetinde: İmam Ebu Cafer Muhammed Bâkır aleyhisselâm buyurdu: "Nûh'un Şükreden kul diye isimlendirilmesi, gece ve gündüz "Allah'ım! Gerçekten ben birliğine ve ortağın olmadığına tanıklık

ederim ki, gece ve gündüz din ve dünya için bana nimet ve afiyet vermenden sana bizden razı oluncaya kadar hamd ve şükr ederim" diye dua ederdi.

3. Tefsîru'l-Kummî (s. 337): Şeyh Sadûk babasından, Ahmed bin Nazar'dan, Amr bin Şimr'den, Câbir'den Ebu Cafer Muhammed Bâkır (as)'dan naklederler. ""Nûh, sabahladığında ve geceledığinde "din ya dünyada bana verdiği nimetiyle gecelememden, birliğine ve ortağı olmadığına tanıklık eder ve bundan dolayı O'na çok hamd ve çok şükrederim" dediğinden Allah "gerçekten o, şükreden kul idi" ayetini indirdi"" demektedir.

4. 'İlelu'ş-Şerâ'î (s. 22; Kısasu'l-Enbiyâ s. 292): Dekkak, Esedî'den, Sehl'den, Abdulazîm el-Hasenî'den: Ali bin Muhammed Askerî'den (aleyhimâ's-selâm) işittim, diyor ki; "Nûh aleyhisselâm iki bin beş yüz yıl yaşadı, Bir gün gemideyken rüzgârın esmesiyle eteği açılınca avret yeri göründüğünde Hâm ve Yafes güldüler; buna Sâm, ikisini de azarlayarak gülmekten men etti ve her ikisine rüzgârdan açılan, Hâm ve Yafes'in gördüğü yeri örtecek bir şey verdi. Nûh (as) uyandığında her ikisinin güldüğünü görünce: "Bu nedir?" dedi. Sâm olandan haber verdi; Nûh (as) elini göğe kaldırarak dua ederek dedi ki; " Allâh'ım! Hâm'ın nesil suyunu değiştir ki ondan ancak siyah renkliler gelsin; Allâh'ım! Yafes'in sulbünün suyunu değiştir" diye dua etti ve Allâh, her ikisinin sulbünün suyunu değiştirdi. Böylece bütün siyah renkliler Hâm'ın neslinden geldi. Bütün Türk, Sakalibe, Yecüc ve Mecüc, Çinliler de bundan dolayı Yafes'in neslindendir. Bütün beyazların hepsi de Sâm'a mensuptur. Nûh (as), Hâm ve Yafes'e: "Her ikinizin zürriyeti, kıyamete kadar Sâm'ın zürriyetinin "Havl" (hizmetinde veya köleliğinde anlamındadır) olmasına karar verildi, çünkü, her ikinize de içerleyerek beddua ettim; bedduamın işareti kaybolmayacak; hayır duamın işareti de dünya durdukça Sâm'da belirecek.

Diyorum ki; Şeyh Tabrasî rahmetullah, bu haberi Kitabu'n-Nubuvvet'inde aynı isnadla rivayet eder ve der ki; Şeyh Ebu Cafer bin Bâbeveyh rahmetullah: "Bu haberde Yafes'ten bu şekilde bahsedilmesi gariptir; bütün haberler bu anlamda rivayette yalnız Hâm'dan söz ederler" demekte ve babasının avret yerinin görünmesine Hâm güldüğün-

de Sâm ve Yafes'in bu yerde karşılık verdiğini ve birlikte, Nûh (as) uykudayken elbiseleriyle örttüklerinden dolayı sevap kazandıklarını; Nûh (as) da Azîz ve celâlet sahibi Allâh'ın vahyi ile uyandığında Hâm'ın yaptığından dolayı lânetlendiğini ve beddua aldığını kaydetmektedir. (Mecmâ'u-l-Beyân, s. 435)

5. 'İlelu'ş-Şerâ'î (s. 163): Hemdânî; Ali'den ve babasından, İbn-i Merrâr'dan, Yûnus'tan, El-'Alâ'dan, Muhammed'den İmam Ebu Abdullah Caferu's-Sâdık'tan (as) rivayetinde: "Babam (İmam Muhammed Bâkır as) şöyle diyor: "Nûh (as) fidanla uğraşırken yanına İblis gelerek üzüm asması olmasını istiyor ve bu ağaç benimdir diyor. Nûh (as) da ona "yalan söyledin deyince İblis: "Bundan benim payım var" demişti. Nûh (as) da: ""Senin payın üçte ikidir, bundan üçte biri temizdi; "talâ"" (üzüm suyunun üçte ikisinin pişmesiyle geriye kalanı hamr'a şaraba döner)"" olur demiştir.

6. 'İlelu'ş-Şerâ'î (s. 163): Vehb'e dayanarak şöyle dedi: " "Henüz, Nûh (as) gemiden çıkmamıştı, gemide yanında hurma, üzüm ve sair yemişler bulunduruyor ve saati geldiğinde onlardan yiyorlardı. Yanında üzüm asması da vardı. Sonunda bir şey oldu da üzüm asması Nûh (as) onu bulamıyordu, İblis onu alıp saklamıştı. Nûh (as) kalkarak gemiye girdi ve onu bulunca onunla birlikte olan melek: Otur ey Allâh'ın peygamberi! Onu buldun". Nûh (as) oturunca melek ona: "Senin için onun suyunda bir orakla en iyi ortaklaşma". Nûh (as): "Evet, yedide biri onun, yedide altısı benim". Melek ona: "İyi, çünkü sen muhsin (iyilik eden)'sin. Nûh (as): "Ona altıda biri, bana altıda beşi". Melek ona: "İyi, çünkü sen muhsinsin. Nûh (as): "Ona beşte biri, bana beşte dördü". Melek ona: "İyi, çünkü sen muhsinsin. Nûh (as): "Ona dörtte biri, bana dörtte üçü". Melek ona: "İyi, çünkü sen muhsinsin. Nûh (as): "Ona yarısı ve bana yarısı, tasarrufu da bende". Melek ona: "İyi, çünkü sen muhsinsin. Nûh (as): "Bana üçte biri, ona üçte ikisi, razı olursa". Bunun üçte birinin üstünde pişmesi olursa bu da İblis'in payı. Üçte birinin altında olması hâlinde, bu da Nûh (as)'ın payı olup, bundan içmek helâl ve tayyib (temiz)'dir"".

7. Kısasu'l-Enbiyâ aleyhimusselam: Sadûk'a dayanarak Muhammed bin Şazân'dan, Ahmed bin Osmân'dan, Muhammed bin Muham-

med bin el-Hâris'ten, Sâlih bin Sa'îd'den, 'Abdulheysem'den, Müseyyeb'den, Muhammed bin Sâib'den, Ebû Sâlih'ten İbn-i 'Abbâs radiyallâhu 'anhu'dan (bu hadîs Âmmî (Sünnî) kaynağa dayanır) ve İbn-i 'Abbâs şöyle dedi: İblis Nûh (as)'a: "Senin için bende üstün gelmeyi öğreneceksin el vardır. Nûh (as): "Ve nedir sende bulunan el?". İblis: "Kavmin üzerinde davetin, Allâh onları toplu olarak helâk edinceye kadar sürecek. Sende kibir, sende hırs ve sende haset; kibir taşıdığımdan Âdem'e secde etmeyi bıraktım ve beni kâfir (inkârcı) yaptı ve taşlanan şeytan olarak kararlaştırıldım. Sendeki hırs, Âdem'e cennet mubah idi ve bir tek ağaçtan yasaklanması ile ondan yemek hırsı yüklendi. Sende hased de Âdem'in oğlu, kardeşine hased ederek öldürmesine sebep oldu. Nûh da: Âdem oğluna ne zaman güçlü olduğunu bana haber ver; deyince İblis: "öfkeli olduğunda" dedi.

8. Kâfî (Furûu'l-Kâfî, c. 2, s. 189): 'Alî bin İbrahim, babasından, İbn-i Ebî Nasr'dan, Ebân'dan, Zurâre'den, İmam Ebu Cafer Muhammed Bâkır (as) buyurdu ki: Nûh (as) gemiden inerken fidanlardan bir fidan ki bu hurma fidanı idi (doğada çıkmaktadır) bunu dikti, sonra ailesine döndüğünde İblis lanetullahi aleyh gelerek onu söktü. Sonra Nûh (as) fidanına geri döndüğünde onu sökülmüş buldu, İblis'i de yanında bulmuşken ona Cebrail (as) gelerek İblis lanetullahi aleyh bunu söktüğünü haber verdi. Nûh (as) İblis lanetullahi aleyh'e; "ve ben Vallahi iddia etmiyorum hatta diktiğimi de söktüğümü de, diktiğim fidanı ve ondan olanı seviyorum" dedi. İblis lanetullah: " ve ben Vallahi onun iddiasında değilim hatta söktüğümü de demiyorum" dedi ve "bana ondan bir pay ver", Cebrail (as) ona: "Ondan ona üçte birini ver, razı olmaktan kaçınırsa yarısını, bundan da razı olmazsa Nûh (as) arttırmaktan kaçındı. Cebrail (as): "Ya resulallah! Senin ihsanın en iyisidir. Nûh (as) kendisine Allah tarafından sultanlık yetkisi verildiğini bilerek ona üçte iki pay verdi. Bunun üzerine İmam Ebu Cafer Muhammed Bâkır (as): "Ondan meyve suyu alınarak pişirilmesine kadar yenilip içilmesiyle o anda şeytanın üçte ikilik nasibi gitmiş olur" diye buyurdu.

9. Kâfî (Furûu'l-Kâfî, c. 2, s. 189): Ebû 'Ali el-Eş'ârî, Hasan bin Ali Kûfî'den, Osmân bin İsâ'dan, Sa'îd bin Yesâr'dan, İmam Ebû Ab-

dullah Caferu's-Sâdık'tan rivayette buyurdu: "İblis, Nûh (as) ile kerem konusunda dalaşırken Cebrail (as) gelip ona: "Gerçekten bu haktır ki ona üçte birini vermek, İblis razı olmazsa yarısını vermek, sonra razı olmazsa Cebrail ateşe pay çıkarmıştı üçte ikisi yandırdığında geriye üçte biri kaldı; ateşte yanan onun payı ve kalan da senin payın ya Nûh" dedi.

Bâb 3. Nûh (As)'ın Kavmi Üzerine Peygamber Olma Bi'seti Ve Tufan Kıssası:

Ârâf suresi (7. Sure) 59-64. Ayetlerde: "Andolsun ki Nûh'u, kavmine peygamber olarak gönderdik de ey kavmim dedi, Allah'a kulluk edin, ondan başka bir mabudunuz yoktur. Şüphe yok ki ben, büyük bir günün azâbına uğrayacağınızdan korkuyorum. (59) Kavminden ileri gelenler, şüphe yok ki dediler, biz seni apaçık bir sapıklık içine dalmış görmedeyiz. (60) O, ey kavmim dedi, bende sapıklık yok, fakat ben, âlemlerin Rabbinden gelen bir elçiyim. (61) Rabbimin bildirdiği haberleri size tebliğ etmede ve size öğüt vermedeyim ve Allah bana bildiriyor da sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum ben. (62) Sizi korkutmak, sakınmanızı temin etmek ve böylece de rahmete nâil olmanızı sağlamak için içinizden birisine Rabbinizden vahiy gelmesine şaşıyor musunuz? (63) Fakat onlar, onu inkâr ettiler, yalancı saydılar, biz de onu ve onunla berâber gemide bulunanları kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayanları suya boğduk. Şüphe yok ki onlar kör bir kavimdi. (64)"

Yûnus Suresi (10. Sure), 71-74. Ayetlerde: "Oku onlara Nûh kıssasını. Hani kavmine, ey kavmim demişti, aranızda bulunmam ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem ağır geliyorsa size, ben Allah'a dayanmışım, siz de, ortaklarınız da toplanın, ne yapacağınızı kararlaştırın, sonradan da yaptığınız şey, sizi kederlendirmesin, sonra kararınızı bildirin bana ve hiç mühlet de vermeyin. (71) Yüz çevirirseniz zâten sizden bir mükâfât istemem, benim mükâfâtım, ancak Allah'a âit ve Müslümanlardan olmam emredildi bana. (72) Derken onu yalanladılar da onu ve onunla berâber gemide bulunanları kurtardık ve onları hükümdâr ettik ve delillerimizi yalanlayanları sulara boğduk, bak da gör, korkutulanların sonları ne oldu. (73) Ondan sonra da insan topluluklarına peygamberler gönderdik, apaçık delillerle geldikleri halde

önceden yalanladıkları şeylere bir türlü inanmadılar. İşte biz, haddini aşanların gönüllerini böyle mühürleriz. (74)"

Hûd Suresi (11. Sure), 25-48. Ayetlerde: "Andolsun ki biz Nûh'u, kavmine gönderdik de şüphe yok ki dedi, ben, size apaçık bir korkutucuyum. (25) Ancak Allah'a kulluk edin, çünkü gerçekten de elemli bir günün azâbı gelip çatacak size, bundan korkuyorum ben. (26) Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: «Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz. » (27) Nûh, ey kavmim dedi, ya ben Rabbimden apaçık bir delille gelmişsem ve katından bana bir rahmet vermişse, fakat bunu, siz görmüyorsanız. İstemediğiniz halde kabûl etmeniz için de sizi zorlayacak mıyım ki? (28) Ey kavmim, bu yüzden bir mal da istemem sizden; ecrim, ancak Allah'a ait ve ben, inananları kovacak da değilim; şüphe yok ki onlar, Rablerine kavuşacaklar, fakat sizi görüyorum ki bilgisiz bir kavimsiniz. (29) Onları kovarsam ey kavmim, Allah'tan başka kim yardım eder bana, hiç de mi düşünmezsiniz? (30) Ve ben, Allah'ın hazîneleri yanımda demediğim gibi gaybı bilirim de demiyorum ve ben bir meleğim gibi bir söz de etmiyorum, fakat sizin gözünüze hor görünenler hakkında, Allah onlara hiçbir sûretle ve kesin olarak bir hayır vermez de diyemem. İçlerinde ne var, Allah daha iyi bilir. Ancak onları kovar, haklarında bu çeşit sözler söylersem mutlaka zulmedenlerden olurum. (31) Yâ Nûh dediler, gerçekten de bizimle uğraşmadasın ve uğraşmanda ileri de gittin, gerçeklerdensen hadi, tehdit edip durduğun azâba uğrat bizi. (32) Nûh, dilerse dedi, Allah uğratır ancak o azâba sizi ve onu âciz bir hâle getiremezsiniz siz. (33) Azgınlığınıza karşılık Allah sizi helâk etmeyi murâd etmişse öğüt vermek istesem de öğüdüm bir fayda vermez size. Odur Rabbiniz ve dönüp onun tapısına varacaksınız. (34) Yoksa kendisi uyduruyor bunları mı diyorlar. De ki: Eğer uyduruyorsam benim suçum, bana âit ve ben sizin yaptığınız suçlardan uzağım. (35) Nûh'a, kavminden inananlardan başkaları kesin olarak inanmayacak, artık sen de onların yaptıkları işler yüzünden kederlenme diye vahyedildi. (36) Nezâretimiz altında ve vahyimize uyarak bir gemi yap, zulmedenler için af dileme benden, şüphe yok ki sularda boğulacak onlar.

(37) Gemiyi yapmaya koyulmuştu ve kavminin ileri gelenleri, yanından geçerken alay ediyorlardı onunla, o da, alay ediyorsunuz bizimle ama diyordu, siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle öyle alay edeceğiz. (38) Artık, uğrayanı hor hakir edecek azâbın kime gelip çatacağını ve daimî azâba kimin uğrayacağını yakında bilir, anlarsınız. (39) Sonucu emrimiz gelip tandırın altından su kaynamaya başlayınca her mahlûktan birer çifti ve helâki taktîr edilenden başka âilenden olanları ve inananları gemiye yükle dedik; zâten maiyetinde bulunan inanmış kişiler de pek azdı. (40) Ve Nûh, binin gemiye dedi; akıp gitmesi de Allah adıyladır onun, durması da. Şüphe yok ki Rabbim, suçları örter, rahîmdir. (41) Gemi, içindekilerle dağlar gibi dalgalar üstünde akıp gidiyordu. Nûh, kendisinden çekilip ayrı bir yerde bulunan oğluna oğulcuğum dedi, bin sen de bizimle ve kâfirlerle berâber olma. (42) O, dağda bir yere sığınırım ben dedi. Nûh, bugün dedi Allah'ın acıdığı kişilerden başka onun emrinden kurtulacak yok ve derken aralarına bir dalgadır giriverdi ve o da boğulanlara katıldı. (43) Ve dendi ki: Ey yeryüzü, em suyunu ve ey gök kes yağmurunu ve su emildi ve iş yapıldı bitti ve oturdu Cûdi'ye gemi ve uzaklık denildi, zulmeden topluluğa. (44) Nuh Rabbine dua edip dedi ki: «Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hakimler hakimisin. » (45) Dedi ki: Yâ Nûh, o, kesin olarak senin âilenden değil, çünkü o, kötü bir iş işledi. Artık bilmediğin şeyi isteme benden şüphe yok ki bilgisizlerden olmaman için öğüt vermedeyim sana. (46) Nûh, Rabbim dedi, bilmediğim şeyi senden istemekten, gene sana sığınırım ve beni yarlıgamazsan, bana acımazsan ziyankârlardan olurum ben. (47) Dendi ki: Nûh, sana ve seninle berâber bulunanlardan türeyecek ümmetlere bizden gönderilen esenlikler ve bereketlerle in gemiden. Onlardan türeyecek ümmetler içinde öyleleri de var ki onları da bir müddet faydalandıracak, geçindireceğiz de sonra bizden elemli bir azâba uğrayacaktır onlar. (48)"

Enbiyâ Suresi (21. Sure), 76-77. Ayetlerde: "Ve Nûh da bundan önce hani nidâ etmişti de duâsını kabûl etmiştik, onu ve âilesini, yürekleri bile yakan pek büyük bir dertten kurtarmıştık. (76) Ve delillerimizi yalanlayan bir topluluğa karşı yardım etmiştik ona; gerçekten de kötü bir topluluktu onlar ve bu yüzden hepsini de sulara boğmuştuk. (77)"

Mu'minûn Suresi (23. Sure), 23-30. Ayetlerde: "Ve andolsun ki Nûh'u kavmine gönderdik de ey kavmim dedi, kulluk edin Allah'a, size yoktur ondan başka bir mâbut, hâlâ mı çekinmeyeceksiniz? (23) Kavminin ileri gelenlerinden kâfir olanlar, bu dediler, sizin gibi bir insandan başka bir şey değil, size üstün olmayı dilemekte ve Allah isteseydi melekleri indirirdi, fakat bizden önce gelip geçen atalarımız zamanında da böyle bir şey olduğunu duymadık biz. (24) Bu, deliliğe tutulmuş bir adam ancak, artık bir zamana dek gözetleyin bunu. (25) Nûh, Rabbim dedi, beni yalanlamalarına karşı sen yardım et bana. (26) Derken ona, nezâretimiz altında ve vahyimize uyarak bir gemi yap diye vahyettik; derken emrimiz gelip tandırın altından su kaynamaya başlayınca her mahlûktan birer çifti ve helâki takdîr edilenden başka âilenden olanları gemiye yükle ve zulmedenler hakkında bana söz söyleme, şüphe yok ki onlar garkolacaklar dedik. (27) Sen ve seninle berâber bulunanlar, gemiye oturunca da hamdolsun Allah'a ki de, bizi zâlim topluluktan kurtardı. (28) Ve de ki: Rabbim, beni kutlulukla indir ve sensin indirenlerin en hayırlısı. (29) Şüphe yok ki bundan deliller var elbet ve şüphesiz ki biz, insanları deneriz. (30)"

Şuârâ Suresi (26. Sure), 105-122. Ayetlerde: "Nûh kavmi de peygamberleri yalanladı. (105) Hani, kardeşleri Nûh, onlara demişti ki: Hâlâ mı çekinmezsiniz? (106) Şüphe yok ki ben, size emin bir peygamberim. (107) Artık Allah'tan çekinin ve itâat edin bana. (108) Ve ben, tebliğime karşılık bir mükâfât istemem sizden, benim mükâfâtım, ancak âlemlerin Rabbine âit. (109) Artık Allah'tan çekinin ve itâat edin bana. (110) Dediler ki: Sana, aşağılık kişiler uymuş, biz de mi inanalım sana? (111) Nûh, benim onların yaptıklarına dâir bir bilgim yok dedi. (112) Onların hesâbı ancak Rabbime âittir eğer anlarsanız. (113) Ve ben, inananları kovamam. (114) Ben ancak, apaçık bir korkutucuyum. (115) Ey Nûh dediler, bu işten vazgeçmezsen seni mutlaka taşlarız. (116) Rabbim dedi, gerçekten de kavmim, yalanladı beni. (117) Sen, onlarla benim aramda hükmet ve beni de kurtar, inananlardan benimle berâber bulunanları da. (118) Derken onu da o dopdolu gemiyle kurtardık, onunla berâber bulunanları da. (119) Sonra da onlardan başka geri kalanları sulara garkettik. (120) Şüphe yok ki bunda bir

delil var, fakat halkın çoğu inanmaz. (121) Ve şüphe yok ki Rabbin, elbette üstündür, rahîmdir. (122)

'Ankebut Suresi (29. Sure), 14-15. Ayetlerde: "Ve andolsun ki biz Nûh'u, kavmine gönderdik de aralarında tam bin yıldan elli yıl eksik bir müddet kaldı; derken onları tufan helâk etti ve onlar zâlimlerdi. (14) Onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu, âlemlere ibret olarak yaptık. (15)"

Saffât Suresi (37. Sure), 75-82. Ayetlerde: "Ve andolsun ki Nûh, bize nidâ etmişti, biz de ne güzel icâbet etmiştik. (75) Ve onu ve âilesini, pek büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştık. (76) Ve soyunu, yeryüzünde kalan bir soy haline getirdik. (77) Ve sonradan gelenler arasında da ona iyi bir ad, san verdik. (78) Selam (esenlik) Nûh'a âlemler içinde. (79) Şüphe yok ki biz, böyle mükâfatlandırırız iyilik edenleri. (80) Şüphe yok ki o, inanan kullarımızdandı. (81) Sonra da öbürlerini sulara boğduk. (82)"

Zâriyât Suresi (51. Sure), 46. Ayette: "Ve daha önce de Nûh kavmi ki şüphe yok, onlar, buyruktan çıkmış bir topluluktu. (46)"

Kamer Suresi (54. Sure), 9-17. Ayetlerde: "Onlardan önce Nûh kavmi de kulumuzu yalanlamıştı ve delil dediler ona, pek fenâ incittiler onu. (9) Derken Rabbine duâ etti: Şüphe yok ki altoldum ben, artık sen yardım et bana. (10) Derken açtık göklerin kapılarını da şarıl şarıl ardı gelmez yağmurlar yağdırdık. (11) Ve yerden de sular fışkırttık, derken sular, mukadder bir emre göre birleşti. (12) Ve onu, tahtalardan yapılmış ve mıhlarla kenetlenmiş bir gemide taşıdık. (13) Gözümüzün önünde akıp giderdi; bir mükâfattı nankörlük görene. (14) Ve andolsun ki bir delil olarak bıraktık onu, fakat bir ibret alan mı var? (15) Derken nasıldı azâbım benim ve korkutuşlarım? (16) Ve andolsun öğüt ve ibret için Kur'ân'ı kolaylaştırdık, fakat bir ibret alan mı var? (17)"

Tahrîm Suresi (66. Sure), 10. Ayette: "Allah, kâfir olanlara, Nûh'un karısıyla ve Lût'un karısıyla örnek getirmededir; ikisi de, temiz kullarımızdan ikisinin nikâhı altındaydı, derken onlara karşı hâinlikte bulundular da o iki temiz kul, hiçbir sûretle onları kurtaramadı Al-

lah'ın cezâsından ve onlara girin denildi ateşe, girenlerle berâber. (10)"

Hâkka Suresi (69. Sure), 11-12. Ayetlerde: "Şüphe yok ki akıp giden gemide taşıdık sizi sular köpürüp coşunca. (11) Bu, size bir öğüt ve ibret olsun ve belleyip unutmayan kulaklarda kalsın diye. (12)"

Nûh Suresi (71. Sure), 1-28. Ayetlerde: "Şüphe yok ki biz, onlara elemli bir azap gelmeden korkut kavmini diye göndermiştik Nûh'u, kavmine. (1) Demişti ki: Ey kavmim, ben, sizi apaçık bir korkutucuyum. (2)

Gayrı kulluk edin Allah'a ve çekinin ondan ve itâat edin bana da. (3) Suçlarınızı yarlıgasın ve sizi, muayyen bir vakte dek geciktirsin. Şüphe yok ki Allah'ın takdîr ettiği vakit geldi mi gecikmesine imkân yoktur eğer biliyorsanız. (4) Rabbim demişti, ben kavmimi gece ve gündüz çağırdım. (5) Benim çağırmam, ancak onların kaçmasını arttırdı. (6) Ve gerçekten de ben, onları, sen yarlıgayasın, suçlarını örtesin diye ne vakit çağırdıysam parmaklarıyla kulaklarını tıkadılar ve elbiselerine büründüler ve ısrâr ettiler ve ululandıkça ululanmaya kalkıştılar. (7) Sonra onları, gerçekten de yüksek sesle çağırdım. (8) Sonra açığa vurup yaydım onlara ve gizlice konuştum, davet ettim onları da. (9) Dedim ki: Rabbinizden yarlıganma dileyin, şüphe yok ki o, bütün suçları, tamâmıyla örter (Gaffâr'dır). (10) Size gökten faydalı ve bol yağmurlar yollar. (11) Ve size, mallar, oğullar vererek yardım eder ve size bağlar, bahçeler halk eder ve ırmaklar yaratır. (12) Ne oldu size ki Allah'ın, büyük, ulu ve şerefli bir mâbûd olduğunu ummuyorsunuz? (13) Ve halbuki o, sizi halden hâle koyarak halk etmiştir. (14) Görmez misiniz Allah, nasıl da gökleri yedi kat yaratmıştır. (15) Ve o göklerde, aya bir ışık vermiş ve güneşi de, her yanı aydınlatan bir çırağ olarak halk etmiştir. (16) Ve Allah, yeryüzünden size nebatlar bitirmiştir. (17) Sonra da sizi gene oraya yollar ve oradan çıkarır. (18) Ve Allah, yeryüzünü size bir döşeme, bir yaygı olarak yaratmıştır. (19) Oradaki geniş geniş yollara dalıp gidin diye. (20) Nûh demişti ki: Rabbim, şüphe yok ki onlar, bana isyân ettiler ve malı ve evlâdı, ancak ziyanını arttırıp duran kişiye uydular. (21) Ve pek büyük düzenler kurmaya girişiler. (22) Ve sakın dediler,

mâbutlarınızı bırakmayın, hele ne Vedd'i bırakın, ne Suvâ'ı, ne de Yagûs'u ve Yaûk'u ve Nesr'i. (23) Ve andolsun ki bunlar, birçok kişileri doğru yoldan çıkardılar ve zâlimlerin, ancak sapıklığını arttır. (24) Suçları yüzünden de bunlar, sulara boğuldular da ateşe atıldılar, derken Allah'tan başka bir yardımcı da bulamadılar. (25) Ve Nûh, demişti ki: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bile bırakma. (26) Şüphe yok ki onları bırakacak olursan kullarını yoldan çıkarırlar ve ancak gerçekten sapan ve iyiden iyiye kâfir olan evlâtlar yetiştirirler. (27) Rabbim, benim suçlarımı ört ve anamın, babamın ve inanarak evime kimler girdiyse onların ve erkek, kadın bütün inananların suçlarını ve zâlimleri de ancak mahvet, helâk vesîlelerini arttır onların. (28)"

Tefsîri: Tabresî rahmetullah şöyle dedi: "Andolsun Nûh'u kavmine resul olarak gönderdik" ayetinde O Nûh, Melek (kitapta böyle yazılsa da doğrusu Lemek'tir; "lam" ve "mim" harflerinde göçüşme olmuştur.) oğludur; o da Metuşaleh'in oğlu, o da Ehnuh'un yani İdris (as)'dır. Nûh (as) İdris (as)'dan sonraki ilk nebidir. Denilir ki, Nûh (as) marangozdu ve Âdem (as)'ın ölümü yılında veya Âdem (as)'ın ölümünden önce ilk bin yılında doğduğu ikinci bin yılında peygamber olduğu ve dört yüzüncü evladı olduğu söylenmektedir. (Ya'kûbî: Nûh (as) için üç yüz kırk dört yılında olacağını, sonra ikinci binde peygamber olduğunu; Mes'ûdî de İsbâtu'l-Vasiyye'de "Âdem ile Nûh arasında on gün, aralarındaki yılların iki bin sene ve iki yüz kırk iki sene olduğu rivayet edilir" demiştir).

Denilir ki, Nûh (as) peygamberliğinin bi'setinde (görevlendirilmesinde) elli yıl töhmet altındaydı ve kavmi arasında elli yıl hariç bin yıl kaldı. Bu bin üç asır onlardan kaçmasına kadar, onları yaşatması ve ömür sürmelerinde gece ve gündüz davet etmesi bundan fazla olmadı. Kavmine dalgalar vurup örtünceye kadar "Allah'ım! Kavmime hidayet et (doğru yolu göster), çünkü onlar bilmiyorlar" dedi. Sonra onları Allah'a şikâyet ettiğinden dünya suya boğuldu ve bundan sonra doksan yıl yaşadı. (Mes'ûdî, İsbâtu'l-Vasiyye'sinde gemiden çıktıktan sonra beş yüz yıl yaşadı der. Birinci bâbta geçen iki sözde uygunluk yoktur ve musannif burada ikinci sözü uygun bulur)

Bunun gibi, aynı şekildeki rivayetler çoktur. "Ben korkmaktayım" derken ancak kesinlik yoktur, çünkü inanmaları için izin verilmişti. "Mele'e dedi ki" ifadesinde mele'e kavminden hangi cemaattir denildiğinde bunlar eşrâf ve reisler olmaktadır. "ben görmekteyim" dediğinde kalb ile mi, göz ile mi, yoksa rey ile mi denildiğinde bunun mânâsı "zan" olmaktadır. "Allah'tan öğreniyorum" dediğinde hangi sıfatından, birliğinden (tevhîdinden), adaletinden, hikmetinden ya da dininden ya kudretinden, sultanlığından ve şiddetinin sonucundandır. "Size zikir geldiğinde" ifadesindeki "zikir" beyan veya nübüvvet, risalet'tir. "Şüphesiz onlar haktan uzak 'ammi kavim idiler"de "'ammi" cahillik yolundan gidenler demek. 'ammi adam denildiğinde kalbi kör, â'mâ adam denildiğinde görmekte âmâ demektir. (Mecmâ'ul-Beyân, c. 4, s, 433-434)

Vehb bin Munebbih'ten rivayet edilen hadiste (Geçen bâbda ayrıntılı olarak geçmişti) "Nûh (as) İdris (as)'ten sonra Allah'ın gönderdiği ilk nebi idi. Buğday benizli (esmere yakın) idi. Uzunca başta ince yüzlüydü, iri gözlüydü. İnce bacaklı, uzun boyluydu. Kavmini Allah'a davette onlardan üç kuşağın yok olmasına kadar, her kuşağın yılı daha fazla değil, tuğyan etmelerine (azmalarıma kadar) üç yüz yıl olmak üzere gizli ve açık çağırdı.

Onlardan önce Allah'a itaat eden kuşak gelmişti. Onlardan bir adam, henüz küçük yaşta olan oğlunu alarak gelip, Nûh'un baş ucuna dikilerek "oğulcuğum! Benden sonra sağ kalırsan bu deliye uyma dedi. Nûh (as)'a bağırıp çağırmaya, ona vurmaya, kulağını kanatıncaya, bayıltıncaya, ne yapacağını bilmeyinceye kadar dövdüler. Evini taşladılar, kapıyı da üzerine kapadılar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ: "Herkes iman etmiş olsa da o asla inanmayacak" dedi. Bundan önce kavmine kabul edilecek beddua etmemişti. "Rabbim! Yeryüzüne damlalar serpme" diye dua etti. Kırk yıl erkeklerin sulbu gelmedi, kadınları doğum yapamadı. Bu kırk yılda mallarını kaybettiler, sıkıntı ve belaya uğradılar. Sonra Nûh (as): "Rabbinize istiğfar edin, zira O bağışlayandır" dedi. Azarlayıp uyarmak için korkutsa da ancak inkârları çoğaldı. Henüz, iman etmemelerinden olan kusurlarından, sözlerinden ve beddualarından ümidini kesmemişti. "İlâhlarınızı arttırıp yaymayın, Ved'i de" de-

di. Hatta, Allah, onların tapındıkları ilahlarını da suda gark etti. Nûh (as), gemiden çıktıktan sonra da insanlar, Nûh kavminin isimlendirdiği putlara taptılar. Yemen halkı Yagûs ve Ya'ûk'a, Dumetu'l-Cendel halkı Ved'e, Himyer halkı Nesr adlı puta Henzel de Suvaa adlı puta İslâm'ın gelip de bunları yok etmesine kadar tapıyorlardı. (Mecmâ'ul-Beyân, c. 4, s. 435)

Bu bâbda ayetlerde geçen kelimelerin ne anlamlara geldiğini açıklarken verilen rivayetler, önceki bâblardaki rivayetlerin tekrarları olmaktadır. Bunun yanısıra ayetlerde verilen bilgileri kısa olarak tekrar etmektedir.

Hz. Nûh (as), kavmi içinde o kadar uzun yaşarken üç kuşağa peygamber olarak tebliğde bulunmuş, kendisine çoğunluğu yoksul kimseler bağlanmış olduğu anlatılmaktadır. Bu esnada, bir an önce kurtuluşu dileyenlere hurma ekmelerini söyler. Bir hurma ağacı elli yıl sonra ürün verir. Hurmaların olgunlaştığını söylediklerinde bir daha ekmelerini söyler, yine elli yıl geçer; bu hurma olayının yedi kere tekrarlanır. Bu sınavda sabrı tükenenler Hz. Nûh'u her defasında terk etmeye başlarlar. En sonunda sadık kalanlar, her ne olursa olsun sana bağlıyız derler. Bunun üzerine gemisini yapmaya başlar. Karada, su yokken gemi yapmasına, önce kavminin ileri gelenleri olmak üzere alaya alırlar, hatta Hz. Nûh'u döverler, üç gün kulağından kan gelir. Alaylarında marangoz mu oldun, karada gemi mi yürüteceksin, gemiciliğe mi heveslendin gibi ifadeler kullanırlar. Geminin yapıldığı yerin, Irak'ta bulunan Kufe Mescidi'nin olduğu yer olduğu rivayet edilmektedir. Hasan (Hasan Basri olmalı, çünkü ilk müfessirlerdendir ve bu tefsir Ehl-i Sünnet kaynağıdır); geminin boyunun 1000 zira' (zira', doğal ölçü birimi olup el parmakları ucundan kolun dirseğine kadardır), genişliği 600 zira'dir. Katade (Ehli Süünet Kaynağı)'ye göre boyu 300 zira', genişliği 500 zira', yüksekliği 30 zira'dır ve kapısı da yan taraftadır. İbn-i Abbas'a göre de gemi, üç katlı olup, ilk giriş katında vahşi ve sürüngen hayvanlar, ikinci katta evcil hayvanlar, üçüncü katta da insanlar yer almaktadır. Gemi sac ağacından, yani Hindistan'da yetişen ağaçtandır (sandal ağacı olsa gerek). Kimi rivayetlere göre de boyu 2200 zira', genişlik 800 zira', yükseklik de 80 zira' olmaktadır. On iki İmam'ın seki-

zincisi olan Hz. Aliyyu'r-Rıza'dan gelen rivayete göre de boyu 800, eni 500, yüksekliği de 80 zira'dır.

Gemi tamamlanınca Hz. Nûh, hayvanları Süryanî diliyle çağırır, gelen hayvanlardan her cinsten ilk gelenlerden birer çift alır. Hayvanlar için 90 oda olduğu da rivayetler arasındadır. İnsanlardan Hz. Nûh ailesinden karısı ve diğer gemiye binmeyen oğlu Ken'an, diğer adıyla Yam dışında, oğulları Sâm, Hâm ve Yafes ile ailesi ile seksen kadar adam binerler. İnsanlar üst kattadır ve yiyeceklerini de yanlarına almışlardır.

Bu arada hayvanlarla ilgili bazı rivayetler vardır: kedi ve fare her ikisi de hırsız hayvan ve bunlar tek olarak gemiye girerler. Hz. Nûh, filin alnını okşayınca aksırmasından domuz olur. Domuzun alnını okşayınca aksırmasından farenin eşi, arslanı veya parsı okşayınca aksırığından kedinin eşi olur. Farenin çiftleşmesinden çok yavruları olunca gemide bulunanlar rahatsız olurlar. Keçi gemiye binerken kuyruğunu utanmadan kaldırıp pisletince ömür boyu avret yeri açıkta kalır. Koyunun kuyruğunu Hz. Nûh okşadığından, diğer hayvanlar gibi kuyruk, avret yerini kapatmaktadır. Eşek, bacak arasında saklanmış şeytandan dolayı girmek istemese de sonunda her ikisine de izin verilir. Bu olaylardan sonra görüler cin cinsinden olan yaratıklar, görünmez hâle gelirler.

Kufe'de bulunan Tandır (fırın), üzeri çamurla kapatılmış olmasına rağmen su fışkırır, diğer pınarlar da coşarken durmak bilmez yağmur başlar. Gemiye binilen ilk gün Receb ayına denk geldiğinden, o gün oruç tutarlar. Hz. Nûh'un eşi, peygamber olan eşine uymayarak hain olur ve tufanda helak olduğu gibi, oğlu Yam veya Ken'an'da yüksek bir dağa çıkar kurtulurum diyerek babasını dinlemez. Bunun üzerine Ken'an'a münafıklık etti ya da kâfir oldu denilir. Kur'ân'da Hz. Nûh'a "o senin ehlinden değildir" denilir. Bu su baskınına "tufiy" (sarıp sarmalamak) kökünden, yeryüzünü ve en yüksek dağları da sarıp sarmaladığı için "tûfân" denmiştir. Sular en yüksek dağdan 15 veya 30 zira' yükselir. Tûfân'dan Kâbe korunmuştur. Yağış kırk gün sürdükten sonra, pınarlar suyunu çeker, gök de yağışını durdurur, sular buharlaşıp göğe çıkarlar. O zaman gökkuşağı belirir. Bu Allah'ın kullarıyla arasında-

ki ahit olup bir daha böyle felaketin olmayacağına, felaketten inananların korunacağına alamet olduğu belirtilir. Bu yayın okunun ve gerilmesinin olmaması barış ifadesidir. Gemi bir müddet Musul yakınlarında olduğu belirtilen Cudi dağına konar. Sular bazı yerlerde deniz meydana getirirler. Irak'ın olduğu yerde Ney denizi oluşur; burada kumların yığılmasıyla kum tepesi de bir ada gibi ortaya çıkar, Bu yığılmaya "cef" derler ve Ney ile Cef kelimelerinin birleşmesinde "Necef" adının türediği belirtilir. Artık burada konaklamışlardır. Gemiden inince normal hayata dönülür. Hz. Nûh, bundan sonra hurma ve üzüm asması yetiştirmekle uğraşır.

Oğulları olan Sâm'dan beyaz ırk Arap, Rum, Acem grupları türer ki bunlara Sâmî denir. Hâm'dan siyah ırk olan Sudan, Habeş ve Zenci ve diğer insanlar türer. Yafes'ten de Türk, Çinli, Sekalibe, Yecuc ve Mecuc kavimleri gelmektedir.

Sekalibe kelimesi, 10. yüzyıl Arapça metinlerde, henüz İslâmiyeti kabul etmiş, Hazar Kağanlığı bölgesinde yaşayan halklara verilmiş ad olup bu isim Ahmed bin Fadlan'ın meşhur seyahatnamesinde geçmektedir. Özellikle Bolgar Devleti halkı için bu adı kullanmaktadır. İranlı şâir Nâsır-ı Husrev'in şiirinde Bolgar güzelinden bahsetmektedir. Sekalibe adı, Saka da denilen İskit asıllı halk için o zamanlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu kitaptaki rivayetler de o asra kadar gittiği için bu ad, Türk kavminin kardeşi bir kavim için kullanılmıştır.

Yecuc ve Mecuc adı da Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân'da geçmektedir. Dîvânu Lugati't-Türk'te de bulunan haritada Asya'nın en doğusunda yaşadıkları gösterilmektedir. Bu kavimlerin Yuan Yuan, Cucen veya Avarlarla ilgisinin olup olmadığı, Moğol ve Mançu, Maçin kelimeleriyle bağlantısının bulunup bulunmadığı henüz cevaplandırılmamış sorulardır.

Şecerelerde Nuh

Kırgız Sancıra Geleneğinde Nuh Peygamber

Abdulselam Arvas*

Giriş

Kırgızlar arasında "boy/nesep bilgisi", sancıra sözcüğü ile karşılanmakta olup bu kelime Türkçede şecere anlamına gelmektedir.[1] Köklü bir geleneğin ürünü olan sancıralar ise sancıracı yani "şecere anlatıcıları" adıyla anılan bilge kişilerce söylenmektedir. Özellikle tarih bilim dalıyla ilgisi kurulan ve sözlü tarih olarak adlandırabileceğimiz "sancıracılık geleneği", sözlü gelenekle ilişkisinden dolayı folklordan da bağımsız değildir. Sancıracılık geleneğinde aileler, soylar, boylar, kavimler ve nihayetinde başka kavimlerin atası olan kişilerin bilgileri bulunmaktadır. Örneğin "Ömürbekov" ailesi "Sarıbağış" boyuna mensuptur. Sarıbağış'ın içinden "Kocolor", "Kocolor"un içinden ise "Çerkiler"dendir. Sarıbağış, büyük Kırgız boylarından biri olup "Sağ Kanat"a girmektedir. Genel olarak Sağ Kanat, Sol Kanat ve İçkilik şeklinde üç bölüme ayrılan Kırgızlar ise diğer Türk kavimleriyle birlikte "Türk

* Yrd. Doç. Dr. Abdulselam Arvas, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı, Türkiye. *karapapag@hotmail.com*

1 Gerek sancıra gerek şecere kelimeleri esas itibariyle "soy ağacı/soy kütüğü" anlamındaki Arapça şecereden gelmektedir. Kırgızlar arasında şecere kelimesi telaffuz farkından dolayı sancıraya dönüşmüştür. Bundan dolayı bu kelimeler yerine "boy/nesep bilgisi" terimi de kullanılabilir.

Ata"ya bağlanmaktadır. "Türk Ata" ise Yafes yoluyla Nuh Peygambere ulaşmaktadır. Burada sancıranın ne işe yaradığı sorusu akla gelebilir. Bu sorunun cevabı, yine Ömürbekov ailesi örneğinden şöyle açıklanabilir. "Ömürbekov Ailesi" yukarıdaki bilgileri bildiği için kökeni/geçmişini unutmamış olmakta, aile-boy-ulustan başlayarak Nuh Peygamber'e kadar giden insanlar için olumsuz durumlarda kaygı, olumlu durumlarda sevinç hislerini taşıyabilmektedir. Bundan başka sancıra, ulusal birlikteliğin sağlanmasında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Türkiye Türklerinde uluslaşma süreci tamamlandığı için "boy bilgisi/şecere" hemen hemen unutulmuş gibidir. Ancak bazı bölgelerde hâlâ buna önem verildiğini ve şecere bilgilerinin kayda geçirildiğini de belirtmek gerekir.[2] Oysa aynı kökenden gelen Türkmen, Kazak, Kırgız gibi pek çok Türk Cumhuriyetinde "boy bilgisi/şecere" mefhumu hâlâ devam etmektedir. Günümüzde birer ayrı bağımsız devlet hâlinde yaşayan bu cumhuriyetlerden biri olan Kırgızlar, "şecere"ye çok önem vermekte ve bu geleneği sürdürmektedirler.[3] Ekonomi bilimi uzmanı Prof. Dr. Musalı İmanaliyev, manzum olarak yazdığı sancırasında bu öneme şu sözlerle dikkat çekmiştir:

Kırgızım, kaydan çıktın, kaydan keldin,
Tukumu sen bolosun kaysıl eldin?
Ötkörüp öz başından kılımdardı,
Baa cetkis muras- kençin kimge berdin?"

---

2 Mesela Çankırı'nın Yapraklı ilçesine bağlı Bayamçay (Bademçay) köyü sakinleri sülaleler başlığıyla kimin hangi aileye mensup olduğunu elektronik ortamda yazmışlar (www.bayamcay.com/index.php?option). Buna benzer pek çok örnek mevcuttur. Ancak, Türkiye'de böyle bir geleneğe önem verilse bile bunlar çok geriye gidemediklerinden geçmişi bakımından tarihî Kırgız boyları gibi şecereleri teşkil edememektedirler. Mesela bazı Kırgız boyları vardır ki bunlar geçmişi itibariyle Oğuz boylarıdır ama tarihî süreçte Kırgız Türkleri içinde kalarak Kırgızlaşmışlardır. Oysa örneğini Türkiye'den verdiğimiz köylerin bilgisi en fazla bir sülaleye kadar dayanmaktadır.

3 Hatta yedi babaya kadar ataları bir olan gençler birbiriyle evlenmezler. Ayrıca yedi atasının adını sayamayan kişi kul/köle olarak değerlendirilmektedir.

Dep surayt köp Kırgızdar seni bilbey,
Ökünüp, bilbegenge özün tildey.
Tarıhı taktalbastan, cazılbastan,
Kalganga küyüp-bışat, köönü kirdey...
Birok da men- soltoluk, Kırgız seni,
İliktep, çeçmeledim mına emi.
Cazganım cetken bolso caamı-curtka,
Avtordun uşul bolor tilengeni.
Türk eli tektüü kalktın biri emespi,
Kırgızım, tukumusun alban eldin.
Oşonu köp izildep, kıldat taktap,
Okurman, tegin bil dep sagan berdim.[4]

"Kırgız'ım nerden çıktın, nerden geldin,
Hangi elin soyundansın?
Geçirdin başından asırları,
Paha biçilmez miras, hazineni kime verdin?"
Diye sorar pek çok Kırgız seni bilmeden,
Pişman olup bilmediğin için kendine sor.
Tarihi açıklanmadan, yazılmadan,
Kaldığı için yanıp pişer, gönlü huzursuz
Ama yine de ben Soltoluk, Kırgız seni,
Soruşturup çözümledim işte şimdi.
Yazdığım yeterli olsa bütün yurda,
Yazarın budur dilediği.
Türk eli soylu halkın biri değil mi,
Kırgız'ım, soyusun elvanlı elin.
Bunu çok araştırıp dikkatlice inceledim,
Okuyucu, kökünü bil diye sana verdim.

1. Sancıralarda Hz. Nuh tufanı

Hz. Nuh tufanına, Tevrat ve Kuran gibi kutsal kitaplar başta olmak üzere bazı eski mitolojik efsanelerde de rastlanmaktadır. Ancak bu kaynaklarda tufanın çıkış sebebi farklı olarak anılmıştır. Örneğin Kuran, tufanı, Nuh kavminin tebliği reddetmesi ve Hz. Nuh'u öldür-

[4] Musalı İmanaliyev, *Kırgız Sancırası*, Şam Basması, Bişkek 1990, s. 3.

meye teşebbüs etmesi ve bunun sonucunda Nuh'un putperest kavminin helâkı için dua etmesine bağlarken, Tevrat, Nuh öncesi dönemde semavi varlıklarla Adem kızlarının evliliği neticesinde doğan yarı tanrı yarı insan iri vücutlu devlerin insanlara zulüm etmesine bağlamaktadır.[5] Babil tabletlerinde yer alan *Yücebilge* efsanesinde tanrılar tanrısının uyumasını engelleyen gürültücü insanların artması tufanın sebebi olarak gösterilmiştir. Tufan efsanelerini "seçilmişler/kurtulanlar" dışında kalan dünya ve/veya insanlığın bir ceza olarak yıkımı şeklinde değerlendiren Elif Kanca, Enki/Ea tarafından seçilen Utanapişti'ye tanrıların bir duvarın arkasından tufan kararını ve nasıl kurtulacağını haber verdiğini söyler.[6]

Nuh tufanı hakkında Kırgız sancıraları da bilgi vermektedir. Bunlardan biri pek çok geleneği barındırması hasebiyle sözlü gelenek sandığı olarak değerlendirilebilecek olan "Altın Beşik" adlı kitaptır. Kitabın bir bölümü sancıraya ayrılmış ve burada "Abdışerip'in Sancırası" başlığı kullanılmıştır. Abdışerip'in sancırasındaki tufan olayının Kuran'ın verdiği bilgilerle uyuştuğu dikkat çekmektedir. Abdışerip, tufan hakkında şu bilgileri vermiştir: "Adem atanın kaburgasından Hava ana yaratılır. Bunlar yasak meyveyi yedikleri için cennetten çıkarılarak dünyanın farklı yerlerine bırakılır. 300 yıl birbirini görmeyen Adem baba ile Hava anamız daha sonra tekrar birbirini görüp 37 yıl boyu konuşurlar. Daha sonra 72 oğul 72 kızları olur. Bunlardan iyiler de kötüler de çıkar. Bundan sonra gelen Nuh peygamberle bunların arasındaki zaman dilimi çok fazla. Nuh peygamberin zamanında insanlar o kadar çoğalmıştır ki ayak basacak yer kalmamıştır ve Allah'a inanar kul kalmamıştır. Nuh, onları imana davet etse de onlar Nuh'u hor görüp döverler. Sonra Allah, Nuh peygambere bir gemi yapmasını emreder.[7]

---

5 Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara 2010, s. 26.

6 Elif Kanca, "Tufan Efsanelerine Sembolik Bir Bakış: Kültürel Dünyanın Yıkımı ve Yeniden Kuruluşu", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara 2010, s. 43.

7 Koçkor Borbugulov, *Altın Beşik*, Calal-abad Tipografiya, Calal-abad 1995, s. 307-309.

Manzum olarak kaleme alınan Musalı İmanaliyev'in "Kırgız Sancırası" adlı eserinde de tufan olayına atıf vardır. Bu sancıranın verdiği bilgilere bakılırsa tufanın sebebi insanların yer yüzünde aşırı olarak çoğalmasıdır. Sancırada tufan dışında da ilgi çekici bilgiler bulunmaktadır: "Adem ata ve Hava ana eşit olarak yaratılmış ve bunlardan değişik halklar çıkmıştır. Bin yıl yaşayan Adem ata ile Hava ananın seksen kızı seksen oğlu olur. Bunların içinden çok dirayetli olan Şiş (Şit) peygamber çıkmıştır. Ondan sonra iki bin ata geçmiştir. Yetmiş bin yıl sonra İdris peygamber gelir. İdris peygamber zamanında insanlar artık yeryüzüne sığamaz olur. Bu dönemde bir tufan olacak olur ve bundan İdris'in büyük oğlu Nuh'un haberi olur. Daha sonra tufan olur."[8] Tufan hakkında detaylı bilgi vermeyen ama kısaca bahseden başka bir sancıra da "Kırgızların Temel Sancırası" adlı eserdir. Birçok sancırayı okuyan ve pek çok sancıracıyı dinleyen Turdakun Sultanov, bu bilgileri bir araya getirmiş ve eserini yazmıştır. Aynı zamanda babası sancıracı olan Turdakun, istifade ettiği sancıraların adlarını kitabın önsözünde belirtmiştir. Turdakun'un sancırasında tufan şöyle anlatılmıştır: "İdris peygamberden Nuh peygamber olmuştur. Nuh ikinci Adem babamızdır. Hazreti Nuh, tufanın olacağını bilip gemi yapar.[9]

Tufanın etki alanı ve süresi de dikkat çeken noktalardır. Tevrat ve Talmud'a göre tufan, tüm yeryüzünü kaplamış ve dağlar da dahil tüm yeryüzü aylarca su altında kalmışken, Kuran-ı Kerim'e göre sadece Nuh'un kavmiyle sınırlı olmuştur.[10] İmanaliyev, sancırasında "Sonra tufan olur ve yeri altı ay boyunca su kaplar."[11] diyerek Tevrat'la paralel bilgiler vermektedir. Bu hususta Abdışerip'in de bilgileri Tevrat'la benzerdir: "Bundan sonra yedi gün yedi gece her damlası otuz ton ağırlığında olan yağmur yağdı, yeryüzünü sel basıp su kapladı. Su çekildikten sonra yere inenler gemiden çıkarlar."[12] Turdakun ise tufanın etki

---

[8] Musalı İmanaliyev, age., s. 4, 5.

[9] Turdakun Sultanov, *Kırgızdardın Özöktüü Sancırası*, Biyiktik, Bişkek 2010, s. 6.

[10] Ekrem Sarıkçıoğlu, agm., s. 28, 29.

[11] Musalı İmanaliyev, age., s. 5.

[12] Koçkor Borbugulov, age., s. 310, 311.

alanından bahsetmemiştir. Tufanın süresi Tevrat'ta 40 gün 40 gece diye geçerken Kuran'da bunun hakkında bir bilgi yoktur. Tufanın zamanı hakkında ne Kuran'da ne Tevrat'ta bir bilgi veriliyor.[13] Oysa İmanaliyev, altı ay boyunca suyun yeri kapladığını; Abdışerip ise yağmurun yedi gün yedi gece sürdüğünü belirtmişlerdir. Dikkat edilirse yedi gün ve gecelik sürede yağmur damlaları da otuz ton ağırlığındadır. Turdakun, bu konuda da bir bilgi vermemiştir.

Tufanla ilgili bir başka konu ise gemiye alınan insanlar ve hayvanlardır. Tevrat; Nuh, karısı, üç oğlu ve üç gelini olmak üzere sekiz kişinin gemiye alındığını, geriye kalan tüm insanların öldüğünü ve bugünkü insanların bunlardan türediğini söyler. Kuran ise bunun tersini belirterek Nuh'un bir oğlu ve karısının yanında inanmayanların da boğulduğunu ama kavminden inananların gemiye alınarak kurtulduğunu açıklar ve Hz. İbrahim'in, Nuh'un; Hz. Muhammed'in hitap ettiği Hicaz halkının ise gemideki bu inananların soyundan geldiğini söyler.[14] Yani bilim adamları Kuran'ın, Tevrat'ın aksine tufanı beynelmilel değil bölgesel olduğuna işaret ettiğini söylemektedir. Tevrat gemiye alınan hayvanların sayıları hakkında bilgi vererek dünyadaki tüm hayvan türlerinden belirli oranda alındığını belirtir. Kuran ise her cinsten birer çift hayvanın gemiye alınmasını tavsiye etmektedir.[15]

Musalı, insanların sayısı hakkında bilgi verirken hayvanlardan bahsetmemiştir: "Yarım yılda gemiyi yapıp bitiren Nuh peygamberin gemisine seksen kişi biner. Daha sonra tufan olur ve yeri altı ay boyunca su kaplar. Daha sonra su çekilir ve gemidekilerin çoğu kara nezle hastalığından ölür. Geriye Nuh'un üç geliniyle üç oğlu kalır."[16] Abdışerip gemide inananların da olduğuna vurgu yapar ve bir dişi bir erkek türlü hayvanların gemiye alındığını belirtir: "Sonra kendine inananlarla bir dişi bir erkek hayvanattan aldı. Altı aylık azığını hazırladı, gemiye bindi. Su çekildikten sonra yere inenler gemiden çıkarlar. Gemi-

---

[13] Ekrem Sarıkçıoğlu, agm., s. 30.

[14] agm., s. 29.

[15] agm., s. 30

[16] Musalı İmanaliyev, age., s. 5.

de Nuh peygamberle üç oğlu ve üç gelini vardı. Bunlardan büyüğü Ham, ikincisi Saum ve üçüncüsü Yapas'tır."[17] Turdakun ise daha genel ifadeler kullanmıştır: "Her bir canlıdan birer tane erkek dişi ve kendisinin üç oğlu ile üç gelinini gemiye alıp tufandan korunmuş denir. Hazreti Nuh'tan bize kadar 200 ata geçip yedi bin yıla yetişir. Nuh'tan Ham, Sam, Yafas (Capas)."[18]

İncelediğimiz bir başka sancıra olan "Kırgızdın Kıskaça Sacırası" adlı eserde Nuh tufanı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir.[19] Bununla birlikte "Babalar Bayanı" isimli sancırada kitabın yazarı Kençiyev, Kazıbek'e dayanarak Nuh tufanı hakkındaki genel bilgileri tekrarlamaktadır. Ancak bu bilgilerin bilimsel olmadığını ve bunların efsanelerden teşekkül ettiğini belirterek verilen bilgilere inanmadığını söylemektedir.[20] "Kırgız Sancırası" adlı eserde de Nuh tufanının meydana geldiği, Hz. Nuh'un üç oğlu ve geliniyle gemiye binip kurtulduğu ve bu üç oğlun Kam, Sam, Capas olduğu yönünde bilgiler verilmektedir.[21]

2. Sancıralarda Hz. Nuh'un nesli

Tufandan sonra insanoğlunun Nuh peygamberden çoğaldığı yaygın bir kanaattir ama buna karşı olan görüşler de vardır. Bu hususta mesele tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Mesela Elmalılı Hamdi Yazır, ayet ve hadislerden hareketle insanların sadece Nuh'un çocuklarıyla değil aynı zamanda onunla birlikte gemiye binenlerle de çoğaldığını ifade eder.[22] Ancak yaygın kanaate göre insanlar Nuh aleyhisselâmın üç oğlundan türemiş, onun Sâm adlı oğlundan Arap, Fars ve Rum kavmi, Hâm adlı oğlundan ise Hindistan, Habeş ve Afrika halkı, diğer oğlu Yâfes'ten de Asyalılar ve Türkler meydana gel-

---

17 Koçkor Borbugulov, age., s. 310, 311.

18 Turdakun Sultanov, age., s. 6.

19 Esenkul Törökan Uulu, *Kırgızdın Kıskaça Sancırası*, Mamlekettik "Uçkun" Kontserni, Bişkek 1995.

20 Capar Kençiyev, age., s. 29.

21 Turdubay Umar Uulu, *Kırgız Sancırası*, "Arım" Kiçi İşkanası, Bişkek 1991, s. 4.

22 M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul 1993, s. 187.

miştir.[23] Hz. Nuh'un üç oğlu ve onların çocuklarından kavimlerin türeyişi şöyledir:

> "Yafes'in Gomer, Mecüc, Maday, Yavan, Tubal, Meşeç ve Tiras olmak üzere yedi oğlu vardır. Gomer'den Galatyalılar, sonra Fransa'ya ve İspanya'ya göçtüler ki Fransa yıllarca Gaul diye çağrılırdı. Kuzey batı İspanya bugün hala Galişya diye çağrılmaktadır. Gomer'in çocukları Aşkenaz, Rifas ve Togarmah'tır. Togarmah ve Aşkenaz'ın Ermenilerin ataları olduğu söylenir. Diğerleri ise Almanya'ya göç etti. Almanya, Tevrat'ta Aşkenaz diye geçer. Bir sonraki torun Mecüc. Grekler'in Saytiyalılar diye çağırdıkları bunlardır. Romanya ve Ukrayna'nın eski adı Saytiya idi. Sonraki torun Maday'dır. Maday İranlıların atasıdır. Maday'ın çocukları Greklerce Medes diye bilinirdi. Medler Tevrat'ta da geçer. Sayrus'tan sonra, Medler hemen daima Persler ile anılır. Medler Hindistan'a da yerleşmişlerdir. Yavan, Yunanistan için kullanılan İbranice bir kelimedir. Yavan'ın oğlu Elişa, Tarşiş, Kittim ve Dodanim Yunanlılar ile alakalıdır. Elisyalılar, isimlerini Elişah'tan almışlardır. Tarşiş veya Tarsus Kilikya olarak bilinir. Kittim, Kıbrıs'ın İncil'deki adıdır. Sonraki Tubal'dır. M.Ö. 1100 yılındaki Asur kralı, Tubal'den Tabali diye bahseder. Bunlar İberler olarak da bilinir. Gürcistan'ın başkenti Tiblis Tubal'dan gelir. Buradan bu insanlar, Kafkas dağlarını geçip, kuzey doğuya, Tobol nehrine isim vermiş ve Tobolsk şehrinin isim sahibi olmuşlardır. Meşeç, diğer torunun adı, Moskova'nın eski adıdır. Tiras'ın çocukları Thirasyalılar olarak bilinirdi. Grekler ismi Traklar olarak değiştirdi. Ham'ın Kuş, Mizraim, Fut ve Kenan adlarında dört oğlu vardır. Ham'ın soyu genel itibariyle Güney batı Asya ve Afrika'ya yerleşmiştir. Zebur'da da sıkça Afrika'dan Ham'ın memleketi diye bahsedilir. Nuh'un torunu Kuş, İbranice'de Etyopya'ya verilen addır.

---

[23] http://www.msxlabs.org/forum/muslumanlik-islamiyet/18010-peygamberler-tarihi-hz nuh.

> Bir sonraki Mizraim, Mısır'a ismini vermiş. Fut, Libya'ya İbranice'de karşılık gelen bir kelimedir. Eski Fut nehri Libya'da idi. Futitler, Libyalılar olarak bilinir. Bir sonraki torun Kenan, Filistin'e verilen addır. Sam'ın Elam, Aşşur, Arfakşad, Lud ve Aram diye beş oğlu vardır. Elam, İranlılar'ın atası olup Cyrus zamanına dek Elamlılar diye bilinirdi. Aşur, Asur'a adını vermiştir. Arfakşad, Keldanîler'in atasıdır. Bu Hurri tabletleriyle doğrulanmıştır. Kalde'nin kurucusu Arif-hurra olarak bilinir. Lud, Lidyalılar'ın atasıydı. Aram, Suriyelilerin adı olmuştur."[24]

Bu bilgiler, kavimlerin çoğunun Yafes'e, geriye kalanlarınsa Ham ve Sam'a bağlanması yönüyle dikkat çekmektedir. Buna benzer bilgilere Tevrat'ta da rastlanmaktadır. Tevrat'a göre Nuh'un oğulları Sam, Ham, Yafet'tir (Yafes). Onların ise oğulları şöyle sıralanmıştır: Yafet'in oğulları Gomer, Magog, Meday, Yâvan, Tuval, Meşek, Tîras; Ham'ın oğulları Kûş, Misrayim, Pût, Kenan; Sam'ın oğulları Elam, Asur, Arpakşat, Lud, Aram.[25] Dolayısıyla yukarıdaki bilgilerin Tevrat'a göre düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Sabır Attokurov, pek çok sancırayı esas alarak ortaya koyduğu "Kırgız Sancırası" adlı kitabında bilimsel bazı kanaatlere varmıştır. Özellikle bu araştırma, Ebulgazi'nin "Türkmen Şeceresi"den, Moldo Sayfaddin Aksikenti'nin "Macmu at-Tavarih"inden ve Osmon Sıdıkov'un "Tarih, Kırgız Şadmaniya"sından yararlanarak ortaya konulmuştur. Bu eserde de insanlığın Nuh ve oğullarından türediği yönünde bilgiler verilmektedir. Tufan hakkında bilgi verilmeyen bu çalışmada Kırgızlar, Ögüz Han (Oğuz Kağan) yoluyla Türk ve oradan Nuh'un oğlu Yafes'e bağlanmaktadır. Arada geçen isimler ise Ebulgazi'nin şeceresine benzerdir (Elçi Han-Alança Han-Kara Han-Ögüz Han). Attokurov, çalışmasında Nuh peygamberi genel kanılara uygun olarak

---

[24] http://www.msxlabs.org/forum/muslumanlik-islamiyet/18010 peygamberler-tarihi-hz nuh.

[25] Yaratılış 10:2, 6, 22.

Ham, Yafes ve Sim'in (Sam) babası göstermekte, Türk soylu halklar ise Yafes'e bağlanmaktadır.[26]

İmanaliyev, sancırasında Nuh peygamberin Ham, Sam ve Cappas isimli üç oğlunun olduğunu ve tufandan sonra bunların çocuklarının yeryüzüne tekrar yayıldığını ifade eder. Hz. Nuh'tan bugüne kadar iki yüz ata geçtiğini söyleyen İmanaliyev, Ham'dan zencilerin, Sam'dan Arapların çoğaldığını belirtir. "Dip atamız Cappas'ın çocukları Avrupa, Asya'yı mekan tutmuştur. Cappas'ın Turaniya ve Ariya adında iki karısı vardır. Turaniya'nın çocukları Asya'ya, Ariya'nın çocukları Avrupa'ya yerleşmiştir. İki karısından onar oğlu olur." diyen yazar, Turaniya annenin çocuklarından bir kaçının Capan, Kıtay, Türk olduğunu belirtir. En büyük kardeş olan Türk'ün de on oğlu olmuştur ve Hazreti Hısır'ın (Hızır) duasını almıştır. On oğlundan altısının adı biliniyor: Abır, Sabır, Tütögü, Avas, Hasar (Hazar), Anuru. Türk'ün en büyük oğlu Tütök'ten hanlar çıkmıştır. Tütök'ün oğlu Karahan, Karahan'ın oğlu ise Uğuzhan'dır. Uğuzhan'ın oğlu Tağınhan'dan ise Kırgızhan olmuştur."[27]

Abdışerip'in sancırasında da insanlık Nuh ve onun üç oğlundan dağılmıştır fikri ön plandadır. Sancırada Türk halklarının atası Yapas'a (Yafes) bir göndermede bulunulmakta ve Türk halkları aynı kökene bağlanmaktadır. Ancak sancıra bazen de çok karmaşık bilgiler içermektedir. Mesela sancıranın bir yerinde Türk halkları, İbrahim peygambere dayandırılmaktadır. Ayrıca dünya halklarının kökenine değinilmiş ve duyulmayan millet adları verilmiştir. "İlk atamız Adem ise üçüncü atamız Yapas'tır. Başkaları dip atamız Ham der, Sam der. Ham'ın yerleştiği yerler Amerika, Afrika, Asya, Hindistan denizlerinin değişik yerleridir. Bunlar zenciler, Kürtler, Tsıganlar ve Lölüler'dir. Lölüler, hiçbir Türk halkına dahil olmaz.[28] Saum'un balası da Amerika, Afrika, Asya gibi yerlere yerleşir. Bunlar Misirler (Mısır), Osurlar, Kördölüler, İbraimler, Yakuklar (Yakut), Arablar, Armiller (Ermeni), Meksikalılar, Amerikalılar, İngilizler vb. çok. Sayısı bilinmiyor. Ya-

---

[26] Sabır Attokurov, *Kırgız Sancırası*, Kırgız Uluttuk İlimder Akademiyası Tarıh İnstitutu, Bişkek 1995, s. 38.

[27] Musalı İmanaliyev, age., s. 6, 7.

[28] Koçkor Borbugulov, age., s. 311.

pas'a geçelim. Bunun Arıy, Turuy diye iki eşi olur. Arıy adlı eşinden Hindiler (Hint), İranlılar, Sartlar, Avganlar (Afgan), Ünanlar (Yunan), Arnaturlar, Latınlar, Fransızlar, İnglisler, Nemetsler (Alman), Oruslar (Rus). Bunlar serin yerlere yerleşmişler. Beyaz renkli halklar denir bunlara. Şimdi Turuy eşinden olan çocukları Kıtaylar, Hindi-Kıtaylar, Yaponlar, Hinler, Osmanlar, Tatarlar, Kırgızlar, Kazaklar, Kalmaklar, Dunganlar, Vengerler. Bunlar nice türlere bölünürler, tam olarak bilmek zor."[29]

Milletleri yukarıdaki gibi Nuh'un üç oğlundan gösteren Abdışerip, devamında sözü Türk soylu halklara getirmek isteyecek ki tekrar Yafes'in ikinci eşinden yeni halkların isimlerini sayar: "Yapas'ın ikinci eşi Turuy'dan Findin (Fin) doğmuştur. Findin balası İbraim peygamber. İbraim peygamberin çocukları Ismayıl, İsak, İsan. Ismayıl'dan Kuraşmin Arapları dağılır. Isak'tan Farsiler, Tacikler dağılır. İsan'ın oğlu Türk'ün üç çocuğu var: Turener, Arener, Saremir. Turener'den olanlar Tatar Türkü, Başkır Türkü, Bolgar Türkü, Türkmen Türkü, Enesay Türkü, bizim içimizde şehri olmayan Türkler, Kırgız Türkü, Kazak Türkü, Uygur Türkü, Karakalpak, ulusu Kırgız Türkü. Kangır Yangır'dan Moldovya'nın batı tarafından gidip yerleşen Carauz (Gagauz) Türkü. Ariney'den olan Türkler; Azerbaycan Türkü, Karaçay Türkü, Kumuk Türkü, İlbiş Türkü, Asetin Türkü, Yazgin Türkü, Dargü Türkü, Stambul Türkü, Misketin Türkü. Üçüncü bala Sartenir. Sartenir'den doksan bağlı Özbek Türkü, Agaça Türkü, Cüzdör Türkü diye bunlar çok bölünmeyen karışık halklardır."[30]

Turdakun Sultanov'un Nuh peygamberin zürriyeti hakkında verdiği bilgiler de yukarıdakilere benzerdir ama bu sancıralarda Nuh'un üç oğlundan sonra verilen isimlerde farklılıklar vardır. Turdaku'nun şöyle bir tasnif verir: "Ham'dan Afrika, Amerika, Asya kısmındaki İndus'tan denizlerinin Vohşi aralığında yaşayan derisi kara renkli, bilgisiz insanlar negir (zenci) diye bilinir. Farkları insan etini yerlermiş. Sam'dan Asya, Afrika kısımlarındaki Mısırlılar, Asuriler, Keldaniler,

---

[29] age., s. 312.
[30] age., s. 312, 313.

İbraniler, Yakutiler, Araplar, Armiyanlar (Ermeniler), Suriyeliler, Gavraniler, Finler. Diğer bir ifadeyle Arım, Argan, Arakgat, Aştak, Gabar, Barak, Şalık. Yedi evladı varmış denilir. Barak'tan Azar, Azar'dan İbrahim peygamber. Bundan İskak, Smagul. İskak'tan Tabigi, Türk, Kaldar. Smagul'dan tüm Arap halkı dağılmıştır. Tabigi'den Mahala, Kassak, Masagat, Sak. Türk'ten tüm İskak'ın nesli dağılmıştır. Sak'tan Aksara, Hamit. Yafas'ın (Capas) birinci karısı Turaniya'dan Yapon, Kıtay, İndiya-Kıtaylar, Finler, Osmaniler, Tatarlar, Kalmaklar, Dunganlar. İkinci karısı Ariy'den İndiler, İraniler, Sartlar, Afganlar, Gonanlar, Arnavutlar, Latinler, Fransızlar, Angliçan, Nemetsler, Oruslar. Bunlar beyaz ırk, günümüz devletleri Ariler kavmidir denilir. Yafas'ın sekiz çocuğu olup büyüğü Türk'tür. Yafas öldüğü zaman Türk padişah oldu. Isık-Köl'de yaşamıştır."[31]

Abdışerip, Hz. Nuh'un Ham'a, Sam'a ve çocuklarına bedduası hakkında ilginç bir hikâye anlatır: "Nuh peygamber, 960 yaşına geldiğinde oğlu Yapas yaylada mal bakar. Yapas, bir gün yayladan dönüp geldiğinde yaşlı babasının bir yeri açıldığı için Ham'ın Zenci, Kürt, Tsıgan ve Lölü adındaki çocuklarını dedeleriyle alay ettiğini, onu dinlemediğini görür. Buna üzülen Nuh, Saum'a ve Ham'a küser, Yapas babasını alıp evine götürür. Yapas'ın çocukları dedelerine iyi bakarlar. Nuh peygamber oğlu Yapas'a iki abisini çocuklarıyla çağırmasını ve malını üçüne bölüştüreceğini söyler. Ham'a beni gülünç kıldınız, sıcak yerde kalın, yüzünüz kara olsun, dilenci olun diye beddua eder."[32] Bu hikaye Tevrat'ta da bulunmaktadır.[33] Ancak Tevrat Ham'ın, babasına güldüğünü; Yafes ve Sam'ın ise babalarını gülünç durumdan kurtardığını belirtmektedir. Cetmişbayev ile Masırakunov'un hazırladıkları sancırada ise Arstanbek Çeçen'in, Adem baba ve Hava anneden başlayarak komuz eşliğinde sancıra söylediği vurgulanmaktadır.[34] Sancırada, Nuh peygamber ve nesli hakkında bilgi verilmemektedir.

---

[31] Turdakun Sultanov, age., s. 6, 7.

[32] Koçkor Borbugulov, age., s. 311, 312.

[33] Yaratılış 9:21-27.

[34] Kalen Cetmişbayev, Raşid Masırakunov, *Sancıra Sanatı*, "Kırgızstan"-"Merim-1" KKİ, Bişkek 1994, s. 10.

Esenkul Törökan Uulu'nun verdiği bilgilere göre Turik (Türk) Azar'ın, Azar Tarak'ın, Tarak ise Sam'ın oğludur. Turik'in oğlu Tabigi, Halit adında bir çocuğa sahiptir. Annas Sahabe ve Ukas Sahabe Halit'in çocuklarıdır. Özübekler (Özbek), Uygurlar, Gagauzlar Mahat; Balkarlar, Karaçaylar, Kumıklar Ohastin; Nogaylar, Tatarlar, Başkurtlar Gacat; Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar Alaş yoluyla Annas Sahabe'ye bağlanmaktadır.[35] Böylelikle Esenkul, Türk halklarını Sam'ın neslinden göstermektedir. Kençiyev, her ne kadar eserinde verdiği bazı bilgilere inanmadığını belirtse de genel kanıya uyarak Hz. Nuh'un Ham, Sam ve Cafıs (Yafes) adlarında üç oğlu bulunduğunu belirmekte ve onların neslini şöyle aktarmaktadır: "Ham'ın çocukları, Amerika ve Asya'nın kenar bölgelerinde yaşayan Negr(zenci)lerdir. Sam'ın çocukları Araplar, Armiyanlar, Anglisler, Nemetsler, Sırcanlar, Cöötlerdir. Cafıs'ın sekiz oğlu, dörderli bir şekilde Arlı ve Nurlı diye iki kısma bölünür. Bunların en büyüğü Türk'tür.[36] Turdubay da Nuh'un Kam (Ham), Sam, Capas (Yafes) adında üç oğlu olduğunu belirtmekte ve Kırgız vd. bütün Türk ile Moğol halklarını Capas'a bağlamaktadır. Yazar, daha sonra detaylara girmeden Dölönbiy'den itibaren Kırgız sancırasını şemalar halinde verir.[37]

Sonuç

Bu araştırmada, bazı Kırgız sancıralarından hareketle sancıra geleneğinde Nuh Peygamber'in izi sürülmüş ve sancıralarda Nuh Peygamber ile ilgili bilgilerin tufan, nesil olmak üzere iki başlık halinde ele alındığı görülmüştür. Bu iki husus hakkında bazı sancıralar detaylı bilgi aktarırken, bazıları ya bilgi vermemekte yahut genel ifadelerle meseleyi geçiştirmektedir. Nuh peygamberle ilgili sancıralardaki bilgilerin çelişmesi ise hem sancıraların sözlü gelenekte yaşamasından hem diğer literatürlerde karışık bilgilerin bulunmasından kaynaklanmaktadır. Sadece hafızaya dayalı olarak aktarılan bilgilerin birbirine karışma

---

[35] Esenkul Törökan Uulu, age., s. 8.

[36] Capar Kençiyev, *Babalar Bayanı*, Biyiktik, Bişkek 2002, s. 29.

[37] Turdubay Umar Uulu, age., s. 4.

ve unutulma ihtimalinin yüksekliği kolayca tahmin edilebilir. Dolayısıyla Tevrat'ın sözlü gelenek dahilinde yazıya geçirildiği bu yüzden tahrif olduğu düşünülebilir.

Sancıralardaki bilgiler, "eksiktir" veya "tamdır" diyerek onların kesin tarih olduğu veya olmadığı şeklinde bir yargıya varmak kanaatimizce doğru değildir. Bunun yerine sancıralar, milletlerin ortaya çıkışı ve insanlık tarihinde önemli bir olay olan tufan hakkında bilgi verişi yönüyle değerlendirilmelidir. Ayrıca soyların kökeni tam olarak ortaya çıkarılabilecek bir mesele değildir. Bu yüzden hem sancıralarda hem diğer kaynaklarda genel temayül/kabul öne çıkmış ve bütün halklar Hz. Nuh'ta birleşmiştir. Sancıralarda Hz. Nuh'un oğulları, isimlerindeki telaffuz farkının (Ham-Kam, Sam-Sim-Saum, Yafes-Yapas-Cappas) dışında bütün kaynaklarda aynıdır. Kısaca her toplum kendini istediği şekilde değerlendirmektedir ama bu değerlendirmelerde bazı hususlara dikkat edilmektedir. Bundan olsa gerek Türk soylu halklar, genelde Turaniya (Turan) anne yoluyla Yafes'in bazen ise İbrahim'in oğlu İshak yoluyla Sam'ın neslinden gösterilmiştir.

Kaynaklar

Attokurov, Sabır, *Kırgız Sancırası*, Kırgız Uluttuk İlimder Akademiyası Tarıh İnstitutu, Bişkek 1995.

Borbugulov, Koçkor, *Altın Beşik*, Calal-abad Tipografiya, Calal-abad 1995.

Cetmişbayev, Kalen; Masırakunov, Raşid, *Sancıra Sanatı*, "Kırgızstan"-"Merim-1" KKİ, Bişkek 1994.

İmanaliyev, Musalı, *Kırgız Sancırası*, Şam Basması, Bişkek 1995.

Kanca, Elif, "Tufan Efsanelerine Sembolik Bir Bakış: Kültürel Dünyanın Yıkımı ve Yeniden Kuruluşu", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri* (ed. M. Nesim Doru), MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara 2010.

Kençiyev, Capar, *Babalar Bayanı*, Biyiktik, Bişkek 2002.

Sarıkçıoğlu, Ekrem, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri* (Ed. M. Nesim Doru), MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara 2010.

Sultanov, Turdakun, *Kırgızdardın Özöktüü Sancırası*, Biyiktik, Bişkek 2010.

Törökan Uulu, Esenkul, *Kırgızdın Kıskaça Sancırası*, Mamlekettik "Uçkun" Kontserni, Bişkek 1995.

Umar Uulu, Turdubay, *Kırgız Sancırası*, "Arım" Kiçi İşkanası, Bişkek 1991.

"Yaratılış 9: 21-27", *Tevrat*, kutsal-kitap.net/bible/tr/index, Erişim Tarihi: 15.07.2011.

Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul 1993.

http://www.msxlabs.org/forum/muslumanlik-islamiyet/18010-peygamberler-tarihi-hz nuh, Erişim Tarihi: 05.07.2011.

http://www.bayamcay.com/index.php?option, Erişim Tarihi: 12.06.2011.

Destanlarda Nuh

Gilgameş Destanında Tufan

Sedat Erkut *

Gilgameş Destanının 11. tableti Nuh tufanını anlatmaktadır. Tufanı anlatan bu metnin pek çok nüshası mevcuttur. Gılgameş Destanının M.Ö. 3. binyıldan itibaren varlığından söz edebiliriz. Destanın Sumer, Babil, Akad, Hurri, Hitit kültürü ve edebiyatında önemli bir yeri vardır.

Sumerce metininde tufanın kahramanı Ziusudra iken aşağıdaki çeviriye esas aldığımız Akadca versiyonda tufanın kahramanı Utnapiştim ya da Utanapiştim'dir. Babilce anlatımda ise bu destana adını veren kahramanın adı Atra-hasīs'tir.

Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kuran'daki anlatımlar bu çalışmanın sınırları dışındadır.

Efsanenin tarihlenmesi konusuna gelince: Elimize geçen en eski yazılı belge Sumerlilere aittir, Sumercedir ve MÖ. 3. bin yılın ilk çeyreğinin sonuna tarihlenmelidir. Sumerce versiyondan elimize - tahrip olmuş vaziyette - 7-8 satırlık bir metin ulaşmıştır, Sumerce versiyonun hangi döneme ait olduğu kesin değildir. Sumerce versiyonu bazı uz-

* Yrd. Doç. Dr. Sedat Erkut, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara. sedat.erkut@humanity.ankara.edu.tr

manların III. Ur, bazılarının ise Eski Babil devrine tarihlediklerini görmekteyiz. Görüldüğü gibi bu tarihlemelerde bazı çekinceler vardır.

Aşağıda tercümesini verilen Sumer edebiyat şaheserinin günümüze ulaşmasını Yeni Asur kralı Asurbanipal'e borçluyuz. Yeni Asur kralı Asurbanipal Gilgameş destanını temize çektirmiş ve Ninive'deki (bugün Irak'ta Musul yakınlarında Koyuncuk) kütüphanesine koydurmuştur. Bu kopyanın dili Sami dil gurubuna dahil olan ve Arapça ile akraba olan Akadcadır..

Ninive'deki kitaplık 1860'lı yıllarda ünlü Asurbilimci George Smith tarafından Ninive kazılarında bulunmuştur. Smith, Gilgameş destanını içeren tabletleri okumuş ve 11. tabletin Nuh tufanını anlattığını tesbit etmiştir. Söz konusu belge MÖ. 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Ninive kitaplığındaki tabletlerin çoğu bugün British Museum'dadır.

Gılgameş Destanında tufanı anlatan Akadca metnin Türkçeye çevirisi şöyledir:

Gilgameş ona, uzaktaki Utnapištim'e (Nuh) dedi: "Utnapištim, sana bakıyorum. Görünümün (benden) farklı değil, benim gibisin. Evet benden farklı değilsin, benim gibisin. Maksadım seninle savaşmak idi. Seninle savaşmakdan vaz geçtim. Anlat! Tanrıların toplantısına nasıl katıldın ve (sonsuz) yaşamı buldun?" Utnapištim Gilgameş'e şöyle cevap verdi: "Gilgameş, sana gizli bir şey açıklayacağım, tanrıların sırrını sana söyleyeceğim. Šuruppak senin bildiğin bir kent, orası Fırat nehrinin yanında kuruludur. Bu kent çok eskiden varken tanrılar bu kentin içindeydiler. Büyük tanrılar bir tufan çıkarmayı istediler. Onların babası tanrı Anu yemin etti, kahraman tanrı Enlil onların danışmanıydı, tanrı Ninurta onların büyük vezirleriydi, Ennugi onların kanal yöneticisiydi, bilge Ea da onlarla yemin etti. Ea onların sözünü sazdan bir kulübeye fısıldadı: "Saz kulübe saz kulübe, duvar duvar! Saz kulübe dinle, duvar dikkate al Šuruppaklı adam Ubartutu'nun oğlu! Evini parçala, bir gemi yap! Malını bırak yaşamı ara! Eşyaları boş ver, yaşamı kurtar. Bütün yaşayan varlıkları gemiye topla. Yapacağın geminin ölçülerinin her biri eşit olmalı. Onun eni ve boyu eşit olmalıdır. Onu Apsû gibi ört!" Anladım ve beyime, Bilge Ea'ya şöyle dedim: "Be-

yim söylediklerinizi kabul ettim, böylece saygı göstereceğim ve (gemiyi) yapacağım. Fakat kente, halka ve yaşlılara ne cevap vereceğim?" Ea ağzını açtı ve bana, kölesine şöyle dedi: "Sen onlara şöyle dersin: 'Sanırım Enlil benden nefret etmeye başladı, sizin kentinizde oturmayacağım. Tanrı Enlil'in toprağına artık ayak basmayacağım. Apsû'ya ineceğim ve beyim Ea ile yaşayacağım. Ea üzerinize bir bereket yağmuru yağdıracak ve kuşların yuvalarını, balıkların sığınaklarını size getirecek ve bol mahsul alacaksınız. [Sabahları?] o üzerinize *kukku*-ekmeği akşamları (da) size bir buğday yağmuru yağdıracak.'" Sabahın ilk ışığı parlar parlamaz halk Atra-hasīs'in kapısında toplanmaya başladı. Marangoz baltasını taşıdı, saz ustası taşını taşıdı, *agasilikku*-baltasını [...] gençler [...]dı, çocuklar hurma lifi taşıdı, güçlü erkekler zift taşıdı, yoksullar [ne] gerekiyorsa getirdi, beşinci gün geminin dışını tamamladım. Geminin temeli (omurgası) bir *iku* (3600 m^2) genişliğindeydi, duvarlarının yüksekliği 10 *nindan*'dı (60 m). Güvertesinin her tarafı 10 *nindan* (60 m) uzunluğundaydı. Dış tarafını şekillendirdim ve düzene koydum. Ona altı güverte verdim (yaptım), onu yedi (bölüme) ayırdım. Ambarını da dokuz (bölüme) ayırdım. Ortasına da su kazıkları çaktım. Kürek seçtim ve gerekli erzağı depoladım. Ocağa üç *šár* zift döktüm. Ve içine üç *šár* asfalt [döktüm.] İbrik taşıyıcılar 3 *šár* yağ getirdiler. Üstelik *niqqu* 1 *šár* yağ emdi. Gemici iki *šár* yağ kaçırdı. İşçiler için öküzler kestim (ve) her gün koyunlar boğazladım. Bira, *kurunnu*-birası, yağ ve şarabı işçilere nehir suyuymuş gibi [içmeleri için verdim.] (Böylece) İlkbahar bayramındaki gibi bayram ettiler. Güneş [yükseldiğinde] elimi yağladım. Gün [batmadan] gemi tamamlandı. [Kızaktan indirmek] zor oldu. Geminin üçte ikisi [suya] girinceye dek kızak üzerinde yukarıdan ve aşağıdan itme zorunluluğu vardı.

Elime geçen her şeyi, elime geçen her gümüşü, elime geçen her altını, elime geçen bütün canlıları içine yükledim ve bütün soyumu sopumu gemiye bindirdim. Kırın evcil ve yabani hayvanlarını ve tüm ustaları içeri soktum. Tanrı Šamaš bana bir zaman verdi: "Sabah o üzerinize bir *kukku*, akşam (da) üzerinize bir bereket yağmuru yağdıracak. O zaman geminin içine gir ve kapını kapa!" (dedi). O (belirtilen) zaman yaklaştı. "Sabah o üzerinize bir *kukku*, akşam (da) üzerinize bir bereket yağmuru yağdıracak." Havanın durumunu izledim, hava bakılamaya-

cak kadar ürkütücüydü. Geminin içine girdim ve kapıyı kapadım. Geminin kaplanması için gemici Puzur-Amurri'ye sarayı eşyalarıyla birlikte verdim. Şafağın ilk ışıklarıyla ufuktan kara bir bulut yükseldi, onun içinde (tanrı) Adad gürlemekteydi. Šullat ve Haniš önden geliyordu.

Taht taşıyıcılar dağlar(ı) ve ülke(yi) aşıyorlardı. Errakal (bentlerin) direkleri(ni) çekip çıkardı Ninurta (da) ilerledi ve bentleri taşırdı. Anunnaki tanrıları meşaleleri yukarı kaldırdı, onların parıltısı ülkeyi kızıla boyuyordu. Adad'ın yıldırımları gökyüzüne ulaştı, aydınlık olan her şey karanlığa döndü. Bir öküz gibi ülkeyi çiğnedi, [bir çanak gibi] parçaladı. Fırtına bir gün (boyunca) [esti.] Birden bire esti ve ülkeyi [...]. İnsanların üzerine bir savaş gibi geldi. Kimse kimseyi göremiyordu. Âfetten insanlar tanınmıyordu. Tanrılar (bile) tufandan korktular, geri çekildiler ve Anu'nun (yanına) gökyüzüne çıktılar. Tanrılar dışarıda köpekler gibi yatıp sinmişlerdi. Tanrıça İštar bir ana gibi haykırıyordu, tanrıların ecesi güzel sesiyle ah ediyordu: "Eski zaman gerçekten çamura dönmüş, çünkü ben tanrıların toplantısında kötülük söyledim! Nasıl tanrıların toplantısında kötülük söyleyebildim! İnsanlarımı helak etmek için savaşı emrettim! Halkımı meydana getiren benim. (Şimdi) İnsanlar balık gibi denizi dolduruyorlar." Anunnaki tanrıları onunla birlikte ağladılar. Alçak gönüllü tanrılar keder içinde kaldı. Dudakları çatlamıştı (ve) ağızlarından buhar çıkıyordu. Altı gün ve yedi gece rüzgâr, sağanak, fırtına (ve) sel ülkeyi yok etti. Yedinci gün geldiğinde fırtına sel durdu ki onlar bir ordu gibi savaşmıştı. Deniz sakinleşti, fırtına dindi, sel durdu. Havaya baktım ortalık sessizdi. Bütün insanlık çamura dönmüştü. Suyun bastığı yüzey dümdüzdü. Bir pencere açtım ve gün ışığı yanağıma vurdu. Diz çöküp oturdum ve ağladım. Gözyaşlarım yanaklarımdan dökülüyordu. Okyanus kıyısına, kara parçası görmek için (her tarafa) on iki kez on iki defa (bakınca) kara göründü. Gemi Nisir Dağı'na oturdu. Nisir Dağı gemiyi tuttu ve onu sallanmaya bırakmadı. Birinci gün ikinci gün Nisir Dağı (gemiyi) tuttu. Üçüncü gün dördüncü gün Nisir Dağı (gemiyi) tuttu. Beşinci gün altıncı gün Nisir Dağı (gemiyi) tuttu. Yedinci gün geldiğinde bir güvercin saldım. Güvercin gitti, bana geri geldi. Ona konacak bir yer yoktu ve o geri geldi. Bir kırlangıç saldım, kırlangıç gitti, bana geri geldi.

Ona konacak bir yer yoktu ve o geri geldi. Bir karga saldım, karga gitti ve suların çekildiği bir yer gördüğünde yem yedi, uçtu, bağırdı (ve) geri dönmedi. Dört rüzgâr yönüne çıkardım ve kurban sundum. Dağın zirvesine bir tütsü sunusu hazırladım. Yedi ve nice yedi sunu kapları yerleştirdim. Altlarına (şeker) kamışı, sedir ve mersin ağacı yığdım. Tanrılar kokuyu kokladılar. Tanrılar güzel kokuyu kokladılar. Tanrılar sunuların üzerine sinekler gibi üşüştüler. Büyük tanrıça gelir gelmez, (Tanrı) Anu'nun onun isteği üzerine yaptığı muhteşem gerdanlığı yukarı kaldırdı (ve şöyle dedi): "Burada bulunan tanrılar! Boynumdaki bu lapis lazuliyi (lacivert taş) nasıl unutmuyorsam bu günleri de sonsuza dek anımsayacağım ve asla unutmayacağım. Tanrılar sunuya gelsinler. (Fakat) sunuya Enlil gelmesin! Çünkü o düşünmeden bir tufan çıkardı ve benim insanlarımı mahvolmaya terk etti!" Enlil, gelir gelmez ve gemiyi görür görmez öfkelendi. (Enlil) İgigi tanrılarına karşı öfkeyle doldu (ve şöyle dedi): "Buradan bir can kurtulmuştur, yıkımdan hiç kimse kurtulmamalıydı!" Ninurta ağzını açtı ve konuştu, savaşçı Enlil'e (şöyle) dedi: "Böyle bir şeyi Ea'dan başka kim düşünebilir? Her hileyi yalnızca Ea bilir!" Ea ağzını açtı ve savaşçı Enlil'e (şöyle) dedi: "Sen tanrıların üstadı(sın), savaşçı(sın)! Nasıl! Nasıl oldu da hiç düşünmeden böyle bir tufan çıkardın? Onun suçunu suçun sahibine yüklet! Onun günahını günahın sahibine yüklet! Merhamet et yok olmasın, sabırlı ol [...]. Çıkardığın bu tufan yerine bir aslan gelse ve insanları azaltsa (daha iyi) idi. Gönderdiğin bu tufan yerine bir kurt gelse ve insanları azaltsa (daha iyi) idi. Gönderdiğin bu tufan yerine bir kıtlık olsa ve ülkeyi yok etse (daha iyi) idi. Gönderdiğin bu tufan yerine Erra (veba tanrısı) gelse ve ülkeyi mahvetse (daha iyi) idi. (Dahası) ben büyük tanrıların sırrını açığa vurmadım. (Ama) Atra-hasīs'e bir rüya gösterdim ve (böylelikle) tanrıların sırrını duydu (öğrendi). Şimdi onunla ilgili bilgi al!" (Sonra) Enlil gemiye çıktı, elimi tuttu ve beni (gemiye) bindirdi. Kadınımı da (gemiye) bindirdi ve yanımda diz çöktürdü. Alnımıza dokundu ve aramızda durarak bizi kutsadı (ve şöyle dedi): "Bu zamana kadar Utnapištim insanoğlundan biriydi, (fakat) şimdi Utnapištim ve kadını bizim gibi tanrılar olsunlar! Utnapištim uzaktaki ırmakların denize döküldüğü yerde otursun!" (Sonra) bizi aldılar ve uzaktaki ırmakların denize döküldüğü yere oturttular.

Sibirya Şamanist Türk Destanlarında Tufan ve Kıyamet[1]

Abdülkadir İnan

Tufan Efsanesi

Şamanist Türk boylarında söylenen Dünya Tufanı efsanesine ait rivayetler birçok folklorcu ve seyyah tarafından tespit edilmiştir. Bu efsanelerin temelini Müslüman ve Hristiyan kaynaklarından gelen "Nuh Tufanı" hikâyesindeki unsurlar teşkil etmektedir. Şamanistler bu hikâyeyi kendi tanrıları hakkında söylenen efsanelerdeki motiflerle süslemişlerdir. Öz Altaylıların Tufan Efsanesi XIX. yüzyılın ortalarında Verbitskiy tarafından tespit edilmiştir; başka folklorcuların tespit ettikleri rivayetlere nispetle daha uzuncadır. Bu rivayete göre tufandan önce yeryüzünün hükümdarı Tengiz (Deniz) Han idi. O zamanda Nama adlı meşhur bir adam vardı. Tanrı-Ülgen bu adama dünya tufanı olacağını,

---

[1] Abdülkadir İnan'ın Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında basılmış olan *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar* adlı kitabının s. 22-25. sayafaları arasında yer alan bölümüne "Sibirya Şamanist Türk Destanlarında Tufan ve Kıyamet" başlığı verilmiş ve burada aynen yayımlanmıştır. İnan'ın efsaneler için kullandığı kaynaklarda efsane metinleri Türk lehçelerinden Rusçaya çevrilmiş metinlerdir. Rusçadır. Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınlan, TTK Basımevi, Ankara 1954, ikinci baskı Ankara 1972, s. 22-25.

insanoğullarını ve hayvanları kurtarmak için sınanmış sandal ağacından (adıra sandal ağaç) gemi yapmasını buyurdu. Nama'nın Soozunuul, Saruul ve Balıksa adlı üç oğlu vardı. Nama bu oğullarına, dağ tepesinde gemi yapmalarını emir verdi. Gemi, Ülgen'in öğrettiği ve gösterdiği gibi yapıldı. Nama, Ülgen'in buyruğu ile, insanları ve hayvanları gemiye aldı. Nama'nın gözleri iyi görmezdi. Gemidekilere sordu: "Bir şeyler görüyor musunuz?" "Yeryüzünü sis kaplamış, müthiş karanlık basmış" dediler. O zaman yerin altından, ırmaklardan, denizlerden karalara sular fışkırmaya başladı, gökten de yağmur yağıyordu. Gemi yüzmeye başladı. Gök ve sudan başka bir şey görünmüyordu... Nihayet sular çekilmeye başladı. Dağların tepeleri göründü. Gemi, Çomgoday ve Tuluttu dağlarında karaya oturdu. Suyun derinliğini öğrenmek için Nama, kuzgunu gönderdi. Kuzgun dönmedi; kargayı gönderdi, o da dönmedi; saksağanı gönderdi, o da dönmedi. Nihayet güvercini gönderdi. Güvercin, gagasında bir dal ile, geri döndü. Nama kuzgun, karga ve saksağanı görüp görmediğini sordu. Güvercin bunları gördüğünü, her üçünün de leşe konup gagaladıklarını haber verdi. Nama "Onlar kıyamete kadar leş ile geçinsinler, sen benim sadık hizmetçim oldun; kıyamete kadar benim evlâdımla beraber yaşa" dedi. Tufandan sonra Nama Yayaçı (yaratıcı) ve Yayık (tufan) Han adıyla tanrılar sırasına geçti. Yeni nesiller ona kurban kesmekte devam ettiler.[2]

G. Potanin tarafından tespit edilen Uryanha (Tuba) rivayetine göre yer, bir kurbağa üzerindedir. Kurbağa kımıldanırsa tufan olur. Eski bir zamanda bu kurbağa kımıldanmış ve yeryüzünün büyük denizi (ulu talay) dalgalanmış, kaynar gibi olmuş, tufan olmuş. Bu felâketi önceden sezen bir ihtiyar demir çivili sal (temir kadalu sal) yapmış, bununla insan neslini ve hayvanları kurtarmış. Bu sal şimdiye dek bir yerde bulunmaktadır.[3]

A.V. Anohin'nin tespit ettiği rivayete göre tufan olacağını demir boynuzlu gök teke (temir müüstü kök-teke) haber vermiştir. Bu teke

---

[2] V. İ. Verbitskiy, *Altayskiye inorodtsı sbornik etnograficeskih statey ı izsledovaniy*, Moskva, 1903, s. 102-103.

[3] G. Potain, *Oçerki Severo-Zapdnoy Mongolii*, C. IV, Petersburg 1881, s. 207-208.

yedi gün dünya çevresinde dolaşmış, acı acı melemiş (bağırmış), yedi gün deprem olmuş, yedi gün dağlar ateş fışkırmış... Yedi gün yağmur yağmış; yedi gün fırtına ile dolu yağmış; yedi gün kar yağmış.

Tufan olacağını Ülgen ve altı kardeşi bilmişler ve bir gemi yapmışlar, böylece insan ve hayvan neslini kurtarmışlar.[4]

Nama (yahut Yayık Han)'nın gemisinin son durağı, Altaylılara göre, Altay Dağları'ndan birindedir. Fakat her boy kendi çevresinde bulunan yüksek dağlardan birini gösterir. Bazı Altaylılar Yal Möngkü Dağı'nı, bazısı da Iyık Dağı'nı gösteriyorlar. Kuzey Altaylılara göre Nama'nın gemisi Uludağ denilen dağın tepesinde şimdiye dek durmaktadır.

Şamanistlerde söylenen Tufan efsanesinin Samîlerin Tufan hikâyesinden alınmış ve Şamanizm unsurlarıyla süslenmiş olduğu açıkça görülmektedir. Bununla beraber tanrılardan birinin Yayık (büyük su) Han adını taşıması dikkate değer. Büyük Türk ırmaklarından birinin adı olan Yayık (şimdiki adı Ural) Ptolemeos'den beri malûmdur, "yaygın su" anlamını ifade eder. İhtimal ki, eski zamanlarda Şamanizmin kendine mahsus bir tufan efsanesi bulunmuş, sonraları Samîlerin efsanesiyle karıştırılmıştır.

Dünyanın Sonu-Kıyamet (Kalgançı Çak)

Altaylı Şamanistler bir gün bu yer dünyasının sonu geleceğine inanırlar, bu gelecek güne "Kaglançı-çak" derler ki, harfi harfine "kalacak olan çağ" demektir. "Kalgançı çak" inanışına göre zaman geçtikçe kişioğlu topluluğu azacak, günah işlerden çekinmeyecek, fenalık alabildiğine çoğalacaktır. İyi tanrı Ülgen bu günahlı topluluktan uzaklaşacak, karanlık dünyadaki kötü tanrı Erlik yeryüzüne yaklaşacak, yardımcılarından Karaş ondan önce yeryüzüne çıkacaktır. Kişioğulları iyi tanrı Ülgen'i unutacaklar. Yeryüzünde insanları kazanmak için kötü tanrılarla iyi tanrılar savaşacak. Karanlık dünya tanrıları Erlik, Karaş ve Kerey insanları karanlık dünyasına, iyi tanrılar Ülgen Mangdı-şire, Maydere aydınlığa, iyiliğe çekecekler. Her iki taraftan ölenler olacak.

---

[4] A. V. Anohin, *Materiali po şamanstvu u altaystsev*, Sbornik MAE, 1924, s. 17-18.

Nihayet tek başına Ülgen kalacaktır. Ülgen "Ölüler kalkınız!" diye bağıracak ve bütün ölüler dirilecektir.

W. Radloff ve V. İ. Verbitskiy tarafından "kalgançı çak"ı tasvir eden iki manzum rivayet tespit edilmiştir. Bunlardan biri Televüt'lerin, ikincisi de Telengit'lerindir. Televüt rivayetinde "kalgançı çak" şöyle tasvir edilmektedir:

"Kalgançı çak geldiği zaman gök demir, yer sarı bakır olur. Hanlar hanlara saldırır, uluslar birbirine kötülük düşünür, katı taşlar ufalır, sert ağaçlar kırılır. Kişi bir dirsek (arşın) kadar küçük olur. Başparmak kadar erkek olur. Erlerin dizgini kısa olur [güçlülerin elinde oyuncak olurlar]. Ayak takımı bey olur. Baba çocuğunu, çocuk babasını tanımaz (saymaz). Yaban soğanı pahalı olur. At başı kadar altına bir kap yemek verilmez. Ayakaltında altın bulunur, onu alacak kimse bulunmaz."

Telengit rivayeti daha tafsilâtlıdır, bu rivayetlere göre:

"Kalgançı Çak geldiği, kara yer ateşle kaplandığı zaman büyük hakan ata tanrı (kayra kaan ada kuday) kulaklarını tıkar, o çağda dünya bozulur; yer ve insan nesli mahvolur. Fitne ve fesat saçan gaddar rüzgâr insanları heyecanlandırır. Töre bozulur. Tepeler çalkanır; demir üzenginin dibi delinir. Çuvaldızın deliği yırtılır. Ulus bozulur. Kara böcek (gibi insan) katlanır, gözlerine kan dolar; kara su kanla karışık akar yer uğuldar, dağlar sallanır, çukurlar-hendekler yıkılır, gök gürler, kenarı açılır, deniz çalkalanır, dibi görünür, yerin altı üstüne gelir; yosunlar öğütülüp kül (toz) olur, gök sallanıp eteği açılır, deniz dalgalanıp dibi görünür, deniz dibinden dokuz parça kara taş çıkar, dokuz taş, dokuz yerinden yarılır her taştan dokuz çemberli dokuz sandık çıkar, her sandıktan demir atlı dokuz kişi çıkar, bu kişilerden ikisi başkan olur. Bunların bindikleri atlar "Vuruşkan ulu sarı" (adlı) olur, ön ayakları kılıçlı, kuyrukları kamalı olur, ağaca rastlarsa ağacı keser, canlıya çarparsa canlıyı mahveder, il güne rahat olmaz. Ay ve güneş aydınlık vermez, ışıksız olur. Ağaçlar kökünden kopar, baba çocuğundan ayrılır, bitkiler mahvolur, nesli kurur, analar sevgililerinden ayrılır, dul kalır, yerde 'köngül' denilen bir zehirli ot biter, kökünden sarı çekirge çıkar, hayvanlara çarparsa hayvanların, insanlara çarparsa insanların kanlarını sömürür. İşte o zaman Şal-Yime (tanrı) haykırır:

"Bu yana bak, Mangdı-Şire, yardım et, "köngül" otunu mahvedemedim. "Köngül" otunun kökünde konur yılan var."

Mangdı-Şire'den ün çıkmaz. Ondan yardım olmadıktan sonra Şal-Yime yine haykırır:

"Büyük hakan halkını bıraktı, cins aygır sürüsünü bıraktı, yer altüst oldu, sular kurudu, yakalı giyimlerin yakası parçalandı, idare edilen yurt başsız kaldı, kuşlar yuvalarını, geyikler duraklarını (barınaklarını), kadınlar yavrularını bıraktı."

Maytere'den ses çıkmaz.

Bundan sonra Elik'e tâbi kahramanlardan Karaş ile Kerey yeryüzüne çıkacaklar, onlar çıkınca Ülgen'in kahramanları Mangdı-şire ile Maytere, bunlarla savaşmak üzere, gökten yere inerler. Maytere'nin kanı ateş olarak yeryüzünü kaplar. İşte o zaman Kalgançı Çak olur."[5]

Burada tercümesini verdiğimiz Altayca manzum metinler, nazım şekli bakımından, Altay kahraman destanlarından farksızdır; münderecatı itibariyle Budizm'e ait Moğolca menkıbeleri andırmaktadır.

---

[5] W. Radloff, *Proben, I, Aus Sibirien*, Lpz. 1893, s. 167-170; V. İ. Verbitskiy, *Altayskiye inorodtsı sbornik etnograficeskih statey ı izsledovaniy*, s. 114-117.

Sanatta Nuh

Hat San'atında Sefîne İstifleri ve Nuh'un Gemisi

Emily Neumeier* – İrvin Cemil Schick**

Hat san'atına genellikle iki bakış tarzı hâkimdir. Bunlardan biri, her şeyden önce bir çeşit resim san'atı olduğu, diğeri ise İslâm'da varolduğu bazılarınca kabul edilen tasvir yasağı nedeniyle resim san'atını ikame etmek amacı güttüğü yolundadır. Aslında bu iki bakış da yanlıştır, zira hat san'atının özgüllüğünü kavrayabilmekten aciz kalmaktadırlar. Hat san'atında anlam ve biçim öteki san'at kollarından çok farklı bir şekilde bir araya geldiğinden, hat eserleri ne metne, ne de resme indirgenebilirler. Bu makalede sözü edilen, aslı Boston Güzel San'atlar Müzesi'nde mahfuz olan levha, hat san'atıyla resim arasındaki çok katmanlı ilişkiyi açıkca gözler önüne sermektedir.

Hat san'atının resim san'atına çok yaklaşan bir alt kümesi, yazının figüratif bir şekle sokulduğu, örneğin armut, testi, arslan, cami v.s. biçiminde yazıldığı "yazı-resim" diye adlandırılan istiflerdir. Bunlara tasvir yasağını atlatmak için başvurulan bir "hîle-i Şer'iyye" gözüyle bakmak yaygın bir yaklaşım olmakla birlikte, yazıdan müteşekkil resim yapmak aslında maddî varlıkların içindeki ilâhîliği gözler önüne sermesi açısın-

* Emily Neumeier, University of Pennsylvania, ABD.
** Dr. İrvin Cemil Schick, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul.

dan - hîle olmak şöyle dursun - bir çeşit ibâdettir. Çünki Kur'ân-ı Kerîm'e göre Allah'a boyun eğenler sadece insanlar değildir: "Gökte olan herşey ve yerde olan herşey, yürüyenlerden [hayvanlar] ve meleklerden, Allah'a secde ederler ve kibirlenmezler" (*Nahl* 16/49); "Görmedin mi? Şüphesiz gökte olanlar ve yerde olanlar, ve güneş, ve ay, ve yıldızlar, ve dağlar, ve ağaç, ve yürüyenler, ve insanların birçoğu Allah'a secde ederler..." (*Hac* 22/18). O halde insanlar, hayvanlar, nesneler, Arap yazısı kullanılarak resmedildiği zaman içsel doğaları görünür kılınır, fizikî varoluş ile rûhânî evren arasındaki ayrılmaz bağ vurgulanmış olur.[1]

Yazı-resimler arasında eskiden beri revaçta olan bir tür, sefîne (gemi) şeklindeki istifler olup bunlar arasında en yaygın olanlar "*Amentü* gemisi" ve "Yedi Uyurlar" levhalarıdır. *Amentü* gemisinde Ebû Hanîfe'ye maledilen, Kur'ân-ı Kerîm üzerine temellendirilmiş ve İslâm inanışını özlü bir şekilde dile getiren metin (*Âmentü billâhi ve melâ'iketihi ve kütübihi ve Resûlihi ve'l-yevmi-l-âhiri ve bil-kaderi hayrihi ve şerrihi min Allahi te'âlâ ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti. Eşhedü en lâ ilâhe illâ Allah ve eşhedü enne Muhammeden 'abduhu ve Resûluhu.*) sefîne şeklinde istif edilir, tekerrür eden "*ve*" sözcüğü geminin kürekleri şeklinde yazılır.[2] (Resim 1.)

Yedi Uyurlar levhalarında ise *Kehf* sûresinde (18) sözü geçen Eshâb-ı Kehf meselinin kahramanlarının, Kur'ân-ı Kerîm'de geçmeyen, ancak bazı tefsirlerde bahsedilen ve halk arasında yaygın olan isimleri (*Yemlîhâ, Mekselînâ, Mislînâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kefeştatayyûş* ve köpekleri *Kıtmîr*) keza gemi şeklinde yazılırlar. (Resim 2.) Eshâb-ı Kehf'in adlarının gemi şekline sokulmasının ardında muhtemelen 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı donanmasının Eshâb-ı Kehf'e emanet edilmiş ve gemilere konan isimlerinin koruması altına alınmış olması yatmaktadır.[3] Malik Aksel'e göre sadece Türk san'atçılarının elinden

---

1 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. İrvin Cemil Schick, *Bedeni, Toplumu, Kâinâtı Yazmak: İslâm, Cinsiyet ve Kültür Üzerine*, haz. ve çev. Pelin Tünaydın (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 3. bölüm.

2 Bu motif üzerine kurulmuş harika bir çizgi filim, Tonguç Yaşar ile Sezer Tansuğ'un *Amentü Gemisi Nasıl Yürüdü?* (1970) filmidir.

3 L[ouis] Massignon, "Les sept Dormants d'Éphèse (Ahl-al-Kahf) en Islam et en Chrétienté. Recueuil documentaire et iconographique", 7. bölüm, *Revue des études islamiques*, c. 29, k. 1 (1961), s. 9-11.

çıkmış olan ve gerek kâğıt, gerekse kumaş üzerine, ya da cam altına işlenmiş birçok örnekleri görülen[4] Eshâb-ı Kehf gemilerinin en eskilerinden biri, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan İsmail Derdî ketebeli ve 1102/1690 tarihli levhadır. (Resim 3.)

Eshâb-ı Kehf gemilerinin üzerinde Yedi Uyurlar'ın adlarından başka metinler de görülür. Ön yelkende *yâ Mâlike'l-mülk* ve arka yelkende *innâ fetehnâ leke fethen mübînen* (*Fetih* 48/1), ön bayrakta *Kelîme-i Tevhîd* ve arka bayrakta *mâ şâ Allah* ibareleri sıklıkla yer alır. Bazen de *Amentü* gemisi levhalarında, küreklerin arasında, Yedi Uyurlar'ın adları yazılı olur.

Tarih boyunca Eshâb-ı Kehf ile köpekleri Kıtmîr'den birçok konuda şefaat dilenmiştir. Örneğin hamile bir kadın eğer Eshâb-ı Kehf ile Kitmîr'in adlarını sol yanında taşırsa, sancısız doğum yapacağına; denizaşırı gönderilen mektupların üzerine "Kıtmîr" yazılırsa, yolda kaybolmayacaklarına; Kıtmîr'in adını zikredeni kuduz köpeklerin ısırmayacağına; kuduz köpek tarafından ısırılmış olan biri, kırk gün dolmadan belirli bir türbeye gidip Kıtmîr'den yardım dilerse, hastalanmayacağına; üzerine Eshâb-ı Kehf ile Kıtmîr'in adları yazılı bir kâğıt yangına atılırsa, yangının söneceğine; bu adlar yazılı bir kâğıt çok ağlayan bir bebeğin yastığının altına konulursa, ağlamasının derhal kesileceğine; bu isimler bir ağaca takılırsa bol mahsûl vereceğine; Eshâb-ı Kehf ile köpeklerinin adlarının bel ve diş ağrısına iyi geldiği; evlenmek, çocuk sahibi olmak, hastalık gibi konularda sıkıntı çekenler Eshâb-ı Kehf'e adanmış olan mağaraları ziyaret ederlerse, dertlerine deva bulacaklarına; Eshâb-ı Kehf'e emanet edilen gemilerin deniz kasasına uğramayacağına inanılırdı.[5] Bu bakımdan Eshâb-ı Kehf levhaları koruyucu addedilmiş, evlere, işyerlerine tılsım niyetine asılmıştır.

---

[4] Malik Aksel, *Türklerde Dinî Resimler: Yazı-Resim* (İstanbul: Elif Yayınları, 1967), s. 65-70.

[5] Chantal Lemercier-Quelquejay, "Lions pieux et chiens mystiques dans la tradition chrétienne et musulmane," *Passé turco-tatar, présent soviétique. Études offertes à Alexandre Benningsen* içinde, der. C[hantal] Lemercier-Quelquejay, G[illes] Veinstein ve S. E[nders] Wimbush (Louvain ve Paris: Éditions Peeters, 1986), s. 39; Edward

Aksel'e göre Eshâb-ı Kehf gemileri "çok defa halk arasında 'Nuh'un Gemisi' diye adlandırılır yahut buna benzetilir. Buna sebep de bazı Eshab-ı Kehf gemilerinde ağzında bir zeytin dalı ile görülen güvercin resmidir. Halk san'atçıları eserlerine uysun uymasın bazı katkılarda bulunur. Burda da güvercin, Eshab-ı Kehf gemisi ile Nuh'un gemisini birleştiriyor, zaman anlamını ortada kaldırıyor."[6] Gerçekten de gemi şeklindeki bazı istiflerin yanında yahut üstünde "Sefîne-i Nuh Aleyhisselâm" gibi bir başlık görüldüğü olur. Örneğin Resim 4 böyledir. Burada gemi *eûzu billâhi mine'ş-Şeytâni'r-racîm bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm* sözleriyle *yâ müfettihe'l-ebvâb iftah linâ hayre'l-bâb* duasından oluşmaktadır. Hattat Mehmed Şefik Bey'in aynı metinden oluşan nisbeten daha soyut bir sefîne istifi daha vardır. (Resim 5)

Bu makalede sözü edilen levha, Nuh'un gemisi yakıştırması yapılmış bir Eshâb-ı Kehf levhası değil, doğrudan doğruya Nuh'un gemisini temsil eden bir yazı-resimdir. (Resim 6) Boston Güzel San'atlar Müzesi'nde bulunan[7] bu levha elbette "akademik" bir hüsn-i hat eseri sayılamaz. Yine de, bütün ilkelliğine rağmen, aşağıda izah edileceği üzre bazı açılardan istisnai bir eser olduğu muhakkaktır. Levha 36 ¥ 50,5 cm boyutlarında olup, kâğıt üzerine mürekkep ve boya ile yapılmıştır. Levhanın başlığı ile alt kenarındaki şiir kalemle yazılmıştır; geri kalanının ise fırça ile boyandığı anlaşılmaktadır. Gemiyi oluşturan yazıyla sağ üst köşedeki ibare fantezi bir *Kûfî* hattıyladır; sol üst köşedeki ise *müzehher Kûfî*'ye benzetilmiştir. Soldaki başlık *nkâ'*, en alttaki şiir ise *nesih* hattıyla yazılmış olmakla birlikte, bunların hiçbirinde

---

C. Ash, *Dogs. Their History and Development* (Boston ve New York: Houghton Mifflin Company, t.y.), s. 45; Kemâleddîn Muhammed ibn Mûsâ ed-Demîrî, *Hayâtü'l-hayavâni'l-kübrâ* ([Kahire]: Şeriketü Mektubeti ve Matba'ati Mustafâ el-Bârî el-Halebî ve Evlâdihi, 1376), c. 2, s. 266; L[ouis] Massignon, "Les sept Dormants d'Éphèse (Ahl-al-Kahf) en Islam et en Chrétienté. Recueuil documentaire et iconographique", 1. bölüm, *Revue des études islamiques*, c. 22 (1954): s. 72; Faruk Sümer, *Eshabü'l-Kehf (Yedi Uyurlar)* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989), s. 20-21; Aksel, *Türklerde Dinî Resimler*, s. 68.

6 Aksel, *Türklerde Dinî Resimler*, s. 67.

7 Museum of Fine Arts, Boston, Denman Waldo Ross Collection, Accession Number 15.125.

hüsn-i hat kuralları uygulanmamıştır. Dolayısıyla bu levhaya daha ziyade bir halk san'atı eseri olarak bakmak daha doğru olacaktır. Yer yer renkli kâğıt şeritleri eseri süslemek yahut yazı yazılan alanları çerçevelemek amacıyla zemine yapıştırılmış, ancak bunların bir kısmı yıpranarak dökülmüş, yerlerinde zamk kalıntıları kalmıştır.

Levhanın sağ üst köşesinde *bismillâhi'r-rahmani'r-rahîmi'l-halîmi'l-alîm* ibaresi bulunmaktadır. Ana metin, *Hûd* sûresinin 11/41. âyeti olup doğrudan doğruya Nuh'un gemisi hakkındadır: "Dedi ki: 'Ona binin. Yüzmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim bağışlayandır, esirgeyendir.'" Âyetin ilk yarısı (*ve kaale irkebû fîhâ bismillâhi*) geminin kendisini oluşturmaktadır. Burada *irkebû* sözcüğündeki *boru kefi*'nin geminin köşkünu oluşturması, *fîhâ* kelimesindeki *güzel he*'nin alımlı şekli ile *elif*'in orta direkle bütünleşmesi, *bismi* sözcüğündeki *sin* harfinin dişlerinin yelkeni teşkil etmesi, *Allah* lâfzının geminin ön direği ile fenerini oluşturması kayda değer. Âyetin devamı (*mecrâhâ ve mersâhâ inna Rabbi legafûrun rahîmun*) ise sol üst köşede yer almaktadır.

Soldaki paftanın içerisinde *resmu Sefîne-i Hazret-i Nûh alâ nebînâ ve aleyhisselâm* sözleri resimdeki geminin kimliğini açıklıkla belirlemektedir. Nuh'un gemisini oluşturan metnin, Kur'ân-ı Kerîm'de Nuh'un gemisinden söz eden bir âyet olması bu eseri benzerlerinden ayırmaktadır. San'at tarihçisi Valérie Gonzalez, metin ile şeklin tek bir göndergeye sahip olduğu yazı-resimlerle, göndergeleri farklı olanlar arasında ayrım yapar.[8] Örneğin *Amentü* gemilerinde metnin gemiyle hiçbir ilişkisi yoktur; leylek şeklindeki *besmele* yahut ibrik şeklindeki *mâ şâ Allah* yazıları gibi onlar da metin ile şeklin farklı göndergelere sahip olduğu yazı-resimlerdir. Buna mukabil, örneğin lâkabı *Esedullah* (Allah'ın arslanı) olan Hz. Ali'ye medhiyeler arslan şeklinde yazıldığında, metin ile şekil aynı göndergeye işaret ederler. İşte Nuh'un gemi-

---

[8] Valérie Gonzalez, "The Double Ontology of Islamic Calligraphy: a Word-Image on a Folio from the Museum of Raqqada (Tunisia)", M. *Uğur Derman 65th Birthday Festschrift* / M. *Uğur Derman 65. Yaş Armağanı*, der. İrvin Cemil Schick (İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000), s. 313-340.

sinin yukarıda zikredilen âyet ile oluşturulması nedeniyle bu yazı-resim, metin ile şeklin ortak bir gönderge paylaştığı ender örneklerdendir.

Levhanın en altında şöyle bir şiir yazılıdır:[9]

Bu cihânda kimse kalmaz pâyidar
Anın içün bunu yazdım yâdigâr
Hiç kimse bu fenâda kalmaz elbet pâyidâr (?)
Cehdle (?) bu keştiyi yazdım ki ola bergüzâr
Dâr-ı dünyâda diriğa kimse kalmaz berkarar
Bir eser yazdım ki bizden sonra ola âşikâr

Sol alt köşedeki paftanın içinde ise san'atçının imzası yer almaktadır. Bu imzanın, bazı harflerin birden fazla işleve sahip olduğu oldukça girift ve çetrefil bir istif şeklinde olması, doğru okunmasına mahal vermemektedir. *Amel-i Osman Muhyi* olabilir, ama bu konuda kesin bir şey söylemekten şimdilik kaçınıyoruz.

Sefîne-i Nuh levhası, Boston Güzel San'atlar Müzesi koleksiyonuna 1915 yılı Ocak ayında, Denman Waldo Ross tarafından hibe edilerek intikal etmiştir. Bildiğimiz kadarıyla levhadan ilk defa müzenin Asya san'atından sorumlu Seylanlı (bugünkü Sri Lanka) küratörü Ananda K. Coomaraswamy'nin 1929'da yayınlanan "Arabic and Turkish Calligraphy" başlıklı makalesinde söz edilmektedir.[10] Gerek san'at felsefesinde, gerekse müzecilikte çığır açan Coomaraswamy, malesef İslâm san'atı hakkında bilgi sahibi değildi. Bu nedenle imzasını "work of 'Othman" (*amel-i Osman*) şeklinde okuduğu (yahut okuttuğu) levhayı büyük Osmanlı hattatı Hafiz Osman'a (1642-1698) maletmiş, dolayısıyla da eseri 17. yüzyıla tarihlemiştir. Oysa bu kaba yazının Hafız Osman'a ait olması katiyetle mevzuu bahis değildir.

Coomaraswamy'nin makalesinden sonra kırk yıl kadar literatürde sözü edilmeyen Sefîne-i Nuh levhası, 1970 yılında Jan Fontein'in

---

[9] Eserin yüzeyi çok yıprandığından bazı kelimeler çok zor okunmaktadır.

[10] Ananda K. Coomaraswamy, "Arabic and Turkish Calligraphy," *Bulletin of the Museum of Fine Arts*, c. 27, no. 162 (Ağustos 1929), s. 50-57.

"'Uthman's Ark of Noah in the Museum of Fine Arts, Boston" başlıklı makalesinde tekrar ele alınmıştır.[11] Önce küratör, sonra da müdür olarak Boston Güzel San'atlar Müzesi'nde görev yapmış olan Fontein, Coomaraswamy'nin makalesinden hareketle eseri keza 17. yüzyıla tarihlemektedir. Bu arada, levhanın dibindeki Türkçe metindeki tekrarlardan burada tarih düşürülmüş olabileceği gibi (pek de mesnedi olmayan) bir sonuç çıkartan Fontein, ilk iki mısrada ebced hesabıyla 1057/1647 tarihinin yer aldığını, bunun da eserin yapıldığı tarih olabileceğini belirtmektedir. Coomaraswamy gibi eseri Hafız Osman'a maleden Fontein, söz konusu tarihte ünlü hattatın sadece beş yaşında olduğu gerçeğini anlaşılan gözden kaçırmıştır. Üstelik tarih düşürülen şiirlerdeki ifade tarzı burada olmadığı gibi, tarih genellikle ilk değil son mısrada bulunur.

Fontein'in makalesinden birkaç yıl sonra yayınlanan *Islamic Calligraphy* başlıklı kitabında eseri derc eden British Library kütüphanecilerinden Yasin Hamid Safadi, onu kitabın bir yerinde 19. yüzyıl başlarına, başka bir yerinde ise 17. yüzyıla atfetmektedir.[12]

Harvard Üniversitesi'nde İslâm san'at tarihi profesörü olan Oleg Grabar ise önce bir konferans dizisi olarak sunulan, sonra da 1992'de yayınlanan *The Mediation of Ornament* başlıklı eserinde Boston'daki Nuh'un gemisi levhasından mimetik şekillere sokulmuş olan duaların bâtınî anlamları bağlamında söz etmekte, onda Osmanlı hattatlarının tarikatlerle muhtemel ilişkilerine dair ipuçları aramaktadır.[13] Fontein'i takiben eseri 17. yüzyıla tarihleyen Grabar, onu Hafız Osman'a atfetmekten kaçındığına göre hiç olmazsa bu bilgiyi güvenilir bulmamış olmalıdır. Öte yandan levhayı 17. yüzyıla tarihlemek için de başka neden yoktur.

Yukarıdaki kısa tarihçeden kaynaklarda bu esere ilişkin bir hayli mesnetsiz iddiadan başka pek bir şey bulunmadığı anlaşılmaktadır. Da-

---

[11] Jan Fontein, "'Uthman's Ark of Noah in the Museum of Fine Arts, Boston," *Archives of Asian Art*, c. 24 (1970/71), s. 84.

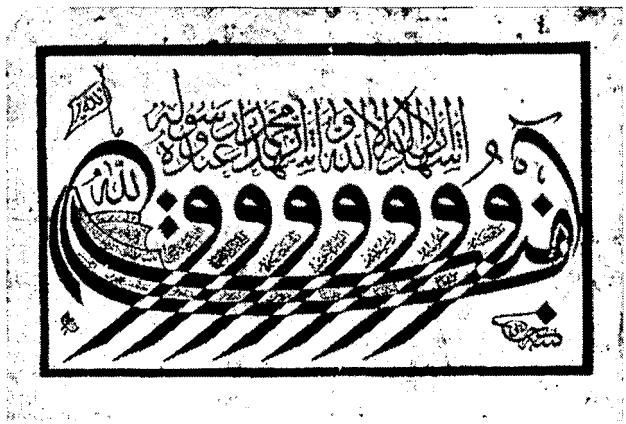
[12] Yasin Hamid Safadi, *Islamic Calligraphy* (Boulder: Shambhala, 1979), s. 35, 134.

[13] Oleg Grabar, *The Mediation of Ornament* (Princeton: Princeton University, 1992), s. 88-89.

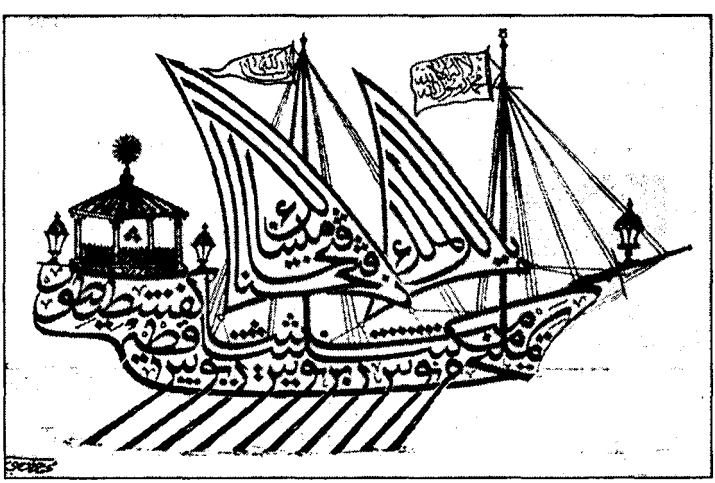
ha genelde İslâm san'atı için olmasa bile en azından hüsn-i hat konusunda bunun Batı tarihyazıcılığında yaygın bir sorun olduğu, spekülasyon ile gerçeğin literatürde pek de tefrik edilemediği söylenebilir. Hele Coomaraswamy, Safadi ve Grabar gibi, bilim dünyasının seçkin isimlerinin çalışmalarında böyle hafiflikler görmek gerçekten rahatsız edicidir. Eldeki veriler son derece sınırlı olduğundan mesele bu yazarların yeterli bilgi vermemesi değil, olmayan verileri kurgu ile ikame etmeleridir. Batı san'atı tarihyazıcılığında böyle sorumsuzluk düşünmek gerçekten zordur.

Osmanlı görsel san'atlarında Nuh'un gemisi başka şekiller de almıştır. Son dönemde taş baskısı resimler (Resim 7) yayınlandığı gibi daha önceki devirlerde de birçok minyatürde konu ele alınmıştır.[14] Nuh'un gemisiyle özdeşleştirilen yazı-resimlerin çoğunluğu Eshâb-ı Kehf gemileri olup, doğrudan doğruya Hz. Nuh ile ilgili bir metinle oluşturulmuş yazı resimler pek nadirdir. Bu makalede işte böyle bir eseri, hat san'atında sefîne istifleri bağlamında tanıtmağa çalıştık.

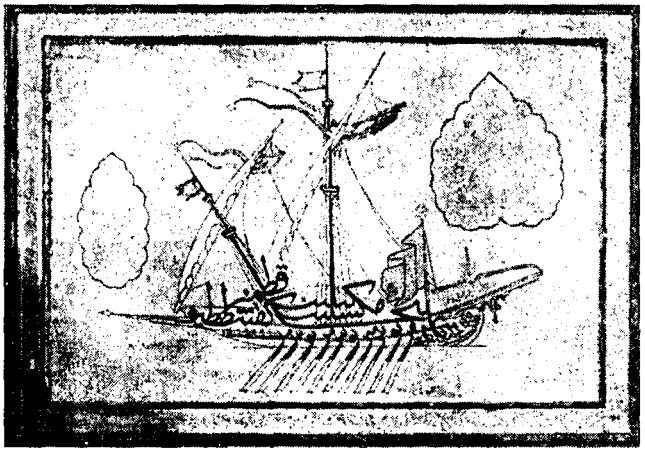
[14] Örneğin bkz. A. Ülker Erke ve Hasan Âli Göksoy, *Minyatürlerde Gemiler* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1975), s. 49-54.

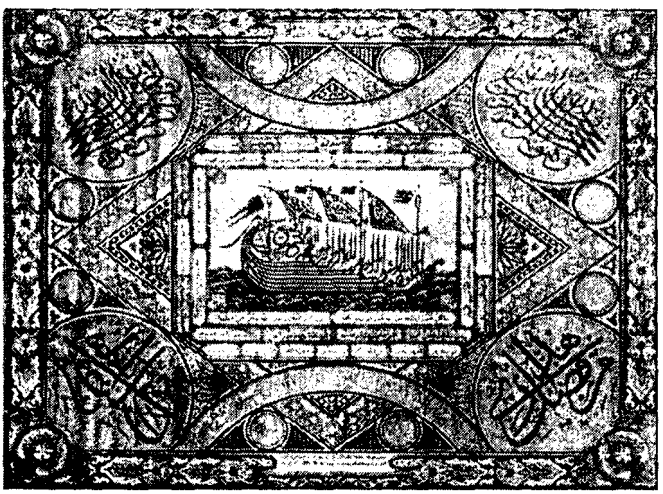
Resim 1: Hüsni ketebeli ve Ramazan [13]24/1906 tarihli, taş baskısı bir Amentü gemisi. Bayrakta *mâ şâ Allah*, teknenin üzerinde kürek aralarında Eshâb-ı Kehf ve köpeklerinin adları, köşkte ise *Fetih* sûresinin (48) ilk âyeti, *yâ Mâlike'l-mülk* ibaresi ve *Allahümme yâ muhavvile'l-havli ve'l-ahvâl havvil hâlnâ ilâ ahseni'l-hâl* duası yazılıdır. Geminin kendisini *Amentü* metni oluşturmakta, yukarıdaki istifte ise *Kelime-i Şehâdet* yer almaktadır. (Malik Aksel koleksiyonu, Bursa Kent Müzesi.)

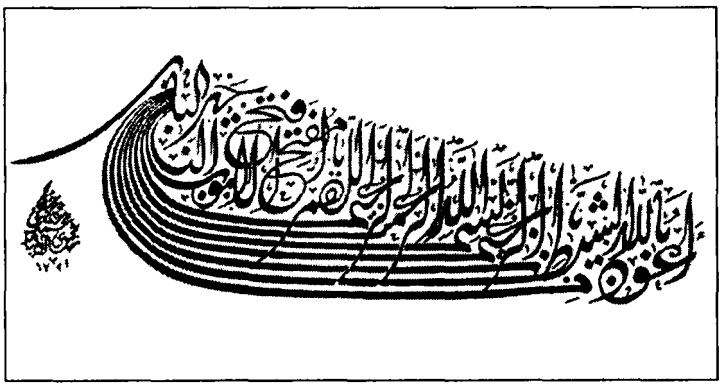
Resim 2: Mehmed Hulûsi ketebeli ve 1321/1903 tarihli, taş baskısı bir Eshâb-ı Kehf gemisi. Geminin kendisini Eshâb-ı Kehf ve köpeklerinin adları oluşturmaktadır. Ön yelkende *yâ Mâlike'l-mülk* ibaresi, arka yelkende ise *Fetih* sûresinin (48) ilk âyeti yer almaktadır. Ön bayrakta *Kelime-i Tevhîd*, arka bayrakta ise *mâ şâ Allah* yazılıdır. (Malik Aksel koleksiyonu, Bursa Kent Müzesi.)

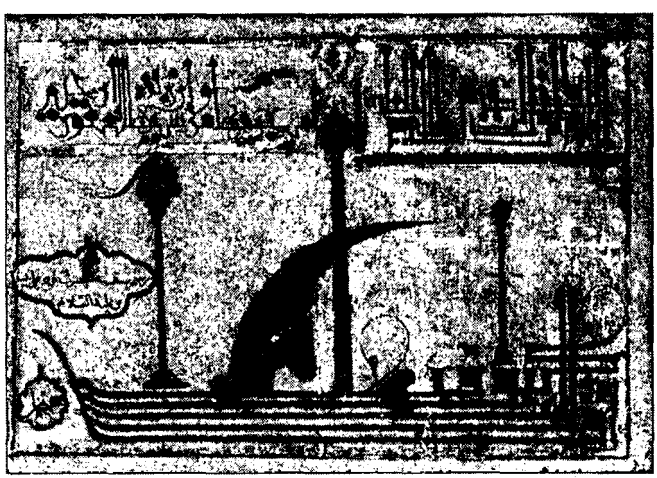
Resim 3: İsmail Derdî ketebeli ve 1102/1690 tarihli Eshâb-ı Kehf gemisi. Geminin kendisini Eshâb-ı Kehf ve köpeklerinin adları oluşturmaktadır. Sağdaki bulutun içinde müsennâ olarak *yâ Hâfız*, soldaki bulutun içinde ise *yâ Gaffâr* yazılıdır. (Topkapı Sarayı Müzesi.)

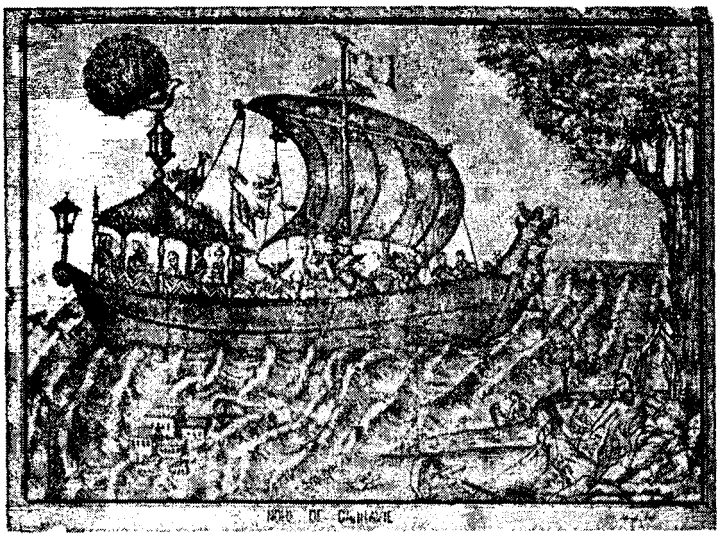
Resim 4: *Eûzu-besmele* ile *yâ müfettihe'l-ebvâb* duasının oluşturduğu, "*Sefîne-i Nûh aleyhisselâm*" başlığı verilmiş olan, muhtemelen Kazan'da yayınlanmış 1900 tarihli bir renkli taş baskısı levha. Yelkenlerde Eshâb-ı Kehf ile köpeklerinin adları yer almaktadır. Gemiyi çevreleyen paftalarda is *Hûd* (11) ve *Kehf* (48) gibi sûrelerden ilgili âyetler yazılıdır. (Denizler Müzayede Evi.)

Resim 5: Mehmed Şefik Bey'in 1291/1874 tarihli zarif sefine istifi. Başından sonuna doğru gemiyi *eûzu billâhi mine'ş-Şeytâni'r-racîm bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm; yâ müfettihe'l-ebvâb iftah lînâ hayre'l-bâb* ibareleri oluşturmaktadır. (Kâmil el-Bâbâ, *Rûhü'l-hatti'l-Arabî*, Beyrut, 1983.)

Resim 6: Osman Muhyî (?) ketebeli *Sefîne-i Nûh aleyhisselâm* levhası. Sağ üst köşede *bismillâhi'r-rahmani'r-rahîmi'l-halîmi'l-alîm* ibaresi yer almaktadır. Geminin kendisini *Hûd* sûresinin 11/41. âyetinin ilk yarısı oluşturmakta, âyet sol üst köşede devam etmektedir. (Fotoğraf © 2012 Museum of Fine Arts, Boston.)

Resim 7: Taş baskısı Nuh'un gemisi levhası.
(Malik Aksel koleksiyonu, Bursa Kent Müzesi.)

Nûh Aleyhisselâm Hilyeleri

İrvin Cemil Schick*

Osmanlı edebiyatında ilginç bir tür *hilye* adı verilen sözel portrelerdir. Bunların arasında, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren defalarca yazılan, Hz Muhammed'in vasıflarını tasvir eden manzum ve mensur hilyeler iyi bilinmekle birlikte, Hz Âdem'den Hz İsâ'ya bazı diğer peygamberlerin, Hulefâ-yı Râşidîn'in, Aşere-i Mübeşşere'nin, Hasaneyn'in ve tarikat büyüklerinin tarif edildiği, daha az bilinen hilyeler de mevcuttur.[1] Bu yazıda Hz Nûh hilyelerini çok kısaca ele alacağım.[2]

---

* Dr. İrvin Cemil Schick, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul.

1 Muhtelif hilyeler hakkında bkz. Abdülkadir Erkal, "Türk Edebiyatı'nda Hilye ve Cevri'nin 'Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzin'i", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 12 (1999), s. 111-131; Zülfikâr Güngör, "Türk Edebiyatı'nda Hilye-i Nebevî Türünün Doğuşu, Gelişimi ve Sebepleri", *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi* 4, 10 (2003), s. 185-199; Sema Gülmez, "Cevrî İbrahim Çelebi ve Hilye-i Çihâr-Yâr-ı Güzîn Adlı Eseri", yüksek lisans tezi (Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006), s. 1-11; Mehtap Erdoğan, "Hâkim Mehmed Efendi'nin Manzum Hilyesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, 1 (2007): 317-357; Sadık Yazar, "Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi", *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2, 4 (2007), s. 1026-1044; Hüseyin Şıra, "Rusçuklu Ali Fethi Efendi, Hayatı, Eserleri ve Hilyesi", yüksek lisans tezi (Marmara Üniversitesi, 2008), s. 5-8;

2 Yardımları için Muhammad Alwan, Hatice Aynur, Jamal J. Elias ve Ali Emre Özyıldırım'e müteşekkirim.

Hz Muhammed'den başka peygamberlerin hilyelerine yer verilen eserler arasında en tanınmış olanı, mahlâsı Neşâtî olan Mevlevî Ahmed Dede'nin[3] (ö. 1085/1674) *Hilye-i Enbiyâ*'sıdır. Yazmalarına birçok kütüphanede rastlanan bu manzum eser gerek Osmanlı, gerekse Lâtin harfleriyle birkaç defa basılmıştır. On dört peygamberin tasvir edildiği Neşâtî'nin *Hilye-i Enbiyâ*'sında Hz Nûh ile ilgili bölüm şöyledir:

Hilye-i feyz-dih-i Nûh Nebî

Eyleyen hilye-i Nûh'ı takrîr
Kıldılar cümle bu kavli tahrîr
Vechinün levnini Hallâk-ı Mecîd
Sîm-i hâlis gibi itmişdi sefîd
Eyleyen gülşen-i hüsnin tezyîn
Nergis-i çeşmini itmişdi hûnîn
Hem dahi sun'-i Hakîm-i Bî-çûn
Re'sin itmişdi büzürg-i mevzûn
Eyleyen kadr ile zâtın mümtâz
Lihye-i pâkini itmişdi dırâz
Dahi itmişdi Hudâvend-i Mecîd
Sâhib-i mahkeme-i şer'-i cedîd
Ömrini sebt iden erbâb-ı kelâm
Didiler nüh sad ü pencâh temâm
[Ba'zı erbâb-ı tefâsîr didi
Ömri bin dört yüze irmiş idi]
Ber zebân-ı heme erbâb-ı mesel
Ömr-i Nûh olsa n'ola darb-ı mesel[4]

---

[3] Bazı kaynaklar adının Ahmed, bazıları ise Süleyman olduğunu belirtmektedir. Bkz. Bayram Ali Kaya, *Neşâtî* (İstanbul: Şûle Yayınları, 1998), s. 20.

[4] Neşâtî, *Hilye-i Enbiyâ*, önsöz Şeyh Vasfi (İstanbul: Âlem Matbaası, Ahmed İhsan ve Şürekâsı; Sâhibi ve nâşiri Şems Kitabhânesi Sahibi, 1312), s. 12-13. Eser ayrıca Şeyh Halil Hilmi Efendi tarafından Cevrî'nin *Hilye-i Cehâr-yâr-ı Güzin* adlı eseriyle birlikte *Hilye-i Manzûme-i Enbiyâ* başlığı altında yayınlanmıştır (İstanbul: İstikbal Matbaası, 1293). Ayrıca bkz. Sadettin Nüzhet [Ergun], *Neşatî: Hayatı ve Eserleri* (İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 1933), s. 140-141; Mahmut Kaplan, "Neşatî'nin Hilye-i Enbiyası", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, 2 (1991), s. 149-166. Eserin tenkidli metni Bayram Ali Kaya tarafından yüksek

Burada yer alan nitelikler (beyaz ten, büyük baş, güzel yüz, uzun sakal, 950 yaş) başka eserlerde de görülmektedir. Örneğin Bakayî adıyla maruf Abdülbâki bin Molla Dursun bin Murâd'ın (950–1015/1543-44–1606-7) *Risâle fî Hakkı'l-Enbiyâ Aleyhimi's-Selâm ve Adadihim yâhûd Hilyetü'l-Enbiyâ ve Çehâr-Yâr-ı Güzîn* ve *Risâle fi Ahvâli'l-Enbiyâ ve'l-Hulefâ* gibi başlıklar taşıyan eserinin Hz Nûh ile ilgili bölümünde şu sözlere rastlıyoruz: "Hilye: Beyaz benizlü ve sakalı uzun ve kıvırcığın güzeli idi hûyı hışm idi büyük başlu idi aleyhisselâm."[5]

Vahdî İbrâhîm bin Mustafâ'nın (ö. 1126/1714) *Tuhfetü'l-Elbâb fî Hilyeti'l-Enbiyâ ve'l-Ashâb* başlıklı Arapça eserinin Hz Nûh hilyesi bölümünde ise şöyle denmektedir: "Nûh, İdrîs'ten (ikisine de salat ve selam olsun) sonra Allah (izze ve celle) tarafından peygamberlik payesi verilmiş olan ilk peygamberdir. O sanki bir neccar tarafından oyulmuşçasına ince yüzlü idi. Başı uzun ve heybetli, gözleri kesif, kollarıyla bacakları ince, kalçası çok etli, göbeği kocaman, sakalı uzun ve geniş, görünüşü boylu ve iri idi. Kızgın ve haşin bir duruşu vardı. Ellinci yılında gönderilmiştir."[6]

Hilye metinleri hat san'atında da görülür. Bugüne kadar ortaya çıkmış olan en eski örnekleri Şeyh Hamdullâh'a (833–926/1429–1520) ait olan hilye levhalarına hat san'atında çığır açmış olan Hâfız Osmân (1052–1110/1642–1698) yepyeni bir biçim vermiştir.[7] Tirmi-

---

lisans metni olarak hazırlanmıştır: "XVII. Asır Şairlerinden Neşâtî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Hilye-i Enbiyâ'sının Tenkidli Metni" (Trakya Üniversitesi, 1991), s. 74-75. Burada verilen sekizinci beyit 1312 baskısında mevcut olmayıp, Kaya tarafından Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi 331 ve Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud 4413 nüshalarına dayanılarak tamamlanmıştır.

5 Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih 5427/4, s. 14.

6 Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi 59, y. 52a-b. Süleymaniye'de bu eserin yedi nüshası daha bulunmaktadır.

7 M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şaheserleri* ([Ankara]: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982), 18, 19, 42, 47 ve 49 numaralı levhalar; Faruk Taşkale ve Hüseyin Gündüz, *Hat Sanatında Hilye-i Şerîfe: Hz. Muhammed'in Özellikleri = Hilye-i Şerîfe in Calligraphic Art: Characteristics of the Prophet Muhammed* (İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2006); Faruk Taşkale ve Hüseyin Gündüz, *Hilye-i Şerîfe: Hz. Muhammed'in Özellikleri* [Sergi Kataloğu] (İstanbul: Artam Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2011).

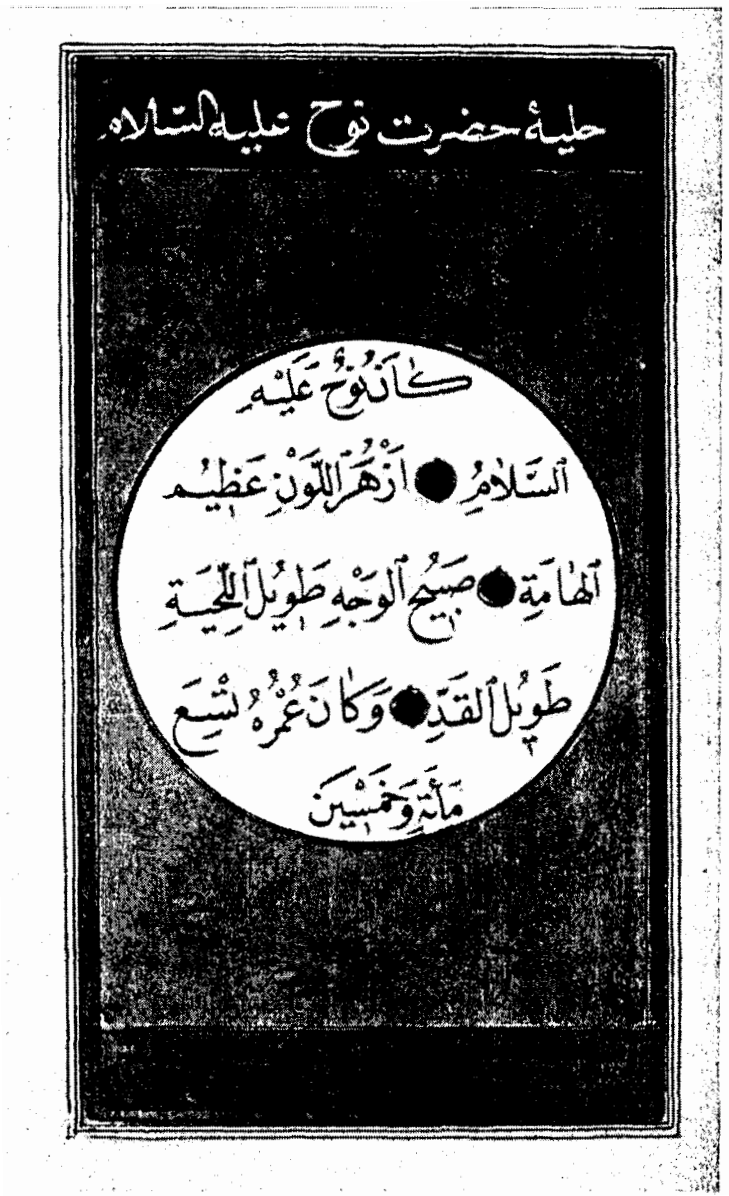
zî'nin (209–279/824–892) *Şemâ'il*'inde yer alan, Hz Alî'nin Peygamber'in dış görünüşüne ve yaradılışına dair rivayetini göbek adı verilen bir dairenin içine yerleştiren, dört köşesine dört halifenin adlarını, başmakam adı verilen tepesine Besmeleyi, kuşak adı verilen ortasına ise Peygamber'e ilişkin bir âyeti yazan Hâfız Osmân'ın bu tertibi bugüne kadar sayısız hattat tarafından benimsenmiş, günümüzde de gerek hattatlardan, gerekse koleksiyonculardan rağbet görmeye devam etmektedir.

Hâfız Osmân'ın daire içine hilye metni yazma fikri başka kullanım alanları da bulmuştur. On sekizinci yüzyıldan itibaren Osmanlı dua mecmûalarında her sayfanın ortasına yerleştirilen büyük birer daire içerisine İsm-i Celâl, İsm-i Nebî, Ehl-i Beyt, Hulefâ-yı Râşidîn ve sahabe adlarını yazmak geleneği ortaya çıkmıştır. Kutsal emanetlerin ve bazı başka simgelerin resimleriyle birlikte yine birer daire içerisinde Hulefâ-yı Râşidîn'in ve Hz Âdem'den Hz İsâ'ya kadar gelen bazı peygamberlerin hilyeleri de bu mecmûalarda zaman zaman yer almaktadır.

Resim 1'de 19. yüzyıla ait işte böyle bir dua mecmuasından bir sayfa görülüyor.[8] Başlık "Hilye-i Hazret-i Nûh aleyhisselâm" şeklindedir. Dairenin içindeki Arapça metin ise şöyledir: "Nûh aleyhisselâm parlak beyaz tenli, heybetli başlı, güzel yüzlü, uzun sakallı, uzun boylu idi ve ömrü dokuz yüz elli [sene] idi."

---

[8] Yale Üniversitesi Kütüphanesi, Arabic MSS Suppl. 722.

Resim 1. On dokuzuncu yüzyıla ait bir Osmanlı dua mecmûasında "Hilye-i Hazret-i Nûh aleyhisselâm" sayfası. (Yale Üniversitesi Kütüphanesi.)

Dinar Sikkelerinde Nuh ve Tufan

M. Ertan Yıldız*

Dinar, Afyonkarahisar'ın, su kaynakları bol olan güneybatısındaki ilçesidir. Binlerce yıl önce burada önce *Kelainai* daha sonra da *Apameia* adında Antik Dönem'in en önemli kentlerinden birisi kurulmuştur. Kelainai/Apameia antik kenti doğu-batı ve kuzey-güney yönlü ana yolların kavşak noktasında kurulmuştu ve zamanla ekonomik ve stratejik açıdan büyük bir önem kazanmıştı.[1] Miladi Takvim'in başlangıç yıllarında yaşayan coğrafyacı Strabon'a göre, Antik Dönem'de Küçük Asya olarak adlandırılan Anadolu'nun, Ephesos'tan (Efes) sonraki en büyük ticaret merkeziydi.[2] Bu ticaret merkezlerinde konaklamak, iaşe temin etmek, nakil araçları bulmak kolaydı. Bu yüzden Antik Dönem'de yapılan ordu sefer hareketleri için genellikle ticaret merkezlerine uğrayan güzergâhlar seçiliyordu.[3] Kelainai/Apameia'da ticaret yollarının kavşağında bulunduğundan neredeyse tüm büyük askeri sefer-

---

* Dr. M. Ertan Yıldız, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya. (ertanyy@hotmail.com).

1 Belke-Mersich 1990, s. 140. Bir ticaret kenti olarak Kelainai/Apameia Kibotos'un önemi için bkz. Magie 1950, s. 983.

2 Str. 12.8.15. *"Apameia, Ephesos'dan sonra, Küçük Asia'nın ikinci büyük ticaret merkezidir. Zira bu kent hem İtalya'dan hem de Hellas'tan gelen ticari malların ortak ambarıdır."*

3 Stauner 2005, 21-46.

ler buradan geçmiştir.[4] Seleukos Hanedanlarından Antiokhos Soter'in (MÖ 281-261) krallığı dönemine kadar kent, Kelainai olarak adlandırıldı. Antiokhos, kenti bulunduğu yerden çok da uzakta olmayacak bir yere taşıdı ve yeniden tesis ettiği kente annesi Apama'nın ismine izafeten Apameia adını verdi.[5] Kent bu tarihten itibaren resmi belgelerde Apameia olarak anıldı. III. Antiokhos (MÖ 223-187) ile oğlu IV. Seleukos (MÖ 187-175), Roma, Pergamon ve Rhodos ittifakına karşı MÖ 190 yılında yaptığı Magnesia savaşı öncesi ve sonrası belgelenebilir bir şekilde krallığını Apameia'dan yönetti.[6] III. Antiokhos MÖ 188 yılında, Roma Cumhuriyeti ile Eskiçağ Tarihi'nin en önemli anlaşmalarından biri olarak bilinen ve antlaşmanın imzalandığı kentin adıyla anılan *Apameia Barışı*'nı burada imzaladı.[7]

Antik Dönem'in en iyi bilinen iki nehri Maiandros ve Marsyas buradan doğuyordu. Kent, Antik Dönem yazarlarının çoğu tarafından mitolojik bir kahraman olarak bahsedilen Marsyas'ın doğum yeriydi. Marsyas, tek ağızlı çift gövdeli *aulos*'a (flüt) eklediği aparatlar sayesinde aulos'tan yayılan ezgileri Phrygia'nın dışına taşırmıştı.[8] Böylece o, güzel sanatların tanrısı Apollon'la burada dünyanın ilk müzik yarışmasını yapmıştı.[9]

Antik Çağ'ın, böylesine önemli bir kenti olan Apameia MS 2. yüzyılın sonu ile MS 3. yüzyılın ilk yarısında Nuh Tufanı konulu bir dizi bronz sikke basmıştır.

Bu sikkeler Roma İmparatorları'ndan Septimius Severus (193-211), Macrinus (217-218), Severus Aleksander (222-235), III. Gordi-

---

4 Kelainai/Apameia odaklı ticari ve askeri sefer güzergâhları için bkz. Harita 1.

5 Str., 12.8.15.

6 App., Syr., 6.36; bkz. dn. 15.

7 Liv., 38.37-38.; App., Syr., 7.39-40.

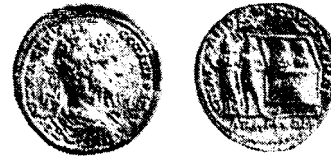
8 Marsyas flütü çevreleyen deri bir ağızlık ve çalıcısı için ağız aparatları icat etmiştir. Böylece kuvvetli bir üflemeyle yüzde meydana gelen bozulmayı önlemiştir. Marsyas'ın bu sayede daha az bir eforla uzun süre *aulos*'u çaldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Plut., Mor. 456 b-c.

9 Bu yarışmadan bahseden bazı antik dönem yazarları için bkz. Hdt., 7.26.; Xen., An. 1.2.8.; Str., 12.8.15.; Liv., 38.13.6.; Plin., Nat. 5.105; Ov., Met. 6.382-400.

anus (238-244), Philippus Arabs (244-249) ve Trebonianus Gallus (251-253) dönemlerine aittir.

Septimus Severus zamanından.
SNG von Aulock Nr. 3506.

III. Gordianus zamanından.
SNG von Aulock Nr. 8347.

Sikkelerin ön yüzlerinde dönemin imparatorunun büstü, arka yüzlerinde ise Eski ve Yeni Ahit'te bahsedilen tanrısal bir olay betimlenmiştir. Bu betimleme iki ayrı sahneyi içerir. İlk sahne kabaran sular üzerinde yüzen sandık formundaki bir geminin içinde seyahat eden Nuh ve karısıdır. Bu sahne geleneğe uygun olarak ağzında bir zeytin dalıyla gelen güvercinle ve sandığın diğer köşesinde Nuh'un ilk denemesinde gönderdiği karga ya da ikinci bir güvercinin betimlenmesiyle sonlandırılmıştır. İkinci sahne ise tufandan kurtulan Nuh ve karısının karaya ayak basması ve tanrıya olan şükranlarını göstermek için havaya kalkan sağ elle bitirilmiştir. Sandığın ön yüzünde ise Nuh ismi diğer aynı tipteki sikkelerden bilindiği üzere daima ΝΩε (Νῶε) olarak yazılmıştır.

MÖ 3. yüzyılda Aleksandreia'da, Yahudilerin kutsal kitabı Yunancaya çevrilmişti. *Septuaginta* adıyla anılan bu çevirinin *Genesis* bölümünde Nuh'un gemisi *Kibotos* (sandık, kutu) olarak anılır. Çünkü geminin dört köşesi vardı ve bu haliyle gemi bir sandık formunda olmalıydı. Dolayısıyla kentin bastığı ve Nuh Tufanı'nı hikâye eden sikkelerin arka yüzünde betimlenen geminin formu, geleneğe uygun olarak köşeli sandık formundaydı. Diğer yandan Nuh'un gemisi için kullanılan *Kibotos*, Apameia'ın bir yan adıydı ve kent aynı zamanda bu isimle de anılıyordu.[10]

[10] Bkz. Str., 12.8.13.

Vet. Test. Gen. 6,14. ποίησον οὖν σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων.

Böylece (Nuh) kendisi için dört köşeli ahşaptan bir gemi yaptı.

Ayrıca Nuh'un ismi, tıpkı Septuaginta'da yazıldığı gibi, kentin sikkeleri üzerinde betimlenmiş kutu formundaki geminin ön yüzünde de yine "ΝΩΕ" olarak yazıldı.

Vet. Test. Gen. 8.6. μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἠνέῳξεν Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ,

"Nuh, kırk gün sonra geminin kapısını açtı."

Nuh'un gemisinin Apameia'ya indiğini ve insanoğlunun burada yeniden çoğaldığına ilişkin tasvirde bulunan sikkelerin dışında geminin Apameia'ya indiğine dair yazılı kaynaklar da mevcuttur. Miladi takvimin başlangıç yıllarında yazıldığı tahmin edilen ve *Sibylla Kehanetleri* olarak bilinen kehanetler kitabının birincisinde, Ararat Dağı'nın genel inanışın aksine Armenia'da değil Phrygia'daki Marsyas kaynaklarının üzerinde olduğundan ve geminin buraya indiğinden bahsedilir.

Orac. Sibyll. I. 261-269. ἔστι δέ τι Φρυγίης ἐπ' ἠπείροιο μελαίνης ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος· Ἀραρὰτ δὲ καλεῖται, ὅττ' ἄρα σωθήσεσθαι ἐπ' αὐτῷ πάντες ἔμελλον, ἐν τούτῳ μεγάλη δὲ ποθὴ καταθύμιος ἦεν· ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῦ Μαρσύου πέφυκαν. τῷδε κιβωτὸς ἔμεινεν ἐν ὑψηλοῖσι καρήνοις ληξάντων ὑδάτων,

Phrygia'nın kara toprağında yüksek bir dağ, adı Ararat, çünkü dağın üstünde bütün herkes tufandan kurtulmuş ve kalplerde oraya karşı duyulan büyük bir arzu. Orada başlıyor büyük Marsyas nehrinin kaynakları, sular çekilince, yüksek dağların zirvesinde kaldı gemi."

Marsyas, Apameia'nın bastırmış olduğu sikkeler üzerinde en çok betimlenen nehir/kent tanrısıdır. Marsyas bu sikkelerin arka yüzlerinde genellikle Maiandros motifi üzerinde *aulos*'unu çalarken betimlenmiştir.

SNG von Aulock, no. 3473.

Kelainai/ Apameia, *Signia* (Akdağ) dağının batıya bakan eteğindeki iki tepe üzerine ve bu tepelerin eteğine kurulmuştu. Bu iki tepenin arasından akan *Marsyas* (Suçıkan), bu tepelerden ve bu tepelerin eteklerinden çıkan ve Antik Dönem'deki isminin anlamına sadık kalan *Therma* (Ilıca), *Maiandros* (Büyük Menderes) ve *Obrimas* (Düden) nehirleri kaynaklarını Signia dağının doğuya bakan eteklerinin altında bulunan *Aulutrene* (Eldere) gölünden almaktadır. Hatta bu nehirleri besleyen, kentin farklı yerlerinden çıkan *Klaion* ve *Gelon* gibi küçük pınarların tamamı da sularını Aulotrene'den almaktadır. Bununla birlikte kentin batıya bakan geniş ovalık alanı çevreleyen tepelerden kente doğru, başka bir ifadeyle Maiandros'a doğru akan *Orgas* (Norgas) ve Yeşilçat köyünden yine Maiandros'a doğru akan Antik Çağ'ın belgelerin-

Yeşilçat Köyü'nden gelen 25 m. genişliğindeki kurumuş nehir yatağı.

de ismi geçmeyen günümüzde bent duvarları hala görülebilen bir başka nehir de kaynaklarını çıktıkları dağlık alandan alıyorlardı.

Anlaşılacağı üzerine Kelainai/Apameia kenti her taraftan irili ufaklı pek çok su kaynağıyla çevrelenmişti. Kentin her tarafından fışkıran bu kaynaklar olasılıkla Nuh Tufanı'yla ilişkilendirilmişti. Zira Tufan'a sebep olan sular sadece gökyüzünden inmemişti aynı zamanda yerden de fışkırmıştı. Ve Marsyas kaynaklarının üzerinde bulunan Ararat'tan, Tufan'a sebep olan bu kaynaklar görülebilmekteydi.

Vest. Test. Gen. 7.11-12. ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν. καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας.

"Nuh altı yüz yaşındayken, ikinci ayın, on yedinci günü ***bütün dipsiz kaynaklar fışkırdı****, gökyüzünün kapakları açıldı ve yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdı."*

MS 6. yüzyıl Bizans tarihçilerinden Joannes Malalas da, Nuh'un gemisinin Pisidia'daki Ararat dağına indiğini ve ahşaplarının hâlâ burada olduğundan bahseder.

Jo. Mal., Chron. 3.233. μετὰ δὲ τὸ παῦσαι τὸν κατακλυσμὸν, εὑρέθη ἡ κιβωτὸς εἰς τὰ ὄρη Ἀραρὰτ τῆς Πισσιδίας, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ ξύλα ἕως τοῦ νῦν. Ἡ δὲ γενεὰ τοῦ Νῶε, ἐτεκνοποίησε, καὶ ἐγένετο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

"Tufan sona erdikten sonra gemi Pisidia'daki Ararat dağına indi ve (geminin) ahşapları hâlâ buradadır. Nuh'un soyu doğurdu, hem erkekler hem de kadınlar çoğaldı."

Apameia, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Asia Eyaleti'nin önemli bir şehri olarak bilinse de bazı dönemlerde komşu eyaletlere bağlı bir kent olarak da gözükmektedir. Örneğin MÖ 56-49/48 tarih-

leri arasında Kilikia Eyaleti'ne bağlı bir kentti.[11] Cicero, Kilikia Valiliği yaptığı sırada Roma İmparatorluğu boyunca bir Conventus merkezi olan Apameia'da MÖ 51 yılında bu mahkemenin düzenlenmesi için kentte bulunmuştu.[12] MS 4. yüzyılın başlarında da Pisidia, doğuya doğru genişlerken Pisidia'nın sınırında bulunan Apameia da, bu genişleme sonrası Pisidia'ya dâhil olmuştu.[13] Apameia MS 4. yüzyıldan Joannes Malalas'ın eserini yazdığı dönem içerisinde Pisidia'ya bağlı bir kent olarak gözükmektedir. Bu yüzden Malalas'ın Nuh'un gemisinin indiği yer olarak işaret ettiği Pisidia'daki Ararat Dağı, o dönemde Pisidia'ya bağlı olan ve genel inanışa uygunluk gösteren Apameia'dadır.

Nuh'un gemisinin Apameia'da bulunan Ararat Dağı'na indiğini bildiren belgelerin aksine genel kanı Armenia'da bulunan Ararat Dağı'na indiği şeklindedir. Kuran'ı Kerim'de ise Nuh'un gemisinin Cudi Dağı'na indiği yazılıdır.[14] Gerek Ararat gerekse Cudi, oldukça yüksek ve kutsal kitaplardaki anlatıya en uygun dağlardır.

Vet. Test. Gen. 7.18-20 ve 8.4-5 καὶ ἐπεκράτει τὸ ὕδωρ καὶ ἐπλημύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρετο ἡ κιβωτὸς ἐπάνω τοῦ ὕδατος. τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπεκάλυψεν πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ· δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ὑψώθη τὸ ὕδωρ καὶ ἐπεκά λυψεν πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά. ... καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐν μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Αραρατ. τὸ δὲ ὕδωρ πορευόμενον ἠλαττονοῦτο ἕως τοῦ δεκάτου μηνός· ἐν δὲ τῷ ἐνδεκάτῳ μηνί, τῇ πρώτῃ τοῦ μηνός, ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων.

---

[11] Magie 1950, s. 402, dn. 76; s. 1245, 1256.

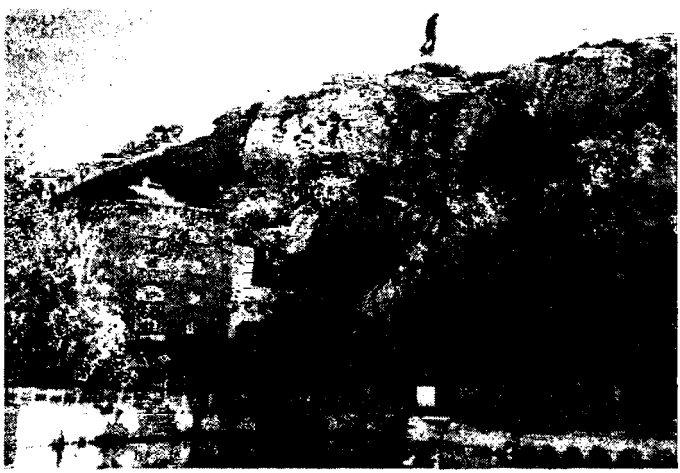
[12] Cic., *Att.* 5.16.2; 5.20.1; Cic., *Fam.* 15.4.2.

[13] Apameia, piskoposluk listelerinde Pisidia'ya ait bir kent olarak gösterilmektedir. Bkz. Ramsay 1960, s. 438, 450-451.

[14] Kuran'ı Kerim, Hud Suresi, 44 Ayet. *"Allah tarafından: Ey arz (yer) suyunu yut, ey gök sen de tut. Denildi. Su çekildi ve iş bitirildi. Gemi de Cudi Dağı'nın üzerinde durdu. Zulmeden millet Allah'ın rahmetinden uzak olsun denildi."*

Su yükseldi, yeryüzünde alabildiğine çoğaldı ve gemi suyun üzerinde yüzmeye başladı. Su yeryüzünde öyle yükseldi ki, gökyüzünün altındaki bütün yüksek dağlar su altında kaldı. Su bütün yüksek dağları on beş arşın aştı. Ve gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağı'na oturdu. Su, onuncu aya kadar sürekli azaldı. On birinci ayın ilk gününde dağların dorukları göründü."

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı üzerine Ararat Dağı bölgedeki en yüksek dağdı. Apameia'da Marsyas kaynaklarının üzerinde bulunan Ararat Dağı'nın yüksekliği ise bin metrenin biraz üzerindedir.

Marsyas'ın Kaynakları

Sadece kentin çevresinde bulunan dağlar değil, Anadolu'nun farklı bölgelerinde bulunan pek çok dağ bu yükseklikten oldukça fazladır. Geleneğe göre Ararat Dağı diğer yüksek dağlardan daha yüksekti. Pagan inanışına sahip Apameia'nın, monoteist bir tanrı anlayışının geleneği olan Nuh Tufanı'nı bastığı sikkeler üzerinde ayrıntılı bir şekilde resmederken, geminin yüksek bir dağa indiğini Apameia yöneticileri atlamışlar mıydı? Üstelik kentin çevresinde daha yüksek dağlar varken niçin Marsyas kaynaklarının üzerinde bulunan ve daha az yüksekliğe sahip bir dağ seçilmişti? Böyle bir seçimin nedeni gemi-

nin dümeni ve küreklerinin olmaması, bundan dolayı geminin tanrısal bir iradeyle insanoğlunun yeniden çoğalacağı yere gidiyor olması mıydı? Yoksa Nuh Tufanı'nı betimleyen sikkeler sadece bir imge miydi?

Bu sorulara cevap aramak Sisyphos işi olarak nitelendirilmelidir.[15] Bu nedenle Apameia'nın MS 2. yüzyılın sonundan itibaren aniden Nuh Tufanı'nı betimleyen bir dizi sikke basmasına neden olan olay ya da olayları kentin tarihi içinde araştırmak bu konuda bir sonuca ulaşmayı sağlayabilir.

Öncelikle, sikkelerin basıldığı ve pagan inancının hâkim olduğu dönem göz önüne alındığında Nuh Tufanına kutsal kitaplarında yer veren Hıristiyan özellikle de Yahudi halkının Apameia'daki varlığı araştırılmalıdır.

Hellenistik Dönem krallarından çoğunun yaptığı gibi Seleukoslar da Küçük Asya'da birçok koloni kentler kurdu. Antiokhos Soter (MS 281-261), Galatlara karşı kazandığı zaferden sonra egemenlik sahası içinde bulunan bölgelerin güvenliğini özellikle de Galatlar'a karşı sağlayabilmek için Küçük Asya'nın stratejik noktalarında askeri amaçlı pek çok koloni kent kurmuştu.[16] Daha önce Kelainai olarak adlandırılan Apameia, Seleukos kralı Antiokhos Soter tarafından yeniden adlandırılmıştı[17]. Antiokhos Soter, kent ahalisini Kelainai'ın bitişiğinde kurduğu bu yeni kente taşıdı. Paul R. Trebilco bu tarihte yeni yerleşimciler olarak Apameia'ya Yahudi halkının yerleştirilmiş olabileceğini ama kesin olarak III. Antiokhos (222-187) döneminde yerleştiril-

---

[15] Sisyphos, İlkçağ'ın efsanevi kişiliklerindendir. Sisyphos, aklı ve kurnazlığıyla tanrıları kandırmaya çalıştığından ölüler ülkesinde ilginç bir cezaya çarptırılır. Onun cezası kocaman bir kayayı tepeye doğru itmektir. Kaya, tepeye varmak üzereyken bir güç onu tepeden aşağıya kadar yuvarlıyordu. Bu sonsuza kadar tekrarlanan bir cezaydı. Bu yüzden onun yaptığı iş yararsız ve anlamsızdı. Bkz. Hom., *Ody.*, XI. 593-600.

[16] Arslan 2000, s. 76.

[17] Apameia'nın daha önce Kelainai olarak adlandırıldığına dair belgeler için bkz. Hdt. 7.26; Xen., *An.* 1.2; Str. 12.8; Liv. 38.13; Plin., *Nat.* 5.106; Curt., Hist. 3.1; Arr., An. 1.29; Ar., *Ars.* 2.13.1.21; Max. Tyr. 2.8; Paus. 10.30.9; Hrd., 3.1.275; App., *Syr.* 6.36.

miş olduğunu belirtmektedir.[18] Bu koloni kentlerin kuruluş amacı bölgedeki isyan hareketlerinin bastırılması, haberleşme, askeri ve ticari yolların güvenliği, yani bölge güvenliğinin sağlanmasına yönelikti. Yeni kurulan bu kentlere aynı zamanda yeni yerleşimciler de gönderiliyordu. Yeni yerleşimcilerin içinde Yahudiler daha bir önemliydi. Büyük İskender, Yahudilere atalarının geleneklerine uygun ibadet özgürlüğünü tanımış ve aynı koşulları Babil ve Med ülkesindeki Yahudilere de sağlayacağına söz vermişti.[19] Büyük İskender'in ardılları da aynı şekilde Yahudilere ve onların inanç sistemine saygı gösterdiler. Seleukoslar'ın Yahudilere karşı olan bu olumlu tutumuna Nuh'un soyundan geldiğine inanan Yahudiler de Seleukoslar'a bağlılıklarını göstererek karşılık vermişti. Yahudilerin koloni kentlere gönderilmeleri işte bu genel durum içinde değerlendirilmelidir. MS 1. yüzyılda yaşamış olan Yahudi yazar Flavius Josephus, Yahudilerin tarihini anlattığı eserinde yukarıda bahsedilenleri açığa çıkaran bir mektuptan bahseder. III. Antiokhos'un Lydia Valisi Zeuksis'e yazdığı bu mektup 212-205/4 aralığına tarihlenir.

Jos., *AJ*. 12.148-153 βασιλεὺς Ἀντίοχος Ζεύξιδι τῷ πατρὶ χαίρειν. εἰ ἔρρωσαι, εὖ ἂν ἔχοι, ὑγιαίνω δὲ καὶ αὐτός. πυνθανόμενος τοὺς ἐν Λυδίᾳ καὶ Φρυγίᾳ νεωτερίζοντας μεγάλης ἐπιστροφῆς ἡγησάμην τοῦτό μοι δεῖσθαι, καὶ βουλευσαμένῳ μοι μετὰ τῶν φίλων, τί δεῖ ποιεῖν, ἔδοξεν εἰς τὰ φρούρια καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους τόπους τῶν ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας καὶ Βαβυλωνίας Ἰουδαίων οἴκους δισχιλίους σὺν ἐπισκευῇ μεταγαγεῖν. πέπεισμαι γὰρ εὔνους αὐτοὺς ἔσεσθαι τῶν ἡμετέρων φύλακας διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐσέβειαν, καὶ μαρ-τυρουμένους δ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν προγόνων εἰς πίστιν οἶδα καὶ προ θυμίαν εἰς ἃ παρακαλοῦνται· βούλομαι τοίνυν καίπερ ἐργώδους ὄντος τοῦ μεταγαγεῖν ὑποσχομένους νόμοις αὐτοὺς

[18] Trebilco'nun bu haklı düşüncesi III. Antiokhos'un Lydia Valisi Zeuksis'e yazdığı bir mektuba dayanır. Bkz. Trebilco 1991, s. 86.

[19] Jos., *AJ*, XI 336-339.

χρῆσθαι τοῖς ἰδίοις. ὅταν δ' αὐτοὺς ἀγάγῃς εἰς τοὺς προειρημένους τόπους, εἶς τ' οἰκοδομίας οἰκιῶν αὐτοῖς δώσεις τόπον ἑκάστῳ καὶ χώραν εἰς γεωργίαν καὶ φυτείαν ἀμπέλων, καὶ ἀτελεῖς τῶν ἐκ τῆς γῆς καρ πῶν ἀνήσεις ἐπὶ ἔτη δέκα. μετρείσθωσαν δὲ καὶ ἄχρις ἂν τοὺς παρὰ τῆς γῆς καρποὺς λαμβάνωσιν σῖτον εἰς τὰς τῶν θεραπόντων διατροφάς· διδόσθω δὲ καὶ τοῖς εἰς τὰς χρείας ὑπηρετοῦσιν τὸ αὐταρκες, ἵνα τῆς παρ' ἡμῶν τυγχάνοντες φιλανθρωπίας προθυμο τέρους παρέχωσιν αὑτοὺς περὶ τὰ ἡμέτερα. πρόνοιαν δὲ ποιοῦ καὶ τοῦ ἔθνους κατὰ τὸ δυνατόν, ὅπως ὑπὸ μηδενὸς ἐνοχλῆται.

"Kral Antiokhos, saygıdeğer Zeuksis'i selamlar. İyi ve sıhhatliysen bizzat ben de iyiyim. Lydia ve Phrygia'daki halkların isyanda olduğunu öğrendiğim zaman, bu durumun benim tarafımdan ciddi şekilde ele alınması gerektiğini düşündüm ve ne yapılması gerektiği konusunda dostlarıma danıştıktan sonra, Mezopotamya ve Babil'den iki bin Yahudi aileyi eşyalarıyla birlikte kalelere ve en zaruri yerlere yerleştirmeye karar verdim. Çünkü Yahudilerin, Tanrılarına olan dindarlıklarından dolayı bizim çıkarlarımızı da iyi niyetle koruyacaklarını ve de atalarımızdan onların güvenilir olduklarını biliyorum. Bu nedenle, nakil sırasında sorun çıksa dahi söz vermiş bulunduğum için kendi atalarının yasalarına göre yaşamalarını istiyorum. Onları adı geçen yerlere getirdiğin zaman, her birine ev, inşa edebilecekleri bir yer ve ekip biçebilecekleri ve üzüm yetiştirebilecekleri arazi vereceksin ve on yıl süreyle tarım ürünleri vergisinden muaf tutacaksın. Bunun yanı sıra, topraktan ürün alıncaya dek, hizmetlilerini besleyebilmeleri için tahıl verilsin, ayrıca kamu hizmetinde çalışanlara da ihtiyaçlarına yetecek miktarda verilsin ki, böylece bizden gördükleri iyi muamelenin karşılığında bizim çıkarlarımız için daha istekli olsunlar. Onların halkına mümkün olduğunca özen göster ki, başkaları tarafından rahatsız edilmesinler."

III. Antiokhos'un yazdığı mektuptan anlaşılacağı üzere Yahudiler, Lydia ve Phrygia'daki kalelere ve en gerekli yerlere ayrıcalıklı bir şekilde yerleştirilmişti. Mektupta Yahudilerin yerleştirileceği yerler anılmış olmasına karşın Josephus'un metninde bu yerler belirtilmemiştir. Fa-

kat Yahudilerin iskân edileceği bu yeni yerleşim yerlerinin en başında Apameia olmalıydı. Çünkü Apameia bir ticaret kentiydi, kuzey-güney, doğu-batı yönlü yolların birleştiği bir kavşak noktasında konumlanmıştı. Ayrıca Cicero MÖ 62 yılında Apameia ve çevre kentlerde yaşayan Yahudilerin, Kudüs'teki tapınakları için topladıkları 100 pondus'tan az bir altına Flaccus'un Apameia'da el koyduğunu belirtiyordu.[20] Paul Trebilco da bu metne atıfta bulunarak bu dönemde Apameia'da yoğun bir Yahudi topluluğunun yaşadığına işaret etti.[21] Yahudiler bu yeni diasporada kendi yasalarına uygun yaşama garantisini kraldan almışlardı ve onların yeni yurtlarındaki hamisi de bir valiydi. Yahudilerin Apameia'daki varlığının uzun süreli olduğunu gösteren belge, MS 212'den sonraya tarihlenen şimdilik tek bir epigrafik mezar yazıtıdır.[22] Yunan ve Roma isimleri taşıyan bu Yahudi çiftin mezar stelinde yazıtın son kısmında yer alan cezalandırma, pagan inancında görülenin aksine parasal değil tanrısaldır.

Αὐρ. Ῥοῦφος Ἰουλιανοῦ β'. ἐποί[ησα τὸ ἡ]ρῷον ἐμαυτῷ κὲ [τῇ συμβίῳ μ]ου Αὐρ. Τατιανῇ· ἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθῇ, εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσι, τὸν νόμον οἶδεν [τ]ῶν Εἰουδέων.

"Ben Ioulianus torunu, Ioulianus oğlu Aurelius Rufus, bu heroonu kendim ve hayat arkadaşım Aurelia Tatiane için yaptırdım. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Şayet birisi buna cüret edecekse, Yahudilerin yasasını öğrensin."

Ayrıca kent Büyük İskender'in zapt etmeyi başaramadığı korunaklı bir kaleye de sahipti. Hatta kentin bu özel konumu nedeniyle III. Antiokhos da Magnesia Savaşı (MÖ 190) öncesi ve sonrası, krallığını güvenli bir kaleye sahip olan Apameia'dan yönetmişti. Dolayısıyla

---

[20] Cic., *Flac.* 68; Liv. 38.38.13 talentum ne minus pondo octoginta = *1 talentum* 80 *pondus'tan az değildir.*; 1 talentum = 25.86 kg. 100 pondus yaklaşık 32 kg. yapmaktadır ki bu miktardaki altın sadece Apameia'da yaşayan Yahudilerden 1 yılda toplanmış olamazdı, bu para Apameia'nın çevresindeki kentlerde yaşayan Yahudi topluluğunun da ortak birikimi olmalıdır.

[21] Trebilco 1991, s. 86.

[22] Ramsay 1895, I.2, s. 538, no. 399 bis; Trebilco 1991, s. 99-101; Buckler - Calder 1939, s. 147, no. 136.

mektupta Yahudilerin yerleştirileceği yerlerin en başında Apameia olmalıydı.

Kelainai/Apameia tüm yönlü yolların kavşak noktasında bulunmasının bir sonucu olarak aynı zamanda farklı kültürlerin ve inançların buluşma noktasıydı. Burada yaşayan farklı halk grupları kentin sosyal, kültürel, dinsel vb. yaşamsal değerlerine şekil veriyordu. Kentin bu sosyo-kültürel faktörlerini yerel ahalinin dışında kentte yaşayan Phrygia-Lydia,[23] Pers, Yunan, Yahudi, Roma[24] ve hatta Roma İmparatorluğu tarafından henüz onay görmeyen yeni tek tanrı inancının gizli taraftarları olan Hıristiyan ahalileri de dönemsel olarak etkiledi.[25] İki yüz yıldan fazla bir süre Anadolu'yu hâkimiyeti altında tutan Pers krallarının burada sarayları hatta Kyros'un Maiandros nehrinin ortasından geçtiği ve içinde vahşi hayvanların olduğu bir *paradeisos*'u dahi vardı.[26] Kelainai/Apameia'daki bu farklı halk gruplarının mevcudiyeti beraberinde bu halkların kültürel ve inançsal değerlerine karşılıklı saygıyı tesis etmiş olmalıydı. Apameia'nın MS 2. yüzyılın sonlarından 3. yüzyılın ortalarına kadar Yahudi-Hıristiyan inanç sisteminin kabullendiği Nuh Tufanı'nı betimleyen bir dizi bronz sikke bastırması bu inanç sisteminin taraftarlarına, daha çok da Yahudilere karşı olan saygıdan ileri gelmekteydi.[27] Çünkü sikkeler üzerinde adı geçen kentin yüksek kademesindeki memurlar, Agonothetes, Panegyriarkhes, Asiarkhes ve Arkhiereus yani yüksek pagan yöneticileriydi.[28]

---

[23] 2008-2010 tarihleri arasında Bordeaux ve Ludwig-Maximilian üniversitelerinin ortaklaşa yürüttüğü Kelainai-Apameia Projesi kapsamında kentte yapılan yüzey araştırmalarında Lydia dilinde yazılmış bir mezar steli bulunmuştur. Bu yazıtı Ignasio Adiego ve Askold Ivantchik, *"Une inscription lydiene de Kélainai"* başlığı altında Bordeaux'da 21-22 Ekim 2010 tarihlerinde düzenlenen *"Kelainai-Apameia Kibotos: Eine achämenidische, hellenistische und römische Metropole. Drei Jahre Forschungen"* başlıklı sempozyumda tanıtmıştır. Sempozyum yayını baskıdadır.

[24] Kentte ele geçen yazıtlardan Romalı yurttaşların Apameia'daki varlığı belgelenmiştir. ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀπαμέων καὶ οἱ κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι ifadesiyle başlayan bazı yazıtlar için bkz. Buckler - Calder 1939, no. 106-108-180-183.

[25] Zwingman 2011, s. 99.

[26] Xen., An., 1.2.7-8.

[27] Trebilco 1991, s. 94.

[28] Zwingmann 2011, s. 102.

Arie Kindler, sikkeler üzerindeki tufan betimlemesinde dalgalar üzerinde yüzen gemi ile karadaki şükran sahnesinin zamansal sırasının hem Antik Dünya hem de günümüzün alışılagelmiş sıralanışın tersi istikametinde, yani sağdan sola doğru sıralanmış olduğunu belirtip, betimlemenin böyle bir sıralanışla okunmasının İbranice yazım yönüyle uygunluk gösterdiğine dikkat çekti.[29] Buna karşılık, Eski ve Yeni Ahit'te Nuh'un karısının bu gelenekte aktif rolü olmamasına karşın Apameia'nın bastırmış olduğu sikkeler üzerinde görülen Tufan betimlemesinde sandığın ön yüzüne yazılmış Nuh'un ismi (ΝΩΕ) hariç, Nuh'un karısı, Nuh ile eşit ve aktif bir pozisyonda görülmektedir.[30] Kentin bastırmış olduğu sikkeler üzerinde betimlenen hikaye ile Yahudi geleneğinde görülen Nuh Tufanı'ndaki bu zıtlık Hellen mitolojisindeki Deukalion ve karısı Pyrrha'nın tufanla ilgili hikayesiyle uyumludur. Bu anlatıya göre Zeus, insanoğlunu yaptığı fena işlerden dolayı yok etme kararı aldığında bir tek *Prometheus*'un Kelaino'dan olma oğlu *Deukalion* ve karısı *Pyrrha* hayatta kalmıştı. Zeus'un yaptığı bu tufanda sadece göklerden yağmur inmedi, aynı zamanda Zeus, kardeşi Poseidon'a üç dişli yabasını toprağa vurmasını söyledi. Böylece sular yarılan topraktan fışkıran kaynaklarla da her yeri kapladı. Onların gemisi sular kabardığında iki tepeli, yıldızlara doğru uzanan, sarp Parnassos dağına inmişti. Burada arkalarına attıkları taşla insanoğlu yeniden çoğaldı.[31] Bu hikâyenin başka bir versyonu Küçük Asya'ya aitti. Bu hikâyeye göre Deukalion ve Pyrrha'nın gemisi Yunanistan'daki Parnassos dağının aksine Phrygia sınırlarında bulunan Agdos dağına inmişti.[32] Böylece Phrygia'da bulunan Kelainai/Apameia kenti, bu yerel tufan hikâyesiyle monoteist tanrı inancının sahiplendiği Nuh Tufanı hikâyesini birleştirmede zorluk çekmedi.[33]

Kentin ilk olarak Kelainai ismi altında kurulup anılmasını Strabon yerel bir anlatıya dayanarak şöyle açıklamıştı.

---

[29] Kindler 1971, s. 29.

[30] Trebilco 1991, s. 93-94; Zwingmann 2011, s. 101.

[31] Ov., *Met.*, I.235-350.

[32] Arn., *Adv. Nat.*, V.1.

[33] Trebilco 1996, s. 93; Nollé 2006, s. 93; Zwingmann 2011, s. 100-101.

Thomas Bulfinch, The Age of Fable, Philadelphia 1897

Str., 12.8.18... διόπερ εἰκός ἐστι καὶ τὸν Ποσειδῶ τιμᾶσθαι παρ' αὐτοῖς καίπερ μεσογαίοις οὖσι, καὶ ἀπὸ Κελαινοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐκ Κελαινοῦς, μιᾶς τῶν Δαναΐδων, γενομένου κεκλῆσθαι τὴν πόλιν ἐπώνυμον, ἢ διὰ τῶν λίθων τὴν ἀπὸ τῶν ἐκπυρώσεων μελανίαν.

"Kent, Poseidon'un, Danaios'un kızlarından birisi olan Kelaino'dan olan oğlu Kelainos'dan ya da bir yangın felaketinden sonra siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılır."

Kelainai, bir rivayete göre adını Poseidon'un oğlu Kelainos'dan almıştı. Kent yurttaşları bu hikâyeyi hatırlayarak Kelainos'un annesi *Kelaino* ile Phrygia'da hayatı yeniden başlatan Deukalion'un annesi *Kelaino* arasında bir ilişki de kurmuş olmalıydı.

Kentin bastırdığı sikkeler üzerinde Yahudi geleneğinin aksine etkin bir rol üstlenen Nuh'un karısı, Yahudilerin de karşı çıkmadığı bir şekilde Deukalion'un karısı Pyrrha ile bütünleştirilmişti. Bir Phrygia kenti olan Apameia'nın insanoğlunun yeniden çoğaldığı yer olması

kentin yerel geleneğiyle de uyumluydu. Çünkü, MS 3. yüzyılda Apameia'nın komşusu Laodikeia'da yaşamış Menander Rhetor'un bildirdiğine göre, Phrygialılar en eski barbarlardı.

Men. Rh., 353.31-354.9 Τοὺς δὲ οἰκήσαντας διαιρήσομεν μιᾷ μὲν τομῇ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, δευτέρᾳ δὲ βαρβάρων μὲν ἢ τῶν ἀρχαιοτάτων, ὥσπερ Φρυγῶν, ἢ βασιλικωτάτων, ὥσπερ Λυδῶν ἢ Μήδων ἢ Περσῶν ἢ Αἰθιόπων ἢ Σκυθῶν.

"Birinci bölümde yerleşimcileri Hellenler ve Barbarlar diye ayıracağım. İkinci bölümde ise en eski Barbar yerleşimcilerini örneğin Phrygialılar ya da en büyük krallıkları örneğin Lydialılar ya da Persler ya da Aithiopialılar ya da Skythialılar diye ayıracağım."

Hellen mitolojisinde geminin indiği iki tepeli Parnassos Dağı, Marsyas kaynaklarının hemen yanında iki tepe üzerinde kurulmuş Kelainai/Apameia kentinin topografik manzarasıyla da uyumluydu. Aynı zamanda suyla ilgili tufan hikâyelerinde geçen yerden fışkıran sularla kentin her tarafından fışkıran ve bugün bile görülebilen bu kaynaklarla coğrafi bir benzerlik gösterip genel manzaraya uygunluk gösteriyordu.

Apameia'nın, tufan sonrası geminin indiği ve insanoğlunun burada, yeniden çoğaldığı argümanlarını besleyen, yukarıda anlatılanların dışında bu tufan hikâyesini sahiplenmesini kolaylaştıran başka bir şey daha vardı. Apameia, Miladi Takvim'in başlangıç yıllarında *"Kibotos"* olarak da anılıyordu.

Str., 12.8.13. εἶτα Ἀπάμεια ἡ **Κιβωτὸς** λεγομένη καὶ Λαοδίκεια, ἅπερ εἰσὶ μέγισται τῶν κατὰ τὴν Φρυγίαν πόλεων

"Daha sonra Kibotos olarak adlandırılan Apameia ve Laodikeia gelir. Bunlar Phrygia'daki en büyük kentleridir."

Septuaginta'da Nuh'un gemisi *Kibotos* olarak anılmıştı. Apameia'nın da *Kibotos* olarak anılması Nuh'un gemisinin Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat Dağı'na inmesini kolaylaştıran diğer başka bir faktör olmalıydı. İlk kez, Strabon (MÖ 64 - MS 24) tarafından, yani

Nuh Tufanı'nı betimleyen sikkelerden yaklaşık iki yüz yıl önce kentin Kibotos olarak anıldığı belirtilmiştir.

Kibotos genel olarak "sandık, kutu, kasa" manasında kullanılmıştır. Bu takma adın kent için ne ya da neyi ifade ettiği ise bilim insanları tarafından henüz kesin bir şekilde çözüme kavuşturulamamış bir konudur. Bu araştırmacılardan Weber, Apameia' nın bir ticaret kenti olduğunu ve bu öneminden dolayı *Kibotos* takma adını aldığını önerdi.[34] Cohen de Weber gibi kentin ticari önemine vurgu yapıp Apameia'dan ya da Apameia'ya taşınan içinde eşyaların olduğu sandıkların söz konusu edildiğini[35], Schneider ise para kasalarının söz konusu edildiğini öne sürmüştür.[36] Reinach ise yerel bir yer isminin Yunancalaşmış bir formu olabileceğini,[37] Alain Bresson da, Nuh'un gemisine işaret edebileceğine, bunun da Yahudi topluluğunun kentteki varlığına işaret ettiğini belirtmiştir.[38] Nollé ise, Marsyas'ın yüzülen derisinin asıldığı mağarayı *Kibotos* olarak değerlendirmiştir.[39]

W. Heinz, Strassen und Brücken im römischen Reich, Antike Welt 1988, Sond. no. 68, Fig. 88

[34] Weber 1892, s. 14.
[35] Cohen 1995, s. 281, 284 dn. 6.
[36] Schneider 1967, s. 723.
[37] Reinach 1913, s. 19.
[38] Bresson 2011, s. 303.
[39] Nollé 2006, s. 83-89.

Görüleceği üzere Apameia'nın takma adı *Kibotos* hususunda birbirinden farklı öneriler mevcuttur. Ancak kentin bir takma adı olan Kibotos hususunda ne kadar öneri olursa olsun ilk olarak Roma İmparatoru Septimius Severus zamanında basılan ve Nuh Tufanı'nı konu alan ikonographia'nın, sikkelerin arka yüzüne darp edilmesine diğer faktörler gibi Nuh'un gemisi için de kullanılan Kibotos'un da etkili olduğu beklenmelidir.

Kelanai/Apameia kenti Karia ve İonia'ya kadar uzanan *Mesogis* Dağı'nın (Akdağ) eteğine kurulmuştur.[40] Mesogis Dağı'nın terasında, Marsyas kaynaklarının üzerinde Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir kilise mevcuttur. Kilisenin etrafında Antik Dönem'e ait herhangi bir yapılaşma görülmez. Bu kilise antik kentin yerleşim alanının dışına, diğer yandan kente en yakın ama çıkılması ve inilmesi zahmetli olan Marsyas kaynaklarının üzerine inşa edilmişti. Kilise'nin buraya inşa edilmesi olasılıkla Nuh'un gemisinin indiği varsayılan Marsyas kaynaklarının üzerinde bulunan kutsal Ararat Dağı'yla ilişkili olmalıydı.[41]

Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat Dağı

[40] Str., 13.12.

[41] Ziwingmann 2011, s. 105.

Kilise Kalıntıları

Kaynaklar ve Kısaltmalar

Antik Kaynaklar

App. *Syr.* = Appianus, *Syriaca,* Appiani historia Romana, vol. 1. ed. P. Viereck - A. G. Roos - E. Gabba, Leipzig: Teubner, 1939 (repr. 1962 [1st edn. corr.]), 352-418.

Ar. *Ars.* = Aelius Aristides, *Ars Rhetorica,* Rhetores Graeci, vol 2. ex recognitione Leonardi Spengel, Leonhard von Spengel. Leipzig. Teubner. 1854.

Arn. *Adv. Nat.* = Arnobius, *Adversus Nationes,* Ed. Blasii Amata 2002. (The Latin Library:http://www.thelatinlibrary.com/ arnobius.html) (14.10.2011).

Arr. *Ann.* = Flavius Arrianus, *Alexandri anabasis,* Flavii Arriani quae exstant omnia, vol. 1. ed. A.G. Roos - G. Wirth, Leipzig: Teubner, 1967 1st edn. corr., 1-390.

Cic. *Att.* = M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Atticum,* Cicero's Letters to Atticus, 6 vols., ed. D.R. Shackleton Bailey, 1965-1968.

Cic. *Fam.* = *Epistulae ad Familiares,* Cicero: Epistulae ad Familiares, 2 vols. ed. D. R. Shackleton Bailey, 1977.

Cic. *Flac.* = M. Tullius Cicero, Pro Flacco. M. Tulli Ciceronis Orationes, Vol. 4, ed. A. C. Clark, 1909.

Curt. *Hist.* = Q. Curtius Rufus, *Historiae Alexandri Magni*, Q. Curtius Rufus, Geschichte Alexanders des Grossen, ed. K. Müller, 1954.

Hdt. = Herodotus, *Historiae*, Herodote Histoires, 9 vols. ed. Ph.-E. Legrand, Paris: Les Belles Lettres, 1:1932; 2:1930; 3:1939; 4:1960; 5:1946; 6:1948; 7:1951; 8:1953; 9:1954 repr. 1:1970; 2:1963; 3:1967; 5:1968; 6:1963; 7:1963; 8:1964; 9:1968; 1:13-204; 2:65-194; 3:37-185; 4:47-201; 5:18-147; 6:7-128; 7:24-235; 8:9-161; 9:9-109.

Hrd. = Aelius Herodianus, Herodiani ab excessu divi Marci libri octo, ed. K. Stavenhagen, Leipzig: Teubner, 1922 (repr. Stuttgart 1967), 1-223.

Hom. *Ody.* = Homeros, *Odyseia*, Homeri Odyssea, ed. P. Mühll, Helbing - Lichtenhahn, Basel 1962.

Jos. *AJ.* = Flavius Josephus, *Antiquitates Judaicae*. Flavii Iosephi opera, vols. 1-4. ed. B. Niese., Berlin 1887-1890.

Jo. Mal. *Chron.* = Joannes Malalas, *Chronographia*, Ioannis Malalae chronographia, Corpus scriptorum historiae Byzantinae, ed. L. Dindorf, Bonn, Weber 1831, 23-496.

Kuran-ı Kerim = Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Celilesi, Tercüme: Abdullah Aydın, Aydın Yayınevi, İstanbul 1979.

Liv. = T. Livius, *Ab Urbe Condita*, Titi Livi Ab Urbe Condita, Part 3 (Kitap 36-40 arası) ed. W. Weissenborn-M. Mueller, 1908.

Men. Rh. = Menander Rhetor, Ed. D.A. Russell - N.G. Wilson, Oxford, Clarendon Press, 1904 repr. 1961.

Orac. Sibyll. = *Oracula Sibyllina*, Die Oracula Sibyllina, Die griechi-schen christlichen Schriftsteller 8. Ed. J. Geffcken, Leipzig, Hinrichs, 1902, 1-226.

Ov. *Met.* = P. Ovidius Naso, *Metamorphoses*, Ovid: Metamorpho-ses in Two Volumes, ed. F. J. Miller - G. P. Goold, 1977-1984.

Paus. *Perieg.* = Pausanias, *Periegesis*, Graeciae descriptio, ed. F. Spiro, Pausaniae Graeciae descriptio, 3 vols. Leipzig: Teub-ner, 1903 (repr. Stuttgart: 1: 1967): 1: 1-420; 2: 1-389; 3: 1-217.

Plin. *Nat.* = C. Plinius Secundus, *Naturalis Historia*, C. Plini Secundi Naturalis Historiae Libri XXXVII. Vols. 1-5, ed. C. Mayhoff. 1892-1909.

Plu. *Mor.* = Plutarchus, *Moralia* (*De cohibenda ira* 6), ed. Gregorius N. Bernardakis, Leipzig, Teubner 1891.

Str. = Strabon, *Geographica*, Strabonis geographica, 3 vols. ed. A. Meineke, Leipzig, Teubner, 1877.

Tac. *Ann.* = Tacitus, *Annales*, Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri, ed. C. D. Fisher, 1906.

Vet. Test. Gen. = *Vetus Testamentum*, *Genesis*, Septuaginta, Genesis. vol. 1, 9th edn. ed. A. Rahlfs. Stuttgart, Württemberg 1935 repr. 1971. 1-86.

Xen. *An.* = Xenophon, *Anabasis*, Xenophontis opera omnia, vol. 3. ed. E. C. Marchant, Oxford, Clarendon Press, 1904 repr. 1961.

Modern Kaynaklar

Arslan 2000 = M. Arslan, *Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.

Arundell 1834 = F. V. J. Arundell, *Discoveries in Asia Minor I-II*, London [1834] 1975.

Belke - Mersich 1990 = K. Belke - N. Mersich, *Phrygien und Pisidien*, TIB 7, Wien 1990.

Bresson 2011 = A. Bresson, "An introduction to the Funerary inscrip-ti-ons of Apameia", şurada: Summerer-Ivantchik-von Kienlin 2011, 309-315.

Buckler - Calder 1939 = W. H. Buckler - W. M. Calder, MAMA VI, *Monuments and Dokuments from Phrygia and Caria*, Manchester 1939.

Christol - Drew-Bear 1987 = M. Christol - T. Drew-Bear, *Un castellum romain près d'Apamée de Phrygie*, Wien 1987.

Christol - Drew-Bear 1995 = M. Christol - T. Drew-Bear, "Inscriptions militaires d'Aulutrene et d'Apameé de Phrygie", şurada: Le Bohec 1995, 57-92.

Cohen 1995 = G. M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor*, Berkeley-Los Angeles 1995.

Hamilton 1842 = W. J. Hamilton, *Researches in Asia Minor, Pontus and Armania*, vol. I, London 1842.

Kindler 1971 = A. Kindler, "A Coin-Type from Apameia in Phrygia (Asia Minor) Depicting the Narrative of Noah", Museum Haaretz Bulletin 13, 1971, 24-32.

Le Bohec 1995 = Le Bohec, Y., ed.: *La hierarchie (Rangordnung) de l'armee romaine sous le Haut-Empire. Actes du Congres de Lyon, 15-18 septembre 1994*, Paris 1995.

Magie 1950 = D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ*, Princeton 1950.

MAMA = *Monumenta Asiae Minoris Antiqua.*

Müller 1997 = D. Müller, *Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodotos*, Berlin 1997.

Nollé 2006 = J. Nollé, "Beiträge zur keinasiatischen Münzkunde und Geschichte. 4. Das Schilfroh in der Hand des Mäanders 5. An den Quellen des Mäanders: Gewässer, Mythen und Gottheiten von Kelainai/Apameia", *Gephyra* 3, 2006, 49-131.

Ramsay 1890 = W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, (Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV), London 1890.

Ramsay 1895 = W. M. Ramsay, *The Cities and Bischoprics of Phrygia*, vol. I, Oxford 1895.

Ramsay 1960 = W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960.

Schneider 1967 = C. Schneider, *Kulturgeschichte des Hellenismus 1*, München 1967.

SNG = H. von Aulock, *Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung Hans von Aulock*, Berlin 1957-1968.

Stauner 2005 = K. Stauner, "Militär und Wirtschaft: Überlegungen zu den Wirtschaftlichen vor- und Nachteilen Römischer Heereszüge durch Kleinasien von Septimus Severus bis Tacitus", *Gephyra* 2, 2005, 21-46.

Summerer - Ivantchik - von Kienlin 2011 = L. Summerer - A. Ivantchik - A. von Kienlin (ed.), Kelainai-Apameia Kibotos: Stadtentwicklung im anatolischen Kontext, Akten des internationalen Kolloquiums, München, 2-4 April 2009, Ausonius Éditions, Bordeaux 2011.

TIB = *Tabula Imperii Byzantini.*

Trebilco 1991 = P. R. Trebilco, *Jewisch Communities in Asia Minor*, Cambridge 1991.

Weber 1892 = G. Weber, *Dinair-Célènes-Apamée-Cibotus*, Besançon 1892.

Zwingmann 2011 = N. Zwingmann, "Mythen und Denkmäler in Kelainai-Apameia Kibotos", şurada: Summerer-Ivantchik-von Kienlin 2011, 93-116.

Kserkses 481 v. Chr.
Kiros 401 v. Chr.
Büyük İskender 334 v. Chr.
Antiokus Yolu 189 v. Chr.
Mithridates 88 v. Chr.
Strabon
E. Yıldız

Aşure

Aşure ve Muharrem

Yılmaz Eryiğit*

Hicri takvime göre Muharrem ayının 10'undan başlanarak ay sonuna kadar pişirilen ve akrabalara, komşulara dağıtılan aşure yemeği, dinî kökenli kabul edilen geleneklerden biridir. Muharrem ayının yaklaşmasıyla beraber aşure hazırlıkları başlar, gerekli malzemeleri toplamak ayrı bir heyecan oluşturur. Muharremin 10'undan itibaren de aşure yapımına başlanır.

Aşure, Arapçada on anlamına gelen "aşere" sözcüğü ile ilgidir. Araplar Muharrem ayının 10. gününe bu ismi vermiş, bu günde pişirilen yemeğe de aşure ismi verilmiştir. Günümüzde İslam dini ile ilgili bir gelenek olarak görülen aşure, başka kültürlerde de bulunduğu gibi İslam öncesi dönemlerde de görülmektedir.

Muharrem ayında sadece aşure yapılmaz, oruç da tutulur. Bu orucun Araplarda İslamiyet öncesinde var olduğu söylenmektedir. Bu konuyla ilgili farklı rivayetler vardır. Hz Muhammed Medine'ye geldiğinde Yahudilerin aşure günü oruç tuttuğunu görmüş ve bunun ne orucu olduğunu sormuştur. "Bugün iyi bir gündür. Allah, İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden bugün kurtarmıştır. Hz. Musa, Allah'a şükür için bugün oruç tutmuştur. Biz de tutarız." cevabını alınca Hz. Muhammed, "Biz Musa'nın sünnetine sizden daha yakınız." demiş ve o gün oruç tutmuştur. Ashabına da tutmalarını emir buyurmuştur.

---

* Yılmaz Eryiğit, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yine Hz. Aişe'den nakledilen "Cahiliye devrinde Kureyş, aşure gününde oruç tutardı. Hicretten önce Hz. Peygamber de aşure orucu tutardı. Medine'ye hicret ettikten sonra bu oruca devam etti, ashabına da tutmalarını emretti. Ertesi yıl Ramazan orucu farz kılınınca, aşure günü orucunu bıraktı, isteyen bu orucu tuttu, dileyen de tutmadı." sözünden Hz. Muhammed'in Mekke döneminde de aşure orucu tuttuğu anlaşılır.

İslam bilginleri aşure orucunun vacip değil, sünnet olduğu konusunda görüş birliği etmişlerdir. Ancak İslam'ın başlangıcındaki hükmü konusunda Ebu Hanife vacip derken İmam Şafii müekked bir sünnet olduğunu söylemiştir. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra bu oruç müstehap olmuştur. Ayrıca Yahudilere benzememek için Muharrem'in 9 ve 10 veya 10 ve 11'inci günlerinde oruç tutmak uygun görülmüştür.

Aşure geleneğinin kaynağı ile ilgili olarak genellikle şu anlatılır: Nuh Peygamber çok uzun yıllar halkını irşat etmek için uğraşmış fakat ona çok az kişi inanmıştır. En sonunda Allah, Nuh Peygamber'e, bir gemi yapmasını ve kendisine inananları o gemiye bindirmesini söylemiş. Nuh Peygamber gemiyi bitirdikten sonra iman edenler ile çeşitli hayvanlardan birer erkek ve dişiyi gemiye bindirmiş. Bundan sonra tufan başlamış, bardaktan boşanırcasına yağan yağmur ve yerden fışkıran sularla her taraf kaplanmıştır. İman edenler kurtulmuş, iman etmeyenler helak olmuş. Tufandan kurtulanların gemisi uzun süre su üzerinde kalmış, yiyecekleri tükenmek üzere iken aşure günü yani Muharrem ayının onunda gemi karaya oturmuş. Karaya çıkmanın şerefine, elde kalan son yiyecekler karıştırılmış ve ortaya aşure çorbası çıkmıştır. O günden sonra, insanlar yaşanan bu olayın hatırasına Muharrem ayının 10'undan itibaren aşure pişirmişlerdir.

Geleneksel anlatışta aşure günü gerçekleşen başka olaylar da vardır: Yerlerin ve göklerin yaratılması, Hz. İbrahim'in ateşten kurtulup yanmaması, Hz. İdris'in göğe çıkarılması, Hz. Süleyman'a saltanat verilmesi, Hz. Yakup'un oğlu Hz. Yusuf'a kavuşması, Hz. Yusuf'un kuyudan çıkması, Hz. Eyyûb'un hastalıktan şifa bulması, Hz. Musa'nın Kızıldeniz'i geçmesi ve Firavun'un helak olması, Hz. İsa'nın doğumu ve ölümden kurtulup diri olarak göğe çıkarılması. Bütün bu olayların Muharrem ayının 10'unda gerçekleştiğine inanılır ve aşurenin kökenleri açıklanırken bu olaylara da atıf yapılır.

Buradan anlaşıldığına göre, geçmişten beri tutulan oruç ile dinî kökenli çeşitli söylentiler bir araya gelerek aşure geleneğini oluşturmuştur. Hatta oruç genellikle arka planda kalmış ama aşure dinî kökenli bir kültür ögesi olarak gelişerek yayılmıştır.

Aşure ve Muharrem'e farklı bir bakış

Geleneksel Sünni anlayışta, yukarıdaki olaylar dile getirilerek ülkemizde aşure ve aşure günü sevinç içinde kutlanacak bir âdet olarak görülür. Aşure, ülkemizde baskın olan Sünni bakış açısından yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Hâlbuki İslam dünyasında Muharrem ayının 10'u farklı bir biçimde de anlaşılır. Sünni anlayışta dile getirilen ve Muharrem ayında gerçekleştiği söylenen olaylar gerçekten bu zaman diliminde mi olmuştur bilinmez ama hicri 61 yılının (miladi 680) Muharrem ayının 10'unda İslam tarihinin acı olaylarından biri gerçekleşmiştir. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin Kerbela'da Emevi hanedanının başında bulunan ve halife olan Yezit'in askerleri tarafından şehit edilmiştir. Bu acı olay Şiiliğin şekillenmesinde önemli bir yer tuttuğu gibi bu olayın yıldönümleri de Şiiler ve ülkemizde özellikle Alevi-Bektaşiler için önemli bir tarih olmuştur. Bu tarih asla unutulmayan ve kimliği oluşturup insanların o kimliğe daha da sarılmasını sağlayan bir unsur hâline gelmiştir.

Şiiler, Kerbela olayını bir yas günü kabul etmiş, buna karşılık olarak Emevi idaresi bu olayı unutturmak için bayram havası içinde kutlanmasını sağlamaya çalışmış, her iki anlayış da Kerbela'yı siyasallaştırmıştır. Böylece Emeviler döneminden başlayarak Muharrem ayına iki farklı bakış açısı geliştirilmiştir. Emeviler aşure günü süslenip ziyafetler verirken Şiiler yas tutmuştur. Emeviler iktidardayken matemler gizli olmuş, Emevilerden sonra da Abbasiler döneminde matem merasimleri açıktan yapılmaya başlanmıştır. 963'te Abbasi hilafeti üzerinde etkili olan Şii Büveyhiler tarafında resmen kutlanmaya başlanmış, daha görkemli törenler düzenlenmiştir. Kerbela'da kutsal mekânlar ziyaret edilmiş, Bağdat'ta görülmeye değer merasim törenleri düzenlenmiştir.

Sünnileri rahatsız eden bu törenler, Şiilerin sayıca çokluğu ve siyasal gücü ellerinde bulundurmaları nedeniyle yapılmaya devam edilmiş, zaman zaman çeşitli çatışmalar yaşanmıştır. Yine Büveyhiler dö-

neminde bu çatışmalar nedeniyle matem törenleri kısa süreli yasaklandıysa da törenler tekrar yapılmaya başlanmıştır.

1055'te Büveyhi hâkimiyeti Selçuklularca sona erdirilmiş, Şii-Sünni çekişmesi aşure gününün matem günü olara kutlanmak istenmesiyle devam etmiştir. Büveyhilerden sonra da Şii Fatımiler aşure gününü matem günü olarak kabul etmiş, Eyyubiler ise Emeviler gibi, bir sevinç günü olarak kutlamaya başlamıştır. Aşure gününün matem günü olarak genelleşmesi Şah İsmail'in İran'da iktidara gelmesiyle gerçekleşmiştir.

Osmanlıda aşure

Aslında Sünni ya da Alevi olsun, Türklerde Ehl-i Beyt sevgisi önemli bir yer tutar. Hilafetin ele geçirilmesiyle Sünni karakteri daha baskın hâle gelen Osmanlı Devleti'nde, özellikle tarikatlar aracılığıyla bu sevgi değişik şekillerde açığa çıkmıştır. Çeşitli eserlerin giriş kısmında Hz. Peygamber'in, dört halifenin dışında Ehl-i Beyt'e de dua edildiği gibi Kerbela anısına Sünni şairlerce de birçok mersiye ve maktel-i Hüseyin yazılmıştır. Kimi Sünni tarikatlarda aşure günü yas tutulmuş, matem programları tertip edilmiş, bu programlarda mersiyeler okunmuştur. Bu tür programlar günümüzde de kimi yerlerde yapılmaktadır. Yine Sünni Osmanlının başkenti İstanbul'da Şiiler büyük anma merasimleri yapabilmiş, Karacaahmet'teki Seyit Ahmet Deresi'nden başlayarak Üsküdar'a kadar yol boyu mersiyeler söyleyip dövünerek Kerbela olayı dolayısıyla üzüntülerini dile getirmişlerdir. Bu merasim çok ilgi çektiği için İstanbul'un her yerinden, Adalar'dan bile insanlar bu merasimi izlemeye gelmiştir. Kerbela olayı anılıp yas tutulsa da Osmanlıda aşure günü Şiilerde olduğu gibi anlaşılmamış, aşure tatlısının yendiği, kutlanacak bir gün niteliği taşımıştır. Daha doğrusu, Osmanlıda her iki anlayışın bir sentezinin yapıldığı söylenebilir.

Şehirlerde örgütlenmiş bulunan Bektaşilerle kırsal kesimdeki bir kısım Aleviler ise aşure gününü matem günü olarak anmaya devam etmiştir. Bektaşi dergâhlarında Muharrem ayında on ya da on iki gün oruç tutulduktan sonra belirli ritüellerle aşure pişirilip dağıtılmıştır. Hatta aşurenin, Bektaşi tekkelerinden Türk mutfağına geçtiğini söyleyenler varsa da matem ile tatlıyı yan yana getirmenin pek uygun olmadığı düşünülebilir. Yani aşurenin Bektaşiler aracılığıyla topluma yayıl-

dığı söylenemez. Fakat Şiilerde olduğu gibi kanlı törenler yapılmasa da Alevi-Bektaşilerde aşurenin önemli bir ritüel olduğu söylenebilir. Çünkü en az on gün su ihtiyacı ayran, hoşaf, çay gibi sıvılarla karşılanan ve asla kana kana içmeden tutulan oruçtan sonra aşure yapılır, aşure yapımı ay sonuna kadar sürer ve yapılan aşureler Kerbela şehitleri anısına dağıtılır. Bir ayı bulan bir etkinliktir bu.

Sonuç olarak Osmanlı toplumunda aşure günü yorumlanırken eski Şii ve Sünni anlayışın belli ölçüde bir sentezinin yapıldığı, Alevi-Bektaşilerin ise bu günü bir yas günü olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Günümüz Alevi-Bektaşilerinde aşure

Türkiye'de cumhuriyetle birlikte topluma her alanda, din de dahil olmak üzere, bir kalıp çizilmiştir. Yeni devlet, herkesi Türk ve Sünni olarak görmek istemiş, politikalar buna göre belirlenmiştir. Bu Sünnilik; Hanefi mezhebine bağlı, devletin öngördüğü biçimde sınırlandırılmış, etliye sütlüye karışmayan, makbul vatandaş yetiştirmeye yönelik bir Sünniliktir. Devletin bu anlayışına rağmen, belki Osmanlının ortadan kalkmasının ve inanç anlamında kendilerini bir ölçüde özgür hissetmelerinin etkisiyle Alevi-Bektaşiler bu yeni devleti desteklemiştir. Büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan Aleviler kendi içlerinde dinî ritüellerini devam ettirmeye çalışmıştır. Muharrem yası ve orucu da bunlardandır.

Anadolu'daki Alevilerin bir kısmı Muharrem orucunu tutmakta, bu dönemi yas içinde geçirmekte fakat aşure pişirmemektedir. Aşureyi ya da aşure gibi tatlı bir yemeği hıdrellezde pişirenler de vardır ama aşure günü aşure pişirilmemektedir. Zaten yas günü bir tatlının pişirilip dağıtılması ilginç bir durumdur. Hatta Şiilerde aşure pişirme âdeti hiç yoktur. Şiiler bu günde sadece undan bir helva yaparlar. Kimi Aleviler aşure tatlısının dağıtılmasını Kebela olayında İmam Hüseyin'in oğlu, on iki imamların dördüncüsü Zeynelabidin'in kurtulmasına ve Ehl-i Beyt'in soyunun devam etmesine bağlasa da bu açıklamanın, mevcut durumu bir mantık çerçevesine oturtma çabası olduğu anlaşılıyor.

Görüldüğü üzere, aşure aslında bütün toplumun bildiği ve katıldığı bir gelenek değildi. Fakat şehirleşmenin pek çok şeyi değiştirdiği, anlayışları törpülediği görülüyor. Çevrede yaptığımız gözlemler sonucu, köyünde aşure yapmayan Alevilerin şehirde aşure yapıp dağıttığını

görüyoruz. Aşure dağıtırken ölünün arkasından lokma dağıtır gibi bir hayır işleme, kimi zaman da Kerbela'yı anma düşüncesi Sünnilerin aşure anlayışı ile birleşmiş oluyor. Böylece ortaya yeni bir sentez çıkıyor. Buna, Alevilerin daha da görünürlük kazanmasından sonra, devletin özellikle son yıllarda aşure gününü Muharrem ve Kerbela çerçevesinde de değerlendirmek istemesini göz önüne alırsak bu sentez daha bir anlam kazanıyor. Bu değişim sonucu 2010'lu yıllar itibariyle camilerde, TRT'de ve diğer televizyon kanallarında Muharrem'e ve Kerbela'ya daha çok vurgu yapıldığı, özel programlar düzenlendiği görülüyor. Birçok internet sitesinde aşure anlatılırken bu günde meydana geldiği söylenen olaylar geleneksel anlayışa göre anlatıldıktan sonra eski metinlerde rastlanmayan bir şekilde Kerbela'ya da atıf yapılıyor.

Özellikle şehirlerde birlikte yaşayan Sünni ve Alevi kesimin birbirini tanımasına ortak yönlerin keşfine imkân sağladığı gibi, toplumların birbirinden etkilenmesine de yol açıyor. Aşure de sözkonusu etkileşime bir örnek teşkil ediyor.

Kaynaklar

Akbulut, Dilek, "Bektaşi Kazanlarından Saray Aşureliklerine Bir Paylaşım Geleneği Olarak Aşure", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010, s. 269

Özlü, Zeynel, "Osmanlı Devletinde Tekkelere Bir Bakış: Aşure Geleneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2011, s. 191

Baş, Eyüp, "Aşûre Günü: Tarihsel Boyutu ve Osmanlı Dinî Hayatındaki Yeri Üzerine Düşünceler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLV, 2004, 1. Sayı, s. 167-190

Bulut, Halil İbrahim, "Kerbelâ'ya Kutsiyet Kazandırmada Dinî ve Siyasî Otoritelerin Rolü", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 22 (2010/2), s. 1-19.

Noyan, Bedri, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, Ardıç Yayınları, Ankara, 2010

www.abkyol.nl/alevilik/muharremorucuveasure/index.html

www.hacibektasdernegi.com

www.sorularlaislamiyet.com/

http://www.mumsema.com/muharrem-ayi-ve-asura-gunu

www.hubyar.net/

Aşure Tarifi

Engin Akın*

Mutfağımızda aşure, Muharrem ayı içinde yapılan ve tanıdıklara dağıtılan özel bir yiyecek olarak bilinse de, muhallebicilerde her zaman bulunur. Aşurenin ilk defa Hz. Nuh'un gemisinde yapıldığı rivayet edilir, geminin kilerinde kalan son malzemelerden yapıldığı söylenir. Aşure günü kameri takvimine göre hesaplandığından her sene değişik zamana denk gelir. Günümüzde aşure toplumsal bir kaynaşma ve paylaşma için yapılır ve dağıtılır. Türkiye'deki Ermeniler de Noel günü aşure pişiriler ve bu yiyeceği *anuş habur* yani "tatlı çorba" derler. Yahudi cemaati ise aşureyi yine aynı tarifle, ancak ağaç dikim zamanı olan Şubat sonu Mart arası *T'b shevat*'da pişirip dağıtırlar.

Aşurenin şanı üzerinin süsünden gelir. Komşulara gönderilen aşure tasları birer gelin gibi süslenirler; ceviz, dolma fıstığı, susam vb. kah geometrik, kah dairevi şekiller vererek aşurenin üzerine dizilir. Aşure yapmanın en keyifli faslı budur ama bana göre aşure istendiği kadar süslenilsin eğer tadı yerinde değilse süsü nafiledir. Aşurenin yapımı kestane mevsimine denk geldiğinde kestane de aşureye çok yakışan bir malezemedir.

---

* Engin Akın, Araştırmacı yazar, İstanbul. engin@enginakin.com

Aşurenin yapımı

Malzemeler

1 kg dövme buğday (kabuğu çıkarılmış buğday)

6 lt soğuk su

Şerbet için

3 kg şeker (az tatlı sevenler 2.5 kg şekerle yetinebilirler)

5 lt su

İçine (hepsi arzuya bağlıdır)

1 bardak beyazlatılmış badem

1 bardak kuru fasulye (pişirilmiş)

1 bardak nohut (pişirilmiş ve kabukları soyulmuş)

1 bardak kuru iç bakla (varsa), bir gece önceden soğuk suya ıslatılmış

1 portakalın kabuğu (çok ufak doğranmış ve 5-10 dakika bol suda kaynatılmış ve süzülmüş)

500 gr kestane

1 kahve fincanı gül suyu

4 yaprak defne, (eğer tazesi varsa)

1 bardak kayısı (ufak doğranmış)

5-6 adet kuru incir (ufak doğranmış)

Üzerine

Kuşüzümü, susam, ceviz, dolmalık fıstık, nar vs.

(Dolmalık fıstık ve ceviz bir tavada kavrulduktan sonra kullanılırsa aşurenin süsü daha özenli durur).

Aşurelik buğdayı bir gece önceden iyiyce yıka ve 6 litre suya pişeceği tencerede ıslat.

Ertesi gün kısık ateşe koy, yarım saat bu ateşte daha sonra ortadan az ateşte, buğday nişastasını dışarıya verinceye kadar pişir. Büyük bir tencereye (daha sonra pişmiş buğday ekleneceğinden tencerenin bu

iki malyzemeyi alacak kadar büyük olmasını gözet) aktar. Şekeri 5 lt su ile birlikte tencereye koy ve karışım kaynamaya başladıktan sonra 5 dakika daha kaynat. Kaynamakta olan şerbete iyice pişerek helmeli hale gelmiş buğdayı ekle. Birlikte 10 dakika kadar kaynat. Bu süre sonunda hazırlanmış olan portakal kabuğu, nohut, beyazlatılmış badem, fasulye, kuru bakla, kestane (kullanılıyorsa) taze defne yapraklarını ekle. 30 dakika ya da aşure zeytinyağı kıvamına gelinceye kadar orta ateşte sık sık karıştırarak kaynat. (Kıvamın geldiği bir tahta kışıktan dökülen aşurenin kaşığın altında saydam bir üçgen oluşturup dökülmesinden de anlaşılabilir.) Kıvam bulmuş aşureşe gül suyunu ekle, bir dakika daha kaynatıp ateşten al. Ateşten alır almaz aşureyi bir kepçe yardımı ile içlerine kayısı ve incir parçaları yerleştirilmiş tabaklara bölüştür. Aşure kaplarının üzerini aşure soğuduktan sonra süsle.

Kayısı ve inciri aşurenin döküleceği kapların altına koymak yeterlidir. Sıcak aşure onları yeteri kadar yumuşatacak, üstelik böylece dağılmaları da engellemiş olur. Bu yöntemle daha arı renkte bir aşure elde edilmiş olur.

Gramlar, tarifler ölçü gerektirdiği için konuldu. Aşurenin ana malzemesi dışında içine katılanlar konusunda dilediğiniz kadar esnek olabilirsiniz. Sevdiğimiz malzemeden çok, sevmediğinizden ise az veya hiç koymayabilirsiniz. Ben burada bizim evde yapılan ve sevilen ölçüleri verdim. Ilıkken koyu bir çorba veya ağdalı bir şerbet kıvamında olan aşure ikinci gün koyulaşır. Aşureyi suluca sevenler bunu göz önünde tutmalıdır.

Aşure de kullanılacak gül suyunun kozmetikte kullanılan türden olmamasına dikkat edilmelidir.

Bu kitap Nuh peygamber hakkında kültürümüzdeki kayıtları derlemeyi amaçlamıştır.

Nuh peygamberden Kuran-ı Kerim'de, hadislerde, kısasi'l-enbiyalarda, fütüvvetnamelerde, tarih metinlerinde söz edilir, şecereler Nuh peygambere dayandırlır. Nuh peygamberle ilgili İslami rivayetler ve ayrıntılar israiliyat metinlerinde kayıtlıdır.

İslam dini Nuh'u peygamber kabul eder, halbuki Musevilik ve Hristiyanlıkta Nuh saygın bir ihtiyar adamdır, peygamber değildir. Türkçede bir insanın inatçı olduğunu, fikrinden caydırılamadığını ifade etmek üzere "Nuh diyor Peygamber demiyor" tabiri kullanılır. Niçin burada ismi verilen peygamber Nuh'tur da başka bir peygamber değildir? Bunun açıklamasını Müslümanların Nuh'u peygamber kabul etmesine, buna karşılık Musevilik ve Hristiyanlıkta Nuh'un peygamber sayılmamasına bağlamak gerekir.

Musevilik öncesine ve çok tanrılı dinler dönemine ait metinlerde de Nuh ve Tufan hikayesi anlatılmaktadır: Bir Sümer destanı olan Gılgamış destanı Musevilik öncesine, çok tanrılı dinler dönemine aittir. Gılgamış destanı; Nuh ve Tufan hikayesini anlatır. Gılgamış ve Nuh aynı olayın farklı dönem ve isimdeki kahramanlarıdır.

www.kitabevi.com.tr
online satış

ISBN 978-605-5397-77-7
9 786055 397777

KİTABEVİ